

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ 192 - ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1934 - ΑΘΗΝΑΙ

ΑΠΟ ΤΙΣ "ΝΥΧΤΕΣ ΤΟΥ ΦΗΜΙΟΥ," *

8

Τὰ τραγούδια καὶ σὰν ἀπὸ τ' ἀστέρια
τὰ φέρνεις ἀπὸ χώρα ἐκστατική,
τ' ἄνθια τῆς μέσα στὰ δικά τῆς χέρια
σὰ νὰ εἶν' ἀπὸ πηγὴ πιὸ μυστική.

9

Πλήξη, ἀγρύπνια, ἡ θέρμη, τὸ κακό,
λύπη, ἐρμιά, ἀπονιά, καὶ τὰ ὑπομένεις,
εἶσαι τὸ νερό, ἀναβρυστικό,
κι ὅπου σὲ κρατᾶν κι ὅπου διαβαίνεις.

10

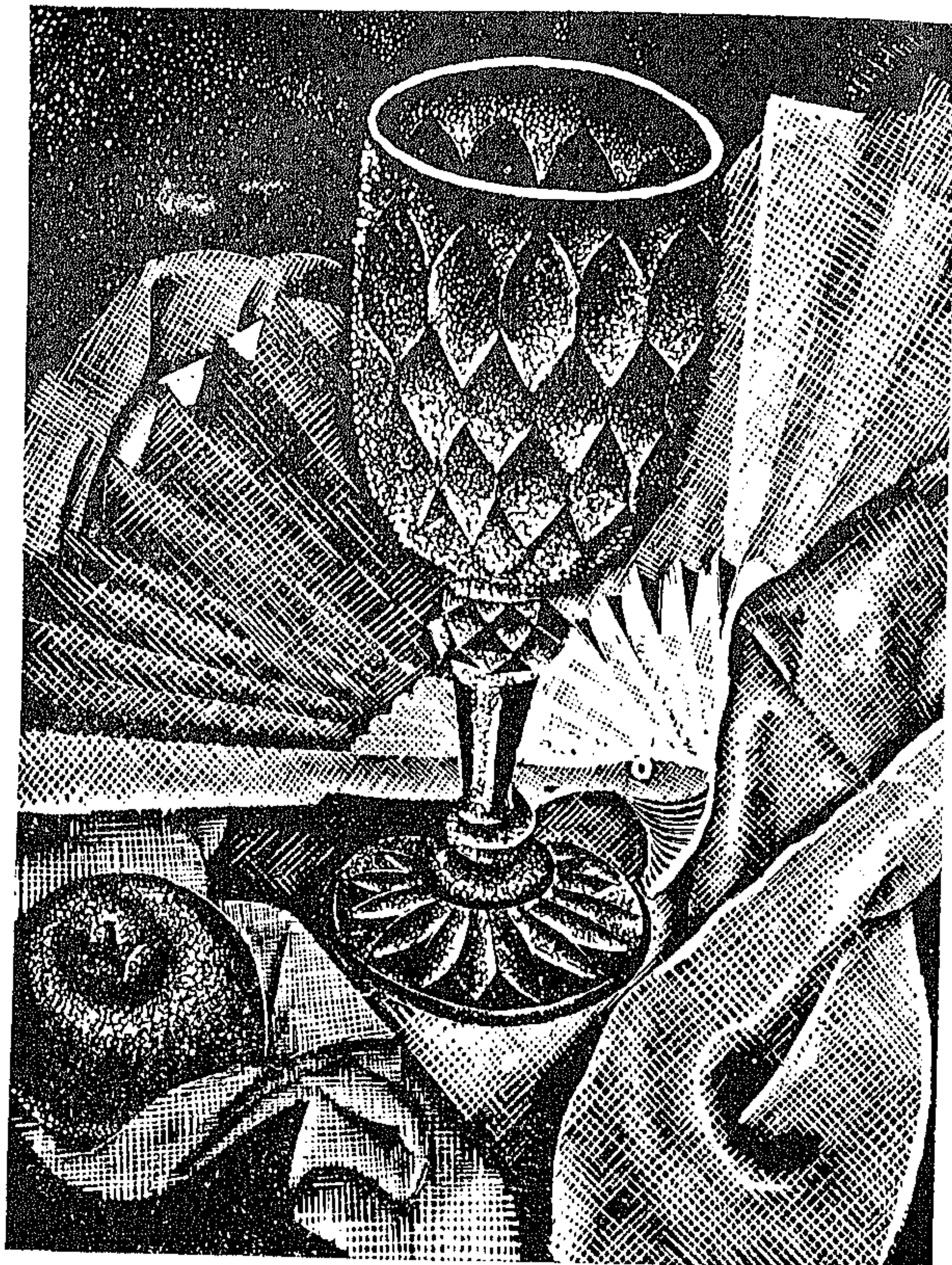
— Στὴν καρδιά βρίσκομαι τοῦ χειμῶνα,
πλάϊ μου τί θές, κιτριά;
— Σοῦ στέκω ἀνάπαψη στὸν τάραχο καὶ στὸν ἀγῶνα·
μὴν κλαῖς, δὲν εἶναι κ' ἡ ἀνοιξὴ μακριά.

15

Οὔτ' ἄχραντοι, οὔτε ἀμαρτωλοί. Πιστοὶ κ' οἱ δύο
τῆς βακχικῆς μανίας.
Τ' ἄγριο τὸ ξώφρενο μεθύσι τ' ἄσιανὸ
τὸ ἱλαρώνουν οἱ θεοὶ τῆς Ἰωνίας.

16

Ἀπὸ μικρός, διπρόσωπα, καρδιά,
σκέψη, σ' ἐμέ, ὄλα· τ' ὄνειρό μου,
τοῦ ποιητῆ Ἐσὺ Ἐλβίρα καὶ τοῦ δρόμου
τὰ ξυπόλυτα κι ἀχρειόλογα παιδιά.

ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ

NATURE MORTE

(*) Ἀπὸ τὴ συλλογὴ «Οἱ νύχτες τοῦ Φήμιου» ποὺ θὰ ἐκδοθῆ προσεχῶς.

21

— Ποιὸς εἶσαι ; Ποῦθεν ἔρχεσαι ; — Τί μέ ρωτᾶς ; τί μου ζητεῖς ;
Τὰ χέρια μου στήν ἄρπα θά τ' ἔβαλω.
— Ποιὸς εἶσαι ; — Ὁ Φήμιος εἶμαι, ὁ ποιητὴς
ἑρώτων, θεῶν, ἀνθρώπων. Τίποτ' ἄλλο.

24

Τρίφυλλο τοῦ ἀγέρα λουλούδι μπαλαμώνει
μέ τὴν εὐωδιά που χύνει·
τριπλό καὶ τ' ὄνομά σου, στή σκέψη μου ἐσὺ μόνη,
Χαρά, Χάρμα, Χαρμοσύνη !

25

Ἀπὸ τοῦ εἶναι μου τὰ βᾶθη βγαίνει μιὰ μεγαλωσύνη,
καὶ εἶμαι σὰ γονατιστὸς μπροστά της :
Κ' ἐνῶ πάει κ' ἐνῶ ἀνεβαίνει πρὸς τὴν ἀπεραντωσύνη
πέφτω καὶ φιλῶ τὴ γῆ στ' ἀνέβασμά της.

26

Ἀπὸ τὸ στίχο μου ἔβγαλα τοῦ στολιδιοῦ τὸν ὄγκο,
χρυσάφι καὶ μετάξι καὶ γουναρικό,
γυμνὸ κορμί τὸν ἄφησα, μέ τὸ φιλί του, μέ τὸ βόγγο,
στ' αὐτί, στὸ βλέμμα τὸ στοχαστικό.

28

Γυμνὰ σὰν κρατῶ σου τὰ χέρια
στὰ χέρια μου — δός τα μου, δός μου —
οἱ ἀνθοὶ περιπτεῦουν τοῦ κόσμου,
ἀδιάφορα μοῦ εἶναι τ' ἀστέρια.

31

Φτωχὴ ψυχὴ, τοῦ κάκου τὸ ποθεῖς,
καὶ ποῦ καὶ πῶς τὰ χέρια θά τ' ἀπλώσης ;
Χέρια δετὰ, βάρυπνα μάτια . . . Πῶς θά ξεπλυθῆς ;
πῶς θά ξεθολώσης ;

46

Καὶ ὦ χελιδόνι ἀταίριαστο, μυστηριακό μου ταῖρι,
σ' ἐμέ τὸ δεῖλι σ' ἔφερνε, ἡ αὐγὴ, τὸ μεσημέρι,
γιὰ μέ ἡ φωνή, ἡ χαρά, ὁ χορὸς, τὸ νάζι, τὸ φτερό σου,
γλυκεῖά σου ἡ θύμηση, πικρὸς μοῦ ἀπόμεινε ὁ χαμὸς σου.

50

Γύρω σου ἡ πλάση, ὅλα εἶν' ἀδρά, παρθενικά, πηγαῖα,
τὸ φῶς, ἡ θεά,
κι ἄλλη μιὰ πλάση δέρνεται στήν ἄκρη μιᾶς ἀβύσσου,
νύχτα, ἡ ψυχὴ σου.

58

Σκῶψε μέσ' στὸ βιβλίο σου, μὴ ζητᾶς
προβλήματα, ρωτήματα, ὅλα νὰ τὰ καταλάβης·
μόνο τὴν καρδιά σου νὰ ρωτᾶς
μὴν παύης.

73

Ἐρημικέ, φυλακισμένε στὰ στενὰ τοῦ τοίχου,
πές μου ποῦ βρίσκεις τὸ νερὸ στὸ χέρσο τὸ μαντρί!
καὶ γιὰ τὸ πολυφρόντιστο πολυκλαδο δεντρί,
πές μου, ποῦ βρίσκεις τὸ νερὸ γιὰ τὸ δεντρί τοῦ στίχου ;

167

Ἄ ! τὰ βιβλία. Καὶ τ' ἀνοιξες καὶ πέρασε ἡ ματιά σου
φεγγοβολιὰ στὰ φύλλα τους, θωπεία κ' ἡ μολυβιά σου,
σφραγιστὰ πιὰ κι ἀδιάβαστα, μέσα τους κλειοῦνε, τάφοι,
μιᾶς μνήμης κ' ἐνὸς ἔρωτα τρίπαλ' ἀπὸ χρυσάφι.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΤΡΕΙΣ ΑΓΓΕΛΟΙ ΑΠΑΝΩ ΣΤΗ ΣΤΕΓΗ

Τὴν ὥρα ποῦ τὸ Ἄστρο τῶν Μάγων, χαράζοντας μιὰ χρυσὴ καμπύλη στὸ στερέωμα, ἦρθε καὶ καρφώθηκε στὴ στέγη τοῦ σταύλου τῆς Βηθλεέμ, τρεῖς ἄγγελοι, σὰν τρία μεγάλα λευκὰ περιστέρια, ζύγιασαν τὶς μεγάλες τους φτεροῦγες ἀπάνω ἀπ' τὸ ταπεινὸ καλύβι.

Ἐπειτα ἦρθαν καὶ κάθισαν ἀπάνω στ' ἄχερα τῆς στέγης, γύρω ἀπὸ τὸ χρυσὸ ἄστρο, σκεπάζοντας προσεχτικὰ τὸ φῶς του, μέ τὰ φτερά τους, μὴν τύχη καὶ ξεγλυστρήση καμμιὰ του ἀχτίδα καὶ ξυπνήση τὸ κοιμάμενο Βρέφος. Τὸ Βρέφος ποῦ εἶχε γεννηθῆ στὴ φάτνη τῶν ἀλόγων.

Οἱ τρεῖς ἄγγελοι παράστεκαν τὸν ὕπνο τοῦ μικροῦ τους ἀδερφοῦ.

Ἡ Μητέρα καὶ τὸ Παιδί της εἶχαν ἀνάγκη νὰ κοιμηθοῦν. Ὅλα εἶχαν σωπάσει τριγύρω. Ὅλη ἡ πλάση λές καὶ κρατοῦσε εὐλαβικά τὴν ἀνάσα της. Καὶ τ' ἄλογα τοῦ σταύλου ἀκόμα εἶχαν πέσει σὲ βαθὺν ὕπνο

καὶ δὲ χτυποῦσαν πιὰ τὸ χῶμα μέ τὶς ὀπλές τους. Ἐνα μαντρόσκυλο, ποῦ γαύγιζε σὲ κάποια μακρυνὴ στάνη, εἶχε σωπάσει κι' αὐτό. Μιὰ κουκουβάγια, ποῦ ἀκουγόταν ἀπὸ μιὰ γειτονικὴ στέγη, εἶχε βουβαθῆ. Οἱ Τρεῖς Μάγοι, ποῦ εἶχαν ἀποθέσει τὰ δῶρα τους ἀπάνω στὴ φάτνη τοῦ μωροῦ, εἶχαν μακρύνει, κι' αὐτοί, καὶ οἱ τελευταῖοι ἦχοι ἀπὸ τὰ κουδούνια, τὰ κρεμασμένα στὶς χρυσοστόλιστες καμηλες τους, εἶχαν σβύσει στὴν ἀπόσταση. Ἡ χειμωνιάτικη νύχτα σκέπαζε μ' ἕνα βουβὸ σκοτάδι τὰ σπιτάκια καὶ τὰ περιβόλια τῆς Βηθλεέμ.

Οἱ τρεῖς ἄγγελοι ποῦ παράστεκαν τὸν ὕπνο τοῦ Παιδιοῦ καὶ τῆς Μητέρας, καθισμένοι ἀπάνω στ' ἄχερα τῆς στέγης, μιλοῦσαν τώρα μεταξύ τους, γιὰ νὰ περνᾶ ἡ ὥρα τους, ὡς τὴν αὐγὴ. Μιλοῦσαν σιγά, πιὸ σιγά κι' ἀπὸ τὴ σιωπή.

Ὁ πρῶτος ἄγγελος ἔλεγε :

— Ἐγὼ εἶμαι, ποῦ ἔφερα τὸ κρῖνο

τοῦ Παραδείσου στήν παρθένα Μαριάμ. Ἀπό τὰ χέρια μου τὸ πήρε καὶ τὸ μυρίστηκε, στήν αὐλή τοῦ ναοῦ, πού ἔγινε τὸ θαῦμα τοῦ μυστικοῦ της γάμου. Καί τώρα τὴν παραστέκω μητέρα.

Ὁ δεῦτερος ἄγγελος ἔλεγε:

— Ἐγὼ ἀνοιξα τὴν πόρτα τοῦ σταύλου, γιὰ νὰ περάσουν οἱ τρεῖς Μάγοι μὲ τὰ δῶρα. Ἐγὼ τοὺς ἔδειξα τὴ φάτνη τῶν ἀλόγων, ὅπου σάλευε τὰ χεράκια του τὸ Βρέφος, ἀπλώνοντάς τα νὰ πιᾶση βασιλικά χαρίσματα. Ἐγὼ πρωτοεῖδα τὸ χαμόγελό του, πῶς φωτεινὸ ἀπὸ τὰ χαμόγελα τῶν Χερουβείμ καὶ τῶν Σεραφείμ, μπροστὰ στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ τῶν Οὐρανῶν.

Ὁ τρίτος ἄγγελος δὲ μιλοῦσε.

— Ἐσὺ ποῖο θαῦμα εἶδες; τὸν ρώτησαν οἱ δυὸ ἄλλοι.

Τότε ὁ τρίτος ἄγγελος, μὲ τὰ μάτια στυλωμένα στὸ σκοτάδι, πρὸς τὸ μακρυνὸ θαμπόφεγγο τοῦ οὐρανοῦ, πού

ἀπλώναν στήν ἀπόσταση τὰ φῶτα τῆς Ἱερουσαλήμ, τοὺς εἶπε, σὰ νὰ ὄνειρευόταν:

— Ἐγὼ βλέπω ἕναν τάφο, λαξεμένο στήν καρδιά ἑνὸς βράχου. Μιά βαρεῖα πέτρα τὸν σκεπάζει. Κι' ἐγὼ σκύβω καὶ σηκώνω, μὲ τὰ χέρια μου, τὴ βαρεῖα πέτρα, σὰν πούπουλο. Καί τότε ἕνας ὠραῖος νεκρὸς, ντυμένος μὲ φῶς, ὑψώνεται πῶς ζωντανὸς ἀπὸ τοὺς ζωντανούς, μπροστὰ στὰ μάτια μου, καὶ ἀνεβαίνει τὴ χρυσὴ σκάλα τῶν οὐρανῶν. Ἐγὼ βλέπω τὸ μέγα θαῦμα.

Τὴ στιγμὴν ἐκείνη, ἀπὸ τὴ φάτνη τῶν ἀλόγων ἀκούστηκαν τὰ πρῶτα κλάματα τοῦ Βρέφους πού ξυπνοῦσε. Ἡ αὐγὴ ρόδιζε ἀπάνω ἀπὸ τὰ ταπεινά σπιτάκια καὶ τὰ περιβόλια τῆς Βηθλεέμ. Καὶ οἱ τρεῖς ἄγγελοι, σὰν τρία λευκὰ περιστέρια, τίναντες τίς φτεροῦγες τους καὶ χάθηκαν μέσα στὰ πρῶινά ρόδα τοῦ οὐρανοῦ.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

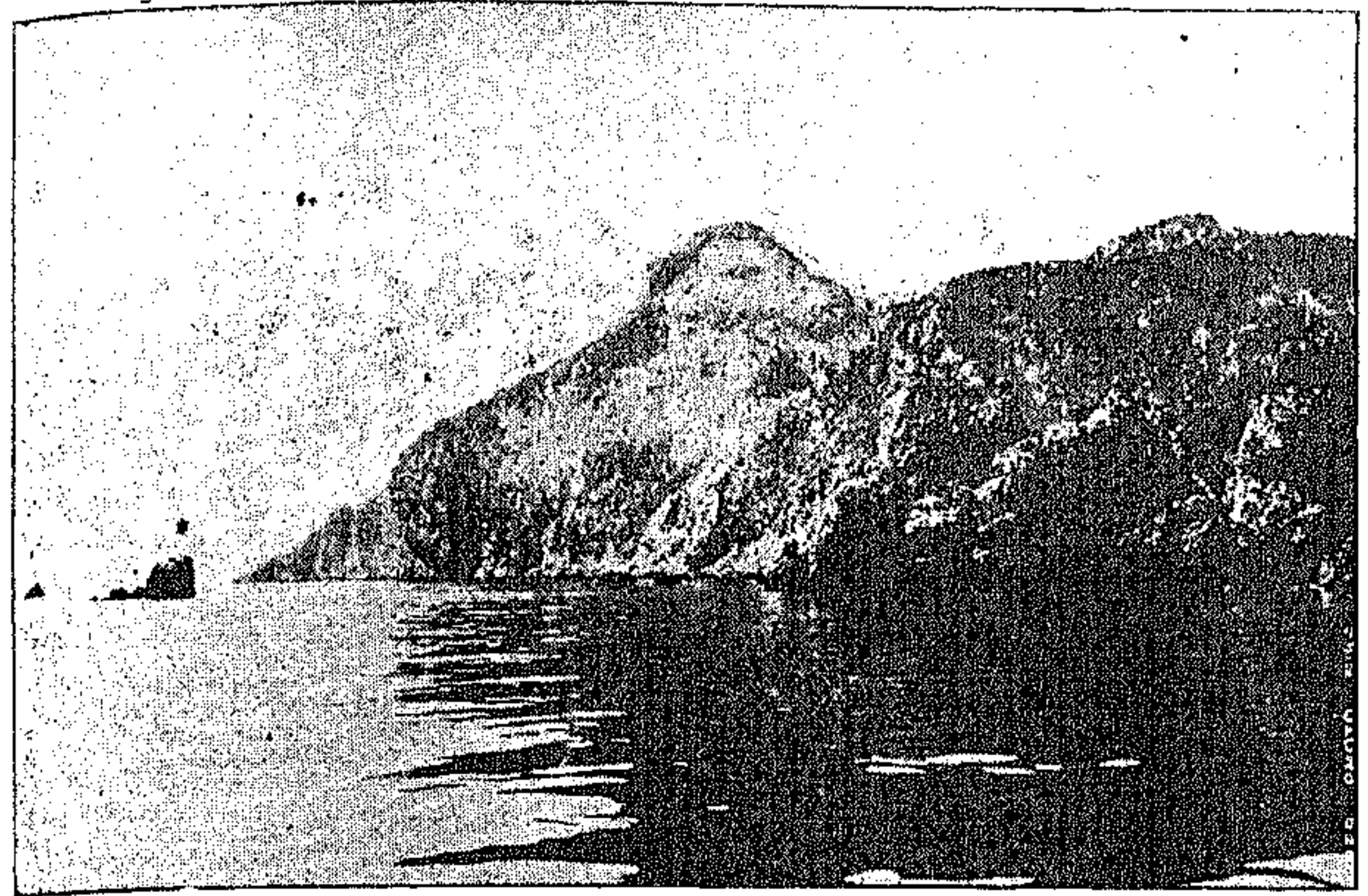
ΝΕΟΣ ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ

Χείλη βουβά, θλιμένα μάτια,
Χαλαρωμένοι ἄρμοι, ἡ ὄρμη ἢ στερνή,
Καπνός, ἀέρας μέσ' στ' ἀπέραντα τὰ πλάτια
Τὰ αἰθέρια, πού οἱ παμφώτιστοι οὐρανοί.

Ἡ ἀναζήτηση, ἕνας ἄλλος
Χαμός, ἡ ἀπελπισία ἢ τραγική,
Τοῦ πέλαγου ὄλος ὁ ἀντίλαλος, ὁ σάλος
Σὲ μιὰ καρδιά μεταγγισμένος ἀπὸ κεῖ.

Προσπάθεια μάταιη, ἀλυσωμένη,
Βαρύγυμη ὑπαρξη, πού ὁ πόνος σου βαθύς,
Μὲ τοὺς ἀνήλεα προδομένους, ἡ Εἰμαρμένη
Σὲ καταδίκασε νὰ μὴ λεφτερωθεῖς.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Κέρκυρα. — Τὸ Ἀγγελόκαστρο.

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ 'Σ ΤΟΥΣ ΚΟΡΦΟΥΣ

Ἐνα ἀπὸ τὰ μοιραῖα ἴσως ἐλαττώματα τῶν μικρῶν λαῶν, καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἡ ξενομανία, ὁ θαυμασμός καὶ ἡ μίμηση τῶν ξένων, τῶν μεγάλων λαῶν, ἡ περιφρόνηση τῶν συγχρόνων μας πραγμάτων. Βέβαια, γιὰ τοὺς προγόνους ἔχουμε μεγάλη ἰδέα, περισσότερο ὁμῶς γιὰ αὐτοὺς τοὺς θαυμάζουν καὶ οἱ ξένοι. Τοὺς Βυζαντινοὺς τοὺς περιφρονούσαμε, ὅσο τοὺς περιφρονούσαν καὶ οἱ ξένοι· τώρα πού αὐτοὶ τοὺς θαυμάζουν, πᾶμε κ' ἐμεῖς νὰ κάμουμε μόδα τὸν Βυζαντινισμό. Τὴν σημερινὴ γλῶσσα μας τὴν περιφρονούμε περισσότερο, γιὰ καὶ οἱ ξένοι τὴν περιφρονούσαν καὶ τὴν ἔλεγαν βάρβαρη καὶ χυδαία ὀμπρὸς 'ς τὴν ἀρχαία. Τώρα ὁμῶς πού οἱ ξένοι ἐπιστήμονες ἀλλάξαν γνώμη γιὰ τὴν νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα, σιγά· σιγά θὰ ἀλλάξουμε κ' ἐμεῖς!

Καταλαβαίνω βέβαια πῶς δὲν ἔμπορουμε καὶ δὲν πρέπει νὰ μὴν προσέχουμε τοὺς ξένους 'ς τὰ διάφορα ἐπιστημονικὰ καὶ πρακτικὰ ζητήματα. Γιὰ τὰ ἑλληνικὰ ὁμῶς ζητήματα πρέπει νὰ ἔχουμε δικές μας γνώμες καὶ θὰ ἔχουμε, ὅταν τὰ μελετοῦμε καλά. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γνωρίσουμε τὴν Ἑλλάδα καλύτερα, τὰ καλά της καὶ τὰ κακά της, γιὰ νὰ τὴν πονέσουμε καὶ καλύτε-

ρα, χωρὶς ἐπιδείξεις καὶ ρητορική, καὶ νὰ μπορέσουμε νὰ τὴν βοηθήσουμε καλύτερα. Ὅσοι εἶναι ἔτοιμοι νὰ κάμουν τὴν Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη αὐτόνομη, δὲν τὴν ξέρουν· κάμνουν ὅ,τι τοὺς λέγουν οἱ Βούλγαροι, πού μελετοῦν τόσο πολὺ τὴν κατάστασι τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ἄν μελετούσαν καὶ οἱ δικοὶ μας, θὰ εὑρίσκαν μερικά ἐπιχειρήματα ἑλληνικὰ νὰ ἀντιτάξουν 'ς τὰ βουλγαρικά.

Στὸ τελευταῖο τοῦ βιβλίου «Orient» (1934) ὁ ἔξοχος Γάλλος πολιτικός E. Herriot ἀναφέρει (σ. 331) τὴν σοφὴ συμβουλή πού δίδει ὁ Μ. Gorki 'ς τοὺς Ρώσους: «Συμβουλεύω τοὺς συντρόφους μου νὰ προσπαθήσουν ὅσο ἔμπορουν νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν χώραν των, νὰ παρατηρήσουν τίς ἐλλείψεις της, νὰ γνωρίσουν τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν της, νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ μέλλοντός της διὰ νὰ ἐργασθοῦν καλύτερα περὶ αὐτῆς.» Νὰ ἔμπορουν νὰ ἐνωτισθοῦν τὰ λόγια τοῦ Gorki καὶ οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν Ἑλλάδα!

Πρέπει νὰ χαιρετίσουμε ὡς μεγάλη πρόοδο τοῦ τόπου τὴν ἐκδρομικὴ κίνηση πού ἄρχισε ἔδῳ καὶ λίγα χρόνια. Αὐτὴ θὰ κάμῃ τὴν Ἑλλάδα πῶς γνωστὴ 'ς τοὺς νέους καὶ τὸ κέρδος θὰ εἶναι μεγάλο. Μὰ καὶ τίς ὁ-

Κέρκυρα.— Τό φρούριο από τό Μου Ρεπος.

μορφίες τής Ελλάδος θά μᾶς μάθουν οἱ ἐκδραμές καί αὐτό θά εἶναι ἴσως μεγαλύτερο κέρδος. Δέν ξέρω ἂν ὑπάρχη ἄλλη χώρα μέ τόση ποικιλία αἰσθητική καί ἱστορική. Ἐδῶ θά ἰδῆτε τό περίφημο παλατάκι ἐνός νέου Ἑλληνοσουλτανοῦ, τοῦ Σβάρτζ, εἰς τὰ Ἀμπελάκια (τό ἔκαμεν ὁ κ. Παπανδρέου μουσεῖο), ἐκεῖ σᾶς παρουσιάζεται τό ὠραῖο γεωλογικό φαινόμενο τῶν Μετεώρων, ἀλλοῦ ἢ λίμνη τῆς Καστοριάς, παρέκει τὰ Τέμπη ἢ ἡ σπηλιά τῆς Σελίντσας. Κανένα μέρος δέν μοιάζει μέ τό ἄλλο, κάθε τόπος ἔχει τήν ἱστορία του μέ διάφορα ὀνόματα. Ἐδῶ Σαλαμίνα, Δελφοί, Ὀλυμπία, ἐκεῖ Μεσολόγγι, Ἀμπελάκια, Ὑδρα ἢ Ψαρά.

Ἔτσι ἐσχημάτισα τήν γνώμη ὅτι εἶναι καθήκον γιά κάθε Ἑλληνα πού ἔχει κάποιο ἀξίωμα, νά γνωρίσῃ τήν Ἑλλάδα γιά νά τήν κρίνῃ καλύτερα καί νά τήν πονῆ περισσότερο. Ἐνα ἀπό τὰ τμήματα πού πρέπει ὅλοι νά ἰδοῦμε καί νά μελετήσουμε εἶναι ἡ Κέρκυρα, μέ τόν πολιτισμό της καί τὰ μνημεῖα της. Γι' αὐτήν θέλω σήμερα νά εἰπῶ λίγα λόγια.

Ἡ σημερινή Κέρκυρα μέ τὰ βενετσιάνικα κάστρα εἶναι κτίσμα τῆς Βενετίας. Ἡ ἀρχαία ἑλληνική Κέρκυρα καί ἡ Βυζαντινὴ εὐρίσκετο νοτιώτερα, ἔξω ἀπὸ τὰ βενετσιάνικα τείχη, εἰς τήν Παλαιόπολιν, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει ὁ ναός τοῦ ἁγίου Ἰάσονος καί Σωσιπάτρου, πού τὸν ἀστερέωσε καί καλλώπισε ὁ ἀρχαιολόγος κ. Παπαδημητρίου. Τὰ βενετσιάνικα κάστρα, καί ὅπως εἶναι σήμερα κουτσουρεμένα, φανερῶνουν πόση σημασία ἔδωκεν ἡ Βενετία 'ς τὸ νησί καί πόσο φρόντισε νά τὸ κρατήσῃ. Χωρὶς τὰ κάστρα αὐτά δέν μπορούσε νά κρατηθῆ ἡ Βενετία οὔτε 'ς τήν Κέρκυρα,

οὔτε 'ς τὰ ἄλλα νησιά πού κρατήθηκε ἕως τὰ 1797. Γι' αὐτό ἡ Ἑλλάδα μέ τὰ νησιά της γάμισε ἀπὸ φράγκικα κάστρα, βενετσιάνικα, καταλάνικα κλπ. Χωρὶς κάστρα πῶς νά κρατηθοῦν οἱ Φράγκοι;

Ἡ Κέρκυρα μιλοῦσε ἰταλικά 'ς τὴν βενετική ἐποχὴ καί ἀκόμη μέχρι σήμερα οἱ Κερκυραῖοι τὰ μισοξέρουν· οἱ Ἕλληνες ὁμῶς χωρικοί, ἀπὸ τὴν κερκυραϊκὴ ὑπαίθριον, οἱ μετανάστες τῆς Ἡπείρου καί τὰ σχολεῖα σιγά-σιγά ἐπέβαλαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἡ ἐπίδρομὴ τῶν ἰταλῶν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δυνάμωσε ἀκόμη περισσότερο τὸ ἐθνικὸ φρόνημα 'ς τὴν Κέρκυρα.

Ἡ Κέρκυρα δέν γνώρισε τὴν τουρκικὴ δουλεία καί τὴν σχετικὴ καταστροφὴ. Πολλοὶ συζητοῦν ἀδίκῃ ποιά σκλαβιά ἦτο χειρότερη, ἢ τούρκικη ἢ ἡ φράγκικη. Ὅλοι ξέρουμε ὅτι καί τοῦ πιὸ πολιτισμένου κατακτητῆ ἢ σκλαβιά ταπεινώνει τὸν ἄνθρωπο καί ὅτι μόνο ἡ ἐλευθερία σιγά-σιγά ἐξυψώνει τὸν ἄνθρωπο καί τὰ ἔθνη. Ἐξ ἄλλου ὁμῶς πρέπει νά δεχθοῦμε ὅτι δέν ὑπάρχει καμμιά σύγκριση μεταξὺ τῆς σκλαβιάς τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας καί τῶν Ρωμαίων ἢ τῶν Ἀγγλων. Μὲ ὅλα τὰ τυραννικά καί ταπεινωτικά μέσα πού μεταχειρίστηκε ἡ Βενετία 'ς τὰ Ἐφτάνησα, οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ ξεχωρίζουν, ἐπέρασαν ζωὴν πιὸ πολιτισμένην. Ἐνωρίτερα ἔκαμαν σχολεῖα, ἔβγαλαν πολλοὺς σοφοὺς, σχηματίσαν μιά τοπικὴ παράδοση. Βέβαια, ὁ κατακτητῆς — οὔτε ὁ Βενετὸς οὔτε ὁ Ἀγγλος — δέν εἶχε ὄρεξη νά λύσῃ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα καί ὁ χωρικός ἦταν δοῦλος καί δουλοπάροικος τοῦ ξένου ἢ Ἑλληνα τσιφλικούχου, ὁ ὁποῖος τὰ εἶχε πολὺ καλὰ μέ τὸν κατακτητῆ. Μόνο ἡ ἑλληνικὴ ἐλευθερία, καί ἄς μὴν ἔχη τὸν πολιτισμὸ τῆς Ἀγγλίας, λευθέρωσε τὸν Ἑλληνα χωρικὸ ἀπὸ τὴν σκλαβιά τοῦ τσιφλικούχου.

Τὰ Ἐφτάνησα εἶχαν τὸ εὐτύχημα νά μὴ γνωρίσουν τὴν καταστροφὴν πού γνώρισαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπὸ τὴν σκλαβιά τῶν Τούρκων. Γι' αὐτὸ ἐκεῖ βρισκεις οἰκογενεῖς μέ μεγάλη παράδοση, σπίτια μέ χαρτιά καί κειμήλια παλιά, ἐνῶ 'ς τὴν ἄλλῃ Ἑλλάδα τὸ τούρκικο σπαθὶ ἀναστιάτωσε τὸν κόσμον, ἔκοψε τὴν συνέχεια τῆς οἰκογενείας, σκόρπισε τὸν πληθυσμὸν μέ τὴν μετα-

στάτευση. Κερκυραϊκὰ κειμήλια βλέπεις 'ς τὴν συλλογὴ βιβλίων καί ἐπίπλων πού κάμνει ὁ κ. Πιέρης 'ς τὴν Κέρκυρα. Ἡ οἰκογενεῖα Καποδίστρια ἔχει χειρόγραφα, ἐπιπλά, βιβλία κλπ. τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια, διὰ τὰ ὁποῖα πρέπει νά ἐνδιαφερθῆ τὸ Κράτος. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας εἶναι πολὺ μεγάλη φυσιογνωμία μέ εὐρωπαϊκὴ φήμη καί τὸ ἔργο του ἀκόμη καλὰ δέν μελετήθηκε 'ς τὸ σύνολό του.

Καί ἔξω ἀπὸ τὰ ἰδιωτικὰ σπίτια βλέπεις τὴν δύναμιν τῆς παραδόσεως. Εἰς τὸ Δημαρχεῖο τῆς πόλεως, πού εἶναι ἓνα παλιὸ κτίριο ἱστορικόν, ὑπάρχουν εἰκόνες μεγάλων Κερκυραίων καί αὐτόγραφα — ἀπὸ τοῦ Νικολάου Σοφιανοῦ καί τοῦ Ἀντωνίου Ἐπάρχου μέχρι τοῦ πρωθυπουργοῦ Γεωργίου Θεοτόκη — πού φυλάσσονται μέ εὐλάβεια καί ὑπερηφάνεια. Δέν ξέρω κανένα ἄλλο Δημαρχεῖο 'ς τὴν Ἑλλάδα πού νά προσέχη τόσο τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα καί πράγματα τοῦ τόπου τοῦ : τὸ Δημαρχεῖο τῶν Κορφῶν πρέπει νά τὸ γνωρίσουν ὅλοι οἱ Δήμαρχοι τοῦ Κράτους, μάλιστα οἱ νεωτεριστοὶ, πού προτιμοῦν ἴσως τὴν κινέζικη ἱστορία ἀπὸ τὴν ἑλληνικήν.

Μικρὰ πινακοθήκη ὑπάρχει καί 'ς τὴν μητρόπολιν ὅπου εὐρίσκεται καί μοναδικὴ εἰκόνα τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερασίμου Κακαβέλα. Εἰς τὴν μητρόπολιν ὑπάρχουν καί εἰκόνες τοῦ κρητικοῦ ζωγράφου Τζάνε. Καί 'ς τὴν πινακοθήκην τῶν Κορφῶν ὑπάρχει ἄλλη εἰκόνα τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου μέ τὴν ἐπιγραφή «ποίημα Ἐμμανουὴλ ἱερέως Τζάνε τοῦ ἐκ Ρεθύμνης, ΑΧΗΔ'» (1694) Εἰς τὸ μοναστήρι τῆς Πλατυτέρας εἶδα ἄλλην εἰκόνα τοῦ Τζάνε μέ χρονολογία ΑΧΝΑ' (1651). Καί ἄλλων ζωγράφων Κρητικῶν ἢ Ἐπτανησίων ὑπάρχουν ἔργα 'ς τίς ἐκκλησιαστικὰς Κορφῶν. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀνωτέρων ἀντιγράφων ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Νέον Ἑλληνομνημονα» (7, 467) τὸ ἔξις σημεῖωμα τοῦ ζωγράφου Κουτούζη :

1770 Αὐγούστου 1.
Ἐλαβα ἐγὼ ὁ ὑπογεγραμμένος ἀπὸ τοὺς ἐκλαμπροτάτους καί περιβλέπτους συντόχους τοῦ ἀπερασμένου χρόνου Sign. Ἀγγελον Μιτζάνεγα Sign. Βιτσέντζον Πε, τρίτην καί Ἀλέξανδρον Πιέρην καί Sign. Δολφίνω Καρτάνον διὰ τιμὴν τῶν

δύω ἠκόνων τοῦ ἐκλαμπροτάτου καί ἐξοχοτάτου κυρίου Ἀνδρέα Δονάτου προβλεπτοῦ γενικοῦ τῆς θαλάσσης τζεκόνια χριστὰ ἐξήκοντα καί εἰδιοχίρωσ ὑπὸ βεβεότητος ὑπογράφωμε

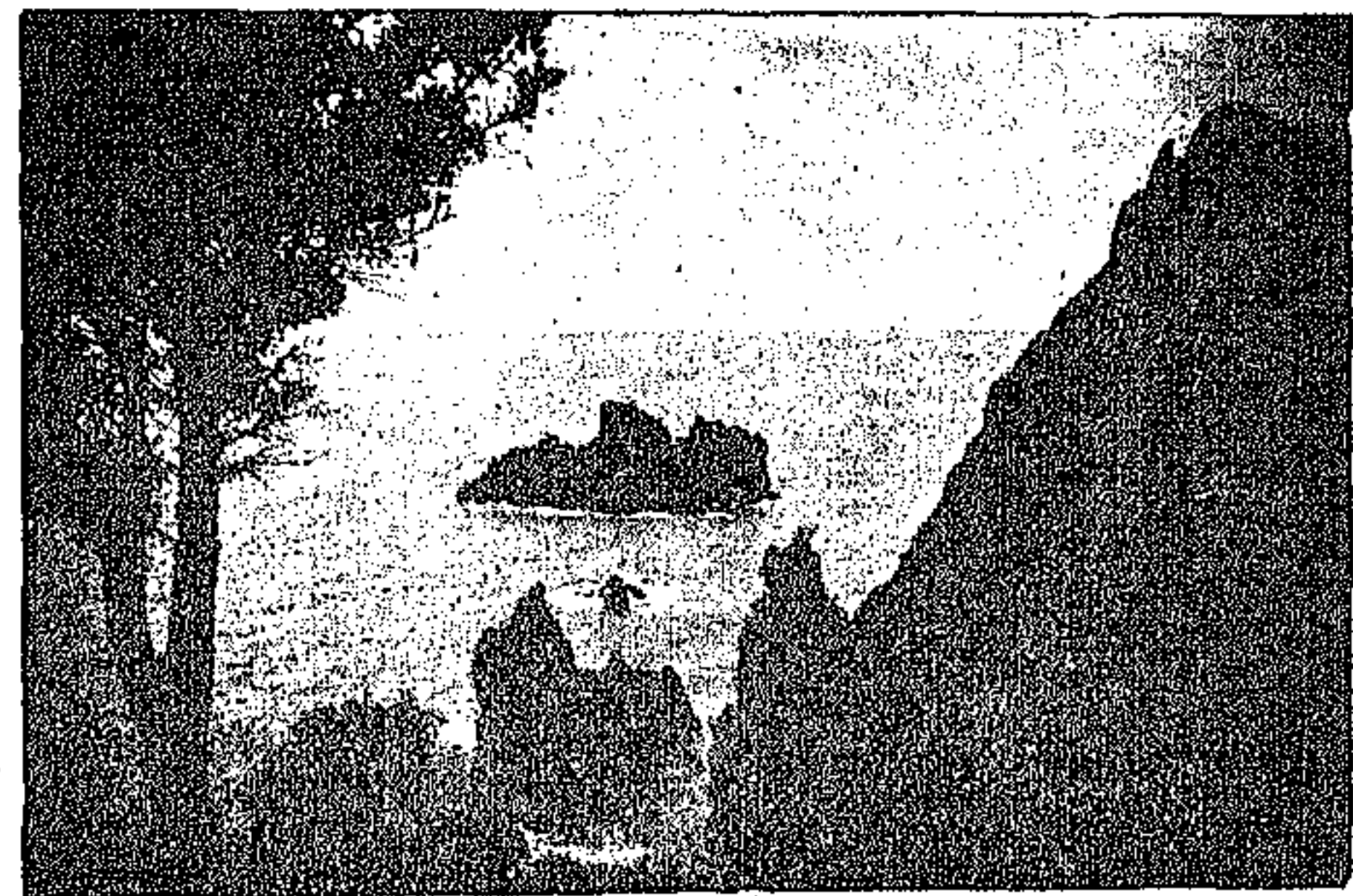
Νικόλαος ὁ Κοτούζης
βεβεώνω ὡς ἀνωθεν.

Τὸ μοναστήρι τῆς Πλατυτέρας ἔχει πλὴν πολλῶν εἰκόνων καί τοὺς τάφους τῆς οἰκογενείας Καποδίστρια. Εἰς τὸν τάφο τοῦ Ι. Καποδίστρια εἶναι γραμμὴν ἢ ἔξις ἀπλή ἐπιγραφή :

Ι. Α. Καποδίστριας
Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος

Εἰς τὴν πλατεῖα τῶν Κορφῶν ὑπάρχει καί τὸ ἀγαλμα τοῦ Ι. Καποδίστρια καμωμένο τὸ 1885 ἀπὸ τοὺς τεχνίτες Λ. Δρόση καί Γ. Ξενάκη μέ ἐξοδα τοῦ Ι. Τρουληνοῦ. Εἰς τὸ μοναστήρι τῆς Πλατυτέρας εἶναι θαμμένος καί ὁ στρατηγὸς Φῶτος Τζαβέλλας, 1809.

Συχνὰ ἔχει κανεὶς ἀφορμὴ νά ἐνθυμηθῆ τὸν μεγάλο φιλέλληνα Γκίλφορντ. Ἐκτὸς τῆς προτομῆς του πού ἔκαμε ὁ γλύπτης Π. Προσαλέντης, εἰς ἓνα σπῆτι ἐπάνω 'ς τὴν πλατεῖα ὑπάρχει ἡ ἔξις ἐπιγραφή : «Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ ἐγένετο ἡ κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα βάπτισις τοῦ μεγάλου φιλέλληνοσ Γίλφορντ Ἰδρυτοῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας». Ὅλιγο παρέκει εὐρίσκεται ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία, τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ πανεπιστήμιον, μέ τὸ ἀμφιθέατρό της καί τὴν παλιά της βιβλιοθήκη. Τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ κτίριο πρέπει νά χρησιμοποιηθῆ πάλι γιά ἐπιστημο-

Κέρκυρα.— Παλιοκαστρίτσα.

νικούς σκοπούς. "Αν επρόκειτο να γίνει μια νέα θεολογική ή φιλοσοφική σχολή, 'ς την Ίονιο 'Ακαδημία έπρεπε να στεγασθί. Δυστυχώς και τὸ Συμβούλιο τῶν Βιβλιοθηκῶν δὲν πρόσεξε τὴν βιβλιοθήκη τῆς Ίονίου 'Ακαδημίας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διασωθῆ καὶ νὰ χρησιμοποιηθῆ καλῶς."

"Αναφέρω μιὰ ἀκόμη ἱστορική ἐπιγραφή: "Ἐν τῷ ἀρχαίῳ τούτῳ Ίονίῳ βουλευτηρίῳ ἡ Βουλὴ τῆς Ἐπτανήσου θελήσει τοῦ Ίονίου λαοῦ καὶ συνανέσει τῆς προστάτιδος δυνάμεως Μεγάλης Βρετανίας ἐπιψέσει τὴν ἔνωσιν τῶν ἑπτὰ νήσων μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος τῆ 23 Σεπτεμβρίου 1863."

Τὸ Ίόνιο βουλευτήριον εἶναι σήμερὰ Ἀγγλικὴ ἐκκλησιά. "Ὅταν ἐνθυμηθῆ κανεὶς τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἐπτανήσιων καὶ τὴν τελευταία ληστρικὴ ἐπιδρομὴ τῶν Ἰταλῶν, καταλαβαίνει πολὺ καλὰ τὸ ὑπερήφανο ἑλληνικὸ αἶσθημα τῶν σημερινῶν Κερκυραίων."

"Ἐνα μεγάλο ἔργον ἐγένετο τελευταία 'ς τὴν Κέρκυρα. Τὸ παλάτι τῆς Ίονίου Γερουσίας καὶ ἔπειτα βασιλέως Γεωργίου ἐγένετο μουσεῖον ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα τοῦ κόσμου, γιὰτὶ πῆρε καὶ φύλαξε ὄχι μόνον τὰ ἀρχαῖα καὶ ἀρχαία ἔργα τέχνης τῶν Κορφῶν ἀλλὰ καὶ τὴν περίφημην σινοῖα-πωνικὴν συλλογὴν ἐνὸς μεγάλου "Ἑλληνοσ, τοῦ Γρηγορίου Μάνου (τὸ "Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, ἡ Μ. Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα δὲν κατῴρθωσαν νὰ τὸν μάθουν αὐτὸν τὸν "Ἑλληνα!) Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ φυλάσσει ἀκόμη τὸ μουσεῖον αὐτὸ τὴν πινακοθήκην τοῦ δήμου Κορφῶν με ἔργα μεταβυζαντινὰ (τὸν πατριάρχην Κύριλλον τοῦ Τζανέ) καὶ νεώτερα Ἐπτανήσιων μεγάλων καὶ ἱστορικῶν κειμήλια σχετικὰ με τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου καὶ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν. Ἐκεῖ ὑπάρχουν καὶ εἰκόνες τῶν Ἐπτανήσιων προέδρων τῆς Γερουσίας. Ἐκτὸς τῶν ἔργων τέχνης καὶ τῶν ἱστορικῶν κειμηλίων φυλάσσουν ἀκόμη εἰς τὸ μουσεῖον τὸ ἀρχεῖον τῆς Ίονίου Γερουσίας καὶ τὸ περίφημον ἀρχαιοφυλακεῖον τῶν Κορφῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ σήμερὰ, ὅπως εἶχε καὶ πρὶν, ἕναν τόσο εὐσυνείδητον διευθυντή, τὸν κ. Λευθεριώτη. Τὸ μουσεῖον αὐτὸ θὰ ἦτο κόσμημα οἷας δῆποτε εὐρωπαϊκῆς μεγαλοπόλεως. Ἄλλ' ἀκριβῶς διότι ἡ ἀξία του εἶναι τόσο μεγάλη, τὸ Κράτος πρέπει νὰ τὸ προσέξῃ περισσότερο, πρέπει νὰ τὸ προφυλάξῃ καὶ ἀπὸ καμμιά πυρκαϊὰ καὶ δι' αὐτὸ θὰ χρειασθῆ νὰ ἀλλάξῃ τὰ ξύλινα πατώματά του."

"Ανάφερα μερικὰ σημεῖα τῶν Κορφῶν ποὺ πρέπει νὰ προσέξῃ ὁποῖος ταξιδεύει ἐκεῖ. Μὰ ὅπου στραφῆ κανεὶς, θὰ εὕρῃ σημάδια μακρινῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, κτίρια παλιὰ ἱστορικὰ, ἔργα καλλιτεχνικὰ κλπ. Καμμιά ἄλλη ἑλληνικὴ πόλις δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὴν μουσικὴν παράδοσιν τῶν Κορφῶν, ποὺ τὴν καμαρώνει ὁποῖος τὴν γνωρίσῃ. "Ὅταν παίζῃ ἡ φιλαρμονικὴ 'ς

τὴν Σπιανάδα (τὴν πλατεῖαν τῶν Κορφῶν) παρακολουθεῖ ὅλος ὁ λαὸς καὶ αὐτὲς οἱ ὑπηρετρίαι καὶ γιὰ μιὰ τέτοια ἐκλαίκευσι τῆς μουσικῆς, γιὰ τόσὸ δυνάμωμα τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος ὅλου τοῦ λαοῦ, λίγες πόλεις καὶ 'ς τὴν Εὐρώπῃ ἔμποροῦν νὰ καυχηθοῦν. Εἶναι λοιπὸν οἱ Κορφοὶ κατ' ἰδιαιτέρον 'ς τὴν Ἑλλάδα, με πολιτισμὸν προχωρημένον, με παράδοσιν μακρινήν, με ἱστορικὰ μνημεῖα ὄχι νεκρὰ, ἀλλὰ με ζωντανὴν ψυχὴν, χθεσινὰ καὶ προχθεσινὰ, ὄχι σκεπασμένα με τὸν πάγον τῶν χιλιετηρίδων. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ξένοι ποὺ ἔρχονται 'ς τοὺς Κορφοὺς εὐχαριστοῦνται καὶ με τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων, δὲν τρελλαίνονται μόνον με τὴν ὁμορφίαν τοῦ τόπου, με τὸ καταπράσινον νησί. Γιὰτὶ καὶ 'ς αὐτὸ οἱ Κορφοὶ ξεχωρίζουν' τόσο πράσινον γλυκὸ καὶ εὐκόλον με τῆ συγκοινωνία του, λίγα μέρη 'ς τὴν Ἑλλάδα προσφέρουν, ἴσως μόνον ἡ Μυτιλήνη, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὰ ἄλλα καλὰ ποὺ ἀνάφερα παραπάνω. Κανένα ἄλλο μέρος 'ς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔμπορεῖ νὰ κρατήσῃ τοὺς ξένους τόσο εὐκόλον, ὅσο οἱ Κορφοὶ, καὶ θὰ τὸ ἐπιτυχαίνουν αὐτὸ εὐκολώτερα, ὅταν ὁ τουρισμὸς κάμῃ ἀκόμη μερικὰ πράγματα, ὅταν χρησιμοποιηθῇ καλύτερα. τὸ Ἀχιλλεῖον, τὸ Μοῖον Κερος καὶ τὴν Ίονιο Ἀκαδημία. ἴσως 'ς αὐτὴ ἔμποροῦν καὶ ξενόγλωσσες διαλέξεις νὰ γίνωνται ἀπὸ Ἑλληνας καὶ ξένους λογίους 'ς ὠρισμένη ἐποχὴ, ποὺ ἔμποροῦν νὰ μαζεύονται Ἀγγλοὶ πρὸ πάντων 'ς τοὺς Κορφοὺς. Θέλω νὰ τὸ ξαναπῶ πῶς τὸ ἱδρυμα τοῦ Γκίλφορντ δὲν ἔμπορεῖ νὰ μείνῃ παραμελημένον ὅπως εἶναι σήμερὰ οἱ Ἀγγλοὶ ποὺ ἔδωκαν τοὺς Κορφοὺς 'ς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν προφύλαξαν ξανὰ ἀπὸ ἀχόρταγους γείτονες, ἔμποροῦν νὰ συντελέσουν νὰ γίνῃ κάποιο κέντρο διεθνῆς πνευματικῆς 'ς τοὺς Κορφοὺς. Θὰ εἶναι αὐτὸ γιὰ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καλόν."

"Ὅταν πῆγα 'ς τοὺς Κορφοὺς δὲν περιμέναδι θὰ ἔπαιρνα τόσα ἱστορικὰ μαθήματα. Πιστεύω ὅτι αὐτὰ τὰ μαθήματα εἶναι χρῆσιμα γιὰ πολλοὺς Ἑλληνας καὶ γι' αὐτὸ συνιστῶ τὸ ταξίδιον καὶ τὴ μελέτη τῶν Κορφῶν σὲ κάθε Ἑλληνα. Γιὰ τοὺς Ἑλληνας ὅμως ταξιδιωτὲς ὁ τουρισμὸς δὲν πρέπει νὰ διδῆ 'ς τοὺς ὁδηγούς του λίγες μόνον εἰκόνες καὶ δυὸ ξηρὰ λόγια' αὐτὰ ἄς τὰ δώσῃ γιὰ τοὺς Ἰάπωνες ταξιδιωτὲς' γιὰ τοὺς Ἑλληνας πρέπει νὰ δώσῃ μιὰ ἰδέαν τῶν ἑλληνικῶν Κορφῶν καὶ θὰ εἶναι πολὺ λυπηρὸν ἂν δὲν ἔμπορῆ νὰ τὸ κατορθώσῃ."

"Ἐτόνισα παραπάνω τὴν ἀξίαν τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως 'ς τοὺς Κορφοὺς. "Αν μάλιστα προσέξετε τὴν βόρειον Ἑλλάδα, ὅπου ἐπικρατεῖ τόση σύγχυσις, ὅπου τὸν βουλγαρικὸν ἔθνικισμὸν τὸν παίρνουν τόσο δικοὶ μας γιὰ κομμουνισμὸν, θὰ ἐκτιμήσετε ἀκόμη περισσότερο τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν τῶν Κορφῶν καὶ θὰ θελήσετε νὰ τὴν γνωρίσετε."

Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΟΛΑ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ...

τῆς κυρίας ΚΑΛΛΙΡΡΟΗΣ ΠΑΠΑΦΡΑΓΚΟΥ

"Ὅλα κοιμοῦνται ἀπόψε, βουνά, δάσος, θάλασσα
καὶ τὸ σγουρὸ ποτάμι,
κι ἡ φυλλωσιὰ τῆς λεύκας ἢ τρεμάμενη,
τὸ ἀνάλαφρον καλάμι."

Τὰ ζωντανά, τὰ σερπετὰ καὶ τὰ πετούμενα,
ὁ δρόμος, τὸ καλύβι,
οἱ ἴσκιοι, ὁ ἀγέρας κι οἱ νωθρὲς οἱ μυρωδιές,
κι ὁ μόχθος τὸ μολύβι."

Στὸ φεγγαρίσιο ποὺ κοιμᾶται φῶς, κοιμήθηκαν
μαζὺ τοὺς ἔλα, κοίμου,
μάτι κι ἔσῦ, φωνὴ κι ἔσῦ καὶ σκίρτημα
τοῦ κόσμου στὴν ψυχὴ μου!

ΒΑΡΒΑΡΟΙ

Στὴν ποιήτρια ΘΑΛΕΙΑ ΚΕΣΙΣΟΥΓΛΟΥ

Στ' ἀλόγατά τους οἱ λευκοὶ σὰν ἦρθαν ἐδῶ οἱ βάρβαροι,
ψηλά γερὰ κορμιὰ, νόχια βαμμένα στὸ κιννάβαρι,
σὰν ἦρθαν με τοῦ βασιλιᾶ τὴ σβέλτα ὡς λάφι κόρη τὴν ξανθὴ,
καθὼς ξεπέζεψαν, ἡ γῆ, ἱερὴ, τοὺς ἀδραξε τὰ πόδια,
βυθίσαν ρίζες, τίναξαν κλωνιά, πράσιν' ἀράδιασαν στὸ λόφο ξόδια,
κι ἔγιναν λάλο δάσος κι ἄρπα αἰολικὴ."

Κι' οὐδέ κανεὶς τοὺς ξαφνικὸν ριζὸν ποὺ νὰ μὴ γίνῃ!
— Στὴ μυριοκελαϊδῆστρα του μονάχα τὴ γαλήνη,
στὸ δάσος νὰ φαντάζ' ἡ κόρ' ἢ μάργελι, στὴν ἀντηλιά,
κι ὄνειρ' ἂ βόσκης, νὰ τὴ δῆς μπορεῖς τὸ μεσημέρι,
τ' ἀπάντεχο νὰ στήνῃ σου κι ἔρωτικὸ καρτέρι,
μ' ἕνα χορὸν, ρίγη, χαμόγελα, ἴσκιους, φῶς, φιλιά."

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

Ἡ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ἡ Ξυλογραφία, πού ἦταν παραμελημένη ἢ σχεδόν καί περιφρονημένη κατά τὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τοῦ τελευταίου αἰῶνος, ἀποκαταστάθηκε πανηγυρικά στή θέση πού τῆς πρέπει ἀπό ζωγράφους — ξυλογράφους καί χαρακτές μέ ταλέντο. Ὁ καθένας ξέρει τί εἶναι ξυλογραφία καί συνεπῶς δέν πρόκειται νά ἐπανέλθω σ' αὐτό. Ὁ πολὺς κόσμος ὅμως δέν γνωρίζει ὅτι ὑπάρχουν δύο διαφορετικοὶ τρόποι ξυλογραφίας, ἡ ξυλογραφία σὲ πλάκα ξύλου καί ἡ ξυλογραφία σὲ ξύλο ὄρθιο.

Μ' ἄλλο πού καί οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι χρησιμοποιοῦν τὴν ἴδια ὕλη, διαφέρουν ὅμως βαθειά κατὰ τὰ ἐργαλεῖα πού μεταχειρίζεται κανεὶς καί κατὰ τὴ φύση τῆς ἐργασίας, ἀναλόγως τοῦ ἀν τὰ νερά τοῦ ξύλου εἶναι κάθετα ἢ παράλληλα πρὸς τὴν ἐπιφάνεια πού προορίζεται γιὰ τὸ χάραγμα. Γιὰ τοῦτο, τὰ διάφορα εἶδη τοῦ ὕλικου πού οἱ ξυλογράφοι μεταχειρίζονται ἐπιδροῦν στὸ ἀντίτυπο πού πρόκειται νά βγῆ ἀπὸ αὐτά, καθὼς ἢ γῆ στὸ φυτό.

Ἡ ξυλογραφία σὲ πλάκα ξύλου ἐκτελεῖται σ' ἓνα κομμάτι ξύλο πού τὸ πέρνομε ἴσια, ὄχι ὄρθια.

Ὁ χαρακτὴς πού ἐργάζεται ἓνα κομμάτι ἀχλαδιάς κοιμμένο πλάκα, ὄχι ὄρθια, κόβει τὸ ξύλο μέ μαχαιράκια καί κοπτερὲς μύτες μέ τὰ ὁποῖα σκαλίζει τοὺς ἐξωτερικοὺς γύρους τῶν γραμμῶν πού θέλει ν' ἀφήσῃ νά ἐξέχουν. Ἐπειτα, δουλεύοντας πρὸς τὴν ἀντίθετη διεύθυνσι, ἐπιτυχαίνει, βγάζοντας τὸ μικρὸ ἐκεῖνο ροκανίδι, ἓνα κανάλι σὲ σχῆμα ἀναποδογυρισμένου ἐλληνικοῦ κεφαλαίου Λ, δηλαδὴ ἔτσι: ν. Οἱ δύο αὐτὲς ἐργασίες λέγονται κόψιμο καί ξανακόψιμο.

Ἡ ξυλογραφία σὲ ξύλο ὄρθιο ἐκτελεῖται ἀντιθέτως, πάνω σ' ἓνα κομμάτι πού τὸ πέρνομε ὄρθιο, ὄχι ἴσια. Ὁ χαρακτὴς μεταχειρίζεται ἓνα ἐργαλεῖο, πού ἡ μύτη του, σὰν τὸ λισγάρι τοῦ ἀρότρου, σκάβει βαθειά σκαλισματα στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ξύλου. Ἐδῶ, τὸ κόψιμο καί τὸ ξανακόψιμο γίνονται ταυτόχρονα ἀπὸ τις δύο ἐπιφάνειες πού σχηματίζουν τὴν τριγωνικὴ ἄκρη τοῦ ἐργαλείου μέ τὸ ὁποῖο γίνεται τὸ χάραγμα. Ἡ ἔνωσις τῶν δύο αὐτῶν ἐργα-

σιῶν σὲ μία δίνει σημαντικὴ οἰκονομία χρόνου.

Ὅσοι ἐργάστηκαν σὲ πλάκα ξύλου, γρήγορα ἐπρόσεξαν τὴν ἰδιαιτέρως ζωντανὴ σύστασι τοῦ ὕλικου αὐτοῦ. Ἡ ψυχὴ του εἶναι ἡ ἴδια ἢ ἐλαστικότης τοῦ ἴστού του. Κι' αὐτὴ βοηθεῖ τὸν χαρακτὴ στὴν δουλειά του.

Πρέπει νά δῆ κανεὶς στὰ ἀντικοψίματα τὰ μικρὰ σταυρώματα νά ξεπετοῦν ἀπὸ τὰ μεγάλα παραλληλεπίπεδά των, σὰν ἄορατοι μογχοὶ νά τὰ πετοῦσαν ἔξω, γιὰ ν' ἀντιληφθῆ τὴν ζωντανὴ σύστασι τοῦ ξύλου σὲ πλάκα.

Ἡ δουλειὰ τῆς μύτης τοῦ ἐργαλείου τῆς χαρακτικῆς ἀποβλέπει στὸ νά λυτρώσῃ τις δυνάμεις πού περικλείονται στὸν ἴσθιο τοῦ ξύλου. Μονάχα μέ τὴν ἐπίδρασι τῶν δυνάμεων αὐτῶν ἐπιτυχαίνομε τὰ βαθουλώματα. Γιὰ τοῦτο καμμιά ἐξέτασι τῶν βαθουλωμάτων δέν μπορεῖ νά προδώσῃ τὸ σχῆμα αὐτοῦ τοῦ ἐργαλείου. Ὅλα τὰ ἐπιτυχαίνομε μέ σοφοὺς καί ποικίλους συνδυασμοὺς τοῦ κοψίματος καί τοῦ ξανακόψιματος. Ἐπειδὴ ἐδῶ ὁ ρόλος τοῦ ἐργαλείου εἶναι δευτερεύων, ὅλες οἱ ἐργασίες τῆς ξυλογραφίας πάνω σὲ πλάκα ξύλου εἶναι τελείως θετικές.

Ἀπεναντίας, ἡ σύστασις τοῦ ὄρθιου ξύλου εἶναι ἀμορφη καί ἀπρόσωπη. Τὸ ξύλο παίζει ἐδῶ τὸ ρόλο τοῦ μετάλλου. Εἶναι σὰν πτώμα πού πρόκειται νά τὸ ἀναστήσῃ. Τὸ περισσότερο πού μπορεῖς νά τοῦ ζητήσῃς εἶναι νά σκαλίζεται καθαρά. Ἀπὸ τὸ σχῆμα τῶν ἐργαλείων ἐξαρτῶνται τὰ λοιπά. Ἡ ξυλογραφία σὲ ξύλο ὄρθιο βγαίνει λοιπὸν ἀπὸ τὰ σκαλισματα πού μᾶς δίδουν τὰ διαφορετικῶν σχημάτων ἐργαλεῖα πού μεταχειριζόμεσθε. Ἐξετάζοντας τὰ σκαλισματα, εὐκόλως μπορούμε νά μαντέψωμε τὸ σχῆμα τῶν ἐργαλείων. Ὁ ρόλος τῶν ἐργαλείων εἶναι λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ξυλογραφίας πρωτεύων καί οἱ ἐργασίες πού δίδουν ἀρνητικές.

Αὐτὲς εἶναι, μέ λίγα λόγια, οἱ βασικὲς διαφορὲς πού χωρίζουν τοὺς δύο τρόπους τῆς ξυλογραφίας.

Ἡ παραγνώρισις αὐτῶν τῶν διαφορῶν

Ὁ Δημ. Γαλάνης ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ τελευταῖο του ἔργο.

ἄφησε νά δοθῆ μιά γενικὴ, κοινὴ αἰσθητικὴ γύρω στὴν ξυλογραφία, πού δέν ξεχωρίζει τοὺς δύο διαφορετικοὺς τρόπους ἐργασίας.

Υπάρχει λοιπὸν μιά αἰσθητικὴ τοῦ ξύλου σὲ πλάκα καί μιά ἄλλη τοῦ ὄρθιου ξύλου, πού βγαίνουν καί οἱ δύο ἀπὸ τις συνθήκες τῆς φύσεως τοῦ ὕλικου καί τῶν ἐργαλείων τῆς καθεμιᾶς ἀπὸ αὐτὲς.

Ἡ εἰκόνα σὲ πλάκα ξύλου ἦταν γνωστὴ στὴν Ἀνατολή. Στὴν Ἀσία χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀπωτάτη ἀρχαιότητα τὸ τύπωμα σὲ ὑφάσματα μέ σχέδια πού ἐξέχουν.

Στὴν Εὐρώπη, ἡ καταγωγὴ τῆς ξυλογραφίας σὲ πλάκα ξύλου μπερδεύεται μέ τὴν πρώτη ἐποχὴ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ χαρτιοῦ.

Ἡ τυπογραφία τῶν πρώτων καιρῶν τῆς ἐφευρέσεώς της (κατὰ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος) βρῆκε τὴν τέχνη τῆς ξυλογρα-

φίας σὲ πλάκα ξύλου, βγαλμένη πλέον ἀπὸ τὴν παιδικὴ τῆς ἡλικία καί κάτοχη πολλῶν ἀπὸ τὰ μέσα της.

Τὴν ἐχρησιμοποίησε πρόθυμα γιὰ τὴν χαρακτικὴ τῶν στοιχείων της καί γιὰ τὴν διακόσμησι τῶν θαυμασιῶν βιβλίων πού ἐξεδόθησαν λίγο μετὰ τὴν ἐφεύρεσι τῆς τυπογραφίας.

Ἀπὸ κεῖ καί μπρὸς, τίποτα δέν θά σταματήσῃ τὴ θαρραλέα φάλαγγα τῶν ξυλογράφων. Προχωροῦν θριαμβευτικὰ καί θαμπώνουν τὸν κόσμο μέ τὸ μεγαλεῖο, τὴν τόλμη καί τὴ λεπτότητα τῆς ἐργασίας των.

Μὲ ὑπομονὴ ἀκούραστη ἐνίκησαν ὅλες τις δυσκολίες καί πέρασαν ὅλα τὰ ἐμπόδια.

Ἀπὸ τὸ ἀπλό χάραγμα ἔφθασαν γρήγορα στὸ σύστημα τῶν σκιῶν μέ παράλληλες κοψιές τοῦ ξύλου.

Καί μέ τήν ποικιλία τῶν μεταξύ τῶν ἀποστάσεων, ἔφθασαν στή φωτισκίαι τῶν σκιῶν καί στό δυνάμωμα τοῦ φωτός. Δίνοντας ἰδιαίτερες φόρμες στίς κοψιές τῶν καί σμίγοντάς τες μαζί ἐδημιούργησαν οἰκογένειες ἀπό κοψιές.

Τέλος ἀντιμετώπισαν τό πρόβλημα τῶν σταυρωμένων κοψιμάτων πού εἶναι ὁ πιό ἐπικίνδυνος σκόπελος τῆς Ξυλογραφίας καί γενικά τῆς ἀναγλυφικῆς χαρακτικῆς.

*Ἔστησαν ἔτσι ἀληθινά πλεμάτια καί στά δίχτυα τῶν αἰχμαλώτισαν τά λεπτότερα κιάρα - σκούρα.

*Ἐκαναν ἀληθινά θαύματα, καὶ ἀκόμα ὡς σήμερα κινοῦν τόν θαυμασμό μας, μέ τά διπλά, τριπλά, ἀκόμα καί τετραπλά διασταυρωμένα κοψίματα.

*Ἐνωσαν ἔτσι τό λεπτεπίλεπτο μέ τήν ἔννοια τῆς δυνάμεως, τό σφιξιμο μέ τό μεγαλεῖο, τήν εὐλυγισία μέ τήν ἐνάργεια. Μέ λίγα λόγια ἔφθασαν νά μιμηθοῦν ὅλες τίς ἐργασίες τῆς χαλκογραφίας, νά συναγωνισθοῦν σέ εὐλυγισία, σέ τρυφερότητα καί λεπτότητα μέ τήν τελευταία, νά τή συναγωνισθοῦν σέ τέτοιο βαθμό, πού σέ λίγο οἱ χαρακταί ἔπαιρναν γιά μοντέλλο καί ἐκτελοῦσαν σέ μέταλλο εἰκόνες πού εἶχαν προηγουμένως χαραχθῆ σέ ξύλο. Ὁ διάσημος Μάρκ Ἀντουάν ἀντέγραψε πολλά χαρακτηριστικά ἔργα τοῦ Ἄλμπερτ Ντύρερ σέ χαλκό.

*Ὁμως, ἡ ἀνθρωπότης διψᾷ ὄχι μονάχα τήν τελειότητα στίς τέχνες, ἀλλά καί τό νεωτερισμό.

Σέ λίγο, ἡ τέχνη τοῦ σχεδίου ἀνακαλύπτει τήν ἀπόχρωσι (teinte), πού ἀντιστοιχεῖ στό χρῶμα μέ τήν κλίμακα τῶν σταχτιῶν χρωμάτων. Ὡς τότε πράγματι, ὁ χαρακτής καθώς καί ὁ σχεδιαστής θεωροῦσαν ὅτι τό χρῶμα δέν ἦταν κάτι πού μπορούσαν αὐτοί νά τό μεταχειριστοῦν. Γι' αὐτούς ἡ φύσις φαίνεται νά μὴν ἔχει τήν ἰδιότητα νά εἶναι χρωματισμένη.

Ἡ χαλκογραφία, χάρις στήν εὐκολία τῆς ὑπερθέσεως καί στήν ἀπειρία τῶν σκαλισμάτων, φθάνει γρήγορα νά πάρη ἀποχρώσεις ποικίλες καί πλούσιες καί νά μιμηθῆ μέ τούς διαφόρους τρόπους ἐργασίας τόν πλοῦτο καί τή μαλακότητα τοῦ βελούδου, τοῦ ταφτᾶ, τοῦ σατέν, τοῦ μουάρ, τήν εὐλυγισία τοῦ ὑφάσματος, τήν ἀπαλότητα τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων. Τέλος μέ ἐργασία λεπτεπίλεπτη κατορθώνει νά ἀποδώσῃ τήν λαμπρότητα τοῦ οὐρανοῦ καί τό αὐλό τῶν μακρυνῶν ὀριζόντων, ἀναλόγως μέ τήν ἀέρινη προοπτική.

*Ἄλλοιμονο! Ὁ ἀνταγωνιστής τῆς, ἡ Ξυλογραφία σέ πλάκα ξύλου, δέν μπόρεσε ν' ἀκολουθήσει σ' αὐτό τό ἔδαφος τήν χαλκογραφία.

Καταστρεπτικές εἶναι οἱ συνέπειες τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς.

Οἱ τυπογράφοι, πού ἦταν οἱ καλύτεροι πελάται τῶν Ξυλογράφων καί τούς ὁποίους

ἡ Ξυλογραφία ἐδόξασε, τήν ἐγκατέλειψαν καί ἔκτοτε ἐστράφησαν στήν ἀντίπαλό τῆς, τήν χαλκογραφία. Ἐγκατελείφθη, ἐξεχάστηκε καί ἔμεινε ἀγνωστή.

Σέ τέτοιο βαθμό, πού οἱ Ξυλογράφοι, μὴν ἔχοντες πιά δουλειά, πιάνουν ἄλλες τέχνες καί δέν βγάζουν πιά μαθητάς πού θά τοὺς ἀντικαταστήσουν.

Τέλος, στό 18ον αἰῶνα, ἀκόμα καί πιό πρὶν, ἡ Ξυλογραφία σέ πλάκα γιά νά συντηρηθῆ καταφεύγει στήν λαϊκή ζωγραφία, ἀπ' ὅπου, τρεῖς αἰῶνες πρὶν, ξεκινούσε, καί σέ λίγον καιρὸ ὑπέκυψε στά χτυπήματα τῆς ὀμιωνόμου τῆς Ξυλογραφίας σέ ξύλο ὄρθιο.

***

Ἡ ἱστορία τῆς Ξυλογραφίας σέ ξύλο ὄρθιο δέν εἶναι γνωστή ὡς σήμερα. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἱστορικούς τῆς Ξυλογραφίας ἐγλύστρησαν ἀπὸ τό ἕνα στό ἄλλο εἶδος Ξυλογραφίας, σά νά ἐπρόκειτο γιά τήν συνέχισι μιᾶς καί τῆς αὐτῆς τέχνης. Στήν πραγματικότητα ὅμως ἐπρόκειτο γιά ἄλλη τέχνη.

Πρώτη φορά γίνεται λόγος γιά Ξυλογραφία σέ ξύλο ὄρθιο στήν «Ἱστορική καί πρακτική μελέτη τῆς Ξυλογραφίας» τοῦ Παπιγιόν. Νά τί γράφει: «Ἐδῶ καί λίγα χρόνια κάποιος ξένος φάνηκε στό Παρίσι, πού χάρασσε μέ σκληρὴ μύτη ξύλο ὄρθιο βεβαίως πὼς εἶχε πολὺ προχωρήσει σ' αὐτὴ τὴν τέχνη ὅμως ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος δέν εἶχε ἀρχές καί τέχνη στή σκέψη του, δέν ἤξευρε ὅτι τό ὄρθιο ξύλο δέν μπορεῖ νά χαραχθῆ καλά μέ ὅποιο ἐργαλεῖο καί νάναί, ἐπειδὴ τό ἐργαλεῖο μέ τὴ σκληρὴ μύτη βγάζει μονάχα τό ξύλο, ὅμως δέν κόβει καθόλου τίς κοψιές ζωηρὰ καί καθαρά, ὅπως πρέπει, καί, τό χειρότερο, τίς κάνει ὀλωσδιόλου σταυρωτές, πράγμα πού γίνεται αἰτία νά φουσκῶνουν στό τύπωμα καί ἐξ ἄλλου, τὰ ἀκανθωτὰ κοψίματα πού σχηματίζονται μέ τὴ σκληρὴ μύτη δέν μπορεῖ νά τὰ κόψῃ καί νά τὰ βγάλῃ εὐκόλα ἀπὸ τό ὄρθιο ξύλο γιά τοῦτο ἡ μέθοδος αὐτὴ δέν μπορεῖ νά ἔχη ἀξία...»

Εἶναι φανερό ὅτι σ' αὐτὴ τὴν περικοπὴ τοῦ Παπιγιόν ὑπάρχει, ἀνάμεσα σέ μερικὲς σωστὲς παρατηρήσεις, πολὺ πνεῦμα ρουτίνας πού βλάπτει τὰ ἴδια τὰ ζητήματα πού ἔχει τὴν ἀξίωσι νά ὑποστηρίξῃ.

*Ἄλλοιῶς, θά ἐπρόσεχε ὅλα τὰ πλεονεκτήματα πού βγαίνουν ἀπὸ τό κάθετο τοῦ ἱστοῦ τοῦ ὄρθιου ξύλου.

*Ἀκριβῶς στήν Ἀγγλία, ὅπου ἡ Ξυλογραφία σέ πλάκα ξύλου ἔμεινε πολὺ πιό χαμηλά παρά στή Γερμανία, τὴ Γαλλία καί τὴν Ἰταλία, τό ὄρθιο ξύλο ἐφάνηκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος.

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ Ξυλογραφία σέ ξύλο ὄρθιο ἀρχισε νά δουλεύῃ μέ ἀποχρώσεις, πού εἶναι ἡ διαβάθμισις τῆς φωτεινότητος τῶν χρωμάτων, μετρημένης πάνω σέ κλί-

μακα σταχτιῶν χρωμάτων πού πηγαίνουν ἀπὸ τό μαῦρο ὡς τό ἄσπρο.

*Ἐδῶ δέν ὑπάρχουν κοψίματα καί ἀκόμα λιγώτερο ἀντικοψίματα. Σχεδιάζοντας, περιωρίζονταν νά σημειώνουν στό ξύλο, εἴτε μέ ἀκουαρέλλα, εἴτε μέ σφομίλι, τό σύνολο τῶν ἀποχρώσεων τῆς συνθέσεως. Ἦταν δουλειὰ τοῦ χαρακτοῦ νά ἀποδώσῃ τὴν ἐπιζητούμενη ἐντύπωσι.

Οἱ Ξυλογράφοι σέ ξύλο ὄρθιο δέν ἤξευραν τὴν τέχνη τῆς Ξυλογραφίας σέ πλάκα ξύλου πού εἶχε προηγηθῆ. Ἡ σκληράδα τοῦ ὄρθιου ξύλου πού εἶναι σάν τοῦ μετάλλου, καθώς καί ἡ ὁμοίότης τῶν ἐργαλείων μέ τὰ ἐργαλεῖα τῆς χαλκογραφίας, ἐπέτρεψαν στοὺς Ξυλογράφους σέ ξύλο ὄρθιο νά πλησιάσουν φωτισκίαις πού ὡς τότε ἔμεναν κτήμα τῆς χαλκογραφίας καί τῆς τέχνης τῆς eau-forte.

Μέ τὴ χρῆσι διαφόρων ἄλλων ἐργαλείων ἔφθασαν σέ διαβάθμισι τῶν ἀποχρώσεων, πού ἡ Ξυλογραφία σέ πλάκα ξύλου τίς ἐστερεῖτο ἄλλοτε ὀλωσδιόλου.

Κι' ἂν σκεφθῆ κανεὶς ὅτι αὐτὴ ἦταν κυρίως ἡ ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς τῆς Ξυλο-

γραφίας σέ πλάκα ξύλου, θά καταλάβῃ εὐκόλα τίς γρήγορες ἐπιτυχίες πού ἐστεφάνωσαν τίς ἀρχές αὐτοῦ τοῦ νέου τρόπου χαραξέως.

Εἶναι πολὺ κοντὰ στήν ἀνάμνησι ὄλων τὰ ἀριστουργήματα πού βγήκαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν θαυμασιῶν χαρακτῶν σέ ξύλο ὄρθιο, κατὰ τὰ πενήντα πρῶτα χρόνια τοῦ 19ου αἰῶνος, καί εἶναι περιττὸ νά τὰ θυμίσω.

Περιωρισθηκα ἐδῶ ν' ἀναφέρω τίς μεγάλες γραμμὲς τῶν δύο αὐτῶν τρόπων Ξυλογραφίας, νά δείξω τίς διαφορὲς πού τίς χωρίζουν καί νά διηγηθῶ μέ λίγα λόγια τὴν ἱστορία τῶν

*Ἐπέρασαν εικοσιπέντε μόλις χρόνια καί ἡ φωτογραφία καί ἡ ἠλιοχαρακτικὴ (hieliogravure) ἐφευρέθηκαν.

*Ἐκτοτε, τό φῶς κάνει τίς ἐργασίες, στίς ὁποῖες οἱ καλλιτέχναι, ἐπὶ αἰῶνες, ἔβαλαν τόση ὑπομονὴ καί τόση ἐπιμονὴ γιά ν' ἀφήσουν τό ἀνεκτίμητο τό φῶς νά φωλιάσῃ μέσα στό χαρτί τῶν φύλλων τοῦ βιβλίου.

*Ἔτσι χάθηκε, θύμα τῆς προόδου καί τῆς βιομηχανίας, ἡ τέχνη τῆς Ξυλογραφικῆς.

Δ. ΓΑΛΑΝΗΣ

ΤΙ ΝΑΜΟΥΝ

Γιγάντιος νᾶμουν σταυραετός, μέ ἀνθρώπινο κεφάλι,
νᾶχα ἀπὸ μπροῦντζο τό κορμί καί τὰ φτερά ἀπὸ ἀτσάλι,
νά πέταγα ἀκατάλυτος ἀπὸ ἀγωνίες καί μπόρες,
ὄσα δέν εἶδε νοῦς νά ἰδῶ στίς ὑπερκόσμιες χῶρες!

Μίλια πιό ἀλάργα ἀπ' τοῦ φακοῦ τὰ μάκρη νά διαβαίνω
ἀπὸ ἀγνωστα ἄστρα πιό ψηλά στό ἀπειρο ν' ἀνεβαίνω
νά μέ θεωροῦν ἐκστατικοὶ τοῦ ἀγνωροῦ οἱ κόσμοι χρόνια,
μετέωρο πρωτόπορο στήν ἀγνωσιὰ τὴν αἰώνια!

ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗΣ

Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

Β' (*)

Διὰ τοῦ προηγουμένου μου ἀρθρου περὶ τοῦ θολωτοῦ Μυκηναϊκοῦ τάφου τοῦ Μαραθῶνος κατέληξα εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι, καὶ ἀπὸ τοῦ καταστέγου δρόμου εἰς τὴν κυψέλην εἰσερχόμενος, εὐρῆκα ἐξακολουθούντα τὰ αὐτὰ πολυάριθμα ὀστᾶ ζώων, τὰ ὁποῖα προέβαλλαν μεταξύ πάντων τῶν πληρουντῶν καὶ τὸν βραχὺν τοῦτον δρόμον καὶ τὸ φρεατοειδὲς τετράπλευρον ὄρυγμα λίθων. Ἄλλ' ἐδῶ τώρα κατ' ἰδιότητα τρῶπον. Εἰς τὸ ὄρυγμα οἱ λίθοι ἀνωθεν κατὰ σωρὸς καταρριφθέντες, διὰ νὰ γεμίσουν αὐτὸ καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀποκλεισθῆ ἢ εἰς τὴν κυψέλην εἴσοδος, ἐνεφάνιζαν τὰ ὀστᾶ ταῦτα μετὰ χωμάτων τινῶν καὶ θραυσμάτων Μυκηναϊκῶν ἐγχρώμων ἀγγείων μόνον εἰς τὰ μεταξύ ἀλλήλων διαστήματα. Ἦσαν δὲ καὶ λευκότετοι οἱ λίθοι ὅπως εἶνε ὅταν συναθροίζονται αὐτοὶ ἐντὸς τῆς κοίτης τῶν ρευμάτων καὶ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν ἀπειροστοί. Ρεῦμα δὲ μέγα ἀπὸ βαθείας καὶ πλατείας κοίτης καταφέρεται ἐν καιρῷ βροχῶν πλησίον τοῦ τάφου εἰς τὴν μεταξύ Ἀγριελίκι καὶ Κοτρῶνι πεδιάδα ἐκ τῆς χαράδρας τοῦ Βρανᾶ· Διονύσου, τὸ ὁποῖον κατόπιν πολὺ κατωτέρω, πρὸς ἀνατολὰς διευθυνόμενον, σκορπίζεται μεταξύ τῶν ἐκτεταμένων ἀμπελώνων, καὶ καταπλημμυρῶν τὸν τόπον κάμνει αὐτὸν ἀμμοδέστατον, καθὼς προσεγγίζει ἤδη καὶ εἰς τὴν ἀμαξιτὴν. Ἐκ τούτου δὲ λαμβάνει ἐδῶ τὸ χειμαρρῶδες ρεῦμα καὶ τὸ ὄνομα «Σκόρπια νερά». Ἄλλ' οἱ τοῦ ὄρυγματος, ἐκ τῆς πετρωδεστάτης κοίτης τοῦ ρεύματος τούτου ἀναμφιβόλως συναχθέντες λίθοι ἦσαν ὅλοι λευκοί, θέλω νὰ εἰπῶ ἀθικτοὶ ὅπως διόλου ὑπὸ πυρὸς τυχόν. Ἐξ ἄλλου, τὸ μεταξύ τῶν λίθων τοῦ ὄρυγματος πολὺ ὀλίγον χῶμα παρουσιάζετο εἰς τὸν κατάστεγον δρόμον πολὺ καὶ ἀφθονῶρον παρὰ εἰς τὸ ὄρυγμα, καὶ παρήλασσε

μάλιστα ἐντελῶς εἰς αὐτόν, γινόμενον κοκκινωπὸν ὅπως διόλου καὶ λεπτόν, καθαρὸν ἀπὸ χαλίκων, ὅπως εὐρίσκεται καθὼς παρατήρησα εἰς τὸν τόπον τὸν περὶ τὸν Μυκηναϊκὸν τάφον εἰς βάθος ὄχι ὀλιγώτερον τῶν πέντε μέτρων. Ἄλλ' οἱ λίθοι ἦσαν καὶ ἐδῶ ἐντελῶς ὅμοιοι με τοὺς ἀνωθεν καταρριφθέντας εἰς τὸ ὄρυγμα, λευκοὶ δηλαδὴ ὡς ἐκ τῆς κοίτης τοῦ ρεύματος καὶ τῶν ὄχθων αὐτῆς προερχόμενοι, ἀθικτοὶ ἐπομένως καὶ αὐτοὶ ὑπὸ πυρὸς οἴουδιποτε. Μόλις ὁμως διὰ τοῦ εἰς τὸν τοῖχον τῆς κυψέλης ἀνοίγματος (μέχρι τοῦ ὀποῦ ὑποβαστάζουσα τὸν τοῖχον τοῦτον φθάνει καὶ ἡ τρίτη ἀκριβῶς πλάξ τοῦ καταστέγου δρόμου), ἡ σκαπάνη προσήγγισε τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυψέλης, πλήρους ὡς προεῖπα χωμάτων καὶ λίθων, ὅπως ἔβλεπα αὐτὰ ἐννοεῖται ἀνωθεν μόνον, ἐκ τῆς ἀνοικτῆς κορυφῆς αὐτῆς, εὐθὺς μετεβλήθη ἐντελῶς καὶ ἡ ὄψις τῶν πραγμάτων καὶ ἐγένετο ἄλλη ὅπως διόλου παρὰ ἢ τοῦ καταστέγου δρόμου καὶ ἢ τοῦ ὄρυγματος.

Ἐδῶ, ἐντὸς τῆς κυψέλης, ἀφοῦ αἱ τοῦ καταστέγου πρῶτον δρόμου ραγιασμέναί πλάκες καὶ τὰ περὶ τὸ ἀνοίγμα κινδυνεύοντα νὰ καταρρεύσουν ἢ καὶ καταρρεύσαντα ἤδη μέρη τοῦ τοίχου τῆς κυψέλης ἀρμοδίως διὰ δοκῶν ἐστηρίχθησαν, ὑπέσκαψα ὅσον περισσότερο ἦτο δυνατόν τὰ χῶματα τῆς κυψέλης καὶ εὐρῆκα αὐτὰ πλήρη καὶ λίθων ὁμοῦ καὶ ἀνθράκων μετὰ τέφρας ὀλίγης καὶ παμπόλλων τώρα ὀστῶν ζώων, βοῶν, χοίρων (δήλων καὶ ἐκ τῶν ὀδόντων), αἰγοπροβάτων καὶ πτηνῶν, ὡς πρᾶτερον. Τόσοι δὲ ἦσαν οἱ ἀνθράκες, καθὼς καὶ τὰ μεταξύ αὐτῶν ἀπηνθρακωμένα μικρὰ τεμάχια ξύλων, ἔτι δὲ τόσον καταμαυρισμένη ὑπὸ πυρὸς καὶ τῶν λίθων ἢ ἐπιφάνεια, ὡστε καθαρὰ πλέον νὰ βλέπω ὅτι ἐμπρὸς μου εἶχα λείψανα πυρᾶς μεγάλης. Καὶ ἐδῶ ἐχρηιάσθησαν στηρίγματα διὰ νὰ ὑποβαστάσῃ τὰ θολοειδῶς σχεδὸν σχηματισθέντα χῶματα ἀνωθεν τῶν κεφαλῶν μας, ἐνὸς ἐργάτου καὶ ἐμοῦ, διότι καὶ μόλις τόσοι ἠδυνάμεθα ἐκεῖ κύπτοντες νὰ σταθῶμεν, ἀποσύροντες πρὸς τὸν κα-

τάστεγον δρόμον λίθους καὶ χῶματα, διὰ νὰ ἀνασυρθῶσιν ἔπειτα ἐκεῖθεν ταῦτα διὰ μαγγάνου ἐκ τοῦ ὄρυγματος πρὸς τὰ ἔξω.

Εἰδικῶς δὲ ἐδῶ παρετηρήθη ἓνα κενὸν σχηματιζόμενον ὡς βόθρος, πλήρες τῶσων πολλῶν ὀστῶν τῶν ὡς ἀνω ζώων, ὡστε νὰ πιστεύσω ὅτι εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν εὐρίσκετο ὁ βόθρος τῶν θουσιῶν ἐνὸς βωμοῦ. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἐξεκαθαρίσθησαν εἰς τὴν ἀντίληψίν μου ἀργότερα μόνον ὡστε νὰ γίνων φανερὰ ἀκριβῶς ὅπως πράγματι εἶχον. (Ὁ βόθρος δηλαδὴ δὲν ἦτο ἀληθινὰ βωμοῦ βόθρος, καθὼς κατωτέρω θὰ εἰπῶ ἀκριβέστερον.)

Τώρα δὲ τὴν ὄλην ἐκκένωσιν πλέον τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κυψέλης ἀπὸ τοῦ περιεχομένου τῆς καὶ τὸν πλήρη καθαρισμὸν αὐτῆς μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ τῆς ἐδάφους ἐπεχείρησα διὰ τῆς ἐσκαφῆς τοῦ περιεχομένου τούτου ἐκ τῶν ἀνω μάλλον, ὡστε, ἀνασυρομένων ἐκεῖθεν διὰ μαγγάνου ἐπίσης τῶν πολυαρίθμων λίθων καὶ τῶν χωμάτων, νὰ δυνηθῶ νὰ παρακολουθῆσω ὅπως ἔπρεπε ὅλον τὸ περιεχόμενον. Διότι ἀνωθεν μόνον ἐφαίνετο πῶς λίθοι καὶ χῶματα παρυσυθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῶν βροχῶν καὶ εἰσερεύσαντα εἰς τὴν χοάνην τῆς κυψέλης ἐσχημάτισαν με τὸν καιρὸν, ἀφοῦ πλέον εἶχεν ἐκλείψῃ ἡ κορυφὴ αὐτῆς, ἓνα στρώμα σπουδαῖον. Ἄλλ' οὔτε πόσον ὑψώνετο τῆς πυρᾶς τὸ στρώμα ἠδυνάμην ὑποσκάπτων αὐτὸ νὰ ἐννοήσω οὔτε νὰ γνωρίσω τί ἴσως μεταξύ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐκ τῶν εἰσερυσάντων χωμάτων καὶ λίθων σχηματισθὲν εἶχε προηγουμένως μεσολαβῆσῃ ἄλλο στρώμα οἴονδιποτε, ἢ καὶ στρώματα οἴαδιποτε ἐνδεχομένως. Ὡς πρὸς τὸ ἀρχικὸν δὲ δάπεδον τῆς κυψέλης, οὔτε αὐτὸ ἤθελα τώρα νὰ ψαύσω εἰς τὴν θέσιν ὅπου καὶ μόνον εἶχα ὑποσκάψῃ τῆς πυρᾶς τὸ στρώμα, δηλαδὴ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑποτιθεμένου βόθρου, διότι τοῦτο θὰ ἦτο πρόωρον ἕνεκα τοῦ μικροῦ χώρου, εἰς τὸν ὁποῖον στενοχωρημένος ἐκ τῆς ὑποχθονίου στενότητος δὲν θὰ ἠδυνάμην ἄλλως ἀνευκινδύνου καὶ μετὰ τοῦ ἐργάτου μου νὰ ἐργασθῶ. Καὶ εἰς τὸν κατάστεγον δὲ δρόμον ὁμοίως ἀφήκα τὸ ἀρχικὸν δάπεδον ἀψαυστον, διότι ἐκυλόντο ἐπ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ἔσω καὶ ὀγκώδεις λίθοι, διὰ νὰ ἀνασυρθοῦν ἔπειτα πρὸς τὰ ἀνω διὰ τοῦ ὄρυγματος, ὡς εἶπα, ὡστε ἀναγκαίως θὰ τὸ ἐβλαπτον τὰ βάρη ταῦτα κατὰ τὴν ἀρχικὴν του ὑπόστασιν. Ἀφήνω δὲ καὶ τὸ διὰ τοῦ ὄρυγματος καὶ τοῦ καταστέγου δρόμου εἰσερχόμενον ὀλίγιστον φῶς τῆς ἡμέρας δὲν μᾶς ἐπέτρεπε καὶ νὰ βλέπωμεν καλὰ-καλὰ τί ἐκάμαμεν, διὸ καὶ με λαιμπτήρα μόνον ἐνηργήσαμεν ἐδῶ κατὰ διαλείμματα ὅτι ἔπρεπε, καὶ διὰ νὰ ἀντιληφθῶ καλῶς τί ἐκάστοτε ἐνώπιόν μου εἶχα. Τελείως δὲ καλὰ βεβαιωμένος μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ τί εἶχα κάμη μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν

ἔφθασα ἐντὸς τῆς κυψέλης, ὀλίγον τι ἐνδοτέρω τοῦ ἀνοίγματος τῆς ἐκ τοῦ καταστέγου δρόμου, ἤθελα καλὰ βεβαιωμένος νὰ εὐρεθῶ καὶ ὅταν θὰ ἐξηκολούθουν καὶ περαιτέρω τὴν ἐργασίαν μου.

Μετατόπισα λοιπὸν τὴν ἐργασίαν τώρα εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐπιφάνειαν τῆς χοάνης, ὅπου αἱ διακλαδώσεις τῶν ριζῶν τῆς ἀγριοσυκῆς ἀκόμη, ἐσώζοντο, καὶ ὅπου, ὡς εἶνε ἐπόμενον, φῶς τῆς ἡμέρας ἀπλετοῦν καὶ ἀῆρ εἰσῆρχετο.

Οὕτω δὲ ἐργαζόμενος κατήντησα ἐπὶ τέλος μετὰ χρόνον πολὺν εἰς τὰ ἔξῃς ἀποτελέσματα.

Ἡ περὶ τὸν τάφον ὁμαλὴ πεδιάς, εἰς τὴν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς κατεύθυνσίν τῆς, ἀπὸ τοῦ Βρανᾶ δηλαδὴ καὶ τῆς Λύδνας ἕως εἰς τὰ Σκόρπια νερά, παρατηρεῖ τις πῶς βαθμηδὸν χαμηλώνει ὅπως-δήποτε ὀλίγον. Ἀντιλαμβάνεται τις ἐπομένως εὐκολα πῶς ἐκ τῆς πεδιάδος αὐτῆς ἦτο πλέον δυνατόν, μόλις ἢ κορυφὴ τῆς κυψέλης κατέρρευσε ἢ ἐκρημνίσθη, νὰ εἰσερεύσουν εἰς τὴν χοάνην αὐτῆς μαζί με τὰ ἐκ τῶν βροχῶν ὑδάτα καὶ χῶματα πολλὰ καὶ πολλοὶ λίθοι καὶ με τὸν καιρὸν νὰ σχηματισθῆ ἐντὸς αὐτῆς ὄχι μικρὸν στρώμα. Αὐτὸ λοιπὸν πρῶτον ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθῆ καὶ οὕτως ἐφανερώθη εἰς τὴν πρὸς δυσμᾶς ὄψιν τοῦ τοίχου τῆς κυψέλης ἢ ὀπὴ κατ' ἀρχάς, ἢ ὁποῖα ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸ πρὸς ἀνατολὰς βλέπον μετῶπον τοῦ θυρώματος ὑπεράνω τοῦ καταστέγου δρόμου (Ἰδὲ τεύχ. 191 εἰκ. 2) διήκει μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κυψέλης διὰ μέσου ὄλου τοῦ τοίχου αὐτῆς, τοίχου ἅμα τοῦ θυρώματος, τοῦ ὀποῦ τοῦ μετῶπον βλέπομεν εἰς τὴν εἰκόνα τὴν ἀνατολὴν ἀντικρύζον ὑπεράνω ὡς εἶπα τοῦ καταστέγου δρόμου καὶ τῆς συνεχιζόμενης παρεῖδς τοῦ τοίχου τῆς κυψέλης. Τὸ κενὸν τῆς ὀπῆς ταύτης σκοπὸν εἶχε νὰ ἐλαφρύνῃ τὸ ἐπὶ τῶν τριῶν πλακῶν τοῦ καταστέγου δρόμου, κάτω, πολὺ καταθλιπτικὸν βάρος τοῦ τοίχου, πάχους 2,55 μέτρων, ὅστις ὑπεράνω τῶν πλακῶν ὑψώνεται. Τὸ κενὸν εἶνε ἀτέχνως κατασκευασμένον ὡς τρίγωνον δῆθεν ἄλλ' ὅπως ὀλιγότερον ἐκατέρωθεν διακρίνονται οἱ κατ' ὀξείαν γωνίαν πρὸς ἀλλήλους συγκλίνοντες λίθοι πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς ἐλάφρυνσιν τοῦ βάρους τριγωνικοῦ κενοῦ. Ἀντιστοιχεῖ αὐτὸ—*mutatis mutandis*, τηρουμένης δηλονότι τῆς ἀσυγκρίτου διαφορᾶς τῆς τέχνης καὶ τῆς κατασκευῆς ἐν γένει—πρὸς τὸ τρίγωνον τὸ κενὸν ἀπομένον καὶ ἐπάνωθεν τοῦ ἰσχυροῦ ὀγκώδους ὑπερθύρου τῆς πύλης τῶν λεόντων εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Μυκηνῶν καὶ ἐπάνωθεν τοῦ κολοσσιαίου ἱξῆ μ. ἐπὶ τρία ἐπὶ ἓν) τεχνικωτάτου ὑπερθύρου τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέως. Καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα μνημεῖα ἢ κενὴ ἔξωθεν πρόσοψις ἐκαλύπτετο διὰ πλακῶς ἀναγλύφου. Εἰς τὴν πύλην τὸ ἀνάγλυφον με τοὺς λέοντας (τὰς λεαίνας

(*) Τὸ Α' ἀρθρον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ 191 τεύχος τῆς «Νέας Ἐστίας». — Εἰς τὴν σελίδα 1067, στήλη β', στ. 33, ἀντὶ «πλάτους δὲ μ. 2,50» νὰ γραφῆ «πλάτους δὲ μ. 1,50», καθὼς ἐπίσης καὶ αὐτόθι, στ. 35, ἀντὶ «καὶ μήκους τριῶν μέτρων» νὰ γραφῆ «καὶ μήκους 2,55 μ.»

είνε το αληθές) σώζεται. Είς τόν θησαυρόν όμως του Ἀτρέως δέν σώζεται.

Ἄλλ' ἀφοῦ τὸ ἀνώτατον τοῦτο στρώμα τοῦ περιεχομένου τῆς κυψέλης ἀπεκομίσθη ἐντελῶς, τότε μέγα πλῆθος ἄλλων λίθων εἰς φῶς ἤλθε, μεταξύ δὲ αὐτῶν καὶ ὀγκώλιθος μαρμάρου, ἔνεκα τῶν ὁποίων ὑπόπτευσα ὅτι, καθὼς εὐρέθησαν ἀνατετραμμένοι καὶ δεξιά-ἀριστερά σκορπισμένοι εἰς τεμάχια, διαχωρισθέντα ἀπ' ἀλλήλων μόλις ἓκ τῆς θέσεώς των μετεκινήθησαν, θὰ ἀνῆκον ἴσως εἰς τινὰ βωμόν ἐντός τῆς κυψέλης. Διότι δέν ἠδυναίμην ἀκόμη ν' ἀπαλλαγῶ τῆς ἰδέας ὅτι ὁ τάφος εἶχε συληθῆ κατὰ τὰ τέλη ἀκόμη τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετηρίδος καὶ ὅτι οἱ ὡς τυμβωρύχοι εἰσελθόντες εἰς αὐτόν, ἓκ τῆς κορυφῆς, ὡς ὑπέθετα, εἴτε αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς εἶχε καταρρεύσει εἴτε εἶχεν ἐπιτηδὲς κρημνισθῆ, ἀνερευνῶντες τὸν τάφον εἶχαν ἀνατρέψῃ καὶ διασκορπίσῃ τὰ πάντα· καὶ τὸν ὑποτιθέμενον βωμόν ἐπομένως.

Καὶ ἡ μὲν ἐντός τῆς χοάνης τῆς κυψέλης πτώσις ἢ κατακρήμνισις τῆς κορυφῆς αὐτῆς διεπιστώθη ἀμέσως ἅμα εἰς τὸ στρώμα τοῦτο τῶν λίθων καὶ μαρμάρων ἀνευρέθη καὶ ὁ μέγας στρογγύλος, βαρύτερος ἐπομένως κατακόρυφος λίθος ὁ καλυπτὴρ τῆς ὀπῆς, ἣτις ἀναγκαίως ἐσχηματίζετο ὑπερθεῖν τοῦ ἐσχάτου στενωτάτου πλέον δακτυλίου τοῦ τοίχου τῶν θολοειδῶς σχεδόν ἐδῶ πλησιέστατα πρὸς ἀλλήλας συγκλινοῦσάν παραίτων τῆς κυψέλης. Εἰς τοὺς νεωτέρους στρογγύλους θόλους ἢ τρούλους καὶ τὰς ἀψίδας ἢ καμάρας ὁ τελευταῖος λίθος ὀνομάζεται παρ' ἡμῖν «τὸ κλειδί». Ἄλλ' ὁ Μυκηναϊκὸς θολωτὸς τάφος παρὰ τὸ ὄνομά του τοῦτο δέν ἦτο οὔτε θόλος οὔτε καμάρα, ἀλλὰ ψευδοθόλος τις καὶ προφανῶς ἐν σχήματι κυψέλης μὲν, ἀλλ' οὔτε καὶ πρὸς ἀπομίμησιν πραγματικῶς τῆς κυψέλης τῶν μελισσῶν. Εἶνε ἀπλῶς ἡ καλύβη πάντων τῶν πρωταγόνων ἀνθρώπων ὅπως καὶ τῶν σήμερον ἀκόμη μεταξύ μας ζώντων ποιμένων. Ὁ καθιερωμένος δὲ οὗτος τῆς καλύβης τύπος, μὲ τὴν ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς ἐστὶν τῆς οἰκογενείας ὑπὸ τὴν ὁποίαν οἱ ἀποθνήσκοντες ἓκ τῶν μελῶν τῆς καὶ ἐθάπτοντο κατ' ἀρχάς, παρέμεινε καὶ εἰς πολὺ νεωτέρας γενεάς τῆς πολιτισμένης πλέον ἀνθρωπίνης κοινωνίας ὡς ἱερά πάντοτε παράδοσις πιστῶς τηρουμένη διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦλάχιστον τῶν νεκρῶν εἰς τὸ αἰώνιον των οἰκητήριον, ἀφοῦ ἡ πτωχὴ καλύβη πρὸ πολλοῦ εἶχε παύσῃ νὰ εἶνε ἡ κατοικία τῶν ζώντων, ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ οἰκίων καὶ βασιλικῶν μεγάρων.

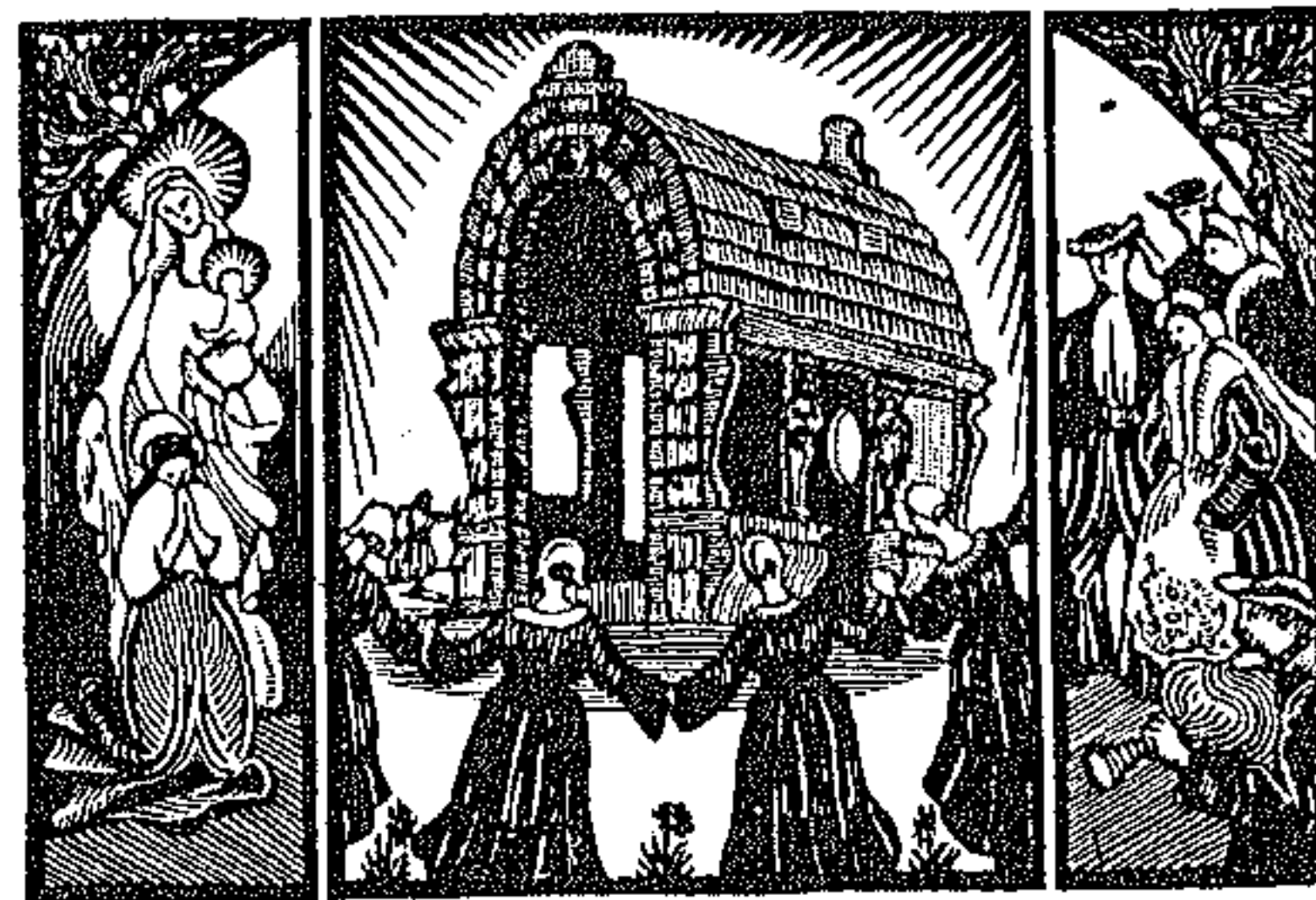
Μετὰ τοῦ καλυπτῆρος τοῦ ψευδοθόλου τῆς κυψέλης εὐρέθησαν καὶ πολλοὶ λίθοι πλακοειδεῖς ὅμοιοι πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν δακτυλοειδῶν στρώσεων τῶν τοίχων τῶν παραίτων τῆς κυψέλης. Κατάδηλον ἐπομένως τοιουτοτρόπως ἐγένετο, ὅτι ἐπρόκειτο

περὶ τῆς καταρρεύσεως ποτὲ ἢ κρημνισθείσης κορυφῆς τοῦ κτίσματος καὶ ἔμεινε μόνον νὰ ἐξηγηθῆ πῶς μεταξὺ αὐτῶν εὐρέθησαν καὶ τὰ ὀγκώδη μάρμαρα καὶ ἄλλοι ὀγκώδεις λίθοι, οἵτινες ἐπίσης δέν εἶχαν τίποτε νὰ κάμουν μὲ τὸν τοίχον τῶν παραίτων τῆς κυψέλης. Ὁ κ. Κάρο ὅμως, καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ ἐν Χάλλῃ τῆς Γερμανίας Πανεπιστήμιον καὶ διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀνὴρ ἐμπειρότατος περὶ τὰ Μυκηναϊκὰ ἀκριβῶς, ἔλυσε τὴν ἀπορίαν μου εἰπὼν μοι ὅτι τὰ μεγάλα ταῦτα βάρη, ὡς φαίνεται, ἐσωρεῦοντο ἐπιτηδὲς ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων γύρων τῆς κυψέλης διὰ νὰ αὐξάνωσι τὴν ἐπ' αὐτῶν πίεσιν καὶ ἐνισχύωσι τοιουτοτρόπως τὴν συνάρτησιν τοῦ κτίσματος εἰς ἓνα συμπαγὲς ἀδιάσπαστον ὅλον.

Μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν ὅμως τοῦ δευτέρου τοῦτου στρώματος πάντων τῶν λίθων αὐτοῦ μικρῶν καὶ μεγάλων, πλὴν τῶν μαρμάρων, ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην, τὸ ὑπόλοιπον τῶρα τοῦ περιεχομένου αὐτῆς καθαρώτατα πλέον εἰς ὅλον του τὸ πάχος ἐφάνη ὁποῖον ἦτο εἰς τὸ σημεῖον τοῦλάχιστον ὅπου εἶχα ὑποστηρίξῃ αὐτὸ προηγουμένως, καθὼς εἶπα, ὑπερθεῖν τοῦ μνημονευθέντος βόθρου· ἔβλεπα δηλαδὴ πλέον ἄνωθεν τῆς ὀπῆς ὅτι ὁ ὡς βόθρος ὑπ' ἐμοῦ ὄχι ἀδίκως ἐκληφθεῖς ἔνεκα τοῦ πλῆθους τῶν ἐν αὐτῷ εὐρεθέντων ὀσῶν ζῶων, ἦτο τυχαία ὀπῆ μᾶλλον σχηματισθεῖσα ἓκ τῆς καθιζήσεως μέρους τινὸς τῶν χαλαρῶν χωμάτων τῆς πυρᾶς, ὅταν μάλιστα ἄνωθεν ἓκ τῆς καταρρεύσεως κορυφῆς ἤρχισάν ποτε καὶ ἠκολούθησαν ἔπειτα νὰ χύνωνται ἀφθονά τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν εἰς τὴν χοάνην τῆς κυψέλης καὶ νὰ κατασταλάζουν μέχρι τοῦ κατωτάτου αὐτῆς περιεχομένου, τοῦ τῆς πυρᾶς, συμπαρασύροντα ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τὰ λεπτότατα χῶματα ἐξάπαντος, τὰ ὁποῖα τοιουτοτρόπως παρεγέμισαν καὶ τῆς πυρᾶς τὸ στρώμα καὶ συνέπηξαν ὡς ὑγρὰν μαλακὴν μᾶλλον μᾶζαν, ὅπως εὐρέθη αὕτη διὰ τῆς ἀνασκαφῆς. Ἀκινδύνως πλέον τώρα, ἀφοῦ ἄνωθεν ἐφαίνετο καὶ ἠνοίγετο ἤδη τὸ στρώμα τῆς πυρᾶς, ἦτο δυνατόν καὶ κάτωθεν συγχρόνως νὰ ὑποσκαφῆ, ὥστε νὰ φωτισθῆ ἄνωθεν μέχρι τοῦ καταστέγου δρόμου ἢ κυψέλη καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὕτη ἄνωθεν ἔως κάτω ἓνα κενὸν εἰς μίαν τοῦλάχιστον πλευρὰν τῆς (ἢ νοτιὰ ἦτον αὕτη) ἅμα τῇ εἰσόδῳ ἓκ τοῦ καταστέγου δρόμου ἀριστερά. Περισσότερον δέν εἶχα ἀνάγκην νὰ θίξω τὸ στρώμα τῆς πυρᾶς, τὸ ὁποῖον ἠθελα νὰ διατηρήσω ὀλόκληρον πλὴν μίας μικρᾶς ὅσον τὸ δυνατόν μειώσεως, ὥστε νὰ φαίνεται ἓκ τῶν κάτω καθ' ὅλον τὸ ὕψος. Τὸ ὕψος δὲ τοῦτο ἦτο δύο μέτρων.

Ἄλλὰ τώρα εὐκολύνετο πλέον τόσον ἢ ἑκσκαφῆ ἐπὶ τοῦ χαμηλοτέρου ἐπιπέδου τῆς κυψέλης, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε παρατη-

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ "MER OCÉANE,,

ρηθῆ πρωτύτερα τὸ ὡς βόθρος θεωρηθῆν κοίλωμα μὲ τὰ πολλά του ὄστω ζῶν, ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὸς καὶ ὁ τέλειος καθαρισμὸς αὐτοῦ μέχρις οὐ ἀνακύψῃ τὸ ἀρχικὸν δάπεδον τῆς κυψέλης ἐνταῦθα ἀπὸ τὴν πυρᾶν. Διότι ἀποβαλὼν πάντα διαταγμὸν τῶρα, μετὰ πεποιθήσεως μάλιστα ἀνέμενα νὰ εὕρω ἐντὸς τοῦ δαπέδου τὸν κρύψαντα τὸν νεκρὸν βασιλικὸν τάφον ἀσύλητον ἐξάπαντος, ἀφοῦ τῆς ἐπάνωθεν του πυρᾶς τὸ στρώμα παρουσιάζετο τόσον τελείως ἀθικτον.

Μικρὰ δὲ δοκιμὴ μὲ εἶχεν ἤδη πείση περὶ τοῦ τί θὰ εὕρισκα καλύπτον τὸ ἀρχικὸν δάπεδον, ἀφοῦ εἶχα ἀπομακρύνῃ πλέον ἓνα ἀρκετὸν τμήμα τῆς πυρᾶς, ἀπὸ τοῦ χαμηλοτέρου ἐπιπέδου τοῦ στρώματος αὐτῆς πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὸ ὕψος περίπου δύο μέτρων. Εἶχα εὐρῆ ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ἓνα στρώμα πάχους δέκα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, συγκείμενον ἐκ τέφρας καθαρᾶς, ἐκτεινόμενον δὲ προφανῶς ἐπὶ παντὸς τοῦ δαπέδου τῆς κυψέλης, διαμέτρου ἑπτὰ μέτρων, ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὁποῦ τοῦλάχιστον ἀφήκα τῶρα ἀθικτον τὸ ὑπερκείμενον στρώμα τῆς πυρᾶς, διὰ νὰ ἀποκομισθῆ αὐτὸ ἀργότερα μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐκκενωθέντος, ἀριστερόθεν κειμένου τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὴν κυψέλην ἐκ τοῦ καταστέγου δρόμου. Ἄθικτον ἔμενε τὸ δεξιόθεν κείμενον, ὑψούμενον ὡς τοίχος ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἡ παρειὰ του ὅλη εἰς τὸ ὕψος αὐτῆς τῶν δύο μέτρων.

Ἐσύναξα λοιπὸν τὴν τέφραν εἰς ἓνα μικρὸν σωρὸν καὶ οὕτως ἀνεφάνη τὸ ἀρχικὸν δάπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐφαίνετο κάλλιστα καὶ ἡ τελευταία ἐπ' αὐτοῦ ἐδραζομένη ὡς ἐπὶ θεμελίου ἀσφαλοῦς ζώνης τῶν ἐπιμελῶς ὑπὸ τῶν κτιστῶν τῶν τοποθετημένων δακτυλαιοειδῶν γύρων τοῦ τοίχου τῶν παρειῶν.

Τὸ δάπεδον τοῦτο ἦτο κοκκινωπὸν, καθαρώτατον χῶμα ἀνευ λίθων καὶ ἀνευ ἴχνους καὶ χαλίκων ἀκόμη. Ἐκεῖ ἔσκαψα βαθύτερα εἰς μικρὰν παρὰ τὸν τοῖχον καὶ τὸν πρῶην βόθρον γωνίαν, ὅτε εἰς βάθος τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου προσέκρουσεν ἡ σκαπάνη εἰς λιθίνας πλάκας τάφου ὀριζοντίου προφανῶς.

Ἄλλα δὲ ἐδῶ εὐρέθησαν ἐν τάξει, αἱ καλύπτουσαι τὸν τάφον πλάκες καὶ τὰ ἐντὸς αὐτοῦ.

Αἱ πλάκες ἐκ σχιστολίθου εὐθρύπτου ἀνευ ἐπεξεργασίας τινὸς ἦσαν εἰς τὴν ἀκριβῆ των θέσιν. Εἰς τὴν μετακίνησιν των δὲ μόνον δὲν ἀντέσχον καὶ κατεσπάρθησαν μία μεγαλειτέρα, δύο μικρότεροι καὶ μία ὡς λίθος μᾶλλον μακρουλὸς παρὰ πλάξ, καλύπτων τὸ ἀκάλυπτον ἀπομένον ἀπὸ τὰς τρεῖς ἄλλας πλάκας μέρος τοῦ τάφου.

Ὁ τάφος ἐντελῶς ὁμοίος μὲ τοὺς σημερινούς, μήκους μ. 1,60, πλάτους 0,60, ἦτο μέχρις εἴκοσι ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου ὑπὸ

τὰς πλάκας πλήρης καθύγρου λεπτοῦ χῶματος, τὸ ὁποῖον μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς διάστημα ὑπερτρισηλίων ἐτῶν πρέπει νὰ κατέρρευσε διὰ τοῦ μεταξύ τῶν πλακῶν μικρῶν διαστημάτων. Αἱ τέσσαρες πλευραὶ ἦσαν ἐπενδεδυμέναι μὲ τοιχάρια συγκεκλιμένα ἀπὸ ἐπιμήκεις ἐπ' ἀλλήλων τοποθετημένους μοναπλοῦς λίθους. Ἐπ' αὐτῶν ἐστηρίζοντο αἱ ἐγκαρσίως καλύπτουσαι τὸν τάφον πλάκες.

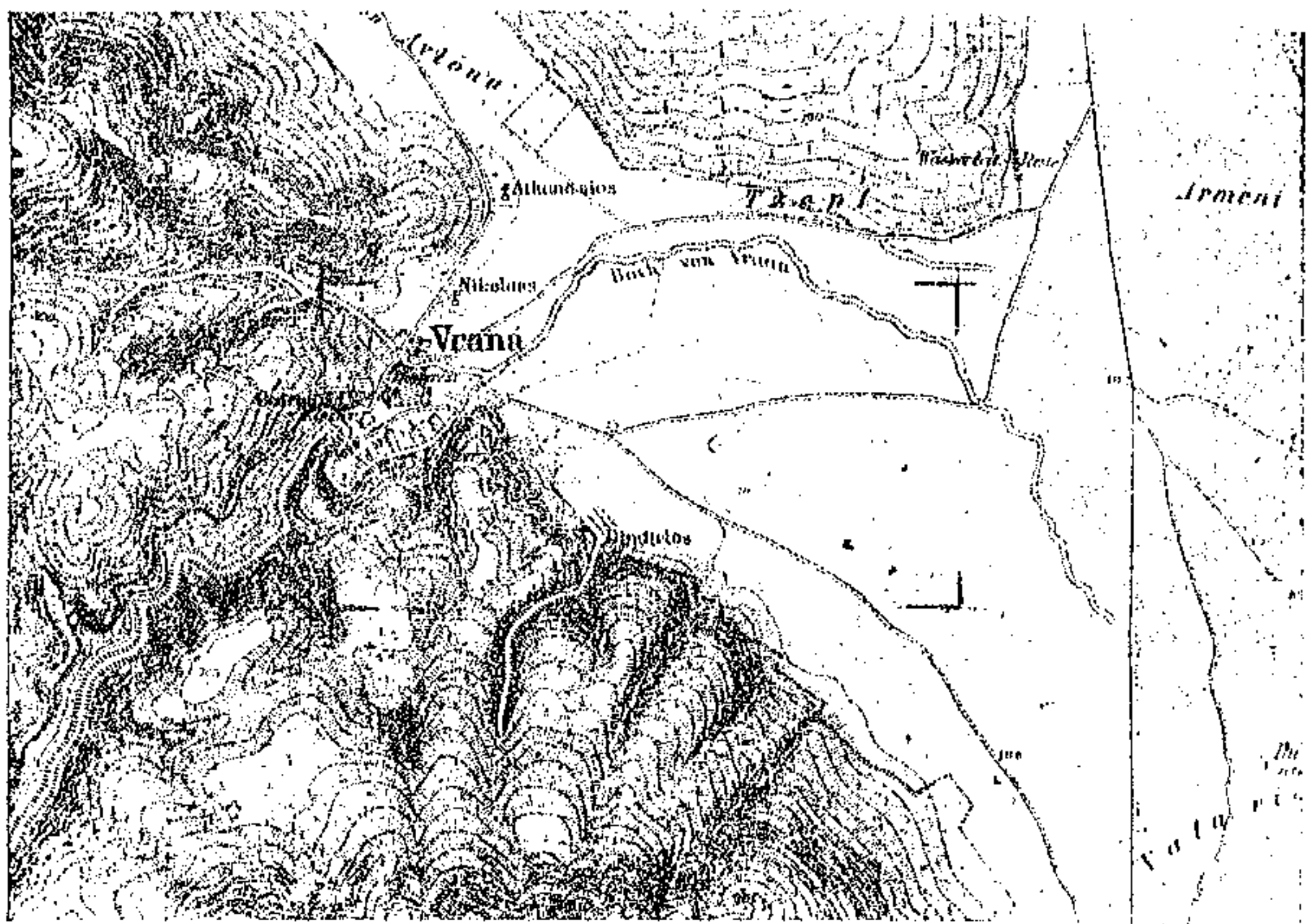
Μόλις ἀφηρέθη ἀπὸ τὸ ἐντὸς τοῦ τάφου καθύγρον χῶμα μικρὸν τι μόνον μέρος, πάχους πέντε ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, καὶ εὐθὺς ἔλαμψε χουσοῦν κύπελλον μὲ τὸν πυθμένα πρὸς τὰ ἄνω, τὸ κοῖλον αὐτοῦ ἐπομένως πρὸς τὰ κάτω, κείμενον εἰς τὴν θέσιν του καὶ αὐτὸ ἐπὶ τοῦ στέρνου τοῦ νεκροῦ, ὅπου διεσταυρώνοντο ὡς φαίνεται αἱ χεῖρες αὐτοῦ. Τὸ κύπελλον (Εἰκ. 4, τεύχ. 191) πρέπει νὰ ἦτο κύπελλον οἴνου, τὸ ὁποῖον ζῶν ὁ βασιλεὺς βέβαια τοῦ τάφου θὰ μετεχειρίζετο εἰς τὴν τράπεζάν του. Σημεῖά τινα εἰς τὸν πυθμένα δεικνύουσιν ὡς φαίνεται ὅτι προέρχονται ἀπὸ κτύπημα δυνατὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἢ ἐξ εὐφροσύνου παρὰ τὸν πότον διαθέσεως ἢ ἐξ ὀργῆς τοῦ μονάρχου.

Ἐκ τοῦ σκελετοῦ τοῦ νεκροῦ δὲν εὐρέθη εἰμὴ μικρότατον μόνον τεμάχιον ὄστω.

Καὶ τίποτε ἄλλο πλὴν δύο-τριῶν μικρῶν θραυσμάτων Μυκηναϊκοῦ ἐγχρώμαυ ἀγγείου καὶ δύο τριῶν ἀνθράκων. Ἴσως ἐπ' ἄνω εἰς τὸ μικρὸν πῦρ ἐκάη ἄρωμά τι εἰς τὸν τάφον ἢ προσηνέχθη ἐκλεκτὸν τι τεμάχιον σαρκὸς ζῶου ἢ πτηνοῦ ὡς ἐδέσματος εἰς τὸν νεκρὸν. Πάντως δύσκολον εἶνε νὰ ὑποτεθῆ ὅτι τὸ ἐλάχιστον πῦρ τοῦτο ἐτέθη ἐκεῖ διὰ τι ἔθιμον καθάρσεως τοῦ νεκροῦ καὶ δι' ἐπαφῆς αὐτοῦ ἀπλῶς πρὸς τὸ πῦρ, ὅταν ὅλως δὲν κατηναλίσκετο τὸ σῶμα τιθέμενον ἐπὶ πυρᾶς, κατὰ τὴν θεωρίαν ὅτι τὴν ταφὴν νεκρῶν δὲν ἐγνώρισε ποτέ ἢ ἀρχαιότης, ἀλλὰ μόνον τὴν καθύσιν, ἔστω καὶ συμβολικῶς μόνον τρόπον τινά, δι' ἀπλῆς πρὸς τὸ πῦρ ἐπαφῆς ὡς εἶπα.

Ὅταν ὁ τάφος ἐκενώθη ἀπὸ τὸ πηλῶδες σχεδὸν χῶμα του, δὲν εὐρέθη κανὲν ἴχνος στρώσεως τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ διὰ χαλίκων, ὅπως παρετηρήθη τοῦτο εἰς τοὺς παλαιότερους, ὀριζοντίους τάφους τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνηνῶν. Οὕτε ἴχνος ξυλίνου τυχόν φερέτρου. Ἴσως ὅμως καθὼς ὁ σκελετὸς ὀλόκληρος ἐφθάρη, οὕτω καὶ τοῦ ξυλίνου φερέτρου ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλείψῃ πᾶν ἴχνος. Ὁ τάφος ἀπεδείχθη βάθος ἔχων ἐνενήκοντα περίπου ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου.

Παράδοξος ὅμως μοὶ ἐφάνη ἡ τόσον πλησίον τοῦ τοίχου τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς κυψέλης θέσις αὐτοῦ, ἐνῶ κενὸν ἀπέμενε ὅλον τὸ ὑπόλοιπον μέρος αὐτῆς. Μήπως ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ διαθέσιμος ὁ κενὸς οὗτος χώρος καὶ δι' ἓνα δεύτερον τάφον ἐν τῷ μέλλοντι; Ὅτι ὅμως καὶ ἂν

Τοπογραφικός χάρτης Μαραθῶνος (βλ. τεύχος 191, σελ. 1062).

περιεμένετο ἴσως νὰ γίνη, ἀφοῦ ὁ βασιλεὺς ἐθάπτετο εἰς τὸν πρῶτον, ἢ καὶ συγχρόνως ἴσως μὲ τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ πραγματικῶς εἶχε συμβῆ κατὰ τινὰ ἀπλήν σύμπτωσιν, ἕνεκα δηλαδὴ συγχρόνου θανάτου καὶ ἐνός δευτέρου μέλους τῆς οἰκογενείας, ἐγὼ ἔπρεπε νὰ δοκιμάσω, μήπως τὸ ἀπομένον κενὸν ἔκρυπτεν ἐπίσης κάτι ὑπὸ τὸ δάπεδόν του. Ἐπλάτυνα διὰ τοῦτο ἀμέσως τὸ κενὸν τοῦτο, περιορίσας τὸν ὄγκον τοῦ στρώματος τῆς πυρᾶς εἰς ἕνα μικρότερον ὑπόλοιπον προσκεκολλημένον εἰς τὴν ἀντίστοιχον, τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τοίχου τῆς κυψέλης, ἐπειδὴ καθὼς παρετήρησα διὰ τρίτον τάφον μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἐνδεχομένου δευτέρου δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἀρκετὴ θέσις. Καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦτο πραγματικῶς, ἐγγὺς τῆς βορείας πλευρᾶς εὐρέθη ὁ ὡς ἐνδεχόμενος ὑποπτευθεὶς δευτέρος τάφος, καθ' ὅλα ὁμοίος πρὸς τὸν πρῶτον, τὸν βασιλικόν, διάφορος ὅμως αὐτοῦ κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι κύπελλον χρυσοῦν αὐτὸς δὲν περιεῖχε, ἀλλὰ χαλκοῦν τι ἢ σκευὸς ἢ κόσμημα, τὸ ὁποῖον τόσον πολὺ εἶχε φθαρῆ εἰς τὸ κάθυγρον καὶ τούτου χῶμα, ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατόν νὰ διαγνωσθῇ τί κυρίως ἦτο. Ἄν ὅμως ὁ ταφὴς νεκρὸς ἦτο ὁ τῆς βα-

σιλίσσης, κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν συγχρονισμοῦ τοῦ θανάτου αὐτῆς πρὸς τὸν τοῦ βασιλέως, ἢ ἂν συνέβαινε κάτι ἄλλο ἐξ ὧσων δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ περιστασιν, αὐτὸ δὲν εἶνε συζητήσιμον πρᾶγμα.

Ὑπὸ κρίσιν ὅμως τίθεται καὶ ὠρισμένην ἐξήγησιν ἀπαιτεῖ ἄλλο τι τώρα.

Ἡ πυρὰ, ἢ καταλαμβάνουσα ὅλον τὸ δάπεδον τῆς κυψέλης — διαμέτρου ἑπτὰ μέτρων — καὶ ὕψους τοσοῦτου, ὥστε τὰ λείψανα αὐτῆς νὰ φθάνουν τὰ δύο μέτρα, δὲν δύναται νὰ εἶνε ἄλλη, παρὰ ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐκάησαν τὰ προσενεχθέντα πρὸς τιμὴν τοῦ προηγουμένως ὑπ' αὐτὴν ταφέντος Βασιλέως πάμπολλα ζῶα. Μετὰ τὴν τελετὴν ἠκολούθησεν ἡ ἐστίασις, ἐξ ἧς προῆλθον καὶ τὰ ὄσῳ, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν μεταξὺ τῶν λίθων τοῦ ὀρύγματος καὶ τοῦ καταστέγου δρόμου, ὄσῳ ζῶων.

Ἄλλὰ πῶς νὰ φαντασθῇ κανεὶς μεγάλην ἐντὸς τῆς περιτειχισμένης κυψέλης πυρὰν, ἢ ὁποῖα οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος τῆς κατέλιπε εἰς τὰς τειχήρεις παρειὰς αὐτῆς; Οἱ ποιμένες οἱ κατασκευάσαντες μίαν ἐλάχιστην ἐστίαν ὑπὸ τὴν ἀγριοσκῆν τῆς δῆθεν ἀσβεστοκαμίνου ἀφήκαν τὰς ἐνδείξεις τοῦ ἔργου τῶν εἰς τοὺς μέχρι σήμερον ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ πυρὸς μαυρισμένους

παραμειναντας λίθους τῶν ἀνωτάτων ζῶων τῆς νῦν ἀνευ κορυφῆς κυψέλης. Ποῖον ὅμως θὰ ἦτο τὸ ἀποτελεσμα τῆς κολοσσιαίας πυρᾶς, ἢ ὁποῖα ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς κυψέλης τὰς φλόγας τῆς μέχρι κορυφῆς ἀναδίδουσα θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ πυρακτώσῃ ἄλλως διόλου ὡς ἐν κεκλεισμένῳ κλιβάνῳ ἀλλὰ τὰ τοιχώματα αὐτῆς, ὥστε νὰ κατακαῖ μὲν καὶ ἐκλεπισθῇ καὶ καταμαυρισθῇ πᾶσα τῶν λίθων ἢ ἐπιφάνεια, νὰ κονιοποιηθῶσι δὲ πάμπολλοι ἐξ αὐτῶν καὶ μεταβληθῶσιν εἰς ἀσβεστον οἱ ἀσβεστόλιθοι ἐξ αὐτῶν; Ποῖα δὲν θὰ φοβερὰ καπνοῦ θὰ ἐσχηματίζετο ἐν ἀκαρεῖ εἰς τὴν κυψέλην ἐκ τῆς πυρᾶς, χωρὶς νὰ εὕρισκῃ ὁ καπνὸς οὐτος οὐδαμῶθεν διέξοδον, καὶ ποῦ θὰ ὑπῆρχεν ἡ ἐλάχιστη θέσις διὰ νὰ σταθῶσι παρὰ τὴν πυρὰν οἱ θῦται καὶ τελετουργοῦντες; Ἄλλὰ τοιαῦτα πράγματα, παρὰ λόγον ὅπως διόλου καὶ ἀσύστατα, δὲν εἶνε διὰ νὰ λέγονται. Ἡ τοιαύτη πυρὰ δὲν ἦτο δυνατόν οὔτε ν' ἀναφθῇ οὔτε νὰ λειτουργήσῃ ἐντὸς τειχήρους καὶ μέχρι κορυφῆς στεγανῶς κεκλεισμένης κυψέλης. Ἐπειδὴ ὅμως ὀφθαλμοφανῆς αὕτη πρόκειται ἐνώπιόν μας, ἀνάγκη εἶνε νὰ δεχθῶμεν τὸ ἐξῆς μόνον.

Ὅτι ἕνα κατάγειον κοίλωμα μέχρι βάρους ὀκτώ ἢ καὶ δέκα ἴσως μέτρων ἑσκάφη εἰς τὴν πεδιάδα, διὰ νὰ κατατεθῇ εἰς τοιαύτην ἀσφαλῆ κρύπτην ὁ νεκρὸς τοῦ βασιλέως.

Ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ κατόπιν ἐτοιμάσθη καὶ ἡ πυρὰ εἰς μέγεθος καὶ ὕψος προφανῶς ὄχι μικρόν, διὰ νὰ τελεσθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ περι αὐτὸ συνηγμένου πλήθους θυσία, ἀκολουθησὺν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς ἐστίαςσεως.

Ὅταν ὅμως πάντα τὰ τελετουργικὰ ἐτελείωσαν, τότε ἐν σχήματι κυψελοειδεῖ, τῷ τῆς πρωτογόνου καλύβης, ἐκτίζετο ἡ αἰωνία κατοικία τοῦ νεκροῦ, καθὼς αὐτὴν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχομεν σήμερον, μὲ τὸ θύρωμα

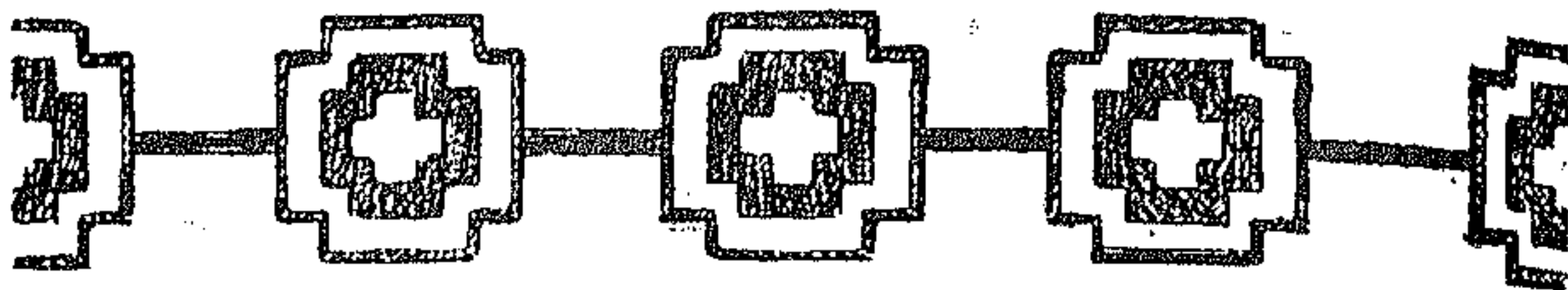
τῆς καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸ κατὰυτεγον δρόμον, ὅστις καὶ καμμία ἀνάγκη πλέον δὲν ἦτο νὰ παρεκταθῇ ὡς τάφος ἀπλή πολὺ περισσότερον ἢ ὅσον ἐκτείνονται τὰ ἐκατέρωθεν τειχία τοῦ ὀρύγματος, ἐπὶ τῶν ὁποῖων ἐστηρίζετο καὶ ἡ καλύπτουσα αὐτὸ πλάξ, διαστάσεων 3Χ2 μέτρων περίπου, εἰς τὴν θέσιν τῆς παραμεινῶσα κατακεκλιμένη μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἀνεσήκωσαν αὐτὴν τυμβωρύχοι παλαιότατοι ἢ καὶ νεώτεροι ἴσως, ὅπως ἐν ἀρχῇ τοῦ προηγουμένου μου ἀρθροῦ ἀνέφερα.

Δὲν ἦτο δὲ ἀνάγκη κατὰ τὴν τοιαύτην ἐν σχήματι καλύβης κτίσιν τοῦ οἰκητηρίου τοῦ νεκροῦ οὐδὲ νὰ ἐγγιχθῇ τὸ μέχρι ὕψους δύο μόνον μέτρων συστάλιν στρώμα τῆς πολὺ ὑψηλοτέρας ἐν ἀρχῇ κατασκευασθείσης πυρᾶς. Διότι ἡ κυψελοειδὴς καλύβη ἠδύνατο ἐκ τῶν ἔξω ἀπλῶς νὰ κτισθῇ ἀνευ ἰκριώματος ἔσωθεν, καθὼς μὲ ἀνευ τοῦ κωνοειδοῦς σανιδώματος τοῦ ξυλοτύπου λεγομένου (καινῶς καλοῦπι) πρὸς ὑποστήριξιν τυχόν καὶ τῶν ἐσχάτων τῆς κορυφῆς ζωνῶν τῶν λίθων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐχρειάζοντο αὐτὸ, ὅπως τὸ χρειάζονται οἱ σημερινοὶ μόνον θόλοι καὶ ἀψίδες.

Καθὼς ὅμως ἐκτίζετο τοιοῦτοτρόπως ὁ περίγυρος τῆς καλύβης διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων δακτυλιοειδῶν στρώσεων πλακοειδῶν λίθων, δὲν εἶνε παράδοξον ὅτι καὶ ἀρκετοὶ λίθοι θὰ κατέπιπτον ἀνωθεν ἐπὶ τῶν λειψάνων τῆς ἐσβεσμένης πλέον, ὡς ἦτο ἐπόμενον, πυρᾶς μετὰ χωμάτων ἀρκείων, τὰ ὁποῖα πηλοποιούμενα ἐχρησίμευον ὡς συνδετικὴ τῶν λίθων τῶν τοίχων ὕλη. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται καὶ πῶς κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν καὶ τοιοῦτοι ἄθικτοι ὑπὸ πυρὸς λίθοι εὐρέθησαν ἐντὸς τῶν λειψάνων τῆς πυρᾶς, πλὴν τῶν πυρακτωμένων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶχον τύχη νὰ εἰσπέσουν καὶ μεταξὺ τῶν στοιβαζομένων ἐτι ξύλων τῆς πυρᾶς, πρὶν ἀκόμη ἀναφθῇ αὕτη.

ΓΕΩΡΓ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ

Στην Κυρία ΙΩΑΝΝΑ ΤΣΑΤΣΟΥ

Δέ με νιάζει | αν οι πληγές,
 τής καρδιάς παλιές πληγές,
 στάλα, στάλα, σχηματίσανε πηγές,
 τις άστειρεφτες πηγές,
 πού ή λαχτάρα μου αναβρύζει,
 φτάνει πού σά διάφανο νερό
 μέσ στοῦ άνθόκηπου τ' αὐλάκια μουρμου-
 | ρίζει
 δροσερό,
 τής ψυχῆς μου όταν ποτίζει
 μενεξέδες και πανσέδες, βιόλες άλικες και
 | κρίνους.

Κι αν απ' τούς πνιγμένους θρήνους
 κι απ' τὰ δάκρια τής καρδιάς πηγάζει,
 δέ με νιάζει !

*Ετσι κάθε μέρα,
 πού στον κήπο πάω να βρίσκω

στῆς ανάμνησης τόν Ισκιο
 λίγο αναπαμὸ στα γέρα,
 χαίρουμαι κοιτώντας τὰ λουλούδια, τὰ νε-
 | ρά,

τὰ πουλάκια στα δεντρά,
 πού τραγούδια τής λαχτάρας λένε,
 δίχως να με νιάζει αν κλαίνε,
 κάτω απ' τις κλωνόγυρτες λιές,
 στον παλιό τόν πάγκο καθησμένες
 οι δυὸ μοίρες μας γυρμένες
 πρὸς τῆ γῆ θλιμένες, σαν λιές κι' αυτές.

*Ετσι χτές, ἔτσι προχτές
 κλαίγαν κάτω απ' τις λιές
 στον παλιό τόν πάγκο, πού κ' ἐμεῖς
 άλλοτε εἶχαμε καθῆσει
 και γνωρίσει τὸ μεθύσι
 τής ἐρωτικῆς στιγμῆς.

ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ

Στην Κα ΝΙΝΟΝ ΤΣΑΜΑΔΟΥ

Χαρές μου ! μάγια και γητιές !
 τὰ λόγια τής καρδιάς, πού μουρμουρίζαν οι ματιές
 τὴν ὠρα, πού σ' απάντησα,
 τὰ προφητέβαν ὄλα, σαν τῆ μάντισσα
 πού μουπε, πᾶνε χρόνια,
 πῶς θ' αγαπήσω μιὰ φορὰ και φλογερὰ κ' αἰώνια.

Χαρές μου ! μάγια και γητιές ! γλυκιὰ παρηγοριά !
 κοιτώντας σε κατάματα
 θαρῶ πῶς εἶναι ἀπέραντος τής εὐτυχιάς ὁ δρόμος,
 κι αναμερίζει ὁ τρόμος,
 και τώρα πού με σέρνουν τὰ γεράματα
 στην ἄχαρη κατηφοριά.

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

*Ηρθε μπρονῶρα, χωρίς να τὸ περιμένη
 κανείς, με τὴν καταχνιά και με τὸν άνεμο.
 *Ο Δαίμονας τής θάλασσας οὐρλιαζε γύρω
 του, δάγκωνε τις μάσκες του, τῶχε πάρει
 τὸ κατόπι και τὸ κυνηγοῦσε ἀδυσώπητα.
 Μὰ κείνο ἔβγαινε ὀλοένα ἀπὸ τῆ θολούρα
 τοῦ ὀρίζοντα, ζύγωνε στὸ στεφάνι τοῦ λι-
 μανιοῦ, με πανιά ὀλοφούσκωτα και τὰ σι-
 νιάλα στις ἀντένες και στα σκιοινιά.

*Ηταν ἕνα ξένο καράβι, τρικάρτο, ἕνα
 λόβερ. Στην ἀρχή, δὲν ἔδειχνε κανένα ση-
 μείο ἀνθρώπινης παρουσίας. Μὰ σαν κα-
 βαντζάρισε τὸ φανάρι, ἡ καμπάνα του ντιν-
 τίνισε, και οι μαρνέροι του φάνηκαν στην
 κουπαστή και στην πλώρη. Καί ἡ παντιέ-
 ρα του ἦτανε Ἰταλιάνικη.

— Αὐτὸ τὸ καράβι σίγουρα εἶναι για τὸ
 Μετάφα, εἶπαν οι βαρκάρηδες. Φέρνει ξυ-
 λεία ἀπὸ τὸ Τριέστι.

Κι' ἀλήθεια : να ὁ Μετάφας ὁ ξυλέμπο-
 ρας, πού στέκει στην πόρτα τοῦ μαγαζιοῦ
 του, στὸ μῶλο, και κρατεῖ ἕνα κανοκιάλι
 στὸ μάτι και κοιτάει σοβαρὸς και φχαρι-
 στημένος πού τούρχεται ἡπραμάτεια : Τά-
 βλες, μαδέρια, καδρόνια, ἕνα ὀλάκερο δά-
 σος σκοτωμένο.

*Ορθόπλωρο, φιγουράτο, μεγαλάρμενο,
 τὸ λόβερ μπαίνει μέσα στὸ λιμάνι. Οι ναῦ-
 τες μαϊνάρουν τὰ πανιά του, τὰ μαζεῦνουν,
 τὰ δένουν, ἀφήνουν ὄσα χρειάζονται για
 νὰ ζυγῶση στα μουράγια, να δέση. *Ενας
 μοθταος, σκαρφαλωμένος στην κορφή τής
 μετζάνας, μοιάζει σὰ μαϊμουδάκι πού παί-
 ζει με τὸ κόκκινο *σινιάλο και φτύνει τὸν
 άνεμο. *Ενας μαῦρος караβόσκυλος πη-
 γαινόρχεται στην κουβέρτα, κ' ἔχει πολ-
 λή δουλειὰ και γαυγίζει.

*Αναβρασμὸς σηκώνεται στὸ караβοστά-
 σι, κάτω ἀπὸ τὸ σμάρι τῶν καταρτιῶν,
 πού τ' ἄλλα σκυλιὰ χυμοῦν να σπάσουν
 τὴν ἀλυσίδα τους κι' απαντοῦνε μ' ἔχτρι-
 κὰ ἀλυχτίσματα. *Απὸ τις ταβέρνες τοῦ
 λιμανιοῦ, πίσω ἀπὸ τις κασσόνες και τὰ
 βαρέλια τοῦ Τελωνείου, βγῆκαν ἄλλοι ναυ-
 τικοί κι' ἐργάτες, και κοιτᾶνε τ' ἄσπρο
 καράβι πού ζύγωσε τώρα και φουντάρει
 τὴν ἄγκουρα... *Αράζει στην ἄκρη τοῦ
 μῶλου, στην ἐρημιὰ, κεί πού βρίσκονται

ἀραδιασμένες οι ἀποθήκες για τὴν ξυλεία.
 *Ἐδῶ, παντοτεινὴ σταλιάζει ἡ μπουνάτσα,
 ἡ νέκρα. Τὸ νερὸ ἀσπρίζει, σαν πηχτὴ σα-
 λαμούρα, γιατί τὰ φύκια σέπονται, τὰ
 οὐμβρουα, κι' ὁ ἄερας μυρίζει βαριά ἀπὸ
 τοῦτα, μὰ κι' ἀπὸ τ' ἀντικρυνὰ στεκάμενα
 νερὰ τοῦ βάλτου.

Τὸ καράβι εἶναι ὀλάκερο κάστρο, πού
 θυμίζει τοῦ παλιοῦ καιροῦ τὰ χτίσματα.
 Τὰ τρία του ἄλμπουρα κρατοῦνε σταυρω-
 μένες τις ἀντένες, με τὰ πανιά μαζωμένα
 μ' ἕναν κόσμο παλαμάρια και σκιοινιά,
 πού να ασστίζη ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Εἶ-
 ναι ἄσπρο, μ' ἕνα ζουνάρι κόκκινο γύρω.
 *Η φιγούρα τής πλώρης εἶν' ἕνας ἄγγελος,
 με τὰ φτερὰ ἀνοιγμένα στις δυὸ μπάντες,
 και τὰ ξυλένια μάτια τενωμένα κατά τῆ
 θάλασσα. *Ἐχει μιὰ σειρὰ φενεστρίνια γύ-
 ρω, ἕνα μικρὸ καμαρίνι στῆ μέση, λίγο
 πιὸ κοντὰ στην πλώρη. Καί κάτω ἀπὸ τὸ
 παραπέτο τής πρύμης εἶναι γραμμένο τ'
 ὄνομά του :

ARCANGELO

SICILIA

*Ολάκερο ἄσκέρι συνάχτηκε στα μουρά-
 για και τὸ κοίταζε. *Ηρθε κι' ὁ Μετάφας,
 κοντούτσιος, μὰ σβέλτος. *Ανέβηκε στὸ
 καράβι, κουβέντιασε με τὸν Καπετάνιο,
 και βγῆκαν μαζί, και με τὸ Λοστρόμο, να
 πᾶνε στὸ Λιμεναρχεῖο για τὸ πράτιγο.
 — Νὰ ὁ Καπετάνιος !

*Ηταν ἕνας μισόκοπος ἀντρας, ἕνας γί-
 γαντας με τετράγωνους ὠμους και φάτσα
 μελαψή, σκληρὴ σαν ἀτσάλι. Τὸ σαγόνι
 του ἴσα κομμένο, ἡ μύτη πλατειὰ, σαν ἄ-
 ράπικη, τὰ μάτια σταχτιά και σὰ ματω-
 μένα. *Ἐχει μαλλιὰ γκριζὰ, μουστάκι ψα-
 λιδισμένο, και μιὰ κοφιὰ πού κρατάει ἀπὸ
 τ' ἀριστερὸ μελίγγι ὡς τὸ στόμα. *Ἐχει
 μαῦρα ροῦχα, κασκέτο, μπότες. Περπατᾶει
 βαριά, σὰ να θέλῃ να τυπῶση τ' ἄχνάρι
 του στῆ γῆς, δέ μιλάει, και φαίνεται σὰ
 να μὴν ἀκούη τὸν ἔμπορα πού τοῦ λέει,
 τοῦ λέει...

Μάσσοῦσε μιὰ πίπα σβυσμένη. *Ἐρριξε
 μιὰ λοξὴ ματιὰ στον κόσμο τής προκυ-

νάμεις τῆς ζωῆς. Ἀντιδιανοητικὴ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ Πιραντέλλο γιατί ἀρνείται ὅτι ὑπάρχει στό στοχασμὸ ἕνας ρυθμὸς προκαθορισμένης ἀληθείας, ἕνα ἀρχέτυπον κάλλους « ἐν ᾧ οὐκ ἔνι σκιά ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα » ἀντιδιανοητικὴ, ἀν καὶ πλήρης ἀπὸ τὸ δράμα τῆς σκέψεως, πού διασχίζει ἀκούραστα τὰ πολυτάραχα κύματα τοῦ ὠκεανοῦ τῆς ζωῆς κι' ἀγωνίζεται νὰ τὰ ὑποτάξῃ. Ἡ σκέψις ἐδῶ εἰσέρχεται σὰ μιὰ ζύμη μέσ' στό φύραμα τῆς ζωῆς καὶ τὸ βάζει σὲ ὄργασμο. Γι' αὐτό, ἡ πραγματικότης, πού γι' ἄλλους συγγραφεῖς εἶναι συμπαγῆς καὶ ὁμογενῆς σὰν μονόλιθος, κάτ' ἡ ἀκαμπτὸ καὶ ἀκίνητο, δοσμένο μιὰ φορά γιὰ πάντα καὶ ὁλόκληρο γιὰ μιὰ μόνον φορά, στὸν Πιραντέλλο θραύεται καὶ ἐξακτινώνεται σὲ πολλοστημόρια πού ἐνοδοντώνονται τὸ ἕνα μέσα στὸ ἄλλο, πού γεννῶνται τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Πραγματικὸ δὲν εἶναι μόνον ὅ,τι κοινῶς καλοῦμε πραγματικὸ, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ μέ τὸ δικό του τίτλο, ὅ,τι μᾶς ἐμφανίζεται ὡς πραγματικὸ, μέσ' στό θάλλπος τοῦ αἰσθημάτων καὶ τοῦ πάθους: ἕνα ὄνειρο ὄνειρεμένο βαθειά, μιὰ ἀνάμνησις ἢ μιὰ φαντασιοπληξία πού τὴ ζήσαμε ἔντονα, εἶναι γιὰ κείνον πού τὴ ζεῖ, ἐξ ἴσου πραγματικὴ, ὅσο καὶ ὁ συμπαγῆς αὐτὸς κόσμος τῶν πραγμάτων καὶ τῶν προσώπων πού συνειθίσαμε νὰ τοῦ δίνουμε τὸ ὄνομα τοῦ πραγματικοῦ. Συνεπῶς, ἐκεῖνο πού εἶναι πραγματικὸ γιὰ τὸν ἕνα, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἢ νὰ εἶναι διαφορετικῶς γιὰ ἕναν ἄλλον, καὶ ὅ,τι ἦταν γιὰ τὸν ἕνα πραγματικότης, ξεθωριάζει στὰ μάτια τοῦ ὅταν ἀποσυρθῇ τὸ αἶσθημα ἢ τὸ πάθος πού τὴν ἐγέννησε καὶ τὴν ἐμψύχωσε.

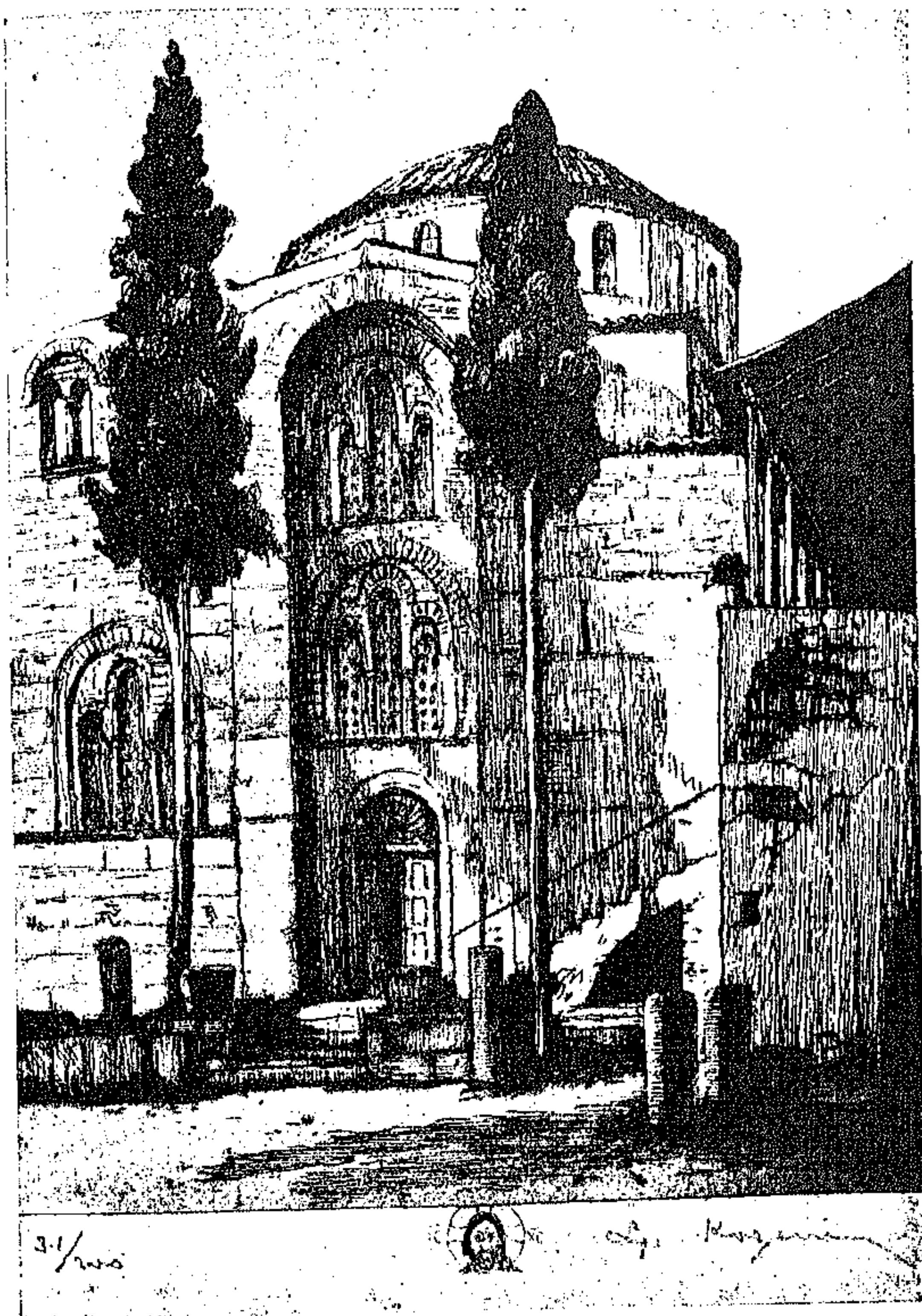
Οἱ κίνδυνοι εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐκτεθειμένο ἕνα θέατρο καθὼς τοῦ Πιραντέλλο εἶναι προφανεῖς καὶ εἶναι ἐμφυτοὶ εἰς τὸ εἶδος του καὶ συναφίζονται σὲ δυὸ καὶ μόνον λέξεις: ἀκρότατη διανοητικότης, μὲ τὴν ἐννοία, τὴ φορά αὐτὴ, τῆς ξηρᾶς διανοητικῆς ἐφευρετικότητος. Εἶναι ἀναμφι-

σβήτητο ὅτι τὰ πρόσωπα τοῦ Πιραντέλλο ὁμοιάζουνε ὅλα, τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, σὰ δυὸ στάλες νεροῦ: φαίνονται σὰν ἕνα καὶ μόνον πρόσωπο, πάντοτε τὸ αὐτό, ἐμφανιζόμενο ἀλληλοδιαδόχως σὲ καταστάσεις πάντοτε διάφορες καὶ πάντοτε τῆς ἴδιες.

Τὸ δράμα δὲν εἶναι στὸν Πιραντέλλο παρὰ τὸ σκηνικὸ περίβλημα ἑνὸς ἀφηρημένου στοχασμοῦ, πού προηγεῖται καὶ ὑποκαθίσταται στὴ δραματικὴ δημιουργία καὶ εἰς τὸν ὁποῖον καθυποτάσσονται ὅλα, ἡ πλοκὴ καὶ ἡ λύσις τοῦ δράματος: οἱ μορφές του μᾶς φαίνονται σκελετωμένες καὶ ἄσαρκες, σταματημένες ἀκίνητες σ' ἕναν περίεργο μορφοσμο, παγιωμένες γιὰ πάντα σὲ μιὰ χειρονομία ἢ σὲ μιὰ κίνησι πού εἶναι τὸ εὐλίνο ἐνδυμα ἑνὸς στοχασμοῦ, ἑνὸς θέματος. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἀξία ἐγκεῖται ὁλόκληρη στῆς λεπτομέρειες καθεμιᾶς ξεχωριστὰ σκηνῆς. Τὰ λόγια, περιορισμένα στὴν κοινὴ σημασία τους, εἶνε ἄχρσα καὶ νεκρά καὶ χωρὶς φανταστικὴ ἀκτινοβολία. Τὸ διάγραμμα εἶνε συνήθως μιὰ παράδοξη ζωγραφικὴ προπαρασκευὴ μέσα εἰς τὴν ὁποῖαν ἐμπλαισιώνεται ὁ ἀφηρημένος στοχασμὸς μιᾶς ψυχολογικῆς καὶ μεταφυσικῆς ἀληθείας.

Στῆς κωμωδίες του ὅμως, πού γεννήθηκαν ἀπὸ μιὰ ζωηρὴ καὶ δυνατὴ δραματικὴ συγκίνησι, ὅπου ἡ ἀφηρημένη σκέψις εἶνε συμφυῆς καὶ ὁμόχρονη, καὶ ὄχι κυριαρχοῦσα καὶ προηγούμενη, (ὅπως πρὸ πάντος στὸν « Ἐρρῖκο τὸν 4ο » στὰ « Ἐξῆ πρόσωπα εἰς ἀναζήτησιν συγγραφέως, στὸ « Σκουφι μὲ τὰ κουδούνια », στὸ « Ἐτσι εἶνε ἂν ἔτσι νομίζετε » καὶ κατὰ δεύτερο λόγο, στὸ « Σκέψου, Τζιακομῖνο », στὴν « Ἡδονὴ τῆς Τιμιότητος », στὸ « Μπόλι », στὸ « Καθὼς πρῶτα, καλύτερα ἀπὸ πρῶτα », στὸ « Ντύσιμο τῶν γυμνῶν ») κάτω ἀπὸ τὸν πάγο τοῦ θανάτου νοιώθουμε νὰ φρίσσει ὑποχθόνια καὶ ὑπόκωφα ἡ ζωὴ, ὡς πού τέλος εἰσβάλλει, οἰμῶζοντας ἕνα συγκρατημένο λυγμὸ πού μιὰν ὥραν ξεσπᾷ σ' ἀναφυλλητὰ καὶ σὲ δάκρυα.

ΤΑΚΗΣ ΜΠΑΡΛΑΣ

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ

ΔΑΦΝΙ

PAUL VALÉRY
της Γαλλικής Ακαδημίας

ΤΡΙΑ ΠΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Η ΝΕΑ ΜΗΤΕΡΑ

Γεμάτο σαν πορτοκάλι που έχει πολύ ώριμάσει είναι το άπομεσήμερο τουτο της όμορφότερης εποχής.

Στο πλέριο του δ κήπος θρασομάνημα, το φως, ή ζωή, άργά περνούν το στάδιο της τελείωσης. Λές κι' από τα πρώτα χρόνια του κόσμου τίποτ' άλλο τα πάντα δέν έκαναν, παρά να ώριμάζουν το θάμπος τουτο των λίγων στιγμών. Την εύτυχία μπορείς να τη δείς καθώς βλέπεις τον ήλιο.

Η νέα μητέρα της ίδιας της ύπόστασης αναπνέει το ό,τι άγνότερο στα μάγουλα του μικρού παιδιού που κρατεί στα χέρια. Το σφίγγει άπάνω της, για να μείνει πάντα έαυτός της.

Σφιχταγκαλιάζει αυτόν που έπλασε. Ξεχνάει, και χαίρεται, που δόθηκε, άφου ξαναπέρνει τα όσα έδωσε και ξαναβρίσκει τον έαυτό της άτέλειωτα στην τρυφερήν έπαφή τούτης της σαρκός που τη μεθά ή δροσιά της. Και μάταια σφίγγουν τα ώραια της χέρια τον καρπό που αυτή έδωσε, — νιώθει πως είναι πάναγνη και πλούσια σαν παρθένα.

Τ' άφηρημένα μάτια της χαϊδεύουν τα φυλλάματα, τα λούλουδα, κι' όλο το λαμπρό θέαμα του κόσμου.

Του φιλόσοφου μοιάζει και του αυτοδίδαχτου Σοφού που βρήκε την ιδέα του και που έφτιαξε αυτό που του χρειαζόταν.

Δέν ξέρει άν το κέντρο του κόσμου στην καρδιά της βρίσκεται ή σε τούτη τη μικρή καρδιά που χτυπάει μέσα στα χέρια της, και που αυτή τώρα δίνει ζωή σ' όλα τα γύρω.

ΤΙ ΗΣΥΧΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΓΥΡΩ...

Τί ήσυχα που είναι γύρω, και τί άπαλά χρώματα που έχει το νεαρό τέλος της νύχτας! Έσπρωξα τα παραθυρόφυλλα δεξιά κι' άριστερά με ζωηρή κίνηση ανθρώπου που κολυμπάει, και μπαίνω μέσα στην έκσταση του διαστήματος. Ο καιρός είναι κατακάθαρος, είναι άπάρθενος, είναι γλυκός και θεϊός. Σε χαιρετώ, μεγαλειό χαρισμένο στής ματιάς την κάθε ένέργεια, της τέλειας διαφάνειας άρχή! Για το πνεύμα τί γεγονός ή τέτοια έκταση! Να σας εύλογήσω θάθελα, ω έσας τα πάντα, άν ήξερα!... Στόν έξώστη που προβάλλεται πάνω άπ' τα φύλλα, στο κατώφλι της πρώτης ώρας και των όσων είναι δυνατά, κοιμάμαι κι' άγρυπνώ, υπάρχω νύχτα-μέρα, για καιρό προσφέρω άπέραντον έρωτα, άπροσμέτρητο φόβο. Η ψυχή ξεδιψά στην πηγή του καιρού, πίνει λίγα σκοτάδια, λίγο γλυκοχάραμα' νιώθει τον έαυτό της κοιμισμένη γυναίκα, άγγελο από φως' συγκεντρώνεται, θλίβεται, και φεύγει με όψη πουλιού ως τη μισόγυμνη κορφή που ό βράχος της τρυπά, σάρκα και μάλαμα, το νυχτερινό γλαυκότερο χρώμα. Κάποια πορτοκαλιά αναπνέει εκεί στο μισόσκοτάδο. Πολύ ψηλά, σώζονται ακόμα κάποια άστρα άχνότατα, αιχμές που δεξύτερες άδύνατο να γίνουν. Κομάτι πάγος που λιώνει είναι ή σελήνη. Ξέρω πάρα πολύ καλά (ξαφνικά) πως κάποιο παιδί με σταχτιά μαλλιά θω-

ρεί παλιές θλίψες μισοπεθαμένες, μισοθεοποιημένες, σ' αυτό το ουράνιο αντικείμενο τό φτιαγμένο από ύλη που στίλβει και ψυχοραγεί, τρυφερή και ψυχρή, που ανεπαίσθητα θά λιώσει.

Τό κοιτάω σά νά μὴν ἤμουνα μέσα στήν καρδιά μου. Τά νιάτα μου, άλλοτε, λάγγευαν κι' ἐνιωθάν τήν πλημμύρα τῶν δάκρυων κατὰ τήν ἴδιαν ὥρα καί κάτω ἀπό τό ἴδιο γήτεμα τῆς σελήνης πού λιγοθυμᾷ. Τά νιάτα μου τό εἶδαν, τοῦτο τό ἴδιο πρωῖνό, καί βλέπω τόν ἑαυτό μου διπλα στά νιάτα μου... Μοιρασμένος, πῶς νά προσευχηθεῖς; Πῶς νά προσευχηθεῖς ὅταν ἕνα ἄλλο εἶναι σου θ' ἀκούγε τήν προσευχή σου; — Γι' αὐτό, μόνο μέ λόγια ἀγνωστα πρέπει νά προσεύχεσαι. Ἀποδόστε αἶνιγμα στό αἶνιγμα, αἶνιγμα ἀντί αἰνίγματος. Ὑψῶστε αὐτό πού εἶναι μυστήριο μέσα σας σ' αὐτό πού εἶναι μέσα στόν ἑαυτό του μυστήριο. Ὑπάρχει ἐντός σας κάτι πού ἐξισώνεται μ' ἐκεῖνο πού σᾶς προσπερνᾷ.

ΨΑΛΜΟΣ ΣΕ ΜΙΑ ΦΩΝΗ

Μέ φωνή σιγαλή,
μέ γλυκειά φωνή, χαμηλή, πού νά λέει τά μεγάλα:
τά βαρυσημαντα, τά θαμαστά, τ' ἀκριβοζυγισμένα
καί τά βαθειά
μέ γλυκειά φωνή, χαμηλή.
Τήν ἀπειλή τῆς βροντῆς, τήν παρουσία τῶν ἀπόλυτων.
Μέσα σέ φωνή κορυδαλοῦ,
στήν ἀνάλαφρη μέσα λεπτομέρεια ἑνός αὐλοῦ, καί
στή διαφάνεια ἤχου καθάρτου.
"Ὅλο τόν ἥλιο νά φέρνεις στό νοῦ,
μ' ἑνός χαμόγελου τό πρωταρχίνισμα,
(ὦ φωνή σιγαλή),
καί μέ κάτι πού νά ναι σάν ψιθύρισμα
σέ γλῶσσα ἀπείρως καθάρια.

"Ὅποιος δέν ἤθελε πάρει τά λόγια, ἀπό κάπως μακρῶν ὅποιος τόν ἤθελε ἀκούσει,
ἀσήμαντα θά νόμιζε πῶς ἦταν.
Καί ἀσήμαντα ἦταν γιά τήν ἀκοή
τή χωρίς ἀγωνίες...
Μά ὦ ἡ ἀντίθεση αὐτή καί ἡ μουσική,
αὐτή ἡ φωνή πού μόλις χάραζε τόν ἀέρα,
ἡ δύναμη αὐτή ἡ ψιθυριστή,
οἱ προοπτικές αὐτές καί οἱ ἀνακάλυψες,
αὐτές οἱ ἄβυσσες καί οἱ ἐλιγμοί πού μάντευες,

τό χαμόγελο αὐτό πού ἀψηφοῦσε τό σύμπαν!...

Καί πάει ὁ νοῦς μου ἀκόμα, γιά νά ρθῶ στό τέλος,
στό θρόισμα μετάξης, μόνο καί δειλό,
φωτιᾶς πού, ὅλη τήν κάμαρη χτίζοντας, χωνεύει,
καί πού ἀπό μέσα της μιλά,
ἢ πού ἐμένα μου μιλά,
σχεδόν γιά τόν ἑαυτό της...

(Μεταφραστική προσπάθεια)

ΝΑΣΟΣ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗΣ

ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ (*)

ΑΓΡΥΠΝΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΕΛΙΣΑΙΟΝ

Ἡ βροχή ἐπιπτε ραγδαία, ἀτελεύτητος ἀπό τῆς 11ης νυκτερινῆς. Τήν 1ην μετά τό μεσονύκτιον ἦτο πλέον σωστό μπουρλί.

Ὁ σκοπός τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῶν φυλακῶν τοῦ Παλαιοῦ Στρατῶνος, τρυπωμένος εἰς τήν σκοπιάν του, ἐξαφνίστηκε, ὅταν ἤκουσε τόν ἠχηρόν βηματισμόν μου μέσα εἰς τά νερά καί τῆς λάσπαις καί ἐπρόβαλε τήν κεφαλὴν του, διερευνῶν ἐν τῷ ἡμίφωτι, ὅπερ ἐσκάρπιζεν ὁ μετεωριζόμενος ἀπό τῆς σιδηρᾶς κρεμάστρας του φανός τοῦ φωταερίου.

— Ὁ Ἅγιος Ἐλισαῖος; τόν ἠρώτησα.

— Ποιός;

— Ὁ Ἅγιος Ἐλισαῖος, μιά μικρὴ ἐκκλησία... κάπου ἐδῶ κοντά, δέν τήν ξέρεις;

— Ὅχι! ἐβρουχήθη καί ὑπεχώρησεν ὑπὸ τήν σκοπιάν του.

Τότε ἔκαμψα δεξιᾶ εἰς τήν τύχην καί μετά τινα βήματα διεκρίνα ἐν ἀορίστῳ σχήματι τόν ναῖσκον χωσμένον εἰς τά βάθη τοῦ κιγκλιδωτοῦ περιβόλου καί εἶδα τό φῶς του τό ἀνέσπερον νά σελαγίζη μελαγχολικόν καί μυστηριώδες ὑπὸ τήν θυρίδα τῶν ἀδύτων τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ...

***

Ὅταν εἰσηλθα, ἐδέησε νά σπρώξω δι' ὀλης τῆς δυνάμεως τοῦ σώματός μου, καί τότε ἡ θύρα ἠρέμα ὑπήκουσε, τῆς ἀνθρωπομάζης, ἣτις ἐπλήρου τόν ναῖσκον, ἀπαλώτατα καμφοθίσης πρὸς τά ἔνδον, ὥστε εὐρέθη τόπος καί δι' ἐμέ. Ἀλλά θόρυβος ἐγένετο πάραυτα, διότι παιδίον ἀνήσυχον καί αὐθαδέστατον παρηνόχλει τὰς πλησίον του ἱσταμένας γραίας καί μία τούτων τοῦ ἐπετέθη δ' ὕβριστικῶν κραυγῶν. Ἦσαν δέ γραῖαι πολλαί καί γυναῖκες ὀρίμου ἡλικίας καί νεάνιδες τρυφερώταται καί μητέρες μετά τῶν θηλαζομένων νηπίων εἰς τας ἀγκάλας, τινές ἐξημμένοι ἐν τῇ ἀσφυκτικῇ θερμοκρασίᾳ τοῦ στενοῦ ἐκεῖνου χώρου, ἀλλαι νησταλέαι καί κατάκοποι, αἱ πλείσται πληκτικώτατα ἐστοιβαγμένοι ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ γυναικωνίτου, ὅστις ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ ναοῦ διὰ λεπτοῦ διαφράγματος μέ θύραν εἰς τό μέσον καί τετράγωνα παράθυρα ἐκατέρωθεν ὡς

ἐάν ἦτο πτωχικῆς οἰκίας δωμάτιον. Σκιαὶ ἐπλανῶντο ἐπὶ τὰ γυναικεῖα ταῦτα πλήθη, σκιαὶ ἐπιτείνουσαι τήν μυστηριώδη γοητείαν τοῦ ταπεινοῦ τούτου οἴκου τοῦ Θεοῦ, καί τό φῶς τοῦ πρώτου πολυελαίου δέν ἐφθάνεν ἕως ἐκεῖ καί μόνον κυανοχρόου μεγάλης κανδήλας ἀπὸ τοῦ μέσου ἀνηρημένης ἢ μελιχρᾶ ἀνταύγεια καί τῶν ἄλλων κανδυλίων τό ὠχρόν φῶς διεσκέδαζον ἐπ' ὀλίγον τὰ πυκνά σκότη τοῦ γυναικωνίτου.

Ἀνθρώποι τοῦ λαοῦ Ἰσταντο πρὸ τῶν γυναικῶν εὐλαβῶς, ἐν ἀφορήτῳ συνωστισμῷ, τὰ δεινὰ τοῦ ὀποίου ἠύξανεν ἡ ἀποπνικτικὴ θερμοκρασία τόσῳ πού ἕνας χονδρός μέ πρόσωπον πανσεληνοειδὲς ἐζήτησε ν' ἀφήσουν τήν θύραν ἀνοικτὴν καί διὰ νά μὴν ὑποφέρουν αἱ γυναῖκες μέσα εἰς τό ἄλλο διαχώρισμα, ἀλλ' ἀντέστη ἕτερος ἐκ τοῦ πλήθους συνοδεύων κυρίαν ὑαλοπτόφορον, ἡ ὁποία ἐφαίνετο ὅτι ἐστενοχωρεῖτο πρὸ τοῦ συρφετοῦ τῶν γραϊδίων καί τῶν ἄλλων γυναικῶν τοῦ ὄχλου, εἶχε δέ δύσθυμον τό ἦθος ὡς ἐάν ἤθελε τήν ἐκκλησίαν δι' ἑαυτήν καί μόνην. Καί ἠκούσθησαν ἀνταλλάσσομεναι μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ζωηρόταται ἐκφράσεις καί τὰ βλέμματά των ἀγρία συνητηθήσαν, ἀλλ' ὑπεχώρησεν ὁ πρῶτος, ἀποφασισθέντος νά πάη οὗτος παρά τήν θύραν διὰ νά δέχεται τήν φρεσκάδα τοῦ ὑπαίθρου καί τῆς βροχῆς εἰς τῆς πλάταις του, ἀφοῦ τό ἤθελε, καί νά λάβῃ ὁ δεύτερος τήν θέσιν τοῦ πρώτου.

Τοῦ ὀρθρου φαλλομένου, ἀντήχησεν εἰς γνήσιον βυζαντινὸν μέλος, περιπαθὲς καί σεμνότατον, ἡ φωνὴ τοῦ δεξιοῦ ψάλτου, ψάλλοντος ἐκ τοῦ κανόνος τήν στ' ᾠδὴν τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ:

«Ἐβόησα ἐν θλίψει μου πρὸς Κύριον τὸν Θεόν».

Καί ἀνταπήντησεν μετ' ὀλίγον ὁ ἀριστερὸς ψάλτης ὑπὸ τὸν αὐτὸν τόνον τῆς μελωδίας, δι' ὑποκώφου φωνῆς:

«Καὶ ἔλθοι πρὸς σέ ἡ προσευχή μου, πρὸς ναὸν τὸν ἅγιόν σου».

Ἦσαν δέ οἱ ψάλται, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης καί ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, οἱ ἀπὸ Σκιάθου δίδυμοι διηγηματογράφοι καί τρυφερώτατοι συγγραφεῖς, οἱ ἀληθεῖς καί εὐσεβέστατοι οὗτοι Χριστιανοί.

(*) «Ἀκρόπολις», 28 Μαρτίου 1894.

ΒΑΡΙΑΣΙΟΝΕΣ ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

I

Μέ συντροφεύει ή θύμησή σου
Σάν ένας γνώριμος σκοπός
Κ' ή έγνοια μου πάντα είναι μαζί σου,
Χωρίς κ' έγώ νά ξέρω πώς.

Χωρίς νά ξέρω πότε σ' είδα,
Σέ ποιά γαλήνη ή τρικυμιά,
Κι' άν είσαι μιά κρυφή μου έλπίδα
"Η μιά παλιά μου γνώριμιά.

Νύχτες για σένα τυραγνιούμαι,
Μά ή μνήμη πάντα μέ πλανά
Κι' ούτε τά μάτια σου θυμούμαι
"Αν ήταν μαύρα ή γαλανά.

Είδες ποτέ τό φώς του κόσμου ;
Σέ ξέρει τάχα άλλος κανείς ;
"Η σ' έχει πλάσει ό λογισμός μου
Μιάν ώρα μάταιης προσμονής ;

II

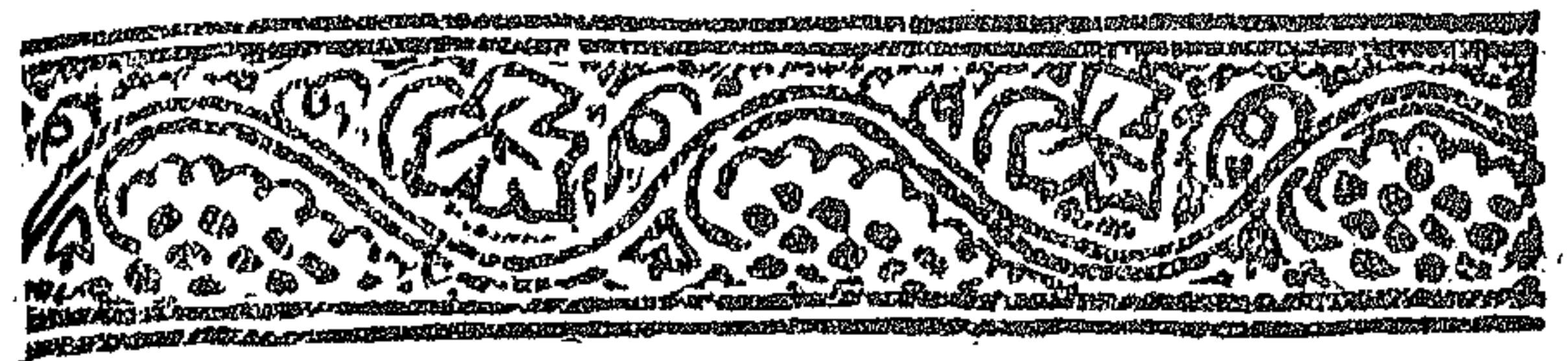
Δυό μάτια πάντοτε άγρυπνοϋν τις νύχτες μου
Σάν ξεχασμένα δίδυμα άστρα στον αιθέρα,
Δυό μάτια που — ποιός ξέρει — ίσως και νάσβησαν
Και νά μή βλέπουν πιά τή λιόχαρη τή μέρα.

Μές στη σιωπή που άπλώνεται τις νύχτες μου,
Κάποια φωνή ως αντίλαλος γροικιέται γύρα,
"Αντίλαλος που χάθηκε στο διάστημα
Και τώρα κρούει τήν άϋλη τής ψυχής μου λύρα.

Μές τό σκοτάδι τό βαθύ τις νύχτες μου,
Σάν από φέγγη άθώρητα, πίσω απ' τά έρέβη,
"Ένα όραμα συχνά προβάλλει άνέγνωρο,
Στά περασμένα ώστόσο ό νούς μου που γυρεύει.

Που τό γυρεύει μέ τήν άγρυπνη τήν έγνοια μου,
Σάν ένα σύντροφο καλό και μέ όμοια γνώμη,
Που χρόνια άντάμα οδεύαμε κ' έτσι άξαφνα
Χαθήκαμε άθελά μας σ' ένα σταυροδρόμι.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

MAURICE BEDEL

ΒΟΥΚΟΛΙΚΟ ΕΙΔΥΛΛΙΟ 1934

ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟ *

ΠΡΟΣΩΠΑ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ, 22 χρονώ.— Η ΜΟΥΣΑ, 49 χρονώ.— Η ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑ, 17 χρονώ.

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ

Λειβάδι περιτριγυρισμένο από έλατα, στις πλαγιές ενός βουνού της Γαλλίας. Μερικά πρόβατα. Καλοκαιριάτικο ήλιοβασιλευμα.

Στό άνοιγμα τής αυλάδας ή Βοσκοπούλα κάθεται κάτω από μιά γαλάζια μπαμπυκερή ήμπροέλλα. Κεντά ένα μαντήλι. Κοντά τής ένα φορητό γραμμόφωνο παίζει ένα τραγούδι τής Άδος Λουσιέν Μποναγέ : « Στόν καπνό των σιγαρέτων ». "Ο δίσκος πλησιάζει στο τέλος.

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

Η Βοσκοπούλα — Η Μούσα — Ο Ποιητής

Βοσκοπούλα : — « Στόν καπνό των σιγαρέτων »... Μά τήν αλήθεια! (Βάζει ξανά τή βελόνα στο δίσκο. Μπαίνει ή Μούσα, μαζί με τον Ποιητή. Είναι ντυμένη όπως κάθε Μούσα. "Εκείνος φορεϊ ρούχα απόρ. Τα παπούτσια του είναι πελώρια. Από τήν πλάτη του κρέμεται ένας πολύ βαρύν σάκκος. Είναι κουρασμένος).

Μούσα : — Είν' ή γαλάζια ώρα...
Ποιητής (γονατιστός, πιάχνοντας στο σάκκο) : — Ποϋ τήν έβαλα τή μορταντέλλα ;

Μούσα : — Πφ! ή χυδαία λέξη! Τή στιγμή που κάθε ποιητής άγγίζει τή λύρα του — δός μου ένα φιλι — για νά τραγουδήση τή γαλάζια ώρα. "Ακουσε : οι γιδοβοσκοπούλες μās στέλνουν τό τραγούδι τους. (Παίζει τό γραμμόφωνο). Είν' ή γαλάζια ώρα. Τα ρόδινα χρώματα του δειλινού χαϊδεϋουν τή μαύρη κορφή των ελάτων ή μαβιά

σκιά άπλώνεται στα πράσινα λειβάδια τὰ ψηλά χρυσαφένια σύννεφα μās στέλνουν ξανθιά μηνύματα. Είν' ή γαλάζια ώρα.

Ποιητής : — Μιά σκούπα, νά τί μās λείπει.

Μούσα : — Ποιητή, μιλά κανείς για σκούπες όταν τό κάθε τί μās προσκαλεί νά πέσωμε σε συλλογή, νά έξυψωθοϋμε, νά έμπνευσθοϋμε ;

Ποιητής : — Δέ μπορώ όμως νά βγάλω μιά-μιά τις άκαθαρσίες των προβάτων που μολύνουν τή χλόη όπου θά στήσω τήν τέντα μας, όπου θ' άπλώσω τά μυρωμένα σεντόνια του κρεβατιού μας.

Μούσα : — Σώπα! "Ακουσε τις γιδοβοσκοπούλες πώς τραγουδούν!

Βοσκοπούλα (σταματά τό γραμμόφωνο και τεντώνεται) : — "Α! λά! λά! περίφημα θάναι νά περνάς τή ζωή σου μέσ' στον καπνό των σιγαρέτων! (Σηκώνεται, κλείνει τήν ήμπροέλλα της και τό γραμμόφωνο).

Μούσα : — Χαίρε, τέκνον! Δέν είσαι σϋ ή ψυχή αυτών των τόπων; Μιά άμαδρυάς που ξεπετάχτηκε από κάποια βελανιδιά αυτού του βουνού; "Η μήπως είσαι ή νύφη τής πηγής όπου, άνηφορίζοντας πρωτύτερα τήν πλαγιά, ήπιαμε τό νερό της, νερό γλυκύτατο για τά διψασμένα μας χείλη;

Βοσκοπούλα : — "Οχι, κυρία, είμαι ή βοσκοπούλα.

(*) Πρωτοπαίχτηκε στην Université des Annales από τό θιασο « La Petite Scène » με σκηνοθεσία τής κυρίας Solange Rivain στις 23 Φεβρουαρίου 1934. Τους ρόλους διέπλυσαν ό κ. Henry Manroy (ό ποιητής), ή δics Ghislaine Laine (ή Μούσα) και ή δics Lucienne Bernier (ή Βοσκοπούλα).

(**) "Η τυπωμένη μετάφραση θεατρικού έργου, κατά τό νόμο, θεωρείται χειρόγραφο, κι' όποιος θέλει νά τή χρησιμοποιήση, πρέπει νά ζητήσει τή γραπτή άδεια του μεταφραστή, αλλιώς τικά καταδικάζεται.

Ποιητής: — Φαίνεται από μακριά πώς είναι βουσκοπούλα.

Μοῦσα: — Τέκνον μου, μέσ' στο τοπίο αυτό, την ώρα τούτη, μπορεί νάσαι ποιμενίς, ποιμενίσκη, όχι όμως και βουσκοπούλα.

Βουσκοπούλα: — Ίσως, κυρία.

Ποιητής: — Άκου δῶ, βουσκοπούλα, μήπως έχεις νά μᾶς δανείσης μιὰ σκούπα;

Βουσκοπούλα: — Βέβαια κι' έχω, κύριε. Μιὰ στιγμή νά μπᾶσω τὰ ζῶα μου και θά σᾶς τή φέρω. Πρὶν ὅμως σᾶς δανείσω τὴ σκούπα μου, θάθελα, ξέρετε, νά μαθῶ ποιοὶ εἶστε. Γιατὶ στὸ κάτω-κάτω βρίσκεστε στὸ λειβάδι τῶν δικῶν μου, και μολονότι εἶστε ξένοι σὲ τούτη τὴ χώρα, στρογγυλοκάθεστε σ' ἓνα μέρος ποὺ δὲν εἶναι δικό σας. Ποιοὶ εἶστε;

Μοῦσα: — Τὸ βλέπεις, ἐγὼ εἶμαι ἡ Μοῦσα.

Ποιητής: — Καθένας εὐκόλα δὲν τὸ καταλαβαίνει: Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ποιητής.

Βουσκοπούλα: — Ἡ Μοῦσα, ὁ Ποιητής... Καλέ, ὅπως τὰ γράφουν τὰ βιβλία τοῦ σκολείου... Κι' ἐγὼ πῶ φανταζόμουνα πὼς δὲν ὑπῆρχατε.

Ποιητής: — Τὸ ἴδιο φανταζόμουνα κι' ἐγὼ. Κι' ὅμως, ὀρίστε, εἶμαι ποιητής, ὑπάρχω, μολονότι στὴ σάρκα μου, ποὺ ὅσο πάει γίνεται κι' ἀλαφρότερη, τὸ πνεῦμα μου τὸ νιώθω ὅσο πάει και βαρύτερο. Ἡ κυρία ἀπὸ δῶ διάλεξε τὸ ἐπάγγελμα τῆς Μοῦσας.

Βουσκοπούλα: — Εἶναι λοιπὸν κι' αὐτὸ ἐπάγγελμα; Ὅπως ἡ αὐγουλοῦ, ἡ φουρνάρια, ἡ μπακάλα; ἡ μπακάλα; ἡ μπακάλα; ἡ μπακάλα;

Ποιητής: — Ἡ ὅπως ἡ μαμή; Ἡ κυρία γεννᾷ τὰ ποιητικὰ ταλέντα. Τὸ δικό μου μόλις τραυλίζει, βρίσκεται ἀκόμα στὶς φασιές.

Μοῦσα: — Βρίσκεται στὸ πρῶτο μήνυμά του, στὸ πρῶτο ἀγαπημένο μήνυμα μιᾶς διψασμένης ψυχῆς.

Βουσκοπούλα: — Μήπως ἡ κυρία εἶναι και παραμιά;

Μοῦσα: — Εἶμ' ἐκείνη ποὺ ξεγεννᾷ τὸ ταλέντο και τὸ τρέφει.

Ποιητής: — Κόντευα νὰ τὸ ξεχάσω. Ὅριστε τὸ τενεκεδάκι μὲ τὸ ζουμί, τὸ κουτί μὲ τὸ κρέας και τὸ γάλα.

Βουσκοπούλα: — Οἱ ποιηταὶ τρέφονται κι' αὐτοὶ μὲ δυναμωτικὰ ζουμιά και κρέατα τοῦ κουτιοῦ;

Ποιητής: — Αὐτὲς εἶναι οἱ ταξιδιωτικὲς μας προμήθειες. Ταξιδεύουμε, τὸ βλέπεις, βουσκοπούλα. Εἶμαι ποιητής και ταξιδεύω. Ταξιδεύω ἀπὸ ἀνάγκη κι' ἀπὸ καθῆκον, ταξιδεύω χάρη στὴν «ἐθνική» ὑποτροφία τῆς ποιήσεως. Και νὰ γιατί σ' αὐτὸν τὸν τόπο, ποὺ ἡ κυρία ἀπὸ δῶ τὸν βρίσκει τόσο ποιητικὸ, στήνω τὴν τέντα μου σὰν ταξιδιώτης τῆς ποιήσεως, σὰν ποιητῆς ποὺ ταξιδεύει.

Μοῦσα: — Ἀγαπημένε μικρέ μου! Δαφνοστεφανωμένε μὲ τὴν ὠραιότερη δάφνη!

Βουσκοπούλα: — Θᾶναι περίφημα νὰ ταξιδεύη κανένας ἔτσι!

Ποιητής: — Καλέ δὲ βαρυνέσαι. Ἀγγορεῖα σωστή! Τί νὰ γίνῃ, μελετῶ τὸ ἐπάγγελμα μου, ἡ κυρία ἀπὸ δῶ μοῦ τὸ μαθαίνει.

Βουσκοπούλα: — Και εἶναι πολὺ δύσκολο;

Ποιητής: — Παλὸ. Πρέπει νὰ μάθῃς νὰ μὴ βλέπῃς πιά μὲ τὰ μάτια σου, νὰ μὴν ἀκοῦς μὲ τ' αὐτιά σου. Νὰ βρίσκῃς πὼς αὐτὰ τὰ ἔλατα μοιάζουν μὲ ἔλατα καταντὰ ὀλάκαιρο πρόβλημα: νὰ μεταγράψῃς ἓνα θλιβερὸ τραγοῦδι τῆς ταβέρνας σὲ σκοπὸ βουκολικὸ ἀπαιτεῖ ὀλάκαιρη μουσικὴ προσπάθεια: νὰ λῆς πὼς πεινᾶς, πὼς διψᾶς, πὼς θάπτωγες μ' εὐχαρίστηση λίγη μορταντέλλα, πὼς θάπινες ἓνα ποτήρι μῦρα, αὐτὸ πιά ξεπερνᾷ κάθε ὄριο τῆς ἀνθρώπινης γλώσσας.

Βουσκοπούλα: — Κι' ἂν τύχη — ὅπως δὰ ὀλοένα συμβαίνει — νὰ σοῦ πονοῦν τὰ δόντια, πὼς πρέπει νὰ τὸ ποῦμε;

Ποιητής: — Σὰν πονοῦν τὰ δόντια;... Πονεῖς ἀπὸ ἔρωτα!

Βουσκοπούλα: — Αὐτὸ, μὰ τὴν ἀλήθεια, εἶναι γοητευτικὸ. Ἀπὸ μιὰ ρίζα ποὺ σαπίζει, ἀπὸ ἓνα μάγουλο ποὺ πρήζεται, φκιάνεις μιὰ ρομάντσα σὰν αὐτὲς ποὺ παίζουν οἱ πλάκες στὸ γραμμόφωνό μου! ἮΑ! κύριε, μάθετέ μου αὐτὴ τὴ γλῶσσα.

Ποιητής: — Ἀργότερα! ἀργότερα! Πρὶν ἀπ' ὅλα μοῦ χρειάζεται ἡ σκούπα.

Βουσκοπούλα: — Τρέχω νὰ τὴ φέρω. *(Φεύγει, τραβώντας ἀπὸ τὸ σπάγγο τὰ πρόβιά τῆς ὅλα εἶναι κατασάρη και κυλᾷνε πάνω σὲ τέσσερις ρόδες).*

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ὁ Ποιητής — Ἡ Μοῦσα

Μοῦσα: — Ἄς μελετήσουμε.

Ποιητής: — Κι' ἄς φᾶμε.

Μοῦσα: — Σωστά, ἄς τσιμπήσουμε κάτι, κι' ὅπως οἱ χρυσόμυγες γυρεύουν τὸ νέκταρ, ἄς γευθοῦμε μὲ ξενουασιὰ τὰ ὑπέροχα αὐτὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ!

Ποιητής *(κόβοντας τὴ μορταντέλλα)*: — Δὲν πιστεύω νὰ σᾶς ἐνοχλῇ τὸ σκόρδο!

Μοῦσα: — Ὅποια ὦρα! ὅποια στιγμή! Χάρη στὴ ζωογόνο αὐρα τοῦ νεαροῦ νυμφίου τῆς χλωρίδος, τὰ λειβάδια τούτα, τὰ διάστικτα ἀπὸ τὰ ζαφείρια, ρουμπίνια, κι' ἀμεθύστους, κυματίζουν μὲ νωχέλεια ὅπως τὰ μικρὰ κύματα τοῦ ὑγροῦ βασιλείου τῆς Ἀμφιτρίτης κάτω ἀπὸ τὰ χάρδια τοῦ Αἰόλου.

Ποιητής: — Πὼς εἶπατε;

Μοῦσα: — Πέρα κεῖ ἡ περιήφανη βελανιδιά, τῶν ζεφύρων καταφύγιο, σαλεύει τὰ λυγερά κλαδιά τῆς, ἐνῶ τὸ ἄστρο τῆς ἡμέρας...

Ποιητής: — Τὸ;

Μοῦσα: — Τὸ ἄρμα τοῦ Φοιβου...

ΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΛΥΡΑ

Ποιητής: — Πὼς;

Μοῦσα: — Ἡ φαρέτρα τοῦ Ἀπόλλωνος...

Ποιητής: — Τί;

Μοῦσα: — Βυθίζεται ἀργὰ στὸ βασιλεῖο τοῦ σκότους. Ἐμπρός, ξαναπέστα μαζί μου. Χάρη στὴ ζωογόνο αὐρα τοῦ νεαροῦ νυμφίου τῆς χλωρίδος...

Ποιητής: — Χάρη στὴν αὐρα... ἮΑ! Κυρία, γιὰ τὸν ἄνεμο θέλετε νὰ πῆτε;

Μοῦσα: — Τὸν ἄνεμο! Ποιὸς μίλησε γιὰ τὸν ἄνεμο; Τί θὰ πῆ ἄνεμος;

Ποιητής: — Νά... εἶ... εἶναι... πὼς νὰ τὸ πῶ; ἮΑ! θὰ μὲ τρελλάνετε μὲ τὴν αὐρα σας και μὲ τὰ χάρδια τοῦ Αἰόλου. Ὅριστε, μὰ τὴν πίστη μου, οὔτε κι' ἐγὼ δὲν ξέρω πιά τί εἶναι ὁ ἄνεμος. *(τῆς προσφέρει μορταντέλλα)*. Μιὰ φέτα ἀκόμα;

Μοῦσα *(δαγκώνοντας μὲ ὄρεξη τὴ φέτα)*: — ὦ! πέταλο σάρκας ράδινης ποὺ ἀπὸ τὸ στήθος τῆς Ἀφροδίτης βύζαζες τὸ θεῖο γάλα!

Ποιητής: — Γιὰ τὴ μορταντέλλα θέλετε νὰ πῆτε;

Μοῦσα: — Τραγοῦδῶ τούτο τὸ λεπτό

κομμάτι τοῦ πορφυρίτη ποὺ κάποιο πνεῦμα τῶν τόπων αὐτῶν μεταμόρφωσε μὲ τὴ θαυμασία του ἐπέμβαση σὲ μιὰ σάρκα ποὺ λυώνει μὲσ' στὸ στόμα. Ἄλλ' ἄς γυρίσουμε στὸ νυμφεῖο τῆς χλωρίδος.

Ποιητής: — Κυρία, δὲ θὰ γευθῆτε ξανά τὰ ἐξαιρετὰ αὐτὰ ἀλλαντικά;

Μοῦσα: — Βρέξε τὰ χεῖλη μου μὲ μερικὰ δάκρυα ἀπὸ τὸ νέκταρ.

Ποιητής: — Λυπᾶμαι ποὺ δὲ μπορῶ νὰ σᾶς προσφέρω παρὰ μῦρα. Εἶν' ὅμως δροσερή, ἀπὸ χτές τὸ βράδυ βρίσκεται στὸ «τερμὸς».

Μοῦσα: — Γιατὶ δίνεις στὸ ποτό αὐτὸ ἓνα ὄνομα ποὺ τὸ ἐξευτελίζει, ποὺ τὸ ταπεινώνει; Δὲ σοῦ φαίνεται πὼς τὸ χρυσαφένιο ὑγρὸ του, τὸ χιόνι ποὺ τὸ σκεπάζει μ' ἓνα λευκὸ στόλισμα, φέρνουν στὸ μυαλό μας τὴν εἰκόνα τῆς φλόγας και τοῦ χειμῶνα;

Ποιητής: — Μὰ τὴν πίστη μου, όχι.

Μοῦσα: — Τότε λοιπὸν τί σκέπτεσαι;

Ποιητής: — Πρῶτα νὰ ξεδιψᾶσω, γιατί διψῶ τρομερά. Ἐπειτα σκέπτομαι πόσο ἀ-

Ποιητής: — Νομίζεις; Μά τότε θάτανε ποίηση, κι' ὄχι μαλλιά. Θάτανε λαμπάδες τοῦ Ἀπόλλωνος, πορφυρίτης, ξέρω γώ!

Βοσκοπούλα: — Βρήτε κάτι.

Ποιητής: — Ἀφοῦ ἐπιμένεις... Τὰ μαλλιά σου εἶναι ὅπως... χμ, χμ, ὅπως... ὦ! ἂν αὐτὴ ἢ Μοῦσα βρισκόταν ἐδῶ νὰ μοῦ πῆ πῶς εἶναι! Μοιάζουν μὲ τίς ἀχτίδες τῶν ἀστρῶν πού μετράς ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ δάκρυα πού τίς πολλαπλασιάζουν.

Βοσκοπούλα: — ὦ! τί ὁμορφα! Κι' ἐπειτα, σεῖς δὲν ξύνετε τὸ κεφάλι σας. Κι' ἄλλο!

Ποιητής: — Ἄς καθίσουμε.

Βοσκοπούλα: — ὦ! ἔπρεπε νὰ εἶχα φέρε το γραμμόφωνό μου.

Ποιητής: — Γιατί; Τὸ τραγοῦδι τῆς βραδυνῆς αὔρας στὰ δέντρα αὐτοῦ τοῦ λόφου, δὲν εἶναι, ὦ! ποιμενίσκη, ἢ γλυκύτερη συνοδεία τῶν φτερωτῶν κι' ἀνάλαφρων λόγων μας;

Βοσκοπούλα: — Τί ὠραῖα πού τὰ λέτε. Κι' ἄλλο!

Ποιητής: — Κοίταξε: χάρη στὴ ζωγόνο αὔρα τοῦ νεαροῦ νυμφίου τῆς χλωρίδος, τὰ λειβάδια τούτα, τὰ διάστικτα ἀπὸ ζαφείρια, ρουμπίνια κι' ἀμεθύστους...

Βοσκοπούλα: — Ἀμεθύστους!...

Ποιητής: — Κυματίζουν μὲ νωχέλεια, ὅπως τὰ μικρὰ κύματα τοῦ ὕγρου βασιλείου τῆς Ἀμφιρίτης κάτω ἀπὸ τὰ χάρδια τοῦ Αἰόλου.

Βοσκοπούλα: — Φιλῆστε με.

Ποιητής: — Ποιμενίσκη!... (Φιλιῶνται. Παύση).

Βοσκοπούλα: — Μοῦ... μοῦ φαίνεται πὼς αἰσθάνομαι τὸ ἴδιο ὅταν μοῦ πονοῦν τὰ δόντια.

Ποιητής: — Πονεῖς μήπως ἀπὸ ἔρωτα;

Βοσκοπούλα: — Ἄχ! ναι, αὐτὸ εἶναι! ὦ! τί νόστιμος πού εἶστε! Καὶ τί ὠραῖα πού μιλάτε! Λόγια σὰν αὐτὰ πού μοῦ λέτε, θὰ μ' ἔσπρωχναν νὰ κάμω καμμιά κουταμάρα ἂν δὲν κρατιόμουνα.

Ποιητής: — Μὴν κρατιέσαι, ἀκουσέ με.

Βοσκοπούλα: — Ἄχ! εἶμαι χαμένη!

Ποιητής: — Εἶν' ἢ γαλάζια ὦρα τὰ ψηλά χρυσαφένια σύννεφα μᾶς στέλνουν ξανθὰ μηνύματα...

Βοσκοπούλα: — Φιλῆστε με... φιλήστε με...

(Φιλιῶνται παθητικά).

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

Μοῦσα—Ποιητής—Βοσκοπούλα

Μοῦσα (βαστώντας κάποια κλαδιά πού πλέκει):

— Τί; Πῶς; Ποιητή, τί κάνεις αὐτοῦ;

Ποιητής: — Ποίηση.

Μοῦσα: — Ποίηση;

Βοσκοπούλα: — ὦ! κυρία! μοῦ λέει τόσο ὠραῖα πράματα, πού κοντεύω νὰ τρελλαθῶ.

Μοῦσα: — ὠραῖα πράματα; Μένω κατάπληκτη.

Βοσκοπούλα: — Ἄν ξέρατε! Μὲ φωνάζει ποιμενίδα, ποιμενίσκη... Μοῦ λέει— ὦ! πῶς νὰ τὰ θυμηθῶ; — ὅτι τὰ λειβάδια ὅπου βόσκουν τὰ πρόβατά μου εἶναι διάστικτα ἀπὸ ἀμεθύστους, πὼς τούτη ἢ ὦρα εἶναι γαλάζια. « Εἶν' ἢ γαλάζια ὦρα, τὰ ψηλά χρυσαφένια σύννεφα μᾶς στέλνουν ξανθὰ μηνύματα... » Κυρία, αὐτὸ μοιάζει μὲ μουσικὴ γραμμοφῶνου... εἶναι τόσο γοητευτικά. Καί...

Μοῦσα: — Καί;

Βοσκοπούλα: — Καὶ μοῦ φαίνεται πὼς πονῶ ἀπὸ ἔρωτα.

Μοῦσα (στὸν Ποιητή): — ὦ! λοιπόν! ἤσουν καλύτερος μαθητὴς ἀπ' ὅ,τι φανταζόμουνα. Νά λοιπόν, ἐσύ, ποιητής!

Ποιητής: — Εἶσαι λοιπόν ποιητὴς ὅταν φιλεῖς μιὰ βοσκοπούλα;

Μοῦσα: — Εἶσαι ποιητὴς σὰν βρίσκεις τὰ λόγια πού ἀνάβουν τὸν ἔρωτα στὴν καρδιά μιᾶς βοσκοπούλας.

Ποιητής: — Ἦμουν λοιπόν ποιητὴς καὶ δὲν τῆξερα καθόλου.

Μοῦσα: — Ὁ ρόλος μου τέλειωσε... Παιδιά μου, σὰς ἀφίνω... Ὅσο γιὰ μένα, ἔχω ἄλλες ἀποστολές. Στὰ δύσκολα χρόνια πού περνοῦμε, πρέπει ἢ ποίηση νὰ ζήσῃ, ἂν δὲν θέλουμε τὸ πνεῦμα νὰ πεθάνῃ. Χαίρετε!

Ποιητής: — Πῶς; Ἀμέσως κιάλας; ὦ! ἔχω τόσα ἀκόμα νὰ μάθω ἀπὸ σὰς.

Μοῦσα: — Ποιητή, σοῦδειξα τὸ δρόμο. Γιὰ τ' ἄλλα, ὁ ἔρωτας θὰ φροντίσῃ.

Ποιητής: — Νύχτωσε. Δὲ μπορεῖτε νὰ φύγετε. Πού πάτε;

Μοῦσα: — Ν' ἀγρυπνήσω στὶς εἰκόνες, στὰ σύμβολα... στὴν αὐταπάτη! Χαίρετε! (Μαίρνει τὸ σάκκο της κι' ἀπομακρύνεται).

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

Ποιητής. — Βοσκοπούλα.

Ποιητής: — Γιὰ τ' ἄλλα, ὁ ἔρωτας θὰ φροντίσῃ... ὦ! μικρὴ μου βοσκοπούλα, θέλεις νὰ μ' ἀγαπήσῃ;

Βοσκοπούλα: — Σ' ἔχω πιά ἀγαπήσει.

Ποιητής: — Φιλήσέ με.

Βοσκοπούλα: — Ὅχι ἐδῶ. Πάμε κάτω ἀπὸ τὴ βελανιδιά, καταφύγιο τῶν...

Ποιητής: — ...ζεφύρων.

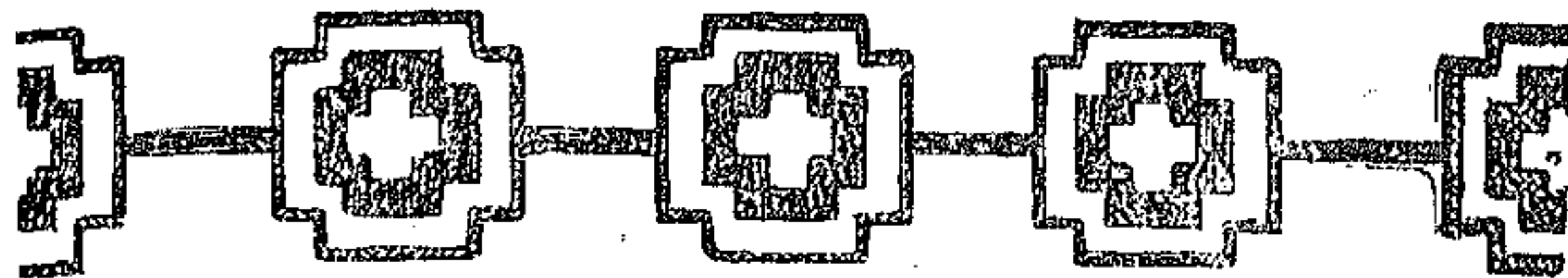
Βοσκοπούλα: — Κι' ἐπειτα...

Ποιητής: — Κι' ἐπειτα;

Βοσκοπούλα: — Ὅ! ἀνάψης ἓνα τσιγαράκι. (Απομακρύνεται).

ΑΥΛΑΙΑ

Μεταφρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΦΟΙΝΙΣΣΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΠΑΡΟΔΟΣ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ (Στίχ. 203 — 260)

[Ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος στὴ θῆβα τῆς Βοιωτίας. Ὁ χορὸς ἀπαρτίζεται ἀπὸ 15 παρθένας Φοινικιώτισσες μὲ φορέματα ξενικά καὶ παρδαλόχρωμα. Ὅμιλεῖ ἡ Κορυφαία ἀπὸ μέρος ὅλου τοῦ χοροῦ.]

Ἡ ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

Στροφή 1

Σὰν ἄφησα τὸ πέλαγος τῆς Τύρου ἐδῶ ἀπὸ τὸ νησί ἤρθα τῆς Φοινίκης, ξεδιαλεχτὸ γιὰ τὸ Λοξία δῶρο, δούλα στοῦ Φοίβου τὸ νὰ μὲ μείνω κάτω ἀπ' τοῦ Παρνασσοῦ τὰ χιονισμένα πλάγια, σὰν ἔχω θαλασσοδρομήσει μὲ τὸ κουπί μὲς τὸν Ἴόνιο πόντο, ἅμα ἀπὸ τοὺς περιθαλάσσιους κάμπους τῆς πολυκαρπισμένης Σικελίας καβάλλησεν ὁ Ζέφυρος στὶς αὔρες, πού τὸ πιὸ ὠραῖο κελάδημα εἶναι κείνες στὸν οὐρανὸ τῆς χώρας μου Φοινίκης.

Ἀντιστροφή 1

Ἐκεῖ στὴν πολιτεία τὴ δική μας ἔμας στὰ κάλλη πρῶτες ξεδιαλέγουν καὶ δῶρο στὸ Λοξία μᾶς ἀποστέλλουν. Κι ἔφτασα ἐδῶ στὴ χώρα τῶν Καδμείων, στοὺς πύργους τοῦ Λαῖου, πού συγγενεῦει μὲ τοὺς ἐξακουστοὺς Ἀγηνορίδες. Κι εἶμαι τοῦ Φοίβου λάτρισσα, πού ἀξίζω σὰν τὰ χρυσὰ τὰγάματα παρόμοια. Καὶ τώρα τὸ νερὸ τῆς Κασταλλίας μὲ καρτερεῖ νὰ λούσω τὰ μαλλιά μου, καὶ στόλισμα παρθενικὸ ἔχοντάς τα νὰφιερωθῶ στοῦ Φοίβου τὴ λατρεία.

Ἐπωδὸς

ὦ δίκورφο βουνὸ πού λαμπροφέγγουν οἱ ἀκροκορφές σου ἀπὸ τὰ πυροφάνια τῆς βακχικῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, καὶ κλῆμα ἐσύ, πού κάθε μέρα στάζεις κρασί ἀπὸ τὸ πολυκαρπὸ σταφύλι πού βγαίνει ἀπ' τάνθισμένο σου βοτρώδι,

καὶ θεοσπηλιές τοῦ δράκου, καὶ βουνήσια τῶν θεῶν ἀγναντευτήρια, χιονισμένο βουνὸ ἱερό, κι ἐγὼ ἄς στριφογυρνοῦσα στὰθάνατου θεοῦ τὸ χοροστάσι, στοῦ Φοίβου τὰ μεσόφαλα φαραγγία, δίχως τρομάρα, ξέμακτρα ἀπ' τὴ Δίρκη.

Στροφή 2

Ἄλλὰ τώρα ἐμπρὸς στὰ κάστρα μούρθε ὁ Ἄρης μανιασμένος κι ἀναψεν ἐδῶ τὸ αἷμα τῶν ἐχτρῶν — πού νὰ μὴ φτάσει. Τὰ κακὰ εἶν' κοινὰ στοὺς φίλους, κι ἂν ἢ ἐφτάπυργη αὐτὴ χώρα πάθει τίποτε, δῖμένα, κοινὴ θλίψη θὰ ξεσπάσει καὶ στὴ χώρα μου Φοινίκη, κι ἴδιο εἶν' αἷμα, μιά ἔχουν μάνα, τὴν κερατοφόρα Ἰώ, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς συμπονῶ.

Ἀντιστροφή 2

Καὶ στὴν πόλη γύρω λάμπει πυκνὸ σύγνεφο ἀπ' ἀσπίδες μάχης φοινικῆς σημεῖο, πού γοργὰ θὰ νοιώσει ὁ Ἄρης πὼς στοῦ Οἰδίποδα τὰ τέκνα φέρνει συμφορὰ Ἐρινύων. ὦ Πελασγικὸ Ἄργος, τρέμω τὴν ἀντρεία σου, καὶ τὴν κρίση τοῦ θεοῦ. Γιατί σ' ἀγῶνα δίκιον τρέχει ὁποῖος ἀδράχνη τάρματα καὶ προσπαθεῖ σπῖτι του νὰ ξαναρθεῖ.

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ Α' (Στίχ. 305—379)

ΙΟΚΑΣΤΗ

[Βλέποντας ὕστερ' ἀπὸ χρόνια τὸ γιό της Πολυνεΐκη πού ἦρθε ἀπὸ τ' Ἄργος ἐναντίον τῆς πατρίδος του.]

ὦ γιέ μου! σοῦ εἶδα τὴ θωριά μέσα στὰ χίλια χρόνια.
 Ρίξε τὰ χέρια ὀλόγυρα στῆς μάνας σου τὸν κόρφο
 ρίξε καὶ τὴν ὀλόμαυρη τῆς κόμης σου πλεξίδα
 στὰ ὀλόγυμνά μου μάγουλα καὶ στ' ἄτριχο κεφάλι,
 σκεπάζοντάς μου τὸ λαιμό. Γιέ μου, πού ἀλήθεια ἐφάνης,
 ἀνέλπιστα, ἀνεπάντεχα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας.
 Τί νὰ σέ πῶ; Πῶς τῆς παλιᾶς χαρᾶς τὴ γλύκα πάλι
 μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀίστανθῶ, καὶ μ' ἔργα καὶ μὲ λόγια,
 περίγυρα χορεύοντας στὸν ἀναγαλιασμό μου
 καὶ μὲ πολὺκυκλες στροφές, μιὰ ἐδῶθε καὶ μιὰ ἐκεῖθε;
 Ἄχ γιέ μου! ἔρμο παράτησες τὸ πατρικὸ σου σπίτι,
 διωγμένος ἀπὸ τ' ἀδερφοῦ τὴν ἀδικιὰ στὰ ξένα,
 τί ποθεινὸς στοὺς φίλους σου, τί ποθεινὸς στὴ Θήβα!
 Κι' ἐγὼ ἀπὸ τότε τὴ λευκὴ μου κόμη ὄλο κουρεύω,
 κλαίοντας, γιέ μου, τὸν πόνο σου, καὶ δίχως ἄσπρα πέπλα,
 στὰ σκοτεινὰ τὰ μαῦρ' αὐτὰ κουρέλια συναλλάζω.
 Κι ὁ γέροντας στὸ σπίτι μας ὁ ματοστερεμένος,
 θρηνώντας πάντα μὲ καημὸ τὸμόφτερο ζευγάρι
 τῶν γιῶν του, πού ξεξεύτηκαν ἀπὸ τὸ πατρικὸ τους,
 ὄρμησε ὁ δόλιος νὰ σφαγεῖ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
 κι ἀπὸ ψηλὰ νὰ κρεμαστεῖ, τοὺς γιούς του καταριώντας,
 καὶ στὸ σκοτάδι κρύβεται, πάντα πικρὰ βογγώντας.
 Μὰ ἐσύ, παιδάκι μου, ἄκουσα πῶς εἶσαι παντρεμένος
 καὶ τὴν τεκνόγονη ἡδονὴν ἔχεις σὲ ξένα σπίτια,
 καὶ ξένους συγγενεῖς τιμᾶς — πού αὐτὰ δὲ θὰ μπορέσει
 νὰ τὰ ξεχάσει ἢ μάνα σου καὶ τοῦ Λαΐου τὸ γένος —
 κακὰ πού φέρνει ὁ γάμος σου! Μὰ ἐγὼ γιὰ σένα, γιέ μου,
 δὲν ἀναίψα στὸ γάμο σου λαμπάδα, καθὼς πρέπει
 σὲ μιὰ μάνα καλότυχη. Δίχως χαρᾶς τραγούδια
 κι ὁ Ἰσμηνὸς συγγένεψε, δίχως λουτρὰ τοῦ γάμου.
 Στὴ Θήβα δὲν τραγούδησαν τὸν ἐρχομὸ τῆς νύφης.
 Στ' ἀνάθεμα, εἴτε σίδερον, εἴτε φιλονικία,
 κι εἴτε ὁ πατέρας σου αἴτιος, εἴτε καὶ τὸ δαιμόνιο
 πλάκωσε μ' ὄλα τὰ κακὰ τοῦ Οἰδίποδα τὸ σπίτι,
 γιὰτὶ σ' ἐμένα ξέσπασε τῆς συμφορᾶς ἡ πίκρα.

ΧΟΡΟΣ

Πρᾶμα βαρὺ εἶν' ἡ γέννα μὲ τοὺς πόνους της,
 μὰ κι οἱ γυναῖκες εἶναι ὅλες φιλότεκνες.

ΠΟΛΥΝΕΙΚΗΣ

Μάνα, μὲ σκέψη φρόνιμη, ἀλλὰ κι ἀφρονη
 ἔφτασα στοὺς ἔχτρούς μου· κι ὅμως νάγαπᾶ
 καθένας εἶναι ἀνάγκη τὴν πατρίδα του·
 κι ἀλλοιώτικα ὅποιος λέγει, ἐκεῖνος χαίρεται
 λόγια νὰ λέγει, ἀλλὰ τὸ νοῦ του ἔχει σ' αὐτήν.
 Καὶ τόσοσ φόβος καὶ τρομάρα μ' ἔπιασε,

μὴ μὲ σκοτώσει τοῦ ἀδερφοῦ καμιά ἀπιστία,
 ὥστε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι πέρασα
 στὴν πολιτεία, τριγύρω μου κοιτάζοντας.
 Στοὺς ὄρκους μόνο καὶ σ' ἐσένα πίστεψα,
 πού ἐσὺ στὰ πατρικὰ μου κάστρα μ' ἔφερες.
 Καὶ πολυδακρυσμένος ἦρθα, καὶ εἶδα ἐγὼ,
 ὕστερ' ἀπὸ πολὺν καιρὸ, τὰ μέγαρα,
 καὶ τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν, καὶ τὰ γυμνάσια
 πῶχω τρανέψει, καὶ τῆς Δίρκης τὸ νερό.
 Καταδιωγμένος ἀδίκῃ, μακριὰ ἀπ' αὐτὰ
 σὲ ξένη χώρα ζῶ, κι ἀπὸ τὰ μάτια μου
 αἶμα σταλάζει κι ὄχι δάκρυ. Ἀλλὰ θωρῶ
 πῶχεις κομμένα τὰ μαλλιά κι ὀλόμαυρα
 τὰ πέπλα ἀπὸ τὰ πανωτὰ σου βάσανα.
 ὀϊμέ, γιὰ τὰ δεινὰ μου! Πόσο εἶναι κακὸ
 τὸ μῖσος σὲ δικούς καὶ ξένους, μάνα μου,
 [καὶ πόσο δυσκολεύει στὸ συμβιβασμό].
 Καὶ τί μοῦ κάνει σπίτι ὁ γέρος μου γονιός,
 βλέποντας τὸ σκοτάδι; Τί κι οἱ δυὸ ἀδερφεῖς;
 Βέβαια θὰ κλαῖν γιὰ τὸν πικρὸ μου ἀποδιωγμό.

ΣΤΑΣΙΜΟ Β' (Στίχ. 784—831).

ΧΟΡΟΣ

Στροφή

Ἄρη πολὺμοχθε, γιὰτὶ παράχορδος μᾶς ἦρθες,
 μ' αἵματα καὶ μὲ θάνατο στοῦ Βάκχου τὰ γιορτάσια;
 Μὲς στὴν ἀκμὴ τῆς νιότης σου δὲν ἔχεις τὰ μαλλιά σου
 λυτὰ κι ὡς πρέπει σ' ὄμορφους χοροὺς στεφανωμένα.
 Γλυκὰ τραγούδια δὲν ἀκοῦς, στὸν ἦχο τῆς φλογέρας
 δὲ σέρνεις βακχικοὺς χοροὺς, ἀλλὰ μὲ τῶν Ἄργείων
 τάρματωμένο στράτευμα πλακώνεις μανιασμένος
 στὴ Θήβα, κι' ἀτραγούδιστο πικρὸ χορὸ μᾶς στήνεις.
 Δὲ στρέφεις τὰ μονόχαλα πουλάρια θρονιασμένος
 σ' ἀμάξια τετραλόγατα καὶ τετραχαλινᾶτα,
 τοῦ Βάκχου σὰν ἀκόλουθος, ἀνάμεσα στὸ πλῆθος
 πού ἀλαφοδέρματα φορεῖ κι ἔχει στὰ χέρια θύρσους
 μόνον ὄρμᾶς μὲ τάλογα πλάϊ στοῦ Ἰσμηνοῦ τὸ ρέμα,

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

σὰ στόλισες μὲ χάλκωμα τὸ γένος τῶν Σπαρμένων,
τῶν ἀσιπιδόθρεπτων, ἐδῶ μὲ τὰ ὄπλα νὰ χορέψουν
ἀντίμαχοι στὰ πέτρινα τὰ κάστρα. Εἶν' ἡ Διχόνοια
μιὰ τρομερὴ θεά, ποῦ αὐτὰ τὰ πάθια ἐδῶ στῆς χώρας
τοὺς βασιλιάδες ἐδῶκε, στοὺς δόλιους Λαβδακίδες.

Ἀντιστροφή

Λόγγε, μὲ τὰ βασιὰ κλαδιά καὶ τὰ πολλὰ σου ἀγρίμια,
ὦ Κιθαιρώννα, ποῦ τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδας τὸ μάτι
σ' ἐσένα ἐπάνω χαίρεται, ποῦ πάντα χιόνια θρέφεις,
ἀμποτε τὸν Οἰδίποδα, τὸ γιό τῆς Ἰοκάστης,
βρέφος ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ στὸ χάρο ἀπορριγμένο,
κι ἀπ' τὶς χρυσές στὰ πόδια τοῦ περῶνες ξακουσμένο,
ἀμποτε νὰ μὴν τὸθρεφες, κι ἐδῶ νὰ μὴν εἶχ' ἔρθει
μὲ τάμουσα τραγούδια τῆς γιὰ τὸ κακό τῆς χώρας
ἡ Σφίγγα, τέρας τοῦ βουνοῦ, παρθένα μὲ φτεροῦγες,
ἀπὸ τὸν καταχθόνιο τὸν Ἄδη ἐδῶ σταλμένη,
ποῦ μιὰ φορὰ σὰν κούρνιασε στὰ κάστρα μὲ τὰ νύχια
τῶν τέσσερῶν τῆς ποδαριῶν, στ' ἀφταστο φῶς τοῦ αἰθέρα
τὴν Καδμογέννητη γενιὰ ξαπόστειλε. Μὰ τώρα
βλασταίνει κι ἄλλη συμφορὰ στὴ χώρα καὶ στὰ σπίτια
τῶν γιῶν τοῦ Οἰδίποδα: Γιατὶ ποτέ καλὸ δὲν εἶναι
αὐτὸ ποῦ δὲν εἶναι καλὸ. Καὶ νόμιμα δὲν εἶναι
ποτέ τῆς μάνας τὰ παιδιά τὰ κριματοσπαρμένα,
γιατὶ ἀπὸ γάμο αὐτάδερφου γονιοῦ εἶναι γεννημένα.

Ἐπωδός

Γέννησες, Γῆ, ἐσὺ γέννησες ἕναν καιρὸ ἐδῶ πέρα —
καθὼς σὲ γλῶσσα βάρβαρη μοῦ τὸ εἶπαν στὴ Φοινίκη —
τὴ γέννα ποῦ ξεφύτρωσεν ἀπ' τὰ σπαρμένα δόντια
τοῦ ἀγριμοφάγου δράκοντα, τοῦ κοκκινοκεφάλου,
τὴ γέννα ποῦ ἦταν καύχημα περίλαμπρο τῆς Θήβας.
Καὶ στοὺς ὑμέναιους μιὰ φορὰ τῆς Ἀρμονίας ἦρθαν
γιοὶ τ' Οὐρανοῦ, καὶ στὸν ἀχὸ τῆς λύρας καὶ κιθάρας
τ' Ἀμφίονα ἀναστήθηκαν τὰ κάστρα ἐδῶ τῆς Θήβας
κι οἱ πύργοι τῶν δύο ποταμῶν, ἀνάμεσα στὸν πόρο
τῆς Δίρκης, ποῦ πρὶν τοῦ Ἰσμηνοῦ τὸν πράσινο τὸν κάμπο
δροσοποτίζει. Μὰ κι ἡ Ἰώ, μὲ κέρατα προμάννα,
τοὺς βασιλιάδες γέννησε τῆς Θήβας ἐδῶ πέρα.
Κι ἐνῶ μυριάδες ἀγαθὰ συνάλλαξεν ἡ χώρα,
τρανοὶ πολέμου κίνδυνοι τὴν περιζώνουν τώρα!

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Μ. ΣΑΡΡΟΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΤΟ ΛΥΧΝΑΡΑΚΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Υπάρχει πάντα ένας άνθρωπος άλλος, ένας δεύτερος εαυτός μου που έρχεται και με βρίσκει αυτές τις μέρες των γιορτών... Ίσως είναι λίγο παράξενο, μά ένα δεύτερο «έγώ» ξυπνάει μέσα μου, ένα «έγώ» παλιό, λησμονημένο, ξένο με τη σημερινή κατάστασή μου, ένα «έγώ» που είναι όχι τὸ Παρον ούτε τὸ Μέλλον, ἀλλὰ τὸ Παρελθόν... Καί τώρα, παρακάτω, θά τὸ ἱστορήσω...

Πάνε χρόνια πολλά που ήμουνα κι' εγώ δεμένος, βαθειά, σκληρά δεμένος με τή φτώχεια... "Ολ' ή ζωή μου ήταν ένα μελαγχολικό τραγούδι, τὰ ὄνειρά μου τυλιγμένα μέσ' τ' ἀγκάθια καί τὸ ψωμί μου δύσκολο, δύσκολο πολύ... Σπίτι μου ήταν ένα ἀπόκοσμο ρημάδι, σέ μιὰ φτωχούλα, μακρυσμένη γειτονιά, καί συντροφιά μου ήταν ταπεινοί ἀνθρώποι, ἀσήμαντοι βιοπαλαιστές που ἔσκυβαν τὸ κεφάλι τους κάτω ἀπὸ μιὰ Μοῖρα ἀδυσώπητη, αὐτὴν που σ' ἀναγκάζει νὰ θάβης μέρα με τή μέρα τίς πιὸ ὡραίες ἐλπίδες κι' ἐκεῖ στή θέση τους νὰ χτίζης μαῦρο μνήμα, τοῦ ἑαυτοῦ σου που ἀλλοιώτικο τὸν ἔλπιζες κι' ἀλλοιώτικο τὸν βλέπεις μέρα με τή μέρα... Μ' αὐτὰ τὰ χρόνια, σ' αὐτὴ τή γειτονιά, δίπλα σ' ἐκείνους τοὺς συντρόφους ἔδεσα τὰ πιὸ ὡραία χρόνια τῆς ζωῆς μου, τὰ πρῶτα νειῶτα, τοὺς πρῶτους κόπους, τοὺς πρῶτους μου ἀγῶνες με τὴν ἀνθρώπινη κακία... Τίς καθημερινές, ἔπειτ' ἀπὸ τὴ σκληρὴ δουλειὰ τῆς μέρας, ἐρχόταν τὸ νυχτερινὸ σχολεῖο, ἡ δίψα γιὰ τὴ μάθηση, ἡ τρομερὴ προσπάθεια ἑνὸς ἀκούραστου παιδιοῦ που ὄνειρευόταν νὰ λυτρωθῆ μιὰ μέρα ἀπ' τὴν ἐπίγεια κόλαση, κι' ἔπειτα, ἀργά-ἀργά, — κάθε βραδάκι αὐτό, — ἡ ἐπιστροφή στὸ Γολγοθᾶ, στὸ ἀπόκοσμο ρημάδι που με περίμενε μιὰ γριὰ ἀποκαμωμένη, πανεμένη ὕπαρξη — ἡ μάννα μου — κι' ένα λυχνάρι πάνω στὸ τραπέζι, που φώτιζε τὰ λιγοστά βιβλία μου... που μοῦδινε τὴ λάμψη που χρειαζόταν ὅταν ξενοχτοῦσα σκυμμένος κάτω ἀπὸ τὸ φῶς του... Κι' ἔπειτ' ἀργότερα, τίς σκόλες, ἦταν τὸ καφενεῖο τῆς γειτονιάς που μ' ἔκανε νὰ λησμονῶ μέσα σέ κουβεντούλες καί παιχνίδια διάφορα τοὺς κόπους καί τίς μιζέριες τῆς δουλειᾶς,

ήταν ἡ αὐλὴ κάποιου σπιτιοῦ που μᾶς συγκεντρῶνε ὅλους τοὺς φίλους, τοὺς συντρόφους, μιὰ αὐλὴ με τὴν κληματαριά τῆς, με τὴ βρύση τῆς, με τὸ κελάρυσμα — τί εὐχάριστο κελάρυσμα! — τῆς φλυαρίας τῶν κοριτσιῶν τῆς γειτονιάς που ἔρχονταν νὰ μᾶς βροῦν καί νὰ μᾶς ξεκουράσουν, (φανελλὰ τοῦ Πυρρή, φτηνὸ σκουφί), με τὰ γλυκά τους λόγια, τὰ χαρωπά τους γέλια...

Τί λέγαμε, Θεέ μου, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη... Καθένας ἔπερνε τὸν πόνο του, τὸν ὕψωνε ὡς τὸν οὐρανὸ, θέριευε ἢ... ρητορικὴ μας καί σπάζαμε, σπάζαμε ἀλύπητα τίς ἀλυσίδες που δένουνε τοὺς ταπεινοὺς, γκρεμίζαμε στὸ χῶμα τοὺς τρανοὺς καί τοὺς σπουδαίους, αὐτοὺς που πέρνουνε τὰ νειῶτα μας καί τὰ ρουφᾶνε γιὰ νὰ τὰ κάνουνε χρυσάφι τους, που μᾶς ἐκμεταλλεύονται καί μᾶς τσακίζουν τὰ φτερά. Παιδιά δεκάξη καί δεκαεφτά χρονῶν... Παιδιά βγαλμένα ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ καμῖνι τῆς φτωχολογιάς: μικροὶ κλητῆρες, σιδεράδες, καλφάδες σέ ραφτάδικα, εἰσπρακτοράκια ἢ τυπογράφοι, ἀκόμα στὸ ἄλφα τῆς δουλειᾶς...

Ἐγὼ τί ήμουνα;... Μοῦ φαίνεται σάν ὄνειρο, χαμένο, μακρυνὸ πολύ... Τί ήμουνα; Στὴν Τράπεζα κλητῆρας. Μὰ δουλευτῆς καλὸς καί θαρραλέος — ὄχι γιὰ νὰ τὸ παινευτῶ... Ἦξερα καί τὰ γραμματάκια μου. Οἱ «κύριοί μου» μ' ἔβλεπαν πάντα με συμπάθεια καί μούλεγαν σέ μιὰ στιγμή κεφιοῦ τους:

— Ἐσὺ θά πᾶς μπροστά!...

Καί φούσκωνα ἀπὸ χαρὰ τὴν ὥρα ἐκείνη καί περηφανευόμουνα... Βέβαια καί θά πάω μπροστά!... Ἄμ τί;... Τὸ μάτι μου ἀγκάλιαζε τίς θέσεις τῶν μεγάλων ὑπαλλήλων κι' ἔβλεπα «κύριο» καί τὸν ἑαυτό μου, με τὸ κουδοῦνι μου μπροστά, με τὰ χαρτιά καί τὰ τηλέφωνα μου... Καί δίπλα μου τὸ Θύμιο: τὸ εἰσπρακτοράκι, τὸ Γιάννη: τὸν κλητῆρα τοῦ συμβολαιογραφείου, τὸν Περικλῆ τὸν τυπογράφου κι' αὐτοὺς μεγάλους καί τρανοὺς!...

Τὸ βράδυ ὅμως; Σάν γούριζα στὸ σπιτι, στὸ ἀπόκοσμο ρημάδι, στή σκοτεινὴ καί λασπωμένη γειτονιά, σάν εὕρισκα τὴν

μάννα τὴ γριά καὶ ἀποκαμωμένη, τὸ λυχναράκι πού τρεμόσβυνε, σὰν ἔβλεπα τοὺς φίλους, τοὺς συντρόφους, πένθιμους, κουρασμένους, κακοζωισμένους, συντρίμια τοῦ καθημερινοῦ ἀγῶνα ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸ πρῶτο τους ξεπέταγμα, πάει... τὰ φτερά μου ψαλλιδίζονταν... Δὲ θὰ γινόταν τίποτα... Τίποτα καὶ ποτέ... Εἶμαστε οἱ φτωχοί, οἱ ταπεινοί, οἱ τσαλαπατημένοι ἀπὸ τοὺς μεγάλους... Κι' ἐκεῖ θὰ μέναμε!...

Μὰ τὰ Χριστούγεννα, τὸ Νέο Ἔτος, πῶς μᾶς πλημμύριζε ἀξασφρα ἢ ἐλπίδα κι' ἢ αἰσιοδοξία... Τ' ἀπόκοσμα ρημάδια φωτίζονταν ἀπὸ τῆς σκόλης τῆ χαρᾶς, τὸ κεχριμπάρι τοῦ κρασιοῦ ἔφτανε ὡς τὰ μάγουλά μας καὶ τὰ βαφε μ' ἕνα ἀστραποβόλημα τριανταφυλλένιο, ψιγνόταν τὴν πρωτοχρονιά ἢ γαλοπούλα καὶ ἢ κνίσσα τῆς πού εὐώδιαζε ἦταν σὰ μιά ὑπόσχεση πῶς κάποια μέρα θὰ λιγότευαν οἱ πόνοι, οἱ ἀγῶνες, κι' ὁ χορὸς πού ἀναβε στὸ γλέντι ἐπάνω, στὸ πανηγύρι τοῦ ὑστερισμοῦ, μᾶς ἔδινε τρελλή ζωὴ στὰ πόδια...

Κάθε χρονιά (πρωτοστατοῦσαν οἱ μαννάδες μας σ' αὐτοί, κοβότανε ἢ πῆττα, κι' ἐμεῖς οἱ πέντε-ἕξη φίλοι, οἱ συντρόφοι, χαλούσαμε τὴ γειτονιά... Τὴν περιμέναμε αὐτὴ τὴ μέρα, ἀπὸ καιρὸ... μῆνες καὶ μῆνες... ἦταν τὸ ἔθιμο, τὸ ἔθιμό μας, κάτι δικό μας, κτῆμα, περιουσία μας, πού ὅλος ὁ κόσμος κι' ἂν ριχνόταν νὰ μᾶς τὸ ταράξει, δὲ θάταν ἀξιὸς νὰ τὸ κατορθώσῃ!

Τὴ γέλοια καὶ τί ὄρεξη!... Νοιώθαμε σιδερένια τὴν καρδιά μας, μὲ μι' ἀντοχὴ θεριοῦ... Πίνοντας τραγουδοῦσαμε τὸ πιὸ ὠραῖο τραγούδι τῆς ζωῆς... Φιλία καὶ δουλειά... Θάρρος γιὰ μέρες αὐριανές... Κάλαντα ἐνός ὠραίου ξαναγεννήματος πού πῶς καὶ πῶς τὸ περιμέναμε... Κι' ὅλες αὐτὲς οἱ τρέλλες, τὰ παιχνιδίσματα τῆς θαρραλέας νεότητος, τὰ λόγια, τὰ μεγάλα λόγια, οἱ ὑποσχέσεις στὴν ἰδέα πού ἀχρωμῆ, ἀξειδιάλυτη, ἀμελέτητη ἀκόμα κυρίευσε τὴ νεανική μας ὑπαρξή, καὶ ὅλ' αὐτὰ τῶν Χριστουγέννων ἢ τῆς Πρωτοχρονιάς τὰ ὁμαδικὰ ξεσπάσματα ἦτανε ὄρκοι, ὄρκοι μεγάλοι, λίγο φανεροί καὶ πιὸ πολὺ θαμμένοι μέσα σὲ μιά ὑπέροχη εὐγλωττὴ σιωπῆ, ὄρκοι γιὰ κάποια πίστη πού δὲν τὴν ξέραμε καλὰ-καλὰ, πού φανταζόμαστε πῶς ἄλλοι, πιὸ γεροί, πιὸ ἀξιοί, πιὸ ἔξυπνοι ἀπὸ μᾶς δουλεύανε τὴ βάση τῆς, ὄρκοι πῶς πάντα θὰ θυμόμαστε ποιοὶ εἶμαστε καὶ τί ζητᾶμε ἀπὸ τὴ ζωὴ...

Μὰ πέρασαν τὰ χρόνια... Ἡ γριά μάννα ἔσβυσε καὶ τράβηξε πρὸς τὸν αἰώνιο δρόμο, καὶ σῶθηκε τοῦ λυχναριοῦ τὸ λάδι... Ὁ ἀσήμαντος κλητῆρας τῆς Τραπέζης ἔγινε ἕνας καλὸς ὑπαλληλάκος, προόδευσε ὁπῶς λένε, πῆρε τὸ δρόμο τὸν καλὸ, τοπο-

θετήθηκε στὸ σταθερὸ ἀνεγκυστήρα τῆς ζωῆς. Κάποιο σπιτάκι σὲ μιά φωτισμένη, τώρα, γειτονιά, κοντὰ στὰ κέντρα, στέγασε τὴν καινούργια του κατάσταση.

Καὶ ὅμως τίποτα δὲν ἄλλαξε στὴν ἄλλη, τὴν παλιά του γειτονιά. Ἡ αὐλὴ ἔμεινε πάντα ἴδια, μὲ τὴν κληματαριά τῆς καὶ τὴ βρύση τῆς, ὁ Θύμιος προβιάστηκε — τί λόγος;... — σὲ εἰσπράκτορα τοῦ τράμ, ὁ Γιάννης ἔγινε κλητῆρας στὸ συμβολαιογραφεῖο κι' ὁ Περικλῆς δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ μηχανὴ καὶ τὰ μελάνια τοῦ τυπογραφείου... Ὅλοι τους κράτησαν ἐκεῖνα τὰ παλιὰ σπιτάκια πού τόσο τᾶξερα, τόσο τὰ πόνεσα καὶ τόσο τὰ εἶχ' ἀγαπήσει, καὶ ὅλοι τους τὶς σκόλες ἔτρεχαν στὸ καφφενεῖο καὶ τὴν πρωτοχρονιά κόβαν τὴν πῆττα, πῆττα πού τὴ φτιάχναν τώρα οἱ γυναῖκες τους κι' ἔρχονταν ἄλλες, ἄλλες κοπέλλες, γενιὰ καινούργια, νὰ ξεκουράσουν τὶς μιζέριες καὶ τοὺς πόνους τῆς δουλειᾶς μὲ τὰ γλυκὰ τους λόγια, τὰ χαρωπὰ τραγούδια τους...

Δὲν τοὺς λησμόνησα ποτέ... Ἐνας Θεὸς τὸ ξέρει!... Κάθε πρωτοχρονιάτικη βραδυὰ ὅ,τι καὶ νᾶχα, ὅπου καὶ νὰ βρισκόμουν, κατέβαινα στὴ μακρυνή, στὴ λασπωμένη γειτονιά κι' ἔπινα τὸ ποτήρι μου μαζὺ τους καὶ λέγαμε, λέγαμε διαρκῶς... Ὅχι τὰ ἴδια λόγια... Λιγάκι πιὸ κρυμμένα τώρα... Ἀκόμα πιὸ κρυμμένα ἀπὸ πρὶν... Ἐκεῖνοι ξέραν πιά τί θέλανε... Ξέρανε πού ἀνῆκαν... Ξέρανε τί πιστεύανε, ὁλότελα, καὶ τί ζητοῦσαν. Κι' ἐγώ;... Ἐγὼ ἤμουν ἀμπερδεμένος μέσα στὶς ἀναμνήσεις τὶς παλιές, σὲ ὑποχρεώσεις πού ἔλεγε καὶ κάθε τόσο ξεπηδοῦσαν μέσα μου νὰ μοῦ θυμίσουν τὰ ὅσα γύρευε ὁ τωρινὸς καιρὸς νὰ τὰ σκεπάσῃ μὲς τὴ μεθυστικὴ ἐξέλιξή του... Ἡμουν ἀμπερδεμένος σ' αὐτὲς τὶς ἀναμνήσεις καὶ στὶς καινούργιες ἀξιώσεις τῆς ζωῆς...

Ἀλλά... — γιατί νὰ μὴν τὸ πῶ; — ὅλοι τους μὲ κοιτάζανε παράξενα... Θαρρεῖς καὶ μὲ μετροῦσαν ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Καὶ τὴν καινούργια φορεσιά μου καὶ τὸ ἀλέκιστο καπέλλο μου καὶ τὰ παπούτσια τὰ γυαλιστερά καὶ τὸ μπαστοῦνι μὲ τὴν ἀσημένια του λαβή. Θαρρεῖς καὶ μὲ μετροῦσαν ἀπ' τὰ νύχια ὡς τὴν κορφή... Ἀπ' τὴν κουβέντα ὡς τὴ σκέψη... Ἀλλά τί μ' ἔνοιαζε;... Ἄς δυσπιστοῦσαν... Ἄς μὲ θεωροῦσαν λίγο ξένο... Ἐγὼ γεύομουν ἀχόρταγα τὴν εὐτυχία νᾶμαι δίπλα τους, νὰ πίνω καὶ νὰ τρώω καὶ νὰ χορεύω καὶ νὰ τραγουδῶ σ' αὐτὴ τὴ γειτονιά τὴ λασπωμένη καὶ μελαγχολικὴ, τὴ γειτονιά πού μοῦ φερνε στὸ νοῦ τὴ μάννα τὴ γριά, τῆς νύχτας τὸ σχολεῖο, τὴ θέση τοῦ κλητῆρα, τὶς ἑξαλλες ἀκατατόπιστες ἰδέες τοῦ λυτρωμοῦ, ἐκεῖνες τὶς παλιές πρωτοχρονιές μὲ τὸ σαντοῦρι καὶ τὸν τοάμικο...

Ἀλλά... ἀλλά, δὲν ξέρω, μοῦ φαίνεται ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια, πῶς ἔγινε σπου-

δαῖος!... Γελῶ καμμιά φορὰ μ' αὐτὴ τὴν ἐξωφρενικὴ ἰδέα... Μὰ εἶμαι τμηματάρχης τῆς Τραπέζης... Τμηματάρχης!... Καὶ πῆρα μιά γυναῖκα μὲ «κοινωνικὴ θέση» καλὴ κι' ἔχω καὶ δύο καλοθρεμένα ἀγοράκια πού δὲν τοὺς λείπει οὔτε ἡ νταντᾶ, καὶ πού μοῦ φαίνεται, (τὸ συζητούσαμε προχτές), μεθαῦριο θ' ἀποχτήσουνε καὶ «γκουβερνάντα»... Σὰν ὄνειρο εἶναι λιγάκι ὅλ' αὐτὰ...

Ὁ διευθυντῆς καμμιά φορὰ μοῦ λέει: — Θυμᾶσαι;... Πάντα πίστευα ὅτι θὰ πᾶς μπροστά!...

Καὶ μὲ καλεῖ στὸ σπίτι του καὶ ἡ γυναῖκα του πηγαίνει στὸ δικό μας καὶ παίζουμε: «κουνκάν...»! Νυστάζω τὶς περσότερες φορές, αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια, μὰ ἔτσι κἀνουν ὅλοι... Πρόπερσ, ὅταν πῆγα πάλι στὴν παλιά μου γειτονιά καὶ τᾶπα ὅλ' αὐτὰ στὸ Θύμιο καὶ στὸν Κώστα, γέλασαν μ' ἕνα τρόπο πού μὲ πλήγωσε... Μὲ πόση κοροϊδία...

Γιατί, τὴ λέω τὴν ἀμαρτία μου, κράτησα τὴν παλιὰ αὐτὴ συνήθεια ὡς πέρσι... Πρὸ πάντων τὴν Πρωτοχρονιά... Πῆγαινα πάντα ἐκεῖ κάτω, ἴσως χωρὶς ἐμεγάλῃ εὐχαρίστηση, μὰ νά... γιατί λὲς καὶ μ' ὀδηγοῦσε ἡ ψυχὴ τῆς μάννας μου, αὐτὸ τὸ λυχναράκι τῶν παιδικῶν μου χρόνων πού τᾶβλεπα ἀκόμα μέσα στὸ μυαλό μου νὰ φωτίζῃ τὴν ἄθλια, τὴν ταπεινὴ λησμονημένη καμαρούλα... Ἡ Ἐφη, ἡ γυναῖκα μου, ποτέ τῆς δὲ μ' ἐμπόδισε νὰ πάω... Ἀλλά δὲν ἦρθε καὶ μαζί μου... Δυσανεστοῦθηκε λιγάκι γιατί πρωτοχρονιά — χρονιάρα μέρα — τὴν ἄφηνα νὰ τρέχω μὲς τὶς λάσπες, σὲ «βρωμογειτονιές», ὅπως μοῦ εἶπε... Ἀλλά εἶναι καλὴ καὶ ἔξυπνη καὶ ἐπιτέλους σεβάσθηκε ὅσα εἶχα ὀρκισθεῖ στὸν ἑαυτό μου νὰ τὰ κρατήσω σ' ὅλη τὴ ζωὴ...

Μὰ σ' ὅλη τὴ ζωὴ;... Πέρσι δὲν πῆγα... Πού νὰ βρεθῆ καιρὸς; μ' ὅλες αὐτὲς τὶς ὑποχρεώσεις;... Ὁ μπακαρᾶς, τὸ βράδυ, στὸ σπίτι τῶν Πετρήδων... Ὅλο τὸ ἀπόγεμα ἐπισκέψεις... τὰ παιδιὰ... Κι' ἔπειτα — θὰ τὴν πῶ τὴ μαύρη ἀλήθεια — πρόπερσ, νά!... πρόπερσ βρῆκα βαρεῖα λιγάκι τὴν ἀτμόσφαιρα... Δὲν ἔχουν ὄρεξη πολλὴ ἐκεῖ κάτω... Τὸ κέφι τους εἶναι σπασμωδικό, νεῦρα παρὰ καλὴ καρδιά... Καὶ μὲ κοιτᾶνε καὶ παράξενα... παράξενα... Σὰ νὰ μὴν εἶμ' ἐγὼ ἐκεῖνος πού τὰ λέγαμ' ἄλλοτε μαζί, πού πίνουμε, πού ὀρκιζόμαστε! Μὲ βλέπουν σὰν παράσιτο λιγάκι...

Τὸπα στὴν Ἐφη... Καὶ μοῦ ἀπάντησε... — Παιδί μου, εἶναι φυσικό... Δὲ λὲς πῶς τοὺς βαρέθηκες!...

— Δὲ γίνεται αὐτό... — Μὰ πῶς δὲ γίνεται... Εἶναι ἄλλη τάξη ἐκεῖνοι... Ἀλλή ἐσὺ...

Καὶ μ' ἄφησε νὰ σκέπτομαι ὦρα πολ-

λή... Μ' ἄφησε σὲ κατάσταση περιέργη, ν' ἀναρωτιέμαι ἂν ἄλλαξε, ἀληθινά, ἢ τὰ ξη μου, ἂν ἤμουν ἀπροωρισμένος ν' ἀποχωριστῶ ἀπ' αὐτοὺς καὶ ν' ἀνεβῶ, ὦ! ἐπὶ τέλους, ἀπ' τὴν ἱκανότητά μου, ἀπὸ μιά ἱκανότητα πού ἔλειπε ἀπὸ κείνους, καὶ πού δὲ φταίω ἐγώ, τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς γι' αὐτό...

Καὶ φέτος... φέτος τὸ σκέφθηκα καλὰ... Ναὶ «μὲν» θὰ ἴθελαι νὰ πῆγαινα, θάθελαι — κι' ἂς τὸ βλέπανε παράξενα — νὰ ξαναδῶ πάλι ἐκεῖνη τὴν αὐλὴ μὲ τὴν κληματαριά καὶ μὲ τὴ βρύση, νάκούσω γέλοια χαρωπὰ καὶ λόγια εὐθυμα, γλυκὰ, ἀπὸ ἄλλα, ἄλλα πάλι κορίτσια τῆς παλιᾶς μου γειτονιάς, μὰ βρὲ ἀδελφέ!... πῶς νὰ προφτάσω;... «Θὰ πᾶμε λέει στὴ Γλυφάδα γιὰ τὸ «ρεβεγιόν»!... Θάναι πολὺ ὠραῖα... Θὰ χορέψουμε... Θὰ πιούμε... Θάχη φῶτα πολλὰ... Κυρίες καλοστολισμένες καὶ πεντάμορφες, θάχη — ναί... — κόσμος τῆς τάξεώς μας...» Πού νὰ προφτάσω;... Θάθελαι νὰ πάω μιά καὶ δὲν πῆγα οὔτε πέρσι (καὶ ὕστερα λυπήθηκα πολὺ γι' αὐτό), θάθελαι, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲ θὰ τὸ κατορθώσω...

Θάθελαι ὅμως;... Θάθελαι στ' ἀλήθεια;... Ἡ μήπως τὰ φῶτα τῆς Γλυφάδας καλύψανε γιὰ πάντα τὸ ταπεινὸ μου λυχναράκι, μήπως τὸ «ρεβεγιόν» τῆς ἔθαψε τὴν πῆττα τῶν μαννάδων μας κι' ὁ διευθυντῆς, ὁ σύμβουλος, ὁ κύριος ἐργοστασιάρχης — εἶναι ὅλοι τῆς παρέας μας... — σκεπᾶσανε γιὰ πάντα τὴ θύμησιν τοῦ Θύμιου, τοῦ Γιάννη καὶ τοῦ Περικλῆ;... Δὲν ξέρω τίτα... Θεὲ μου, πόσο ἔχω πιά ἀλλάξει... Πόσο μοῦ φαίνεται — ἂν τὸ σκεφθῶ καλὰ-καλὰ, ὡμὰ καὶ τίμια — πῶς δὲν εἶμ' ἀξιὸς τους πιά... Πῶς θάμαι ἕνας γελοῖος σὰν θὰ βρεθῶ ἀνάμεσά τους καὶ σὰν χασμουρηθῶ μὲ τοὺς λυγμοὺς τοῦ σαντουριῶ καὶ τῶν καημένων κοριτσιῶν. (φανέλλα τοῦ Πυρρῆ, φτηνὸ σκουφί,) τὴ χαρωπὴ φλυαρία...

Πόσο ἔχω πιά ἀλλάξει... Πόσο μοῦ φαίνονται ὅλα ἐκεῖνα πεθαμένα... Κι' ἐγὼ προδότης, ψεύτης, ταπεινός... Πόσο ἔχω ἀλλάξει... Καὶ πόσο μιά μονάχα ἰδέα μὲ παρηγορεῖ... Νά... μιά ἰδέα — ἀληθινὴ ἢ ψεύτικη σωστὴ ἢ ἄρρωστη δὲν ξέρω — ὅτι κι' ὁ Θύμιος, κι' ὁ Γιάννης καὶ ὁ Περικλῆς ἂν ἦτανε στὴ θέση μου, ἂν ψήλωναν κι' αὐτοί, ἂν ἔφευγαν ἀπὸ τὴ λασπωμένη γειτονιά, τὸ καφφενεῖο τὸ μελαγχολικό, τὸν «κύκλο τους», θάταν τὸ ἴδιο σὰν καὶ μένα... τὸ ἴδιο θὰ ξεχνούσανε ὅλα τὰ μακρυνὰ τους περασμένα, τοὺς ὄρκους φανεροὺς καὶ σιωπηλοὺς, τὸ λυχναράκι...

ΑΛΕΚΟΣ Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ

A. VON CHAMISSO (*)

ΟΠΤΑΣΙΑ

Πάνω στο γλέντι τό τρελλό, στήν ταραχή τήν τόση,
 στών ποτηριῶν τό χτύπημα, μεσάνυχτα ἔσημάναν
 κι' ἔξω γλιστρῶ σιγά, χωρίς κανέναν νά μέ νοιώση.
 Κρύα σκοτάδια μονομιᾶς στή μέση των μ' ἔβάναν
 κι' ἄλλον στήν τόση σιγαλιάν ἀχό δέν ἀγροικούσα
 πάρεξ αὐτόν. τὰ βήματα πού ἔδικά μου ἔκάναν.
 Κι' ὅπως μονάχος στήν ἔρμια τήν ἀχαρη ἐγυρνούσα,
 ἀπό τὰ φῶτα, τίς φωνές, τὸ θόρυβο βγαλμένος,
 κάτι παράξενο πολὺ κι' ἀνείπωτο ἐνογούσα.
 Κι' ὅταν πιά σπῆτι μου κοντά σέ λίγο ἤμουν φτασμένος,
 κοιτάζω καί σάν τί νά ἰδῶ; Πολλά φῶτα ἀναμμένα
 στά παραθύρια ἐφαίνονταν. Κι' ἐγὼ μαρμαρωμένος
 Στηλώνω ἐκεῖ τὰ μάτια μου τὰ κατατρομαγμένα
 κι' ἀνερωτιέμαι δίγνωνος: «Τὸ πιδόμσ μὴν τὸ κάνει;
 Πῶς τέτοιαν ὥρα θάρχονταν δικός κανεῖς σ' ἐμένα;»
 Τρεμάμενο τὸ βῆμα μου κοντά στήν πόρτα φτάνει,
 τρεμουλιαστά καί τό κλειδί τὸ χέρι μου γυρίζει,
 ἀνοίγω, μπαίνω κι' ὁ ἔρμος νοῦς σάν τί κακό δέν βάνει!
 Μὰ ὅταν τὰ φῶτα πιά ἢ ματιὰ στή σάλλα ἀντικρῶζει,
 πόσο χλομιάζει μου ἢ θωριά, πῶς τρέμει κι' ἢ καρδιά μου!
 Εἶδα τὸν ἴδιο μου ἑαυτὸ στή σάλλα νά σταλιζῆ!
 Κράζω: «Ποιὸς εἶσαι φάντασμα;» καί λέει σὲ ἐρώτημά μου:
 «Ποιὸς μ' ἐνοχλεῖ τήν ὥρα αὐτήν, ὅπου οἱ σκιές γυρνοῦνε;
 καί μέ θωρεῖ καλά, καλά, χλομός σάν τῆ θωριά μου.
 Καί πιά οἱ στιγμές ἀμέτρητες σιγά, σιγά περνοῦνε,
 πού ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ἐκοίταζε μέ μάτια στηλωμένα,
 δίχως τὰ χεῖλη νά ἠμποροῦν μιὰ λέξη κἄν νά εἰποῦνε.
 Μὰ κάποτε πιά ἠμπόρεσα ἀπ' τὰ στήθη τὰ σφιγμένα
 τούτα νά βγάλω: «Ψεύτικο στοιχειό, φύγε καί χάσου
 καί μὴ ζητᾶς τῆ θέση αὐτὴ νά πάρης ἀπὸ ἐμένα!»
 Κι' αὐτός, σάν ἕνας, πού ἠμπορεῖ νά διώξῃ τὸν μακριὰ σου
 μονάχα ὁ φόβος, τάχατες βιάζει τὸν ἑαυτὸ σου
 σ' ἕνα δειλὸ χαμόγελο καί ψιθυρίζει: «Στάσου!
 Καθέναν μας ἀπὸ τοὺς δυὸ τὸ δίκιο λέει δικό του.
 Ἄν, ὅπως λές, εἶσαι ὁ σωστός, ἔμπρός, ἀπόδειξέ το
 καί τό τρελλό μας πρόβλημα θά εὐρῆ τό λύσιμό του!
 Ἄν τὸ ἀποδείξης, σὲ μὴδέν γυρίζω, γνῶριζέ το!
 Μ' ἂν δέν τὸ κάνης, ἔ, στοιχειό, καθὼς μέ λές ἐμένα,
 θές νά γενῆς καί σὺ μὴδέν; Ἄν τὸ δεχτῆς, εἰπέ το!»
 Κι' εὐτὺς τοῦ λέγω μέ θυμόν: «Ἐμπρός! Συμφωνημένα!»
 Θά δείξω τὸ σωστό μου ἔγῳ κι' ἢ κούφια πιά ἢ σκιά σου

θὰ σβήσῃ μέσα σὲ μὴδέν, σὲ σκότη ἀραχνιασμένα!»
 «Ποιὸς εἶσαι; Πές!» τὸ φάντασμα μου λέει μέ τῆ σειρά του.
 «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος», τοῦ ἀπαντῶ, «πού πάντα ἐκυνηγοῦσε
 τὸ δίκιο, τ' ὠρίο, τὸ καλὸ μέ νοῦ καί μέ καρδιά του,
 Καί σὲ εἶδωλα τῆς γῆς αὐτῆς ποτὲς δέν προσκυνοῦσε,
 ὅπου δὲ δούλευε ποτὲς στίς μῦταιες συνήθειες
 καί λύπες, παραγνώρισες καί φθόνους ἀψηφοῦσε,
 Πού στ' ὄνειρό του κάποτες ἐθάρρευε γι' ἀλήθειες
 καί τίς σκιές, μὰ ξυπνητὸς μονάχος του ἐπολέμα
 γιὰ τὸ σωστό, μὴ θέλοντας ποτὲς ξένες βοήθειες!
 Εἶσαι καί σὺ παρόμοιο; Πές!» «Ἐγὼ νὰ εἰπῶ τὸ ψέμα!»,
 μου λέει καί σκάει σὲ χάχανα σουρτά, φαρμακωμένα.
 «Ἦμουν πολὺ δὰ στής ζωῆς ἀλλοιώτικος τὸ ρέμα!
 Ἄλλος δὲ στάθῃ πιὸ δειλὸς καί ψεύτης ἀπὸ ἐμένα,
 σ' ὄλους τρανὸς ὑποκριτῆς, στὸν ἴδιον ἑαυτὸ μου,
 μέ καλοσύνη στή θωριά κι' ἐγωῖσμό στὰ φρένα!
 ὦ ἐσύ, πού ἐπαραγνώρισαν, ὦ φάσμα ψεύτικό μου,
 ποιὸς ξαίρει, ποιὸς εἶναι ὁ σωστός, ποιὸς λέει σωστά σημάδια;
 Τὸ ἐγὼ σου πρέπει νά χαθῆ, μίλα, γιὰ τὸ δικό μου;
 Ἐβγα ἐδῶ, ἔμπρός, ἂν σοῦ βαστά, καί φεύγω στὰ σκοτάδια!»
 Κι' εὐτὺς τοῦ λέγω τρέμοντας: «Ὁ μόνος ἑαυτός μου
 ἄχ, εἶσαι ἐσύ! Μείνε κι' ἐγὼ πηγαίνω στὰ ρημάδια!»
 Κι' ἔξω πιά ἐβγήκα στή νυχτιὰ νά κλάψω μοναχός μου.

Μεταφρ. ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΨΑΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΜΑΡΚΟΣ Σ. ΖΑΒΙΤΣΙΑΝΟΣ

ΤΟΤΙΟ

(*) Ἄπο τὸν μετ' ὀλίγας ἡμέρας κυκλοφοροῦντα Β' τόμον τῶν «Τραγουδιῶν τῶν Γερμανῶν κλασικῶν».

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ 1917

ΔΙΗΓΗΜΑ

— Ο πόλεμος είναι κανόνας βιολογικός, struggle for life, όπως λέν οι Άγγλοι. Όσο υπάρχει κόσμος, θα υπάρχει και η πάλη για τη ζωή.

— Μεγάλη αλήθεια, αυτό. Όχι όμως και απόλυτη. Και κατόπι, δεν πρέπει να παρεξηγηθούμε τη λέξη «πόλεμος». Δέ σημαίνει πώς οι λαοί πρέπει να αλληλοξεπαστρεύονται για να μπορέσουν να ζήσουν. Δεν ξέρω τί θα βγάλει στο τέλος το μακελειό που ταράζει αυτή τη στιγμή την ανθρωπότητα. Μά ποιος νικημένος έσβυσε ολότελα την αύριανή μέρα της ήττας του;

Η κουβέντα αυτή γινόταν στο λιμάνι της Ροσέλ, στις 24 Δεκεμβρίου 1917, και συγκεκριμένως στο σαλόνι του φορτηγού βαποριού «Αργαστόλι» (4780 τόννοι γκρόν, 6800 τόννοι ωφελίμου φορτίου, ταχύτης δοκιμών 14 μίλια, ναυπήγηση 1910). Ο Γεράσιμος Παναγιωτάτος, έφοπλιστής και καπετάνιος του βαποριού, ήταν οπαδός των δυναμικών θεωριών των ισχυρών φιλοσόφων, ενώ ο συνομιλητής του, ο Γάλλος πράκτορας του Καζερνάλ, είχε τον έκλεπτισμένο σκεπτικισμό των κλασικών. Γι' αυτό η κουβέντα τους δεν είχε τελειωμό. Έξόν από τις αντίθετες γνώμες τους, τους έχωριζε και μία μποτίλια ούισκυ άπιθωμένη στη μέση του τραπεζοῦ. Και κάθε τόσο, όταν ένοιωθαν να τελειώνουν τα επιχειρήματά τους, άπλωναν το χέρι καταπάνω της και γέμιζαν τα ποτήρια τους ίσως για να ξεκαθαρίσουν τις ιδέες τους.

— Ο πόλεμος είναι άσκημη πράμα, έξακολούθησε ο Γάλλος, και όπως κατάντησε, κανείς δεν έχει να κερδίσει πιά τίποτε απ' αυτόν. Στο τέλος της μεγάλης πόρας που έχει ξεσπάσει στη γη, δε θα υπάρχουν νικητές και νικημένοι. Μόνο τσακισμένοι θα υπάρχουν.

— Οι Γερμανοί θα νικήσουν, είπε ο Ρωμιός.

— Άς ελπίσουμε ότι όχι. Δεν έχει να κερδίσει τίποτε η ανθρωπότης από την κυριαρχία αυτού του σκληρού λαού. Η δύναμη δεν είναι εύτυχια ούτε στο δυνατό, αν δεν υπάρχει και η αντίληψη. Κι οι Γερμανοί είναι στενοκέφαλοι. Κάτι χειρότερο. Στενόκαρδοι. Επήραν τον κακό δρόμο μιας

απόλυτης βίας για να κερδίσουν το παιγνίδι τους, δε διστάζουν μπρός σε τίποτε. Το Βέλγιο δεν απέχει παρά δυο βήματα. Και κάθε μέρα βλέπουμε τα μαρτύρια αυτού του μικρού λαού.

— Ρωτήστε με μένα να σάς πω τί κάνουν οι Άγγλογάλλοι στη Σαλονίκη, διέκοψε ο Καπετάν Γεράσιμος με κακό χαμόγελο.

Ο Καζερνάλ αναστέναξε.

— Πώς να μη γίνουν θηρία κι οι πιο πολιτισμένοι άνθρωποι μέσα σ' αυτό το παγκόσμιο ξέσπασμα των κακών ένστικτων; Δέ μπορώ ν' άρνηθώ τις θηριωδίες των συμμάχων σ' όλα τα μέτωπα, και μάλιστα των Ρώσων. Μά κανείς άνθρωπος καλόπιστος δε μπορεί ν' άρνηθεί ότι οι Γερμανοί πολεμούν έξω από κάθε ήθικη.

Ο Κεφαλλονίτης άναψε ένα πούρο, και άδειασε το ποτήρι του.

— Κύριε Καζερνάλ, είπε, νομίζετε ότι υπάρχει τρόπος πολέμου ήθικός και τρόπος πολέμου ανήθικος; Όταν ένας άνθρωπος, μια ομάδα, ένας λαός πολεμάει για το τομάρι του, δεν έχει καιρό να συλλογιστεί την ήθικη.

— Η ήθικη, αγαπητέ, άπάντησε ο Γάλλος, δεν είναι διανοητικό γέννημα, για να το θυμηθείς στις δύσκολες στιγμές της ζωής. Είναι ψυχική εύγένεια, που πηγαίνει αυθόρμητα και υποσυνείδητα.

— Και πού σε χαντακώνει, διέκοψε ο Καπετάν Γεράσιμος.

— Όχι, φίλε μου. Πού σε σώζει. Γιατί όσα και να λέν, ο άνθρωπος έχει έν' άποθεμα εύγένειας μέσα του. Οι εκατόμβες του Βερντέν δεν έτάραξαν τόσο την Ανθρωπότητα όσο οι τουφεκισμοί μερικών άόπλων Βέλγων.

— Γελοίες αίσθηματικότητες.

Ο Καζερνάλ σηκώθηκε και φόρεσε το πανωφόρι του.

— Άλλοίμονο, είπε, αν έξοστρακίζαμε από τη ζωή μας αυτές τις γελοίες αίσθηματικότητες, όπως λέτε.

Ο Καπετάν Γεράσιμος δεν άπάντησε. Μά το πρόσωπό του έδειχνε καθαρή δυσπιστία για τις ιδέες του Γάλλου.

— Ναί, άλλοίμονο, ξανάπε, ο Καζερνάλ.

Αύριο ξημερώνουν Χριστούγεννα. Είναι η μεγάλη γιορτή της Ειρήνης και της Άγάπης. Όλος ο Χριστιανικός κόσμος θα νιώσει την ψυχή του ήρεμότερη. Όλοι οι πολεμιστές θα προσπαθήσουν για μία μέρα να ξεχάσουν το ματωμένο δράμα της Οικουμένης. Είναι η σιωπηρή, η άγραφη άνακωχή του Θεού, που και τα θηρία της ζούγκλας σέβονται ακόμη. Και όμως, δεν θα ξαφνιαστώ αν μάθω πως τα γερμανικά άεροπλάνα βομβάρδισαν άπόψε τις γεμάτες προσκυνητές εκκλησίες. Πώς τα υποβρύχια, υπολογίζοντας στη μικρή άνωμαλία που η άγια Γιορτή φέρνει στα βαπόρια, έτοιμάζουν με πυρετό τις τορπίλες τους...

Έφόρεσε τα γάντια του με κινήσεις σιγανές.

— Δέ θα ξαφνιαστώ, τελείωσε, αν μάθω πως έστειλαν στο βυθό της Μπισκαθ' έναν Έλληνα άπολογητή της άπάνθρωπης τακτικής τους, μαζί με το βαπόρι του.

— Κύριε πράκτορα, είπε ο Καπετάν Γεράσιμος. Αν άπόψε το βράδυ βρω στο δρόμο μου ένα γερμανικό υποβρύχιο κοιμισμένο στην έπιφάνεια της θάλασσας, δε θα παραλείψω με μία καλή τιμονιά να ρίξω τους 5000 τόννους του «Αργαστολιού» άπάνω του. Έπομένως, δίνω το δικαίωμα σε κάθε Γερμανό κυβερνήτη να μου ρίξει όλες τις τορπίλες του, αν με βρεί κι' έμένα κοιμισμένο. Κι άς σημαίνουν όλες οι καμπάνες της Χριστιανωσύνης τη Γέννηση του Μεγάλου Ειρηνοποιού.

Ο Καζερνάλ έσφιξε το χέρι του Καπετάνιου.

— Αντίο, φίλτατε. Πρέπει να πηγαίνω... Και σάς εύχομαι καλή τύχη, και στο ταξίδι και στις ιδέες σας.

***

Άφου ξεπροβόδισε τον πράκτορα, ο Καπετάν Γεράσιμος ανέβηκε στη γέφυρα. Το λιμάνι της Ροσέλ ήταν πνιγμένο σε μία σταχτιά λερωμένη όμιχλη, που σερνόταν σαν έρπετο στα βρώμικα νερά. Μιά ψυχρή ύγρασία περούνιαζε ως τα κόκαλα, και σε κάθε άνάσα έβγαίνει από τα στόματα άχνός.

Το ξεφόρτωμα κόντευε να τελειώσει. Οι γέρανοι του λιμανιού άδειάζαν τα σιδερένια σπλάχνα του βαποριού απ' το φορτίο του. Και ένα άχρωμο πλήθος εργατών σπαρμένο στους κουφαδόρους, στην κουβέρτα, και στο ντόκο βοηθοῦσαν με πυρετό στη δουλειά.

Άπό τη γέφυρα, ο Καπετάν Γεράσιμος κοιτούσε όλην αυτή την κίνηση της μυρμηκίας συλλογισμένος. Το μυαλό του πετούσε άλλο.

Τόν Αύγουστο του 1914, ήταν πλοίαρχος του «Άγιου Γεράσιμου», ενός βαποριού που έκανε δεν έκανε 5000 λίρες, και πού μόνο το 1/5 ήταν δικό του. Τ' άλλα 4/5 τα

είχε ένας Κεφαλλονίτης έφοπλιστής. Μά ήρθε ο πόλεμος. Ο «Άγιος Γεράσιμος» κοιμάται στο βυθό του Ίνδικου, 200 μίλια έξω απ' τη Σορεμπάια, με 10 όβίδες του «Έμντεν» στα ύφαλα. Η ασφάλεια το πλήρωσε 50000 λίρες. Κι άπό τότε άρχίζει ένα παραμύθι, γεμάτο άγωνία και πλούτο. Κάθε φορά που έμπαινε σε λιμάνι, ύστερ' άπό ένα ταξίδι πνιγμένο στο βραχνά του Θανάτου, έβρισκε στο Πρακτορείο γράμμα των Γουίχαμ-Ρίτσαρντσον, που του έλεγαν πως αυτός ο ναύλος άφησε κέρδος 10 και 15 χιλιάδες λίρες, και πως πάλι ήταν ναυλωμένος. Και έφευγε ξανά στις άβέβαιες θάλασσες, γεμάτος πυρετό κι' άνησυχία, άψηφώντας το βέβαιο σχεδόν θάνατο, για τον πλούτο. Το «Αργαστόλι» ήταν δικό του, και άξιζε πάνω άπό 100.000 λίρες. Είχε πόντους και σ' άλλα βαπόρια, καταθέσεις στις Τράπεζες του Λονδίνου, του Ρόττερταμ και της Ζυρίχης, χρεώγραφα του άγγλικού Κράτους, μετοχές σουηδικών Έταιριών. Ο μικροκαπετάνιος του 1914 ήταν σήμερα πάμπλουτος κεφαλαιοκράτης. Μά, πές άπό συνήθεια, πές άπό Κεφαλλονίτικο πείσμα, δεν έβαζε άλλο καπετάνιο στο βαπόρι του. Θαλασσοπνιγόταν μόνος του, διαφέντευε ο ίδιος την περιουσία του, μέσα στον κίνδυνο, άψηφώντας κάθε στιγμή το χάρο. Και ήταν εύχαριστημένος.

Το τελευταίο ταξίδι του ήταν απ' το Γκάλβεστον στη Ροσέλ. Είχε φορτώσει γενικό φορτίο, και ιδίως μπαμπάκι. Και θα γύριζε άδειος στο Τσάρλεστον, απ' όπου θα φόρτωνε πάλι γενικό φορτίο για την Ίταλία.

Ο Καπετάν Γεράσιμος έριξε το πούρο του στο νεκρωμένο νερό και κατέβηκε στην κουβέρτα. Τ' άμπάρια νέταραν σιγά σιγά, μέσα σ' έναν πυρετό νευρικής έργασίας. Άπό την τσιμινιέρα ένας μαύρος καπνός ξεχνόταν στον άκόμαντον άέρα. Η στήμη έβραζε στα καζάνια. Σε λίγο το «Αργαστόλι» θα σαλπάριζε για το καινούργιο ταξίδι του.

***

Κάτω στο ντόκο, πλάι σε μία σίβια μπαμπακιών, στεκόταν μία γυναίκα. Ήταν άσκημη, αδύνατη, φτωχιά. Πρέπει να ήταν δυστυχισμένη. Άπό το άνοιχτό φουστάνι της κρεμόταν το στήθος της γυμνό. Ένα παιδί, ένα μισόχρονο μωρό προσπαθούσε κλαίγοντας άπό την πείνα να βυζάξει ένα άνύπαρχτο γάλα.

Η γυναίκα κοίταζε το μεγάλο φωτισμένο βαπόρι, με μάτια άνόητα, πνιγμένα σε μία τρελλή άπελπισία. Και κάθε τόσο κουνούσε ανάλαφρα στην άγκαλιά της το πεινασμένο παιδί. Μπρός στην πείνα του ξεχνούσε τη δική της.

Κοίταζε το βαπόρι. Το κοίταζε με έπιμονή, σά να δούλευε στο μυαλό της μία ιδέα παράλογη, μία ιδέα που μόνο η άπελπισία μπορεί να γεννήσει. Άξαφνα πήρε

τὴν ἀπόφασί της. Μὲ πάθος, μὲ μανία ἐφίλησε τὸ παιδί της. Ἀπὸ τὰ σβουσιμένα μάτια της ἔτρεξαν δύο σιωπηλά δάκρυα. Καὶ ἀνακατεμένη στὸ πλῆθος τῶν ἐργατῶν, χωρὶς νὰ τὴν πάρει κανεὶς, εἶδηση, ἀνέβηκε στὸ βαπόρι.

Θὰ ἦταν ἡ ὥρα ὀχτώ, ὅταν τὸ «Ἄργο-στόλι» σαλπάρει. Ἀπὸ τὴ γέφυρα ὁ Καπετάν Γεράσιμος διεύθυνε τὴ μανούβρα. Ὁ ντόκος ἦταν ἔρημος. Ὁλος ὁ κόσμος, ἐργάτες, υπάλληλοι, ἔμποροι, χασομέρηδες, εἶχαν πάει στὰ σπίτια τους νωρίς, νὰ γιορτάσουν τὰ Χριστούγεννα, τὰ μαῦρα Χριστούγεννα τοῦ πολέμου.

Μόνο μιὰ γυναίκα, μιὰ ἔρμη φτωχιά καὶ κακόμοιρη, καθισμένη σὲ μιὰ δέστρα, κοίταζε τὸ βαπόρι νὰ ξεκολλεῖ σιγά-σιγά ἀπὸ τὸ μουράγιο, καὶ νὰ χάνεται μέσα στὴ νυχτερινὴ ομίχλη. Τὰ μάτια της ἦταν βουρκωμένα, καὶ κάτι μουρμούριζαν τὰ χεῖλη της. Μιὰ γυναίκα ἀπὸ κείνες ποὺ τριγυρνοῦν τὴ νύχτα στὴν ἐρημιὰ τῶν λιμανιῶν.

* *

Στὸ σαλόνι τοῦ «Ἄργοστολίου», καθισμένοι γύρω στὸ τραπέζι, πέντε ἄνθρωποι γιορτάζαν τὴ Γέννηση τοῦ Ἰησοῦ. Ἦταν ὁ Καπετάν Γεράσιμος, ποὺ γιὰ τὸ ἐπίσημο εἶχε βάλει τὸ καλὸ του σακάκι μὲ τὰ τέσσαρα γαλόνια, ὁ Καπετάν Σπύρος, δεύτερος καπετάνιος, ὁ ἀσυρματιστής, οἱ δύο μηχανικοὶ κι' ὁ τροφοδότης. Ὁ τρίτος πλοίαρχος καὶ ὁ τρίτος μηχανικός εἶχαν βάρδια.

Ἡ καμπάνα τῆς πλώρης χτύπησε μεσάνυχτα, ὅταν ὁ Καπετάνιος ἀνοίξε τὴ σαμπάνια. Ὁλοι σηκώθηκαν ὀρθοί, μὲ τὸ ποτήρι στὸ χέρι.

— Καλὰ Χριστούγεννα, παιδιά. Καὶ τοῦ χρόνου τέτοια μέρα στὰ σπίτια μας, εἶπε ὁ καπετάν Γεράσιμος.

— Ἀμήν, ἀπάντησαν ὅλοι, μ' ἓνα στόμα. Μέσα στὴν κάμαρα τὸ καλοριφέρ εἶχε ἀνάψει τὸν ἀέρα. Τὰ φιλιστρίνια ἦταν θεόκλειστα, γιὰ τὸ φόβο τῶν ὑποβρυχίων, κι' ἀπὸ πουθενὰ δὲν ἔμπαινε δροσιά. Ἄν λογαριάσει κανεὶς καὶ τὸ κρασί ποὺ ἦπιαν ἀπὸ τὴν ἐννιά τὸ βράδυ, θὰ καταλάβει γιατί ὅλοι τους εἶχαν ξεμανικωθεί. Στὰ πρόσωπά τους ἔλαμπε μιὰ εὐχάριστη γαλήνη. Τὴ στιγμή αὐτὴ τῆς γιορτῆς, ξεχνοῦσαν γιὰ λίγο τοὺς φόβους, τοὺς καύμούς τους. Λησμονοῦσαν τὸ βραχνᾶ τοῦ ὑποβρυχίου θανάτου ποὺ φώλιαζε στὸ κάθε κύμα τοῦ ἀτέλειωτου δρόμου τους.

Ὁ Καπετάν Γεράσιμος μοίρασε ποδρα — κορόνας ρεάλες, — δύο σελλίνια τὸ κομάτι. Κι' ὁ ἀσυρματιστής, νέος κομπός κι' ὀλέθριος, ἐκούρντισε τὴν κιθάρα του. Ἐνα τραγουδάκι σιγανό, μὰ ρυθμικὸ κι' ἄρμονικό, ξεχύθηκε στὸ θερμὸν ἀέρα τοῦ

σαλονιοῦ. Μιὰ κανταδίτσα μελωδική, εὐχάριστη, ποὺ λὲς κι' οἱ νότες της μοσκοβολοῦσαν τὶς εὐωδιὲς τῆς Κεφαλλονιάς. Οἱ γέροι θυμῆθηκαν τὰ νιάτα τους, οἱ νιοὶ ἀναπόλησαν τὶς ἁμορφες μέρες ποὺ ἐπιπλύνονταν μπροστὰ τους. Κάθε τόσο, ὁ φελὸς μιᾶς σαμπάνιας ἔδινε ἓνα ἡρωϊκὸ τόνο στὸ γλεντάκι. Καὶ ἡ ὥρα κυλοῦσε ἀπαλὰ μέσ' τὴν πρόσκαιρη γαλήνη τῶν ψυχῶν καὶ τῆς θάλασσας.

Κατὰ τὶς δυὸ, ὁ δεύτερος Καπετάνιος ἀνέβηκε στὴ γέφυρα νὰ σκαντζάρει τὸν τρίτο. Καὶ σὲ πέντε λεπτά, ὁ Καπετάν Μανώλης — ὁ τρίτος — ἐτρέπωσε στὸ σαλονάκι χουχουλώντας τὰ ξυλιασμένα χέρια του.

— Κάνει ἓνα κρῦο στὴ γέφυρα, μὰ τὸ ναί! Σὲ περουνιάζει ὡς τὸ κόκαλο. Ἐδῶ ἔχει ζεστόυλα.

Ἐκάθισε στὸ τραπέζι, καὶ ρούφηξε ἓνα ποτήρι κονιάκ νὰ ζεσταθεῖ.

— Μωρέ, καιρὸ ποὺ βρῆκε ὁ Χριστὸς νὰ γεννηθεῖ, ἐξακολούθησε. Θὰ ξεπάγιασε καθὼς βγήκε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς μάνας του.

Ἐκαθίσαν μὲ τὸ ἀμφίβολο ἀστεῖο, — Ἐννοια σου, μωρέ, εἶπε ὁ μηχανικός καὶ δὲ γεννήθηκε σὲ κουβέρτα καραβιοῦ! Γεννήθηκε σὲ σπήλαιο, στὴ φάτη τῶν ἀλόγων, κοντὰ στὴ ζεστασιά τῶν χνώτων τους.

Ὁ Καπετάν Γεράσιμος ἀδειασε τὸ ποτήρι του.

— Φαντασθῆτε τὸ μπελά τοῦ κακομοῖρη τοῦ γελαδάρη, εἶπε, αὐτουνοῦ ποὺ εἶχε τὸ σταῦλο, ὅταν τοῦ εἶπαν πὼς οἱ μουσαφιραῖοι του εἶχαν καὶ γεννητούρια! Λίγο τόχεις νὰ φιλοξενήσεις ἓνα ἀντρέγγυνο στὸ σπίτι σου γιὰ μιὰ βραδυά, καὶ νὰ στὸ κάνουν μαιευτικὴ κλινική!

Μιλοῦσαν ὅλοι τους γιὰ τὰ θεῖα μὲ τὴ διπλὴν ἀδιαφορία τοῦ ναυτικοῦ Κεφαλλονίτη. Δὲν ἦταν ἄθεοι. Κάθε ἄλλο μάλιστα. Πάνω ἀπ' τὰ κρεβάτια τους, μπρὸς στὸ κόνισμα, ἢ καντήλα ἔκαιγε ἀκοίμητη. Καὶ τὴν ὥρα ποὺ τὸ μπουρίνι ἐτρένταζε τ' ἀτσαλένια πλευρά τοῦ καραβιοῦ, στὸν «Ἀη Νικόλα καὶ τὸν Ἀη Γεράσιμο» δεόντανε γιὰ τὴ σωτηρία τους. Μὰ ὅταν ἦταν ἀναμεταξύ τους, θέλαν νὰ δείχνουν κάποια ἐλευθερία πνεύματος, ἀλατισμένη μὲ τὴν ἀτίθασση διανοητικὴ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδας τους.

— Γιὰ μπελάς, σπουδαῖος μπελάς, ἐπρόσθεσε ὁ Καπετάν Μανώλης. Φαντάσου νὰ μᾶς παρακαλοῦσε ὁ Πρόξενος τοῦ Μοντεβίντεο νὰ πέρναμε μιὰν ἐπιβάτιδα γιὰ τὸ Κόντινεντ. Καὶ στὸ στίγμα Νότιο πλάτος 2 μοῖρες καὶ 12 λεπτά, δυτικὸ μῆκος 16 μοῖρες 8 λεπτά, νὰ μᾶς ἔκανε ἓνα κουτσούβελο.

Τὰ γέλοια ξέσπασαν ἀκράτητα καὶ τὰ ποτήρια τῆς σαμπάνιας ἀνέβηκαν ἐξέχειλα στὰ χεῖλη.

— Καλὰ Χριστούγεννα, παιδιά!

— Τοῦ χρόνου σπίτια μας!
— Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη! Νὰ τελειώσει τὸ μακελειό.

— Ἀμήν, Θεέ μου, ἀμήν!
Τὸ πιπεράτο ὑγρὸ ἐκύλησε στοὺς σκληροὺς ναυτικούς λάρυγγες, φέρνοντας τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν πρόσκαιρη λησμονιά. Τὴ στιγμή αὐτὴ ἦταν εὐτυχισμένοι. Τόσο εὐτυχισμένοι, ποὺ οὔτε μιὰ ὑπουλη τορκίλα φέρνοντας τὸ θάνατο μπορούσε νὰ ταραξοῦ τὸ κέφι τους.

Ἐξαφνα, ἀνοίξε ἡ πόρτα τοῦ Πάντρου κι' ὁ Μπάμπης ὁ λοστρόμος μπήκε, δειλὸς καὶ σὰν ἀμήχανος.

— Καλῶς τὸ Μπάμπη! εἶπαν ὅλοι μ' ἓνα στόμα. Ἐλα νὰ πιεῖς ἓνα ποτήρι.

Μὰ ὁ λοστρόμος δὲν ἀπάντησε. Κοίταζε τὸν Καπετάνιο μὲ κωμικὴ ταραχή, σὰ νὰ ἤθελε νὰ τοῦ πεῖ κάτι, καὶ δὲν ἔβρισκε τὰ λόγια.

— Τί τρέχει, Μπάμπη, ρώτησε ὁ Καπετάν Γεράσιμος.

— Καπετάνιο, στὸ κάσαρο τῆς πρύμης... στὸ σταῦλο... ἀνάμεσα στ' ἄρνια... μέσα στὸ παχνί...

— Λέγε, μωρέ, τί τρέχει στὸ κάσαρο τῆς πρύμης.

— Μέσ' τὸ παχνί, Καπετάνιο, βρῆκα ἓνα παιδί!

Τὸ ξάφνιασμα ἦταν τέτοιο, ποὺ οἱ φωνὲς πάγωσαν στὰ λαρυγγία.

— Ἐνα παιδί; Τί παιδί, μωρέ; ρώτησε ὁ Καπετάνιος.

— Μωρὸ βυζανιάρικο εἶναι, Καπετάνιο μου.

Ὁ Καπετάν Γεράσιμος σηκώθηκε — Πᾶμε νὰ δοῦμε τί τρέχει. Εἶναι τὸ δυτικὸ παιδί, γιὰ ὁ Μπάμπης τράβηξε ἓναν ἄμπακο ρομπόλα καὶ βλέπει τὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ στὰ κάσαρα τῶν ἑλληνικῶν βαποριῶν.

Βγήκαν ὅλοι στὴν κουβέρτα. Ἦταν μιὰ νύχτα συνεφιασμένη καὶ παγερὴ. Τὸ βαπόρι γλυστροῦσε μαλακὰ στὰ μαῦρα νερά τοῦ κόλπου τῆς Μπισκάδας, ποὺ τὴ νύχτα ἐκεῖνη ἦταν ἀκύμαντος. Οἱ ἔξη ἄνθρωποι, χωρὶς φῶς, προχώρησαν κατὰ τὴν πρύμη σιωπηλοί, κι' ἀπὸ τὴ μισάνοιχτη πορτοῦλα ἐτρέπωσαν στὸ κάσαρο.

Κάθε φορτηγὸ βαπόρι ἔχει καὶ τὸ σταῦλο του. Τὸ ταξίδι τοῦ ὄκεανοῦ βαστάει ἓνα μῆνα καὶ περισσότερο. Γιὰ νὰ τραφεῖ τὸ πλήρωμα ἀγοράζουν στὰ πόρτα ἄρνια, γουρούνια, μοσχάρια, κότες, ποὺ τὰ σφάζουν σιγά-σιγά ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες. Ὁ σταῦλος τοῦ «Ἄργοστολίου» βρισκόταν στὴν πρύμη, πάνω ἀπ' τὸ ἄφτερ πῆκ. Ἡ πορπέλα, γυρίζοντας ἀπὸ κάτω, τὸν ἐτρένταζε ρυθμικά. Ἐνα πετρελαιοφάναρο, κρεμασμένο σ' ἓνα χαλκᾶ τοῦ ταβανιοῦ, ἐφώτιζε τὴν πλατεῖα καὶ χαμηλὴ κάμαρα μὲ τοὺς σιδερένιους τοίχους. Δέκα πρόβατα καὶ δυὸ μοσχάρια, ξαπλωμένα στὸ στρωμένο ἄχυρο, ἀναμασοῦσαν κοιτώντας ἀνόητα τοὺς

νυχτερινούς ἐπισκέπτες. Καὶ κεῖ στὸ παχνί τῶν βοδιῶν, τυλιγμένο σὲ μιὰ κουρελιασμένη κουβερτούλα, ἓνα μωρὸ ἔκλαιγε ἀναδεύοντας τὰ χεράκια του.

Ὁλοι ἔσκυψαν ἀπάνω του σιωπηλοί, μὲ κεντημένη τὴν περιέργεια. Ἦταν χλωμό, ἀδύνατο, μὲ μεγάλα καστανά μάτια λυπημένα. Λὲς καὶ μέσ' τὴν ἀνόητη αὐγὴ τῆς ζωῆς του ἔνοιωθε ὑποσυνείδητα τὴ δυστυχία του.

— Ποῦ νὰ ἔμπε ὁ διάολος μέσα του, ἐμούγκρισε ὁ Καπετάν Γεράσιμος. Ποῦ βρέθηκ' ἐδῶ αὐτὸ τὸ μὲρολο;

Δὲν τοῦ ἀπάντησε κανεὶς. Ἄλλωστε κανεὶς δὲν ἤξερε τίποτα, οὔτε μπορούσε νὰ φανταστῆ τὴν ἀλήθεια. Μόνο κοίταζαν τὸ μικρὸ λαθρεπιβάτη μὲ μιὰν ἔκφραση ἐξαφνισμένης περιέργειας ποὺ σιγά-σιγά ἄλλαζε σὲ χαμόγελο συγκίνησης.

— Μοιάζει τοῦ Κωστάκη τοῦ γιοῦ μου, μουρμούρισε ὁ δεύτερος μηχανικός.

Ὁ Καπετάν Γεράσιμος ἔβλεπε τὸ κεφάλι του μὲ ἀμηχανία.

— Καὶ τώρα; Τί θὰ τὸ κάνουμε; εἶπε.

Ὁλοι κοιτάχτηκαν μὲ ἀπορία.

— Δὲν μπορούμε νὰ γυρίσουμε πίσω στὴ Ροσέλ γιὰ νὰ τὸ δώσουμε στὴν Ἀστυνομία, εἶπε ὁ Καπετάν Μανώλης.

— Οὔτε βέβαια νὰ τὸ ρίξουμε στὴ θάλασσα, ἐπρόσθεσε ὁ τροφοδότης.

Ὁ Καπετάν Γεράσιμος ἀναστέναξε.

— Θὰ τὸ κρατήσουμε, φίλοι μου, εἶπε. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση. Θὰ εἰδοποιήσουμε τὴ Ροσέλ μὲ τὸν ἀσύρματο, κι' ἄς μᾶς δώσουν ὁδηγίες στὸ Τσάρλεστον μὲσῶ τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου. Ἴσως βροῦν τὴ μῆτέρα του.

— Κι' ἂν δὲν τὴν βροῦν; ρώτησε ὁ ἀσυρματιστής.

— Ἐχει ὁ Θεός...

Ὁ τροφοδότης ἐπῆρε τὸ παιδί ἀπὸ τὸ παχνί.

— Πρέπει νὰ τοῦ δώσουμε νὰ φάει, εἶπε.

Μπρὸς ὁ τροφοδότης, φορτωμένος τὸ μωρὸ, ξωπίσω οἱ ἄλλοι, ἐγύρισαν στὸ σαλόνι. Τὸ ἐγδίσαν, μήπως τυχὸν βροῦν κανένα σημεῖωμα ἀπάνω του ἢ καμμιά μάρκα στ' ἀσπρόρουχα. Μὰ οὔτε χαρτί βρέθηκε, οὔτε ἀσπρόρουχα ὑπῆρχαν.

— Ρὲ κακόμοιρο, εἶπε ὁ λοστρόμος, φτώχεια ποὺ θάχε ἡ μάνα σου γιὰ νὰ σ' ἀφήσει στὸ σταῦλο ἑνὸς βαποριοῦ...

Ὁλοι ἐκούνησαν τὰ κεφάλια τους. Οἱ σκληρὲς ναυτικὲς κυρδιὲς τους ἐλύγισαν μπρὸς στὴ μιζέρια αὐτῆς τῆς ζωῆς. Μὰ πιότερο ἀπ' ὅλους εἶχε ταραχτεῖ ὁ Καπετάν Γεράσιμος. Τὰ μάτια του εἶχαν βουρκώσει, καὶ δὲν ἤξερε πὼς νὰ κρῦψει ἓνα δάκρυ ποὺ κυλοῦσε στὸ ἀργασμένο πρόσωπό του.

— Σωκράτη, εἶπε στὸν ἀσυρματιστή, στείλε ἓνα ράδιο στὴ Ροσέλ. Καὶ πὲς πὼς, ἂν δὲ ζητήσῃ κανεὶς τὸ παιδί, τὸ κρατῶ ἐγώ... Τὸ υιοθετῶ.

Καὶ γυρίζοντας στοὺς ἄλλους ποὺ τὸν

κοίταζαν με μάτια λαμπερά, άνοιξε τήν καρδιά του.

— Θα τόχα βάρως στην ψυχή νά τόδινα στο βρεφοκομείο, στην Άμερική. Μιά μόνα δύστυχη τό άφησε στο βαπόρι μου, μία νόχτα Χριστουγέννων... Πές πώς τούστειλε ο Θεός... Παρηγοριά για τα γεράματα.

"Ολοι τούσφιξαν τα χέρια, σιωπηλοί. Καί νοιώσαν βαθεία τή χειρονομία του. Γιατί δέν ήταν οὔτε πέντε χρόνια πού ο μοναχογυιός του, παληκάρι 22 χρονών, σκοτώθηκε στο Κιλκίς πολεμώντας τούς Βουλγάρους.

* * *

Θά ήταν τέσσερις τό πρωί, όταν ο Καπετάν Γεράσιμος ανέβηκε στη γέφυρα...

"Η νόχτα τριγύριζε τό πλοίο με τό απόλυτο σκοτάδι της. Καί τό άεράκι έρχόταν από τήν πλώρη παγερό, τσουχτερό, ξυλιάζοντας τα χέρια, ξυραφίζοντας τ' αυτιά. Μπήκε στο χουήλ ρούμ, κοίταξε τήν πορεία στην πυξίδα. Καί κατόπι, άκουμπώντας τό μέτωπό του στο τζάμι, βύθισε τό βλέμμα του στη νόχτα. Ένοιωσε μέσα του μία παράξενη γαλήνη, μία υπερκόσμια ευδαιμονία. Κι' αυτός δέν ήξερε γιατί ή ψυχή του ήταν τόσο άνάλαφρη, γιατί, κάθε τόσο, ένα ευτυχισμένο δάκρυ ανέβαινε στα βλέφαρά του. Σήκωσε τούς ώμους του άπότομα, θέλοντας ν' αντιδράσει σ' αυτή τή συγκίνηση. Μά δέν κατάφερε σπουδαία πράματα.

Τό μικρό κοιμόταν στην καμπίνα του τροφοδότη. Του έδιωσαν γάλα, κάνοντας μπιμπέρο τό δάκτυλο ενός λαστιχένιου γαντιού. Καί τό έντυσαν με μία φανέλα του άουρματιστή. "Ηπие τό γάλα λαίμαργα, πεινασμένο από τή μακρυά νηστεία. Κι' άποκοιμήθηκε στο μαλακό κρεβάτι, δίπλα στο ζεστό καλοριφέρ. "Αρχιζαν γι' αυτό ήμέρες ευτυχίας...

Κατά τις πέντε, σηκώθηκε άπότομα μαίστρος. "Η θάλασσα ταραχτήκε, καί τα σύνεφα στον ούρανό άνοιχτηκαν για μία στιγμή ξεσκεπάζοντας τό φεγγάρι της χάσης. Τό φως του άπλώθηκε κάτωστο στα βαθύχρωμα νερά. Κι' ο Καπετάν Γεράσιμος είδε προς τα δεξιά, σ' άπόσταση έκαστό μέτρω, μία μαύρη χαμηλή σκιά νά λικνίζεται στο κύμα.

"Ηταν ένα γερμανικό υποβρύχιο

* * *

Σ' αυτές τις στιγμές οί σκέψεις περνάν άπ' τό μυαλό σαν άστραπές. "Ηταν φανερό πώς ο Γερμανός κοιμόταν στην επιφάνεια, καί οὔτε είχε πάρει χαμπάρι τό έλληνικό φορτηγό. "Αν ο Καπετάν Γεράσιμος έκανε «όλο δεξιά», θά έπεφτε με τούς 5000 τόννους του όλοταχώς στο άκίνητο σκαφίδι των 400 τόννων, καί θά τόκανε λυώμα. Μά εκείνο τό βράδυ ή καρδιά του

δέν έστερξε τό φόνο. Για μία στιγμή, φαντάστηκε τούς Γερμανούς ναύτες, κλεισμένους κάτω στο στενάχωρο καβούκι, νά γιορτάζουν άμέριμνοι τά Χριστούγεννά τους. Σάν άνθρωπος πού ήταν, λυπήθηκε τούς συνανθρώπους του.

— "Ολο άριστερά, διάταξε τόν τιμονιέρη. Καί σκύβοντας στο τηλέφωνο τής μηχανής, παράγγειλε στο μηχανικό

— Φάΐρ ώπ! "Ανοιξε όλες τις στροφές σου! Δός του φουλ σπήντ!

"Ηθελε νά φύγει, νά χαθεί μέσ' τό σκοτάδι της νόχτας, προτού τόν πάρουν χαμπάρι οί Γερμανοί.

"Η ποπέλα χτύπησε τό νερό λαχανιασμένα κι' ένα μαύρο σύνεφο ξεχύθηκε άπ' τήν τοιμινιέρα. Τό πλοίο άρχισε νά στρίβει άριστερά. Μά, ξεφανα, καί τό υποβρύχιο άρχισε νά κουνιέται, νά μανουβράρει. "Από τό πλευρό του, πετάχτηκε στο μαύρο νερό μία γραμμή άσπρου άφρου, πού διευθυνόταν κατά τό «Άργιστόλι» με μεγάλη ταχύτητα. "Ο Καπετάν Γεράσιμος είδε τήν τορπίλα νάρχεται, καί μία βλαστήμια ξεφυγε από τό στόμα του

— "Αριστερά! ούρλιαξε. "Ολο άριστερά!

"Ο τιμονιέρης, κίτρινος σαν τό φλουρί, στριφογύρισε τόν τροχό με νευρική σβελτέσα. Τό «Άργιστόλι» έστριβε με άγωνία, προτείνοντας τήν έλάχιστη επιφάνεια του πλάτους του στον κίνδυνο της τορπίλας πού έρχόταν σά φίδι ύπουλο κατ' άπάνω του.

— "Ολοταχώς! "Ολοταχώς! έμούγκριζε στο τηλέφωνο ο Καπετάνιος.

Τό άσπρο φίδι έπλησίαζε, κόντευε, έρχόταν. Μά καί τό «Άργιστόλι» έστριβε, έγύριζε άπελπισμένα. "Ως ότου ο κάθετος άξονάς του, ήρθε παράλληλος με τό δρόμο της τορπίλας. Τό άσπρο φίδι πέρασε δίπλα στο δεξιό πλευρό του βαποριού καί χάθηκε στο βάθος.

— Γραμμή! πρόσταξε ο Καπετάν Γεράσιμος.

"Από τό μέτωπό του έσταζε κρύος ιδρώς. Παρά τρία τήν έγλύτωσε. Τώρα ήταν πιά δύσκολο στο υποβρύχιο νά του ρίξει δεύτερη τορπίλα. "Εφευγε μπρος στον άργοκίνητο Γερμανό με δεκατέσσερα μιλια τήν ώρα προτείνοντας του τόν άσήμαντο στόχο του πλάτους του βαποριού. Μά κι' ο Γερμανός έπέισωσε. "Ανοιξε όλες τις στροφές του, κι' άρχισε ένα διαβόλεμένο κυνηγητό. Προσπαθούσε νά φτάσει τό φορτηγό, νάρθη παραλληλά του για νά τό ξανατορπιλίσει.

Μά άδικος ο κόπος του. Τό κακοπαθισμένο υποβρύχιο δέ μπορούσε νά δώσει τα 14 μιλια πού του χρειαζόνταν. "Η άπόσταση πού χώριζε τα δύο σκάφη όλο καί μεγάλωνε. "Ηταν φανερό πώς ο ρωμιός του έέφευγε. Μή μπορώντας νά κάνει τίποτ' άλλο, ο Γερμανός άρχισε πύρ με τό κανόνι των 4 ίντσων.

— Θα μάς σκοτώσουν όλους, μουρμού-

ρισε ο Καπετάν Γεράσιμος, σαν οί πρώτες όβίδες έπεσαν στη θάλασσα, πέντε μέτρα, μόλις, πλάι στο «Άργιστόλι». Με άγωνία κοίταζε τα σύνεφα πού προχωρούσαν προς τό φεγγάρι νά τό κρύψουν. Τό σκοτάδι ήταν ή σωτηρία, ή μοναδική σωτηρία.

Τό κανονίδι έξακολούθησε πέντε όλοκληρα λεπτά. Κάθε τριάντα δευτερόλεπτα άντηχοüse ο ξερός κρότος της κανονιάς. Καί μία στήλη άσπρου άφρου ύψωνόταν πλάι στο βαπόρι. "Ο Γερμανός δέν έβρισκε τό στόχο.

Τά σύνεφα προχωρούν προς τό φεγγάρι διωγμένα άπ' τό μαίστρο. Οί πρώτες άνάριες γλώσσες τους χαϊδεύουν κιάλας τή φωτεινή σφαίρα. "Ακόμα λιγο κι' ο βραχνάς τελείωσε. Τό «Άργιστόλι» σώθηκε

Μία κανονιά ακόμα "Η τελευταία. Καί στη χαβούζα της πρύμης μία φλόγα κίτρινη ύψώνεται. Τό βαπόρι τραντάζεται ως τούς άρμούς του. Μία έκρηξη φοβερή ξεσκίζει τ' αυτιά. Καί κατόπιν ήσυχία. Τό φεγγάρι χάθηκε πίσω από τό βαρύ κέπλο των σνέφων. Τό απόλυτο σκοτάδι, πέφτοντας στη θάλασσα, έχώρισε τούς δυο έχτρώς.

"Ο Καπετάν Γεράσιμος κατρακύλησε βιαστικός από τή σκάλα της γέφυρας. Κάτω, μπρος στο γκρός μτώνκερ, τό πλήρωμα άνήσυχο ήταν συγκεντρωμένο. "Ολοι τριγύρισαν τόν Καπετάνιο μ' άγωνία, περιμένοντας από τό στόμα του τή σωτηρία ή τήν καταδίκη.

— Φτηνά τή γλυτώσαμε, είπε ο Καπετάν Γεράσιμος, με μία όβίδα μόνο, κι' αυτή στο κατάστρωμα. Πάμε νά ιδούμε τί ζήμια έχουμε.

Προχώρησαν στη χαβούζα της πρύμης, καί μέσ' στο σκοτάδι, ψηλαφώντας σχεδόν, έξέτασαν τις ζήμιές. "Η όβίδα έπεσε στην κουβέρτα, δεξιά, πλάι στο κατάρτι, λυγίζοντας με τήν έκρηξη της τή λαμαρίνα. Τα θραύσματά της έκοψαν μερικους σωληνες του άτμου καί στραπατσάρησαν τις μηχανές των βιντσών. Έκατό λίρες ζήμια όλη κι' όλη, πού θά τήν πλήρωνε ή ασφάλεια.

— Φτηνά τή γλυτώσαμε, παιδιά, ξανάπε ο Καπετάν Γεράσιμος. Μεγάλη ή χάρη του Χριστού πού μάς γλύτωσε, άνήμερα τή γιορτή του!

— Τό καλό πούκανες άπόψε, Καπετάν Γεράσιμε, ο ούρανος στο πλήρωσε άμέσως. Καί κοντά σε σένα σκαπουλάραμε καί μεϊς οί άμαρτωλοί... είπε ο Μπάμης, ο λαστρόμος.

"Ο Καπετάν Γεράσιμος ένοιωσε πάλι τήν καρδιά του νά ξεχυλάει καλωσύνη.

— Πάψε, μωρέ Μπάμψη, μη λές σαχλαμάρες, είπε μαλακά, θέλοντας νά κρύψει τή συγκίνηση πού του γέννησαν τα λόγια του λαστρόμου. "Αίντε! έξακολούθησε. Πηγαίνετε νά ήσυχάστε! εγώ θά μείνω στη γέφυρα ως νά φωτίσει.

Τό πλήρωμα σιωπηλό τράβηξε για τήν πλώρη. "Ολοι είχαν άνάγκη από άνάπαψη. Τα γεγονότα της νόχτας αυτής—χαρούμενα, παράδοξα καί τραγικά—τούς είχαν τσακίσει τα νεύρα.

"Ο Καπετάν Γεράσιμος τράβηξε για τή γέφυρα. Μά καθώς περνούσε μπρος από τήν καμπίνα του τροφοδότη, ή καρδιά του δέ βάσταξε. Κοντοστάθηκε καί άπαλά άνοιξε τήν πόρτα. "Ηθελε νά ιδεί τόν ύπνο του ούρανόσταλτου γυιού, με όλη τήν παλιά πατρική στοργή πού άργοξύπνησε ξανά μέσα του. Προχώρησε κατά τό στενό κρεβάτι, καί έσκυψε τό βασιανισμένο πρόσωπό του πάνω από τό κοιμισμένο παιδί.

Μά άμέσως τινάχτηκε, σα νά τόν δάγκωσε φίδι. Τό μικρό κοιτόταν άνάσκελα, με μάτια άνοιχτά καί άψυχα. "Ενα ρυάκι αίμα έτρεχε από τό στοματάκι του.

Με χέρια νευρικά πέταξε τα σκεπάσματα, ξετύλιξε τή φανέλα πού τό είχαν ντύσει. Τό στηθάκι του έπρόβαλε αδύνατο κι' ώχρο. Καί κάτω από τό άριστερό βυζί, από μία βουλίτσα μεγάλη σα ρεβύθι, τρεις σταγόνες αίμα είχαν κυλίσει. Τό θανατηφόρο σιδεράκι, κομάτι της όβίδας, είχε μπει από τό μισανοιχτό φιλιστρίνι

"Ο Καπετάν Γεράσιμος κοίταξε για μία στιγμή τό σκοτωμένο παιδί με άλαλιασμένο μάτι. Καί άξαφνα, άνοιγοντας τήν πόρτα χύθηκε στην κουβέρτα σα σίφουνας. Με δυο πήδους κατέβηκε στην χαβούζα της πρύμης, δρασκελίσε τρελλά τις μπουκαπόρτες των άμπαριών, σκαρφάλωσε στο κάσαρο, κι' έσκυψε πάνω από τήν κουπαστή, άπειλητικός άπέναντι στη νόχτα. "Από τό παραγμένο στηθος του ξεχύθηκε μία άγρια φωνή κατάρας πού άντήχησε άπαίσια πάνω στα κύματα.

— Φονιάδες! Μπόγηδες! Καραβέληδες! "Ανήμερα του Χριστού, δολοφονείτε μωρά βυζανιάρικα! Τό αίμ' αυτό στο κεφάλι σας, καί στα κεφάλια των παιδιών σας! Δολοφόνοι! Δολοφόνοι!

Καί τραβώντας τό πιστόλι από τήν τσέπη του, πυροβόλησε με μανία, με λύσσα, μία, δυό, τρεις, όχτώ φορές μέσ' τή νόχτα, πέρα προς τή θάλασσα, προς τήν άνατολή, κατά τό μέρος πού ο Γερμανός πρέπει νά βρίσκονταν.

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ

ΝΕΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΕΙΡΑ

Τῆς ἔπαρσης τὰ κρύα τὰ δάκρυα πιό πολύ,
τὸ φίλημα μὲ τῆς ἀνάγκης τῆ χολῆ.

μὰ ἄς μὴ σοῦ γράφη πιά τῆς μοίρας σου βουλή
στὸν κόσμιο ν' ἀξιωθῆς τῆς πίστες τὸ φιλί!

Στὸν κόσμιο ἄλλο φιλί δὲν ἔχει πιό πολύ
τὸ φαρμάκι πού κλειεῖ τῆς πίστες τὸ φιλί.

Τὸ στόμα δὲ μελώνει τοῦ ὅποιου τὸ γευτῆ:
τ' οὐρανίσκου ἀνελεῖ τὴν πίκρα τὴν πηχτή.

Στὸ στόμα σου δὲν πάει τῆς πίστες τὸ φιλί
στὸ στύλο τοῦ ματιοῦ σου ἢ ἀπόκριση λαλεῖ.

Ἄχ, ἂν σὲ ἀφάνισε τῆς πίστες τὸ φιλί,
σοῦ πρέπει θάλασσα κι' ἀγκάλη ἀπατηλή.

Σοῦ πρέπει τότε, κάθε τῶν χειρῶν χαρά,
τὰ πιό τρεχούμενα μετάξια, τὰ χλωρά,

καὶ ρόδα σπιτικά στὰ βάζα, στή σειρά,
καὶ ρόδα νυφικά, καὶ ρόδα μιὰ χαρά!

σοῦ πρέπει ἢ φυλαγμένη ἢ σπιτική δροσιά,
κι' ἀπ' τὴν ἀμελημένη μέσα φορεσιά,

τὰ ρόδα, ἀμαρτωλά, τοῦ βάθους ἀνοιχτά...
Τῆς πίστες, τὸ φιλί μοῖρα ἄς μὴ σοῦ χρωστᾷ!

ΑΥΤΗ ΠΟΥ ΠΟΡΕΥΕΤΑΙ ΠΡΩΤΗ

Κρεμάμενη ἀλαφρά στή σφαλερή τῆς μέση,
στὸ δρόμο, πίσω ἐγὼ κι' ἐκείνη ἔμπρός πηγαίνει,
καί, στήν περπατησιά τῆς, ἔτσι ἀλλάζει θέση,
πού ἢ μισή βγαίνει ἔμπρός κι' ἢ ἄλλη μισή ἀπομένει.

Τὸ ἀνέβαθο μετάξι νὰ χτυπιέται ἀκούει
μέσα του, τὸ εὐκαιρο κορμί πού περισσεύει:
τώρα, πὼς δὲν χωρεῖ καμώνεται καὶ κρούει,
κι' ὕστερα, ἀποτραβιέται μέσα καὶ χωνεύει!

πηγαίνει τὸ μετάξι κι' ἔρχεται, ζαρώνει,
κι' ἐντός, τὸ εὐκολοδιάβαστο σχῆμα δουλεύει
μιὰ, γίνεται, μιὰ, λύνεται, δένει καὶ λιώνει,
καὶ τώρα, λές, λαθεύει, τώρα κι' ἀληθεύει,

μελετάει τὸ κορμί καὶ κλώθει καὶ ξεπλέχει,
κύκλους συγκρούει παράταιρους καὶ τοὺς χωρίζει.

Τὸ κῦμα πού κινᾷ καὶ τὴν ἐπιτρέχει,
πέφτει καὶ μὲς στὸν κόρφο τῆς κατακαθίζει,

κι' οἱ ἀράδες οἱ ἀλαφρείες μεταλλάζουν ὄλοένα,
κι' εὐκολοχώριστες, σκοντάφτει ἢ μιὰ στήν ἄλλη,
κι' εὐκολοσύναχτες, καὶ πάλι γίνοντ' ἕνα,
καὶ μιὰ, ἀπ' ἀρχῆς στὸν τόπο τοὺς ἔρχονται πάλι.

Στὸ κορμί τῆς περνοῦν τῆς φτέρνας τῆς οἱ χτύποι,
κι' ὁ γοφὸς ἀποκρίνεται κάτω ἀπ' τὴ ζώνη:
ζυγώνει, ἀπιδρομάει, μιὰ—σώνεται καὶ λείπει,
μιὰ—στοὺς ἀρμούς του σύγχορμος σφιχτὰ μεστώνει...

Πλοῦτος τοῦ δρόμου κι' ὄλωνων, πλοῦτος μου ἔμένα!
Μὲ τὸ νοῦ μου σὲ δένω, σχῆμα τῆς ἀπάτης!
Τὰ εὐκολοσκόρπιστα, τὰ εὐκολοσαστισμένα
τὸ στόμα μου ἀνελεῖ τὰ μελοδάχτυλά τῆς...

Κρεμάμενη ἀλαφρεία στή σφαλερή σου μέση,
Περαστική, σὲ χάνω κιόλα, ὅπως σὲ βρήκα.
Ἄλλο τί νὰ σοῦ λάξη ἐσένα; μὰ ἂν σ' ἀρέση,
πάρε τοὺς λιγιστοὺς τούτους στίχους γιὰ προῖκα!

Μεγάλη, ἀληθινή καὶ πάει — ἀπάνω ὡς κάτω!
καὶ μὲς στή φοῦστα τῆς νὰ κρούη, ἀπ' τὸν καιρὸ
ἀκούει, μιὰ τὸ δεξι καὶ μιὰ τ' ἀριστερό,
ἀπὸ μέσα ὁ διπλὸς ὁ γῦρος τῶν γονάτων.

ΒΑΚΧΙΚΟ

«A la place du vêtement vain, elle a un corps!»
MALLARME

Τοῦ σπιτιοῦ χαρά, χέρια γυμνά τῆς κόρης,
— χαρά πού ἀρχίζεις καὶ θάμμα πού ἐπροχώρεις —
πλοῦτος τῶν γυμνῶν, χαρούμενων χειρῶν
φορεμένων τὸ φέγγος ἀφαντῶν κεριῶν,

φέγγος τῶν χειρῶν πού τρέμουν σὰν παννιά,
ἔχειλα παννιά σὲ ἀσύχαστα σχοινιά,
φέγγουν οἱ ὦμοι τῆς τῶν εἴκοσι χρονῶ —
φέγγει ἢ κάμαρα τὸ φῶς τὸ ἀνθρωπινό!

Καὶ τρώει τὰ δάχτυλα ἢ θηλειὰ καὶ τὰ δαγκώνει
καὶ τὰ μετάξια ἀργοῦν, πού τὰ ξεθηλυκώνει
τ' ἀδέξιο χέρι. Μὰ ἄξαφνα, στή στερνὴ ζώνη,
λύνεται τῶν νυχιῶν καὶ τῆς θηλειᾶς ἢ ἀμάχη!

Καὶ τὸ χιτῶνι τῆς παρακυλάει στή ράχη
καὶ τὴν ἐπιτρέχει καὶ σέρνεται νὰ πέση,
ὅμως σκοντάφτει αὐτοῦ καὶ κρέμεται ἀπ' τὴ μέση,

κοντοστέκεται καὶ δὲν κινᾷ πιό πέρα,
— κι' ἐξημέρωσεν ἀκέρια, σὰν ἡμέρα,
κι' ἔφεξε μὲ μιᾶς τῆς ἐντέλειας σχῆμα,
κι' ἐξημέρωσε — καθαρὴ σὰν τὸ κρίμα!

Μὰ ἔπειτα, οὐδ' αὐτοῦ σταμάτησε πολὺ,
καὶ παράπεσεν ἀκόμα ἕνα σκαλί
καὶ συνάχτηκε τὸ σιγαλὸ χιτῶνι
στὸν ἀστράγαλο σωρός, σὰ φοῦχτα σκόνη,
κι' ἢ τρεχούμενη στίς φτέρνες ἦρθε ἢ σκέπη...
— Τώρα, τὸ κορμί τ' ὀλάκερο μὲ βλέπει!

*Ω, πού ανέβηκε κι' εστάθη στή γραμμή
κι' όλο άψήλωσεν άπάνω, τό κορμί,
κ' ή άνεπάντεχη πού φανερώθηκε όψη,
κάθε βούλλα του κι' άράδα του και κόψη!

κι' άλλαξε άπ' τά νύχια ώς τήν κορφή,
μέ τή δύναμή του τήν κρυφή,
μέ τήν πρώτη του δεμένο τήν άρχή
και μέ τήν άντρίκεια του ψυχή!

*Η εύκολόρριχτη στίς φτέρνες πήγε ή σκέπη,
κι' όλο τό κορμί μεγάλωσε και βλέπει!

Βλέπουνε κ' οί άκμές κ' οί γύροι του κ' οί μύτες,
τά δυό γόνατα κ' οί άγκώνες κ' οί νωμήτες
στόματα—λαλούν τή βάρβαρή τους γλώσσα,
μάτια έγίνηκαν και βλέπουν— άλλα τόσα!
κι' όπου άρμός, καρδιά χτυπά και καρδιοχτύπι!
— Του ματιού ό βολβός ποιός νοιάζεται κι' άν λείπη;

Μάτια άνώφελα κ' ή άχτίδα πού σάς κρούει!
*Η ράχη ή τυφλή πού άκαρτερεί κι' άκούει,
σκύφτει ύπάκουη, και πάσχει, νά περάση
ή τρεχούμενη ή άφή νά τή διαβάση,
κ' οί άπιαστοι οί άρμοί παίζουν άπάνω-κάτω,
παίζουν στό άπό μέσα τών γονάτω...

*Από φίλημα τά μέλη μαθημένα
τρέμουν άπ' τό γόνα ως τόν αυχένα!

—*Αχ, μά ποιός βολει και ποιός νά τό θελήση,
μέ τό άληθινό φιλι νά σάς φιλήση,
ποιός νά σάς ξοδέψη, ποιός νά σάς χαρή,
άβαθοι, σωρό, τής ύλης θησαυροί;

*Αχ και πώς βολει, προτού νά σάς άγγιζη,
νά μη μέλωσε τό στόμα και νά πήζη,
— νά ξερριζωθής, σαν τρίβολος κακός,
γνώμη άγύριστη και πείσμα τής σαρκός;

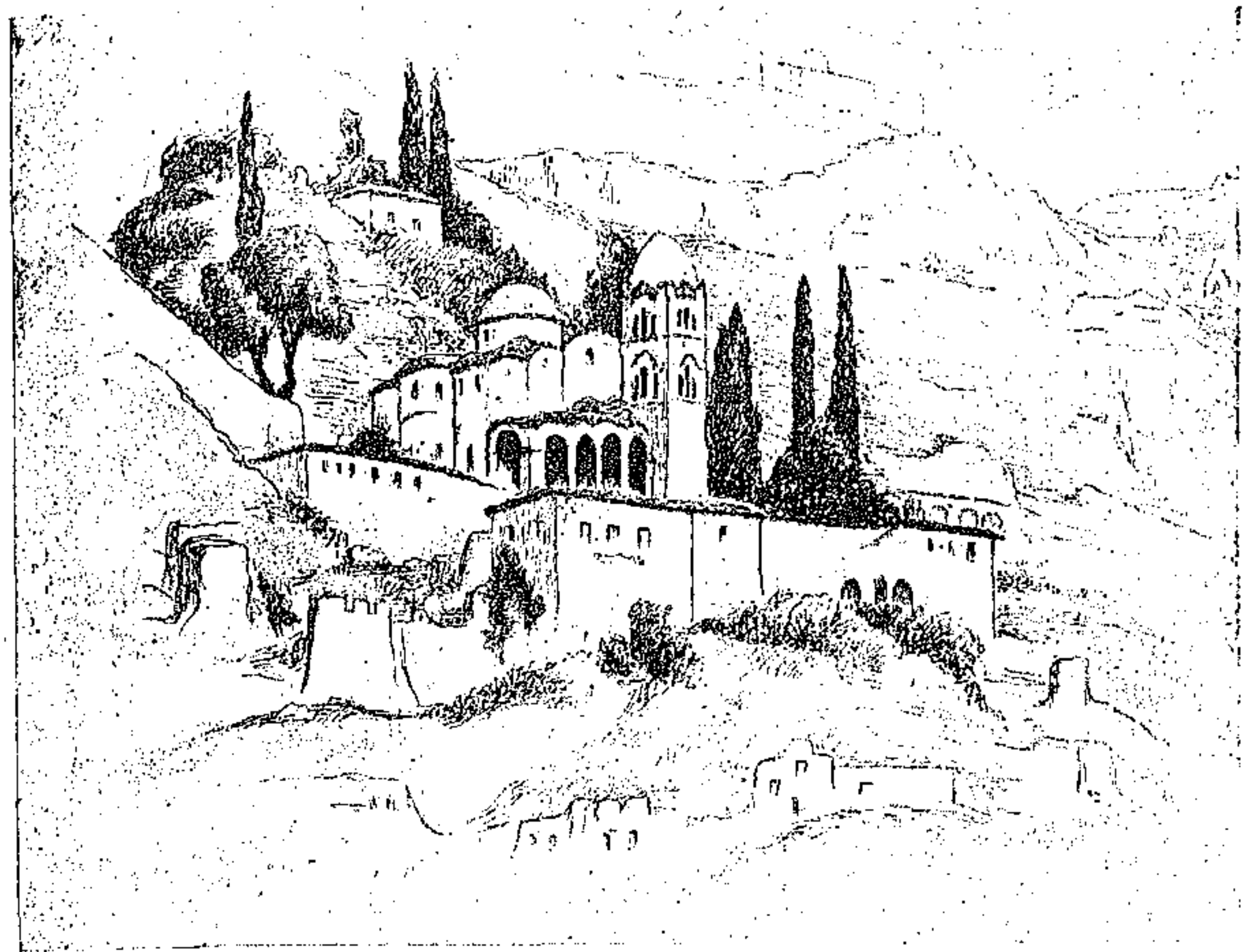
Ποιός νά σάς γευτή και νά σάς μεταλάβη;
Δέν είναι νά πιής κ' ή δίψα σου νά παύη!
Δέν τό δύνεται κανέννας νά σάς πάρη:
Είστε τό νερό τό μάταιο, τό φεγγάρι...

—Στίχοι ίσα μ' έδω, άχ, ξερετ' έσείς,
πόσο είν' ή τιμή σας περισσή,
ρίμες και τσακίσματα και γύροι,
στίχοι νά σας πιώ μέσ στό ποτήρι,
ξερετε καλά μέ τί είν' άγορασμένη
τούτη ή ύστερινή ή χαρά πού μέ λαβαίνει.

Τώρα στά φιλιά κείνα πού ζούν άκόμα,
τώρα στά φιλιά ρίχνω χώμα και χώμα
(ζωντανά φιλιά πού τ' άρνιέται τό χώμα)
στά πηχτά φιλιά μέ τό στεγνό τό στόμα!

Στίχοι ίσα μ' έδω, άχ, ξερετ' έσείς,
πόσο είν' ή τιμή σας περισσή.

*Εγνοια και καημός! Για πέστε, τί είν' αυτό;
Είστε τάχα έσείς τ' άκέριο μου γραφτό,
για μην είσαστε τό νόημα κι' ό σκοπός μου,
τούτης μου τής ζωής τό νόημα— και του κόσμου;

ΑΥΚΟΥΡΓΟΣ ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ

ΜΙΣΤΡΑΣ

ΑΠ' ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΟ

*Εκείνη μου μιλεί, κ' έγώ ούδέ τό κατέχω,
κ' έγώ μηδέ πού άκούω, μά τήνέ καμαρώνω,
τηνέ παραμονεύω, τηνέ περιτρέχω,
κι' άχνάρι-άχνάρι πιάνομαι και ξεσηκώνω,

κι' όλο πασχίζω, μέ τήν όψη της τήν ίδια,
τών μάγουλων τά μηλα, τό άτεχνο τό στόμα,
τήν κώχη του ματιού, τό σμείξιμο στά φρύδια,—
του κοριτσιού τό πρόσωπο νά δέσω άκόμα...

Μιλεί, κι' ούδέ προσέχω κι' ούδέ πού πιστεύω
στό έβγαλμα μοναχά παραστέκω τής νειότης,
του κοριτσιού τήν όψη μοναχά αναδεύω,
— μέσ στό νού μου μισή, μισή τό πρόσωπό της.

Τής μύτης τώρα ή ρίζα πού πετᾷ, ένα νεύρο,
κι' άλλου ό βολβός γλυκός κι' άλλου σκληρός σαν πέτρα
σκαλίζω, και πολύ δέν πάσχω για ν' άνεύρω
κάτω άπ' τίς δεύτερες γραμμές, τά πρώτα μέτρα.

Μέ τό νού μου τίς άπλες του καιρού άκονίζω,
μέ τό νού παρασταίνω τή γραφή τήν πρώτη.

χωρίζω τις ρηχές αράδες, ξεχωρίζω.
— κ' εύκολάγραπτην έχω τή γλυκειά τή νειότη!

Κι' εκείνη, άλλοῦ μιλάει, κι' άλλοῦ χαμογελάει:
ὁ λόγος σχήματα στά χείλη της σκαλίζει,
τῶνα τ' ἄλλο ξεπίσω κυνηγάει καί πάει,
— ὡς πού ἡ κόρη τελεύει κ' ἡ γυναίκα ἀρχίζει!

*Αχ! Ποιός ἀξαφνα τόπραξε τοῦτο τό κρίμα;
Μόλις τὸ θέλημά μου ἀκέριο εἶχα πετύχει,
— κλωστή ἦτανε, κ' ἐκόπηκε τὸ ἀπιαστο σχῆμα
καί ξανά τὸ λαβαίνει ἡ σύγκριση κ' ἡ τύχη...

— Δίβουλη γνώμη! Οὐσία οἰκὸν τὰ φθαρτὰ δρίζεις,
θαρρεῖς πὸς μέ τὸν πόνο τους δέν ὑποφέρεις;
*Ἄν ἀσκημίσουν, μέσα τους κ' ἐσὺ ἀσκημίζεις,
κι' ἂν θνήσκουν, φανερώνεσαι θνητῆ — τὸ ξέρεις;

ΣΠΙΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Πολυκατοικημένο εἶναι τὸ ράφι
μὲ τις γλάστρες πηχτὰ τὰ φύλλα καί τὰ κλώνια:
γλάστρες κι' ὡς μὲς στήν πέτρινη, τὴ στεγνὴ σκάφη,
κι' ὁ φύκος, γείτονας, σκουντᾶ τὰ πελαργόνια.

Τὸ μοῦσκλο, βελονιά τὴ βελονιά, καί βρίσκει
παντοῦ τὴν κούφια ρίζα νὰ κατασκεπάσει,
κ' ἡ ἀγρία ἢ φραγκοσουκιά, πὸν τῆς τρέμουν οἱ δισκοί,
ζωτικὴ σάρκα ἀγκαθερή, πράσινη μοιάζει.

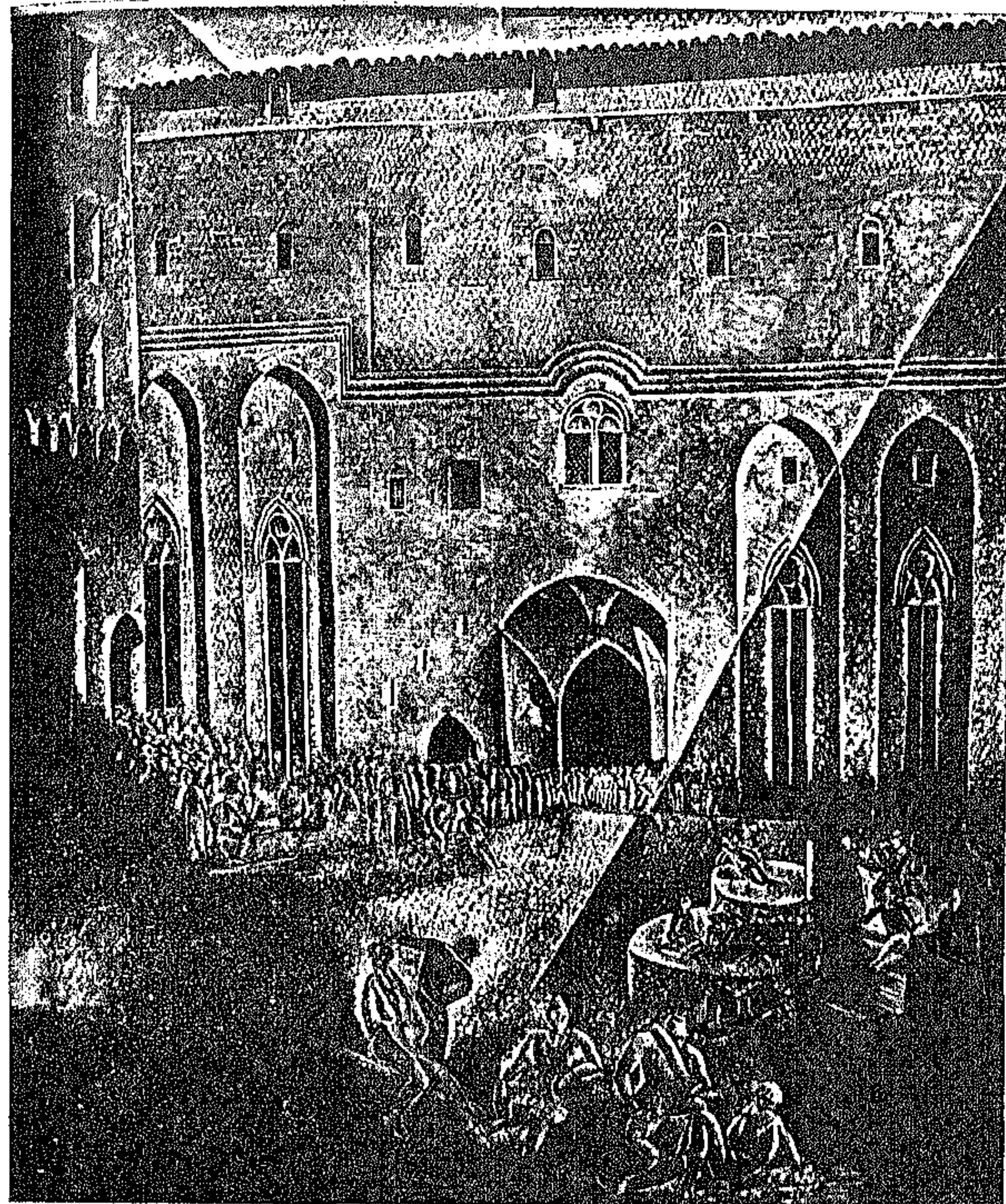
Κι' ἀξαφνα, κάπου ἐδῶ ἀπ' τὰ χόρτα, αὐτοῦ, πὸ πέρα
φύσημα ὀλίγο ἐκίνησε νὰ τὰ πειράξει
μόλις πὸν ἐσύγχισε τὸν ἄθυμον ἀέρα...
Χαλάει τὰ φύλλα, βιάζεται, χαλάει τὴν τάξη,

κ' ἡ σταχτερὴ, ἡ περπατημένη ἢ πρασινάδα,
τὸ μελαγχολικὸ κορίτσι πὸν διαβάσει,
τὰ ἡμερινὰ τὰ μάρμαρα, ἢ περιπλοκάδα,
τὸ σπιτικὸ περιβολάκι, συννεφιάζει...

Μυριστικά, ποτιστικά γύρω ἀπ' τὴ βρύση
παράταιρα ἐσυγκλίναν κ' ἐξανακαθήσαν...
κάτι ξένο ὡσὰν νᾶρθε ἐδῶ νὰ κατοικήσει
καί μιὰ φοῦχτα σπουργίτια δμόγνωμα ἐσκορπίσαν.

*Ἐλειψε κιόλας, *Ἦτανε μιὰ ἀπάτη ἀκόμα...
μούχρωμα — κ' ἔλυωσε, κ' ἴσκιος ἀπλῆς ἡμέρας.
— Γιὰ τὴ σάρκα πικρὸς, ἀχ! πικρὸς κι' ὡς τὸ στόμα,
τοῦ πρωτοχινοπώρου πέρασεν ὁ ἀγέρας...

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ

ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΠΑΛΑΤΙ

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΜΕ ΑΔΕΙΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Είχα πεθάνει, κι' έπειδή ό φίλος μου Βουτυράς, όταν έγραψε τό βιβλίο του «Μέσα στην κόλαση», λησμόνησε νά με βάλει κι' έμένα κάπου εκεί, δέν ήξερα πού νά πάω, κι' έτσι τό πρώτο στρατί πού βρέθηκε έμπρός μου τό πήρα κι' όπου πιά μ' έβγαζε. Πήγα, πήγα... από μέρες κι' από ώρες δέν καταλάβαινα' περπατούσα μέσα σέ μιάν όμίχλη φωτεινή, πού δέ μ' άφηνε νά βλέπω άλλο από τό στρατί πού ακολουθούσα κι' αυτό ως ένα δυό βήματα έμπρός. Ούτε ξημέρωνε, ούτε μεσημέριαζε, ούτε σουρούπωνε, ούτε νύχτωνε. Τούλάχιστο νά κουραζόμουνα κάποτε, κάτι θά καταλάβαινα κι' άπ' αυτό' αλλά δέ βαρυνόσαι! Φανταζόμουνα, όπως πριν πεθάνω, τή γή κάτω και τόν ούρανό ψηλά, άλλ' ούτε εκείνην ούτε αυτόν έβλεπα.

«Έχει γούστο, συλλογιζόμουνα, νά πήρα στρατί πού νά μοιάζει μ' εκείνα τά μονοπάτια πού είναι κάτω στή γή, στά βουνά και στά δάση, πού σέ πώνε ως ένα μέρος κι' έπειτα σταματούν, ή νά είνε κανένα χωρίς τέλος! Ωραίο γλέντι, μά τήν αλήθεια!

Κάποτε, όταν ήμουνα στή γή και τύχαινε νά νυχτωθώ στό δρόμο σέ μέρος άγνωστο, τέντωνά τ' αύτιά μου κι' άκουρμαζόμουν ν' άκούσω ή τή φωνή κανενός πετειναριού ή τό άλύχτισμα κανενός σκύλου, ή άνοιγα διάπλατα τά μάτια για ν' άρπάξω πουθενά μέσα στό σκοτάδι κανένα φώς, για νά καταλάβω ότι σιμώνω σέ κατοικία ανθρώπων.

«Έτσι και τώρα κάτι προσπαθούσα νά κάνω, για νά κατατοπιστώ, μά όλες μου οι προσπάθειες πήγαιναν χαμένες. Η όμίχλώδης ατμόσφαιρα μ' έξωνεν από παντού μαζί μ' ένα βουητό, πού καλά-καλά δέν καταλάβαινα άν ήταν ή χλαλοή πού ανέβαινε από τή γή ή από κανέναν άλλο κόσμο σαν τή γή, ή άπλώς βούϊζαν τ' αύτιά μου.

«Όμως νά, ξαφνικά κόντεψα νά σπάσω τά μουτρα μου πάνω σέ μιá μεγάλη θύρα, πού παρουσιάστηκε έμπρός μου άναπάντεχα.

Στάθηκα και τήν περιεργάστηκα. Δέν

ήταν δά και καμιά σπουδαία. Μονόφυλλη, με μόνο άτολίδι ένα μπρούτζινο χέρι πού κράταγε ένα μήλο, για νά χτυπήσει κανείς. Δηλαδή, μ' άλλα λόγια, μιá πολύ συνειθισμένη θύρα, πού κάτω στή γή μόλις θά τήν καταδεχότανε ό άνθρωπος για θύρα σ' ένα μαντρωμένο οικόπεδό του. Από τά πλάγια ήταν δέν ήταν τοίχος, δέν ξέρω, γιατί δέ φαινόταν τίποτε, και ούτε θέλησα νά ιδώ, γιατί ήξερα πως για νά υπάρχει θύρα, θά υπήρχε και τοίχος, καλός κακός, πάντα καλύτερος από εκείνους πού έφτιαναν τελευταία κάτω στή γή οί κτιστάδες με τό όκτάωρο.

Δέν πολυσυλλογίστηκα τί θά έκανα' έπιασα τό χτυπητήρι και χτυπούσα. Σέ λίγο άνοιξε ή θύρα και στό άνοιγμα χύθηκε έμπρός στά μάτια μου μιá κατάλευκη γενειάδα.

«Νά ιδείς πού έπεσα στόν παράδεισο, συλλογίστηκα εύθύς, κι' αύτή ή γενειάδα θά είνε του «Αγιου Πέτρου, Φουρτούνα μου! Κατρακύλα πού με περιμένει!»

«Ωστόσο σήκωσα με συστολή τά μάτια κι' είδα τί μορφή του' δέ μου φάνηκε κατσοφιασμένη. Πήρα θάρρος.

— Ποιός είσαι του λόγου σου; με ρώτησε.

Είπα τ' όνομά μου.

— Πούθεν έρχεσαι;

— Από τή Γή κι' από τήν Ελλάδα.

— Μμ! Έκανεν ό «Αγιος Πέτρος» δέ σε ρωτώ τή δουλειά έκανες εκεί' άσφαλώς έφημερίδα θάβγαζες.

— Δέν τό πέτυχες, «Αγιέ μου, και νά με συμπαθās.

— Μπα! ν' άκούσω λοιπόν.

— «Ημουν γολοτέχνης, μά όχι πώς ζούσα άπ' αύτή τή δουλειά. Καλά πού είχα μιá θέση σ' ένα ύπουργείο, άλλοιως από καιρό θά σου έρχόμουνα πεσκέσι από τήν πείνα.

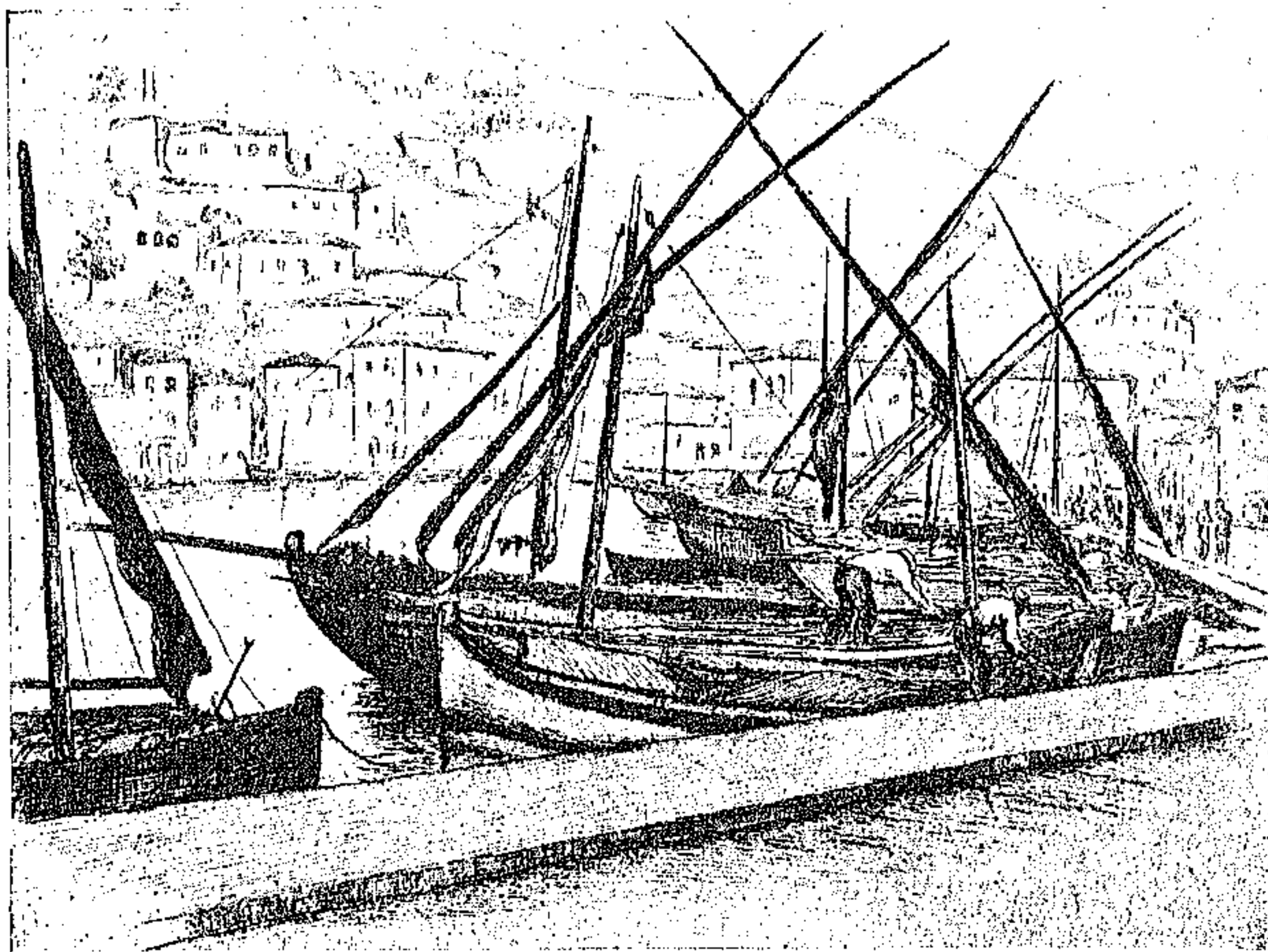
— Θέλεις νά πείς πώς τώρα μουρθες χορτάτος!

— Όπωςδήποτε...

«Ο «Αγιος Πέτρος, στό άναμεταξύ, άνοιξε ένα βιβλίο μεγάλο, πού ήταν εκεί σ' ένα αναλόγιο, στάθηκε σ' ένα κατεβατό, κούνησε τό κεφάλι του και μου είπε.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ ΚΟΓΕΒΙΝΑΣ

ΚΑΪΚΙΑ

— Δηλαδή ;
— Δηλαδή πριν χίλια χρόνια.

Τώρα ήμουνα μέσα, δέν πρόφτασα όμως καλά καλά να συνέλθω, όταν είδα να φτάνει χαμηλοπετώντας ένα μικρούλικο αεροπλάνο, να σταματά κοντά μας και να ηρπάξει απ' αυτό ένα κοριτσόπουλο.

— Βλέπω έχεις συντροφιά, λέει του φαντάρου, ενώ εγώ ξεμάκρυνα λίγο κι' έκανα πώς κοίταζα άλλο.

— Ναι, πριν από λίγο βρέθηκε αυτός μπροστά μου, χωρίς να καταλάβω από πού και πώς. 'Υποπτεύομαι όμως πώς δέν είναι καλά ο άνθρωπος' κάποια λόξα έχει. Να ιδούμε όμως τί έφερε, γιατί πρέπει να τον κρατήσουμε να φάει μαζί μας.

Στρωθήκαμε στο φαγι και τρώγοντας έμαθα πώς ήταν φιλενάδα του. Μπερδεύτηκα όμως πολύ όταν μετά το φαγι την άκουσα να του λέει.

— Είναι πολύ συμπαθητικός ο καύμενούλης.

— Κατεργάρα, της είπε χαμογελώντας εκείνος.

'Η κοπέλλα γέλασε τσαχπίνικα, έσκυψε

τον φίλησε κι' έσυρε έμένα μέσα στο σπιτάκι, χωρίς να μ' αφήσει καιρό να πω ένα λόγο.

Μ' έτρωγεν όμως ή λαχτάρα να φτάσω στην Αθήνα κι' όσα νέα και παράξενα έβλεπα μεγάλωναν τη λαχτάρα μου. Παρακάλεσα, λοιπόν, να μου δείξουν ένα μονοπάτι να κατέβω ως τη σιδηροδρομική γραμμή. Δέν κατάλαβαν τί τους ζητούσα.

— Σιδηροδρομική γραμμή δέν ξέρουμε τί είναι' αν όμως θές να πάς στην Αθήνα, όπου νάναι θα περάσει το λεωφορείο.

Κι' αλήθεια, σε λίγο περνούσε ένα μεγάλο αεροπλάνο. 'Ο φαντάρος έκανε ένα σημείο με το χέρι του κι' αυτό κατέβηκε κοντά μας. 'Αποχαιρέτησα τους καλούς μου φίλους κι' ανέβηκα. Το αεροπλάνο ξεκίνησε, όπως ήξερα εγώ να ξεκινά ο σιδηρόδρομος. Σε λίγο με πλησίασε ένας κύριος, με ρώτησε για πού πάω και μου έδωσε ένα χαρτάκι.

— Το εισιτήριό σας.

Πήρα το χαρτάκι και θέλησα να πληρώσω.

— Πόσο κάνει; τον ρώτησα δειλά.

— Τρία διεθνή.
Κι' επειδή με είδε στενοχωρημένο, μου είπε με μεγάλη ευγένεια:

— Δέν πειράζει αν λησμονήσατε να πάρετε μαζί σας χρήματα. Θα λάβετε τον κόπο να τα στείλετε στην 'Εταιρία όταν φτάσουμε.

Κι' εγώ έλεγα πώς θα μ' έπιανε από το γιακά να με πετάξει έξω, όπως στον καιρό της Πάουερ.

'Όταν φτάσαμε στην Αθήνα, έτριβα τα μάτια μου. 'Η Αθήνα ήταν αυτή! Μιά και δυό τραβώ κατά τη γειτονιά μου, την Πλάκα. Πού Πλάκα, πού Αναφιώτικα! Τίποτες κάτω από την 'Ακρόπολη' στη θέση τους άπλωνότανε ένας κήπος μ' αρχαιότητες και συντριβάνια. Στη θέση που ήταν το σπίτι μας, τώρα ήταν μία πελώρια πορτοκαλλιά. Τότε θυμήθηκα το Μωραΐτινη τον Τίμο, που είχε τραγουδήσει με καυμό την Πλάκα, που στά δρομάκια της άνθιζαν οι γαζίες, στις αλύορτες γυρτές. Κάθησα σ' ένα παγκάκι να ξεκουραστώ και ν' αναπολήσω τη γειτονιά αυτή, που ξεχώριζε

άλλοτες μέσα σ' όλες της Αθήνας για το τοπικό της χρώμα, κι' έκλαψα πικρά.

Σε λίγο ένα τσουρμο παιδάκια μπήκαν με φωνές χαράς. Πίσω τους έρχόταν μία κοπέλλα ως είκοσι χρόνων. Χωρίς να στενοχωρηθή διάλου, ήρθε και κάθισε στο ίδιο παγκάκι, ενώ τα παιδάκια σκόρπισαν τρέχοντας μέσα στον κήπο.

— Καλημέρα, μου λέει και της άπαντώ στο χαιρετισμό της.

Σκέφτηκα να έπωφεληθώ για να μάθω τόσα ερωτηματικά είχιν μέσα στο μυαλό μου από τη στιγμή που ξαναπάτησα στη Γη.

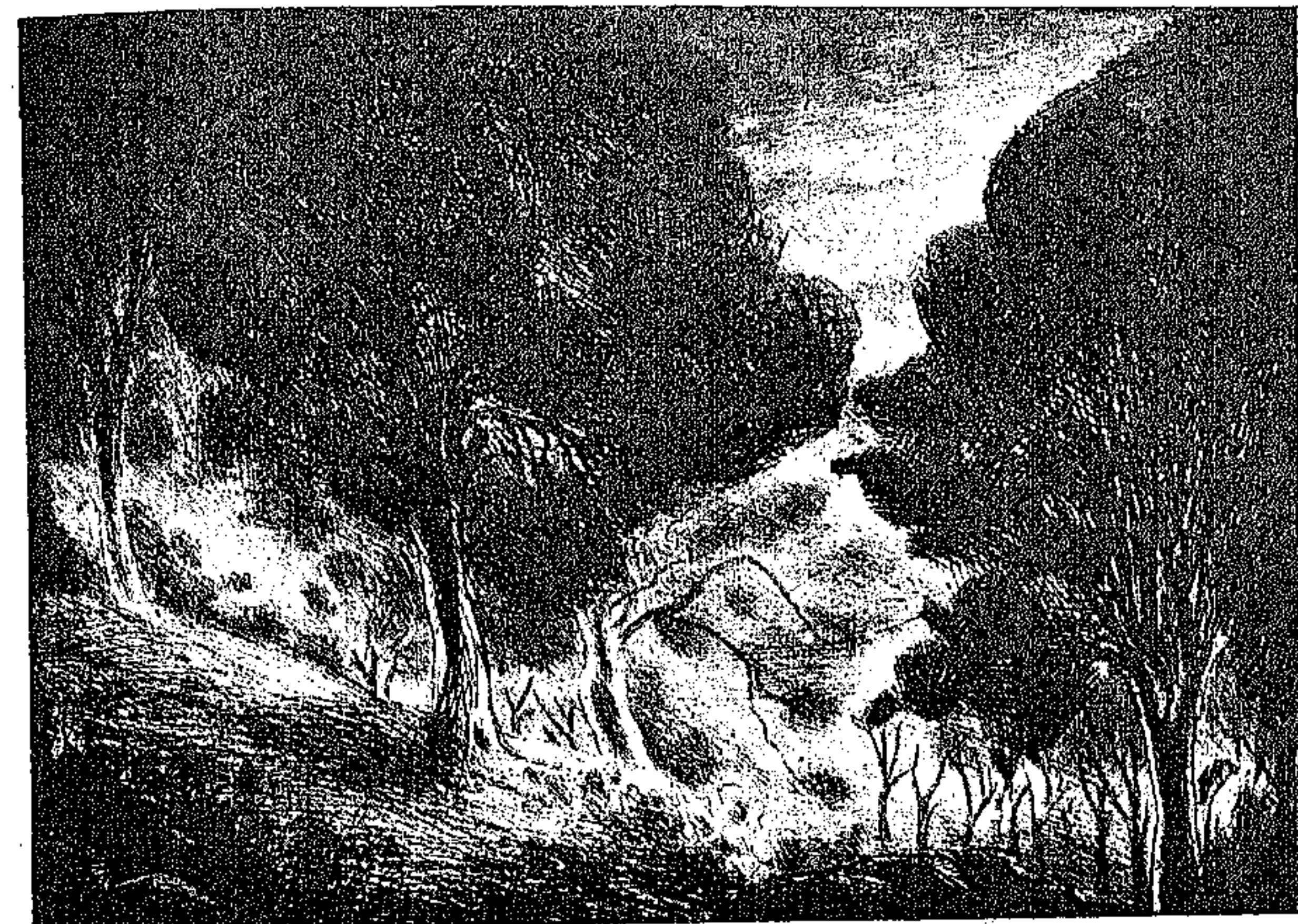
— Φαίνεστε ξένος, μου είπε ή κοπέλλα.

— Δηλαδή είμαι από την Ελλάδα, όμως από μικρό, πολύ μικρό παιδί, ξενητεύτηκα και τώρα που γύρισα είναι σά να είμαι ξένος. Πέστε μου ό,τι ξέρετε για την Ελλάδα' διψώ να μάθω.

'Η κοπέλλα γέλασε.

— Δέν μπορεί να μη ξέρετε ότι ή Ελλάδα είναι ένα από τα δημοσπονδιακά κράτη της Πανευρώπης, που ανήκει στη συνομοσπονδία της Γης, ότι έδρα της συνομο-

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΑΓΓΕΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΑΣΟΣ

— Θὰ σὰς πῶ τὸ μυστικό μου· καὶ τῆς ἐξιστόρησα ποιὸς ἴμουν καὶ πῶς εἶχα ἔρθει στὴ Γῆ.

Μ' ἀκούσε μὲ πολλὴ σοβαρότητα· στὸ τέλος τὴν εἶδα νὰ βγάξει τὸ συνομιλητὴ καὶ κάτι νὰ λέει σὲ μιὰ γλώσσα ποὺ δὲν τὴν κατάλαβα· θὰ ἦταν ἡ συνομοσπονδιακὴ.

— Καταλάβετε, μὲ ρώτησε, τί εἶπα;

— Ὁχι, τῆς ἀπάντησα, ἀλλὰ φαντάζομαι ὅτι θὰ εἰδοποιήσατε τὴν ἀστυνομία.

— Ἀστυνομία σήμερα δὲν ὑπάρχει τὴ διαδέχτηκε ἡ Κατεύθυνση τῆς τάξεως.

Πρὶν μοῦ δώσει ἄλλες ἐξηγήσεις, ἔφτασαν δύο ἄντρες πάλιν σ' ἕνα εἶδος παγοπέδιλα, μᾶς πλησίασαν, κάτι εἶπανε μὲ τὴν Ποθητὴ, κι' ὕστερα, γυρνώντας πρὸς ἐμένα, μοῦ εἶπαν ὅτι μὲ παρακαλοῦν ἐκ μέρους τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Πολιτείας νὰ τοὺς ἀκολουθήσω.

«Ὁχι βάσανα! συλλογίστηκα· ἀνάθεμά σε, Ποθητὴ, κρίμα στὴν ἐμπιστοσύνη ποὺ σοῦ ἔδειξα. Ποιὸς ξέρει τί μπουτροῦμι μὲ περιμένει ἤ, ἂν μὲ πάρουν γιὰ τρελλό, χαίρε, Δελαπατριδῆ, θὰ σὲ συναντήσω στὸ Δαφνί.»

Πότε βρέθηκα στὸ Ἰνστιτούτο, ἕνα πελώριο κτίριο, χτισμένο ἐκεῖ ποὺ στὸν καιρὸ μου ἦταν ὁ «Εὐαγγελισμὸς» κι' ἡ περιοχὴ του πρὸς τὸν Λυκαβητό, οὔτε κι' ἐγὼ κατάλαβα. Μ' εἶχαν πάρει ἀπὸ τίς μασχάλες οἱ δύο ὑποχρεωτικῶτατοι κύριοι καὶ σηκωτὸν μὲ φέραν ὡς ἐκεῖ.

Μὲ πολλὴ εὐγένεια μ' ἐμπήσαν σ' ἕνα καθαρώτατο δωμάτιο — ὅλα ἔλαμπαν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν κάστρα — ὅπου, ἐμπρὸς σ' ἕνα τραπέζι, καθόντουσαν τρεῖς κύριοι, ποὺ μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐγένεια τοῦ κόσμου μὲ παρακάλεσαν νὰ καθίσω σὲ μιὰ πολυθρόνα.

«Ἐδῶ, Ἀργη, εἶπα μέσα μου, πρέπει ν' ἀφήσεις κατὰ μέρος τὴ ρωμεϊκὴ κουτοπονηριά· ἂν γλυτώσης τὸ ζουρλομανδύα, μόνο μὲ τὴν εἰλικρίνεια θὰ μπορέσεις.»

— Πῶς συμβαίνει, μὲ ρώτησαν, νὰ μὴ γνωρίζετε τὴ συνομοσπονδιακὴ;

Μὲ θάρρος ποὺ μοῦ τὸ ἐνέπνεε ἡ σοβαρότητά τους, διηγήθηκα τὸ ἱστορικὸ μου. Μὲ ἀκούσαν μὲ πολλὴ προσοχή, Ζήτησαν καὶ τοὺς ἔφεραν τὸ Ἄλφα μιᾶς Ἐγκυκλοπαιδείας, ποὺ δὲν ἦταν οὔτε τοῦ Ἐλευθερουδάκη, οὔτε τοῦ Πυρσοῦ, βρῆκαν τὸ ὄνομά μου, διάβασαν τὸ βιογραφικὸ μου σημεῖωμα, μίλησαν μὲ τὸ συνομιλητὴ μὲ τὸν φαντάρου τοῦ συνοριακοῦ φυλακείου, μὲ τὴν παιδαγωγὸ Ποθητὴ. Μ' ἐξέτασαν μὲ διάφορα ὄργανα, ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὰ περιγράψω, καὶ στὸ τέλος συμφώνησαν μεταξύ τους ὅτι ἔχουν ἐμπρὸς τοὺς μιὰ περίπτωσι ἑλαφρῶς ψυχοπνευματικῆς συμπαθείας ἐξ ἀνωμάλου λειτουργίας τῶν ἐνδοκυτταρικῶν ἀδένων. Δίνοντάς μου ἕνα χαρτί, μοῦ εἶπαν.

— Εἶστε ἐλεύθερος καὶ προστατευόμενος τῆς Πολιτείας.

Μὲ χίλιες δυὸ ὑποκλίσεις ἔφυγα ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ μοῦ χάρισαν κι' ἕνα συνομιλητὴ. Τί νὰ τὸν ἔκανα, ἀφοῦ δὲν ἤξερα πῶς νὰ τὸν μεταχειριστῶ καὶ δὲ γνώριζα κανένα! Κανένα; Κι' ἡ Ποθητὴ; Ὅσοσο ἀνοιξα τὸ χαρτί, ποὺ μοῦ δώσανε, καὶ... μὰ ἦταν δυνατό! Πότε μοῦ τὴν εἶχανε σκαρώσει! ἡ εἰκόνα μου ὄλοζώντανη κι' ἀπὸ κάτω χωρὶς ὄνομα: «Προστατευόμενος τῆς Πολιτείας», μιὰ σφραγίδα καὶ τρεῖς ὑπογραφές, τρυπητὰ ὅλα τὰ τελευταῖα πάντα στὸ χαρτί.

«Νὰ ἀνθρώποι μιὰ φορά, ποὺ σοῦ κάνουνε τὸ καλὸ χωρὶς νὰ σὲ ρεζιλεύουνε», εἶπα μέσα μου.

Σὲ τί μοῦ χρειάζοταν ὅμως αὐτὸ τὸ χαρτί δὲν ἤξερα κι' ἔπρεπε νὰ μάθω. Νάταν ἀκόμα ἡ Ποθητὴ στὸν κῆπο; Γραμμὴ γιὰ ἐκεῖ. Καθόταν στὸ ἴδιο παγκάκι.

— Νὰ φιλήσω τὰ ποδαράκια σου, Ποθητοῦλα· κάποιον καλὸ μοῦ ἔκανες, ὅμως σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ ἐξηγήσης, γιατί ἐγὼ τὸ διαισθάνομαι, μὰ δὲν τὸ καταλαβαίνω. Τί πάει νὰ πῆ αὐτὸ τὸ χαρτί;

— Αὐτὸ τὸ χαρτί θὰ πῆ ὅτι λέγατε σεῖς οἱ παλιοὶ «ζωὴ καὶ κόττα». Ὅλα ἐλεύθερα κι' οἱ κῆποι τῆς Πολιτείας καὶ τὰ ἀουλα καὶ τὰ μαγαζιά κι' οἱ κατοικίες τῶν πολιτῶν. Σοῦ δῶσαν καὶ συνομιλητὴ, ὡραία! Τὸν πῆρε, τὸν ρύθμισε, μοῦ τὸν ἔδωκε πίσω καὶ μοῦ εἶπε:

— Ἄμα μὲ χρειαστῆς, πάτα αὐτὸ τὸ κουμπάκι καὶ μίλησέ μου.

Ἄδιόρθωτος νοσταλγός, ἀφησα τὴν Ποθητὴ καὶ ζήτησα νὰ βρῶ μιὰ ταβερνούλα νὰ τσιμπήσω κάτι. Πουθενὰ δὲν ἀκούσα μυρωδιά ἀπὸ κοκορέτσι· ταβερνούλα πουθενὰ δὲν ἀνακάλυψα. Τὶς Πλακιώτικες τίς εἶχε πάρει τὸ σχέδιο, τίς ἄλλες, ποὺ ἦταν σκορπισμένες στὴν πόλη, τὸ ρέμα. Καὶ τώρα, συλλογίστηκα, ποῦ πίνουν τὸ κρασί τους οἱ Μοιραῖοι τοῦ Βάρναλη;

Τέλος βρῆκα ἕνα ἐστιατόριο καὶ μπήκα. Κάθισα σ' ἕνα πεντακάθαρο τραπέζι καὶ πῆρα τὸν κατάλογο τῶν φαγητῶν. Ἀπὸ πάνω ὡς κάτω χορταρικὰ μαγειρεμένα μὲ διάφορους τρόπους καὶ κάτω-κάτω μιὰ μεγάλη ποικιλία ἀπὸ ὀπωρικά. Ἀπὸ κρέας τίποτε. Ὄταν μὲ πλησίασε τὸ παιδί τοῦ ἐστιατορίου, καλοῦ κακοῦ τοῦ ἔδειξα τὸ πιστοποιητικὸ μου. Ξέρεις τί γίνεται! τὸ ρωμεϊκὸ βέβαια εἶχε ἀλλάξει, καὶ πολὺ μάλιστα, ἀλλὰ δύσκολο ἦταν νὰ βῶ ὅλα αὐτὰ ἐπιφανειακά!

— Ὅτι ἀγαπᾶτε μοῦ εἶπε τὸ παιδί φιλοφρονέστατα.

Ἄρα τὸ χαρτί εἶχε πέραση· ἐγὼ ὅμως ἤθελα νὰ πληροφορηθῶ μήπως τυχόν ἦταν νηστεία καὶ δὲν εἶχαν κρεατινὰ κι' ἂν θὰ μποροῦσα νὰ πελεκήσω κανένα παιδάκι ἢ μπριζόλα. Ἡ διπλωματία, λοιπόν, σ' ἐνέργεια.

— Φαντάσου, ἀγαπητέ μου, τοῦ εἶπα, ὅτι ὑπῆρξε μιὰ ἐποχὴ ποὺ οἱ κατάλογοι ἦταν

γεμάτοι ἀπὸ φαγητά, καμωμένα ἀπὸ σὰρκες ζώων!

— Κάτι τέτοιο ἔχω ἀκουστά, μοῦ ἀπάντησε· πόσο βάρβαροι πρέπει νὰ ἦταν οἱ ἄνθρωποι τότε!

«Ἄρπα τὴν, συλλογίστηκα, φίλε μου Ἀργη, καὶ πάρε το ἀπόφαση, ὅτι οὔτε ὀβελίαν, οὔτε ἀρνάκι ψητὸ, οὔτε μοσχαρακι μὲ σάλτσα θὰ γευθεῖς, οὔτε καμμιάν ἄλλη λιχουδιά ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ εὐφραίναν τοὺς καλοφραγᾶδες τοῦ καιροῦ σου!»

Πῆρα τοὺς δρόμους· ἀγνωρίστη ἡ Ἀθήνα στὴν κίνησι καὶ στὴ ζωὴ της. Λεπτομέρειες μὴν περιμένετε οὔτε γιὰ τοὺς δρόμους, οὔτε γιὰ τὰ κτίρια, οὔτε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, πῶς ντυνόntonουσαν, πῶς μιλοῦσαν, πῶς φερνόntonουσαν, οὔτε γιὰ τίς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς ἰδέες τους καὶ τὴν ἀπειρία τῶν ἄλλων, ποὺ κάνουν μιὰ κοινωνία, ἐμπόριο, βιομηχανία, συγκοινωνία, ἤθη, ἔθιμα. Αὐτὸ λέω μονάχα, πῶς οἱ ἄνθρωποι ἦταν ὅλοι γεροί, γελαστοί, εὐχарιστημένοι. Ζητιάνο δὲν εἶδα πουθενὰ, καὶ παντοῦ περιβόλια, μιὰ πλήμμουρα πράσινου μέσα στὴν Ἀθήνα κι' ἔξω στὰ περίχωρα, ὡς κι' αὐτὸς ὁ κακοτράχαλος Ὑμηττός ἦταν καταπράσινος. Ὅμολογοῦσα ὅτι τώρα ἦταν ὅλα ἀπὸ ὀμορφα, ἀλλὰ ἤμουν τόσο ξένος μέσα στὴν Ἀθήνα, ποὺ ἦρθε στιγμή ποὺ μελαγχόλησα.

Εὐτυχῶς μὲ θυμήθηκε ἡ Ποθητὴ, γιατί ἀκούσα τὸ κουδουνάκι τοῦ συνομιλητῆ μου καὶ κατόπι τὴ φωνούλα της.

— Τί γίνεσαι, ἀγαπητέ, ποῦ σ' ἔχουν φέρει οἱ ἐξερευνησεις σου;

— Ἄχι, κοπέλλα μου, οἱ ἐξερευνησεις μου μὲ φέρανε στὴν ἀπελπισία. Περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου.

— Μήπως ἡ συντροφιά μου θὰ σοῦ ἔκανε καλὸ;

— Καὶ τὸ ρωτᾶς, μικρούλα μου!

Μὲ τὴν Ποθητὴ ἔζησα κι' ἐγὼ δὲν ξέρω πόσο. Τῆς ἄρεξε νὰ τῆς διηγοῦμαι γιὰ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Μ' ἀκούε μὲ περιέργεια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ συγκατάβαση μητέρας ποὺ ἀκούει τὸν πιτσιρικο γιὰ τῆς νὰ λέει τὰ κατορθώματά της. Ἀνακαλύψαμε στίς βιβλιοθήκες τὰ βιβλία μου. τὰ διαβάσαμε μαζί καὶ πολλές φορές ἀποκοιμήθηκα στὴν ἀγκαλιά της ἀπαγγέλλοντάς της στίχους μου. Τῆς εἶχαν ἀρέσει πολὺ οἱ δύο αὐτοί:

Θὰ στρώσω εὐθὺς τίς φλοκωτέες
νὰ κοιμηθοῦμε ἀντάμα.

Ξάφνου κάποτες ἔνοιωσα μιὰ μεγάλη κούραση κι' ἀνίκητη ἐπιθυμία νὰ κλείσω τὰ μάτια...

Σὲ λιγάκι περνοῦσα ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν Ἅγιο Πέτρο

— Καλῶς τον! μοῦ εἶπε χαμογελαστός,
φαίνεται πῶς στὴ Γῆ ἔλειψαν οἱ μπακάληδες.

Μοῦ ἔκανε σωματικὴ ἔρευνα, πῆρε ἀπὸ ἐπάνω μου ὅτι δὲν ἐπιτρεπότανε καὶ μ' ἔφησε ἐλεύθερο νὰ περάσω.

Α. ΑΡΓΗΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΠΡΩΤΑ ΕΣΩΠΑΣΕ Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ...

Στὸ φίλο μου ποιητὴ κ. Κ. ΟΥΡΑΝΗ

Πρῶτα ἐσώπασε ἡ καρδιά μου κι' ἔπειτα ἔκλεισαν τὰ χεῖλη,
τὰ τραγούδια σὰ λουλούδια μαραθῆκαν πρὶν ἀνήσουν,
καὶ τὰ νιᾶτα μαραζῶσαν, ιριαντάφυλλα τοῦ Ἀπρίλη,
πρὶν προκἀμουνε νὰ ζήσουν.

Μόνος ἔμεινα κι' ἡ νύχτα μὲ τραβάει στὴ συντροφιά της
πάνω ἀπὸ τὸ ἀνήδονό μου τὸ κρεβάτι κρεμασμένη
κάποια εἰκόνα, μοῦ θυμίζει μὲ νεκρὴ τὴν ὀμορφιά της
μιὰ κοπέλλα πεθαμμένη.

Τὸ παράθυρο ἔχω κλείσει ποὺ κοιτοῦσε σ' ἕναν κῆπο
καὶ τὴ θύρα δὲν ἀνοίγω νάμπει ὁ θύρυβος τοῦ δρόμου,
μὰ οὔτε κι' ἔρχεται κανένας νὰ ρωτῆσει ἂν εἶμαι ἢ λείπω,
μῆτε ἀκόμη σ' ὄνειρό μου.

Μόνον θέλει νὰ ξεσπάσει, σὰ λυγμὸς βαθειὰ κρυμμένος,
τὸ παράπονο ποὺ πνίγω στὴν περήφανη ντροπὴ μου
κάποιες ὥρες, ὅταν τρέμω — τόσο ἀπ' ὄλους ξεχασμένος —
καὶ τὴν ἴδια τὴ σιωπὴ μου.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

Ἡ θρησκευτικὴ πίστις στὴ νέα ἐλληνικὴ ποίηση

Τὸ τεράστιο γεγονός πού εἶναι ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, μὰ καί πλατύτερα, ὅλη του ἡ ζωή, ὅλη του ἡ διδασκαλία μέ τὴ μορφή πού τῆς ἔδωκαν οἱ Ἀπόστολοι καί ὅλοι κατόπιν οἱ Δάσκαλοι τῆς Χριστιανισμῆς, μέ μιὰ λέξη, αὐτὸ πού λέμε χριστιανισμός, δογματικός ἢ «ἀδογματικός», ὀρθόδοξος ἢ καθολικός, ἢ ὅτι δῆποτε ἄλλο, ἐνέπνευσε πολὺ λίγο τοὺς νέους Ἑλληνας ποιητὰς, ἀπὸ τὸν Σολωμὸ ὡς τὸν Καρυωτάκη. Πραγματικά φέρτε στὸ νοῦ σας τὰ ὀνόματα τῶν πιὸ ἀξιολογῶν νέων Ἑλλήνων ποιητῶν. Θὰ ἴδῃτε ὅτι σ' ἐλάχιστα, ἴσως σέ κανένα, δὲ θὰ βρῆτε ἀληθινὴ χριστιανικὴ ἐμπνευσις, ἢ καί γενικότερα, ἐμπνευσις — στὴ βαθεῖα τῆς ὅμως ἔννοια — θρησκευτική. Ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος, ὁ Βαλαωρίτης, ὁ Μαρκοράς, ὁ Ζαλοκώστας, ὁ Παπαρρηγόπουλος, ὁ Βιζυηνός, ὁ Παλαμάς, ὁ Προβελέγγιος, ὁ Καβάφης, ὁ Κώστας Χατζόπουλος, ὁ Μαλακάσης, ὁ Γρυπάρης, ὁ Πορφύρας, ὁ Πέτρος Βλαστός, ὁ Καμπάνης, ὁ Βάρναλης, ὁ Σικελιανός, ὁ Ουράνης, ὁ Καρυωτάκης, ὁ Τέλλος Ἀγρας, κανεὶς ἀπ' ὅλους αὐτοὺς πού ἀποτελοῦν, μαζί μέ μερικοὺς ἄλλους, τὸ σῶμα τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως στὴν ἐκατόχρονη τῆς ζωῆ, κανένας ὄχι μόνον δὲν ἦταν ἢ δὲν εἶναι θρησκευτικός ποιητής, μὰ καί μήτε ἐπεισοδιακὰ, μήτε μιὰ ἢ δυὸ φορές στὴ ζωῆ του, δὲν ἔτυχε νὰ δονηθεῖ βαρύτερα ἀπὸ τὸν χριστιανικὸ μῦθο. Φαινόμενο ἀρκετὰ σημαντικό, πού δὲν ἐρευνήθηκε ἀκόμα καί πού θάξιζε νὰ ἐρευνηθεῖ.

Ὁ Ρενάν ὀνομάζει κάπου τοὺς Ἑλληνας λαὸ «*areligieux*», ὄχι ἀθρησκο, ἀλλά, ἀν μπορούσαμε νὰ ποῦμε, «ἀθρησκευτικό». Μὰ ὁ Ρενάν ἔχει ὑπ' ὄψιν του, λέγοντας αὐτὸ, περισσότερο τοὺς ἀρχαίους παρά τοὺς νέους Ἑλληνας, περισσότερο τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πολυθεϊσμό, πού τὸν κρίνει καί κείνον, δίχως νὰ τὸ θέλει ἴσως, μέ πνεῦμα χριστιανικό. Κάτι πολὺ πιὸ χαρακτηριστικὸ γιὰ τοὺς Νεοελληνας λέγει ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος: ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ μας ντύμα, κάτω ἀπὸ τὸν χριστιανισμό πού καί αὐτὸν ἐμεῖς τὸν μορφοποιήσαμε, ἐμείναμε Ἑλληνας. Καί ὅτι τοῦτο

ἄλλωστε — ὁ ἐλληνισμὸς μας — εἶναι ὅτι πιὸ πολὺτιμο καί πιὸ ἀναλλοίωτο ἔχουμε. Οἱ θρησκείες περνοῦν, οἱ φυλές μένουν. Καί ἡ μεγαλητέρα ἀξία τοῦ χριστιανισμοῦ γιὰ μᾶς εἶναι, ὅτι μᾶς ἀποδεικνύει καί αὐτὸς τὸν εἰδωλολατρισμὸ καί τὴν γνησιότητά μας, ὅπως μᾶς τ' ἀπέδειξε ὡς τώρα κάθε ξένο φέρεμα πού ἐφορέσαμε καί πού κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο μείναμε πάντα οἱ ἴδιοι ἐμεῖς!

Ἄν θέλαμε νὰ ἐξηγήσουμε τὸ φαινόμενο πού ἐρευνῶμε μέ τὴν αἰτιοκρατικὴ θεωρία τοῦ Ταιν — *la race, le milieu, le moment*, — θὰ βρῆκαμε, στὸν τρίτο παράγοντα, στὴ «στιγμή», στὴν ἐποχὴ, τὸ πιὸ σημαντικό καί πιὸ ἀδιαφιλονέκτο ἐρεῖσμα. Καί ἀλήθεια, ἡ νεοελληνικὴ ποίηση γεννιέται, ἀναπτύσσεται, ἀντρώνεται στὸν 19ον αἰῶνα, αἰῶνα ὅπου κορυφωμένοι καί ἀδελφωμένοι, ὀρθολογισμὸς καί ὕλισμὸς, χτυποῦν μέ ὄση ποτὲ ἄλλοτε δὲ χτυπήθηκαν λύσσα, τίς θρησκευτικὲς πίστες. Ὁ ἐπιστημονισμός, παντοδύναμος, ποτίζει ὅλα τὰ πνεύματα, ἀπὸ παντοῦ, μέ ὅλα τὰ μέσα. Καί ὅταν, γιὰ μιὰ στιγμή, κατὰ τὸ 1890, φαίνεται πὼς ἀρχίζει νὰ κλονίζεται ἡ τυφλὴ πίστις τῆς ἀνθρωπότητος στὴν Ἐπιστήμη, ὅταν μερικὰ πνεύματα, πού πνίγονται μέσα στὸ κατὰσβετο κλουβὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καί τοῦ ὕλισμοῦ, βγάξουν τὴν ἀπελπισμένη τους κραυγὴ καί διαλαλοῦν ὅτι δὲν πιστεύουν πιά στὴν Ἐπιστήμη, ἢ Ἐπιστήμη (μέ κεφαλαῖο) πραγματικά δὲν «χρεωκοπεῖ», δὲν κηρύσσει τὸν ἑαυτὸ τῆς χρεωκοπημένον, ἀλλὰ φορῶντας νέο προσωπεῖο καί μεταφέροντας τὸν ἀγῶνα τῆς ἀλλοῦ, προσπαθεῖ καί πάλιν νὰ στερεώσῃ τὴν

(1) «Ἐκκλησιὸς πρὸς τὸ Πανελλήνιον Κοινόν». Ἄλλου, στὴν ἴδια ἐκκλήση, ὁ Γιαννόπουλος γράφει: Ἄσπειρο νὰ λέγεται ὅτι γινήκαμε Ρωμαῖοι καί χριστιανοί, ἀπὸ μόνον ἐλληνοποιήσαμε τοὺς δύο ἐξισμοῦς. Καί τὸ τελειωτικότερο καί πιὸ βλαῖο αὐτὸ: Σεῖς οἱ Ἑλληνας δὲν εἶσθε χριστιανοί, εἶσθε χριστιανοποιοί. Ἄν διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ σας βλέπετε τὸν ἐλληνισμὸ σας, ἐρρέτω τέτοιος ἐλληνισμός! Εἶσθε νεκροὶ τότε! — Καί ὁ Ροῖδης πιστεύει ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ὄχι μόνον δὲν ἐξάλειψε ἀλλ' οὔτε αἰσθητὰ τροποποίησε κἂν τὸν χαρακτήρα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, ὅπως καί καμμιάς φυλῆς, ἀλλωστε.

μονοκρατορία τῆς, καί ὡς ἓνα σημεῖο τὸ καταφέρνει.

Ἄλλὰ, — πράγμα παράξενο, — ἡ ἐλληνικὴ ποίηση, — ὡς τὸν Παλαμᾶ καί τὸν Καβάφη τουλάχιστον, — δὲν φαίνεται νὰ δέχτηκε καμμιά βαθεῖα ἐπήρεια οὔτε καί ἀπ' αὐτὴν τὴν τόσο ἀποφασιστικὴ στροφή τοῦ αἰῶνα πρὸς τὴν ἀθεΐα. Καί ἀπὸ τὴν ἀποψη τούτη μένει πάντα ὀρθὴ καί πολὺ σημαντικώτερη ἀπὸ ὅτι πιστεύουμε ἢ παρατήρηση τοῦ Ροῖδης: ὅτι, δηλαδή, οὔτε στὰ «πάτρια ἡθῆ» ἐμείναμε πιστοί, οὔτε «τὴν ἐμπνέουσσαν τοὺς ποιητὰς τῆς Δύσεως νόσον νοσοῦμεν» (1).

Φανερώματα τῆς νόσου αὐτῆς γιὰ νὰ βροῦμε πρέπει νὰ φτάσουμε στὸν Παλαμᾶ καί στὸν Καβάφη, μὰ καί σὲ τούτους, καμμιά κραυγὴ πού νὰ θυμίζει, οὔτε καί ἀπὸ μακρυὰ, τίς κραυγές μερικῶν Εὐρωπαίων, τὸ ἀλαλιασμένο, ἑξαφνα, αὐτὸ ξεφώνισμα τοῦ Νίτσε: «Ποῦ πῆγε ὁ Θεός, — ξεφωνίζει ὁ τρελλὸς του πού γυρεύει τὸν χαμένο θεό, μ' ἀναμμένο φανάρι, μέρα μεσημέρι, — θὰ σᾶς τὸ πῶ! Τὸν σκοτώσαμε — ἐσεῖς ὅλοι κι ἐγὼ! Ὅλοι ἐμεῖς, εἴμαστε οἱ φονιάδες του! Μὰ πὼς τὸ κάναμε αὐτὸ; Πὼς μπορέσαμε ν' ἀδειάσουμε τὴ θάλασσα; Πὼς μᾶς ἔδωκε τὸ σφουγγάρι καί σβύσαμε ὅλο τὸν ὀρίζοντα; Τί κάναμε λοιπὸν ὅταν λύναμε τὴν γῆ αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς; Κατὰ πού τραβᾶ τώρα; Κατὰ πού τραβᾶμε καί μεῖς; Μακρυὰ ἀπ' ὅλους τοὺς ἡλίους; Μὴ καί δὲν πέφτουμε ἀδιάκοπα; Πρὸς τὰ πίσω, πρὸς τὸ πλάι, πρὸς τὰ μπρός, πρὸς ὅλες τίς μεριές; Ὑπάρχουν ἀκόμα τὸ πάνω καί τὸ κάτω; Δὲν σερνόμαστε στὴν τύχη σὲ μιὰν ἀτέρμονη ἀνυπαρξία; Δὲ βρισκόμαστε στὸ κενὸ; Δὲν κάνει ὄλο καί περισσότερο κρῦο; Δὲ νυχτώνει ἀδιάκοπα καί δὲν εἶναι ἡ νύχτα ὄλο καί πιὸ σκοτεινὴ;»

Ἐπρεπε νὰ φτάσουμε στὰ τέλη τοῦ αἰῶνα, νὰ νοιώσῃ ἀληθινὰ ἡ ἀνθρωπότητα — καί μέ τί ἴλιγγο φρίκης, καί μέ τί πανικό τὸ ἐνοιῶσε, μᾶς τὸ δείχνουν τὰ παραπάνω λόγια τοῦ ἀπιστοῦ Νίτσε — ὅτι γκρεμιζοῦν ἀπὸ ἀπιστοὶν τὰ παραπάνω νιχιλισμοῦ ἀπὸ ὅπου κανένας πιά ποτὲ δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὴν ἀνασύρει, γιὰ νὰ τὴν πιάσει ἡ ἀλλοφροσύνη πού τὴν ἐπίασε, καί γιὰ νὰ βγάλει τίς ἀπελπισμένες κραυγές πού ἔβγαλε καί πού ὅμοιες δὲν εἶχε ποτὲ ὡς τὰ τώρα ἀκούσει ὁ κόσμος.

Λαχανιασμένη, στὸν τρελλὸ δρόμο πού εἶχε πάρει, σταματοῦσε μπρός στὸ γκρεμὸ ὅπου ξαφνικά εἶχε βρεθεῖ. Ὡς τότε ἦταν μιὰ μανιασμένη πού ἤθελε ὄλο νὰ τὰ σπάσει ὄλ' αὐτὰ πού τᾶλεγε «εἰδῶλα» πού ἤθελε ὄλο νὰ τὰ γνωρίσει, πού τὴν εἶχε μεθύσει ἡ δύναμη τοῦ νοῦ καί πού μήτε ἀ-

ναμετροῦσε, μήτε πάσκιζε νὰ γνωρίσει τὰ ὄριά του. Πού εἶχε τόση τυφλὴ ἐμπιστοσύνη στὸ νοῦ, ὥστε τραβοῦσε ὀλόγισσα, ἀδιαφορώντας γιὰ κάθε τι ἄλλο, σίγουρη πὼς ὁ νοῦς μόνον θὰ τὴν ἔβγαζε στὸ τέρμα πού λαχταροῦσε, τόσο σίγουρη, ὥστε ἔφτασε νὰ παίξει καί νὰ ἀστειεύεται, καί νὰ νοιώθει τὴν πιὸ ἡδονικὴ ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ παιχνίδι αὐτὸ πού ἔκανε στὸ κενὸ, γιὰ τὸ ἀκροβατικὸ παιχνίδι πάνω στὸ σκοινὶ πού εἶχε τευτῶσει ἀνάμεσα οἱς δυὸ αἰωνιότητες, σ' ἐκείνην ὅπου ἦταν πρὶν γεννηθεῖ καί σ' ἐκείνην ὅπου θὰ πάει κατόπιν, καί πού τὸ περνοῦσε παιζογελῶντας ἐνῶ ἀπὸ κάτω ἔχασκε τὸ μέγα ἀπροσμέτρητο χάσμα. Ἡρωϊσμὸς, ἀλήθεια, ὁ πιὸ θαυμαστός πού μπορεῖ νὰ γίνει, μὰ ὅταν τὸν κρατήσῃ ὡς τὸ τέλος, καί ὄχι, μόλις ἀντικρῶσεις τὸ βάραθρο, νοιώσεις νὰ παγώνει τὸ αἷμα σου καί βγάλεις τίς φωνές.

Ἀπὸ τούτα τὰ τεράστια δράματα πού συγκλονίζαν τὸν κόσμον, ἐμείνε, ὄλο σχεδὸν τὸν περασμένο αἰῶνα, ἐντελῶς ξένη, ἡ νεοελληνικὴ ποίηση. Δὲν τὰ ἤξερε, δὲν ἠθέλε νὰ τὰ μάθει, δὲν τὰ ὀμιλοῦνταν κἂν στὸν ἄερα τῆς ἐποχῆς; Ναί, τὰ ὀμιλοῦνταν, καί γιὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲ μπόρεσε νὰ εἶναι ἀληθινὰ θρησκευτικὴ, δὲ μπόρεσε νὰ πάρει ζέστα καί φωτιὰ οὔτε στιγμή ἀπὸ κάτι πού ἔσβυνε. Ἡ ἀπελπισμένη ἀμυνα μερικῶν μοναχικῶν ἀνθρώπων, πού μάχονταν μέ ὄλη τὴ δύναμή τους γιὰ ν' ἀντισκόψουν τὸ ἀκράτητο κύμα τοῦ αἰῶνα, δὲν ἔφτανε μήτε σὺν ἀντίλαλος ὡς ἐδῶ, καί μήτε κανένας Ἑλληνας ποιητῆς βρέθηκε νὰ εἶναι φύση βαθεῖα θρησκευτική, μυστικὴ, ὥστε, στεριώνοντας τὸν ἑαυτὸ του σὲ ὅτι πιὸ δικὸ καί ἐσώτερο εἶχε νὰ τραβῆξει καί ἀντίθετα πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ καιροῦ.

Νὰ μεταχειριστοῦμε τὴ λέξη θρησκευτικός γιὰ τὸν Ζαλοκώστα ἢ γιὰ τὸν Μαρκορᾶ ἢ γιὰ τὸν Τυπάλδο ἢ γιὰ τοὺς Σούτσους; Θὰ ἦταν ἀστεῖο. Νὰ τὴν μεταχειριστοῦμε γιὰ τὸν Κάλβο ἢ γιὰ τὸν Σολωμὸ;

Ὁ Κάλβος, χωρὶς νὰ εἶναι θρησκευτικός ποιητής, πραγματοποιεῖ — ὅπως καί ὁ Καρασοῦτσας, ἀλλὰ τοῦτος σὲ κολὸ μικρότερο βαθμὸ — ὅτι ὁ Μπρεμόν ζητοῦσε ἀπὸ τὴν ποίηση, ἢ καλύτερα, ὅτι πιστεύει πὼς εἶναι, μοιραῖα, κάθε ἀληθινὴ ποίηση: μιὰ ἐμπειρία θρησκευτικὴ. Ὑπάρχουν στροφές, ὑπάρχουν στίχοι στίς «ᾠδές», ὅπου νοιώθουμε ὅτι ἡ ποίηση γιὰ τὸν Κάλβο εἶναι κάτι τὸ ἀληθινὰ «μυστικὸ» (*mystique*), ἢ ὅτι, τουλάχιστον, ὄρες-ὄρες ἀναβρῶζει ἀπὸ μιὰ μυστικὴ, καθαροῦ θρησκευτικοῦ ποιοῦ καί περιεχομένου, διάθεση. Καί τοῦτο γιατί ἡ ποιητικὴ λειτουργία στὸν Κάλβο, σὺν ἀνώτατη ψυχικὴ καί πνευματικὴ λειτουργία, φτάνει σὲ τέτοια μεταρσίωση, κάποτε, σὲ τέτοιο ὕψος, ὄχι μέ τὴν στενὴ καλλιτεχνικὴ ἔννοια — ὕψηλές εἰκόνας — ἀλλὰ μέ τὴν πλατύτερη, τὴν ψυχικὴ, ὥστε

(1) Τὸ «*mal du siècle*», ἡ ἑλλειψη καί ἡ δίψα ἰδανικοῦ, πίστεως θρησκευτικῆς μέ μεταφυσικὰ ἐρεῖσματα, ὅπως εἶναι κάθε θρησκευτικὴ πίστις.

ἡ μεταρρίωσή του φαίνεται σχεδόν σὰν μιὰ ἐκσταση πανθειστική ἢ μυστική. Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἔμνει τὸν Πλάστη, τὴ χτίση, τὴ ζωή, ὡπως τὴν ἀκούομε στυγροῦ πανάρχαιους ἀπρόσωπους θρησκευτικούς ὕμνους:

Καί εἰς τὴν σκοτιάν βαθεῖαν,
εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα,
τὰ φῶτα σιγαλέα
κινῶνται τῶν ἀστέρων
λελυπημένα (1).

Χριστιανός, ὥστόσο, μὲ τὴν βαθύτερη ἔννοια, δὲν εἶναι ὁ Κάλβος. Ὁ ἄκρατος αὐτός, καθὼς ἔγραψα κάποτε καὶ τὸ πιστευτὸν ἀκόμα, ἰδεαλιστής, ποῦ σ' ἕνα πλατωνικὸ νεφέλωμα ταυτίζει τὴν Πατρίδα, τὴν Ἐλευθερίαν, τὴν Ὁμορφιάν καὶ τὴν Ἀρετήν, ἔχει μιὰν ἀκλόνητην βάση ὅπου ἀκουμπᾷ: τὸ πατριωτικὸ αἶσθημα. Ἡ ἰδανική του πατρίδα βρίσκεται στὸ ἠθικὸ ἀδούλωτο κέντρο τῆς Ἑλλάδος ποῦ πολεμᾷ. Εἶναι ἡ ἀπειραχτή καὶ ἁγία διανοητικὴ του παράδεισος. Μὲς στὴν ἐξωτερικὴ ὑλικὴ ὑποδούλωσι, ἢ ἀπόλυτη ἐσωτερικὴ ἐλευθερία. Ὁ λη ἢ ἠθική του πηγάζει ἐκεῖθε (2). Εἶναι ἡ ἠθική ἐνός πουριτανῶν, ἐνός ἀνθρώπου αὐστηροῦ, ἐλεύθερου καὶ φιλοσοφημένου ποῦ θὰ τραβοῦσε καὶ ποῦ θάμμενε στὸν ρωμαϊκὸ στωϊκισμὸ ἢ σὲ ὁποιοδήποτε ἀξιοπρεπὴ ἀσκητισμὸ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε θρησκευτικὸ περιεχόμενον.

Ὁ πασδιόποτε, ὁ Κάλβος ὅσο καὶ ἂν δὲν μπορεῖ νὰ ὀνομαστῆὶ χριστιανός, βρίσκεται, ὅμως, πολὺ πιὸ κοντὰ στὸν χριστιανισμὸ παρ' ὅτι ὁ Βαλαωρίτης. Τοῦτος εἶναι κίβλα ποτισμένος ἀπὸ τὴν ἀθρησκεία τοῦ αἰῶνα του. Ὁ θάνατος τὸν χτυπᾷ ὅπως χτυπᾷ κάθε ὑλιστὴ, μὲ τὸν φριχτότερο δηλαδὴ τρόπο, σὰν κάτι τελειωτικὸ, ποῦ ὅλα τὰ σταματᾷ, πέρα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τίποτε δὲν ὑπάρχει. Μὰ ὁ Βαλαωρίτης, ἂν καὶ ἀθρησκος στὸ βάθος, δὲ φτάνει στὸ σημεῖο νὰ φανερῶσαι καὶ θετικὰ τὴν ἀθρησκεία του. Δὲν ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ Θεοῦ τῶν χριστιανῶν, δὲ σαρκάζει, ὅπως ἄλλοι, δὲ βλαστημᾷ. Σιωπᾷ. Συντηρητικὸς σὲ ὅλα, δὲν εἶχε τὸ θάρρος ν' ἀρνηθεῖ φανερά τὴν ἐπίσημη θρησκεία τοῦ ἔθνους του, κάτι πατροπαράδοτο καὶ τόσο « ἀρήρητως συνδεδεμένον » μὲ τοὺς ἔθνικούς ἀγῶνες καὶ μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους.

(1) Μερικά ποιήματα τοῦ Κυροσοῦσσα, τὸ « Στερῶμα », τὸ « Εἰς ἕν Ἄστρον » καὶ ἄλλα νεανικώτερα καὶ λιγώτερο γνωστά, διαπνέονται ἀπὸ ἀληθινὸ ὁστρο θρησκευτικὸ, φανερώσουν μιὰν ἀνάταση ψυχική καὶ πνευματική, μιὰ κατάνυξη μπροστὰ στὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας τόσο γνήσια, ποῦ μᾶς κἀνει νὰ διαισθανώμαστε μὲ τί ποιήματα θὰ ἐπλοῦτιζε τὴν ποίησίν του ὁ Σμυρναῖος ποιητὴς ἂν καλλιέργησε πιὸ ἐπίμονα τὴν θρησκευτικὴν του διάθεση καὶ ἂν ἦταν πιὸ ἄρτια καὶ μετωμένα τὰ ἐκφραστικά μου μέσα.

(2) Κάλβος, Δοκίμιο. Περιοδικὸ « οἱ Νέαι » ἀρ. 1, 1919.

Ὁ Βαλαωρίτης δὲ δέχεται, μὰ οὔτε καὶ τὸν ἀρνεῖται, τὸ χριστιανισμὸ. Ὁ Σολωμός ὄχι μονάχα τὸν δέχεται, ἀλλὰ καὶ τὸν χρησιμοποιοῖ, ἀπὸ τὰ πιὸ νεανικὰ χρόνια του, ὡς τὸ τέλος, σὴν ποίησίν του. Ἀλλὰ τὸν χρησιμοποιοῖ τὸ χριστιανισμὸ ὅπως περίπου—μὲ ὄλη τὴ διαφορά τῶν ἰδιοσυγκρασιῶν—χρησιμοποίησε ὁ Σατωβριάνδος τὸν καθολικισμὸ: γιὰ τὰ « γραφικά », γιὰ τὰ τελετουργικά, γιὰ τὰ ἐξωτερικά δηλαδή μᾶλλον στοιχεῖα του, παρὰ γιὰ τὴν οὐσία του, ἢ τὴν ἠθική ἢ, πολὺ λιγώτερο, τὴ μεταφυσική του, αὐτὴν καθαυτήν.

Ἦταν πολὺ φυσικὸ νὰ δεχτεῖ ὁ Σολωμός τὸν χριστιανισμὸ, γιατί ὀλόκληρος ὁ ἄνθρωπος ἐκλίνει, τρόπον τινά, πρὸς τὸν χριστιανισμὸ. Ζώντας σ' ἕνα περιβάλλον ποῦ ἀποπνέει γαλήνη παραδεισιακή, ἔχοντας μείνει σ' ὄλη του τὴ ζωὴ μακριὰ ἀπὸ κάθε ἀγῶνα, κοινωνικὸ, πολιτικὸ, βιωτικὸ, θρεμμένος μὲ τὸν ἄκρατο ἰδεαλισμὸ τῆς ἐποχῆς του, ἔχοντας συνδέσει συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ καὶ ὅταν σπούδαζε σὴν Ἰταλία καὶ ἀργότερα σὴν Ἑλλάδα, τὴν πίστη μὲ τὴν ἰδέα τῆς πατρίδας, ἐφέθη σχεδόν μοιραῖα πρὸς τὸν χριστιανισμὸ. Ἡ χριστιανικὴ ἰδέα τὸν κατέχει, τὸ χριστιανικὸ αἶσθημα τὸν δονεῖ, ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς πρώτης ποιητικῆς περιόδου του, ὡς τὰ τελευταῖα του σχεδιάσματα, τὰ Ἰταλικά.

Ὁ χριστιανισμὸς του, ὥστόσο, δὲν ἔχει τίποτε τὸ βαθύ, τίποτε τὸ τραχύ, τὸ ἐναγῶνιο, τὸ ζοφερό καὶ ἀδιάλλακτο, ὅπως τῶν ἀληθινῶν χριστιανῶν. Πουθενά, σὲ ὄλο του τὸ ἔργο, καμμιὰ ἔξαρση, οὔτε ἶχνος ἀπὸ τὴ μέθη ἐκεῖνη, ἀπὸ τὴν δίνη ἐκεῖνη ποῦ καταλαμβάνει τὴν πιστεύουσα ψυχὴ καὶ γιὰ τὴν ὁποῖαν μᾶς μιλοῦν τόσο συχνά, μὲ τέτοιο πάθος καὶ μὲ τέτοιο δέος ἀνάμικτο μὲ ἠδονὴ, οἱ μυστικοί.

Στὸ « Λάμπρο », νὰ ποῦ εἶναι βαθύτερα χριστιανός ὁ Σολωμός. Μὰ καὶ ἐδῶ ὄχι σὲ ὅ,τι οὐσιαστικώτερο ἔχει μιὰ θρησκεία, σὴν μεταφυσική, ἀλλὰ στὸ ἐξωτερικώτερο, στὸ « κοινωνικώτερο » της, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Οὔναμουνο, στοιχεῖο, σὴν ἠθική. Τὸ δράμα τοῦ Λάμπρου εἶναι τὸ δράμα τῆς ἀνθρώπινης συνειδήσεως, ὄχι βέβαια χριστιανικὸ μόνον. Τὸ συναντοῦμε καὶ σὴν ἀρχαία τραγωδία—ἀδιάφορο ἂν γιὰ λόγους πλαστικούς ἐμφανίζεται συμβολικὰ ἐκεῖ καὶ ἂν δὲν εἶναι τόσο ὀξὺ καὶ ἐκδηλομπορεῖ, ὅμως, νὰ χαρακτηρισεῖ ἀποκλειστικὰ χριστιανικὸ, γιατί πρῶτος ὁ χριστιανισμὸς ὕψωσε σὲ ἀξία ἠθική τὴν τύψη, ὡς μέσον καθάρσεως καὶ ἐξαγνισμού, καὶ τὸ σπουδαιότερο, γιατί πρῶτος αὐτὸς ξεχώρισε καθαρὰ καλὸ καὶ κακὸ καὶ δημιούργησε τὸ καλὸ μὲ τὴν καθαρὰ ἠθική ἔννοιά του. (1)

(1) Τὴν ἔννοια αὕτη τὴν πλησίασε μονάχα ὁ Πλάτων ἀφοῦ γιὰ κείνον κακία εἶναι κάτι ποῦ μᾶς μειώνει, κάτι τὸ ἀρνητικὸ.

Ἀληθινὴ θρησκευτικὴ συνείδηση, παρ' ὄλη τὴν ἀθρησκεία τοῦ ἢ ἐξ αἰτίας τῆς ἀθρησκείας του ἀκριβῶς, τοῦ εἶδους τῆς ἀθρησκείας του, τῆς ἀνήσυχης καὶ ἐναγῶνας, εἶναι ὁ Παλαμάς (1). Σ' αὐτοῦ τὸ ἔργο πρωτονοιώθουμε καὶ νοιώθουμε ὅσο πουθενά ἄλλοῦ σὴν νεοελληνικὴ ποίησιν ἔντονα, τὴν ἔλλειψη καὶ τὴ δίψα τοῦ ἰδανικοῦ. Ὁ Παλαμάς νοσεῖ τὴν νόσον τοῦ αἰῶνος, εἶναι ὀλόκληρος ποτισμένος ἀπὸ αὕτην. Νιχιλιστής, δὲν κατακάθεται, δὲν ἀναπαύεται στὸν νιχιλισμὸ του, ἀλλ' ἀδιάκοπα δέρνεται, χτυπιέται, ἀναζητεῖ, ξέροντας ὅτι ποτε δὲ θὰ βρεῖ τίποτε ποῦ νὰ τὸν ἀναπάφει, ἀφοῦ ἔχασε τὴν πίστη. Ὁ Παλαμάς εἶναι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος σὲ ὄλη τὴν τραγικότητα τοῦ κλυδωνισμού του, ποῦ διαρκῶς τρεκλίζει καὶ παραπατᾷ, ποῦ δὲν καταφέρνει πουθενά νὰ στηριχτεῖ, γιατί ὅλα τὰ δοκίμασε καὶ εἶδε πῶς ὅλα σαλεύουν, ὁ ὑλιστὴς καὶ ὁ σκεπτικὸς ποῦ δὲν τὸ παίρνει ἀπόφαση νὰ ὑποταχθῆ στὸν ὀλισμὸ καὶ στὸν σκεπτικισμό του, ποῦ μὴ βρίσκοντας ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ νὰ πιαστεῖ, γαντζώνεται ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη, καὶ ποῦ τὴν ἀφήνει κι αὕτην ὅταν δεῖ πόσο δὲν μπορεῖ μήτε ἡ Ἐπιστήμη νὰ μᾶς δώσει τὸ ξεδιψασμα ἐκεῖνο ποῦ τόσο τὸ λαχταροῦμε καὶ ποῦ δὲ γίνεται νὰ μὴν εἶναι γλυκό.

Τέλεια ἀθρησκευτικὴ φύσει καὶ βασανισμένες γιὰ τοῦτο, καὶ ἄς μὴν τὸ λέν, πολὺ λιγώτερο, ὅμως, ἀπὸ τὸν Παλαμά, εἶναι ὁ Καβάφης καὶ ὁ Καρυωτάκης. Στωϊκὸς ὁ πρῶτος, δέχεται τὴ ζωὴ καὶ προσπαθεῖ, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, νὰ τὴν γευθεῖ ὅσο μπορεῖ τελειότερα. Ὁ Καρυω-

(1) «... nos dégoûts et notre ardeur, ἔλεγε ὁ Μπαρρές, m'apparaissent ce qu'ils sont en réalité, un sentiment religieux». « Τρεῖς Σταθμοὶ Ψυχοθεραπείας ».

τάκης ὅμως ἀρνεῖται τὴ ζωὴ, δὲν ὑποτάσσεται στὸ εὐδαιμονικὸ ἔνστικτο, δὲν ντύνει τὸν στωϊκισμό του μὲ ἐπικουρισμὸ, δὲν ὑποκαθιστᾷ στὸν πρῶτο τὸν δεύτερο. Κἀνέναν συμβιβασμός. Ἡ ζωὴ εἶναι ἕνα κακὸ, καθαρὰ καὶ παστρικά, καὶ τὴν ἀπορίχνει.

Σὲ τέτοια ριζικὴ λύση δὲν ἔφτασε κανένας ἄλλος νεοελλήνας ποιητής. Μὰ καὶ κανεῖς, ὅμως, δὲν ἔδωκε, ὡς τὴν ὥρα, λύση ριζικὴ στὸ θρησκευτικὸ πρόβλημα. Ὁ Σικελιανὸς τὸ ἐπεχείρησε γιὰ μιὰ στιγμή καὶ μοῦ φαίνεται πῶς αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς του ζωῆς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα. Μὰ ὁ Σικελιανὸς εἶναι ἑλληνας, τὸ ἀγνώτερο ἴσως νεοελληνικὸ ἔνστικτο. Δὲν εἶναι χριστιανός.

Εἶναι μήπως χριστιανὸς ὁ Δούρας ἢ ὁ Παπατσώνης; Καὶ ἂν εἶναι, στὸν πρῶτο κυριαρχεῖ τόσο πολὺ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς, ὡστε διστάζει κανεῖς νὰ τὸν ὀνομάση χριστιανό. Καὶ ὁ Παπατσώνης θὰ μοῦ κάνει πάντα τὴν ἐντύπωση προσήλυτου ποῦ ἀγωνίζεται νὰ μᾶς πείσει ὅτι βρῆκε τὴν εὐδαιμονία στὸν χριστιανισμὸ, μὰ ποῦ δὲ θὰ καταφέρει ποτε νὰ μᾶς πείσει.

Ἔχει δίκιο, λοιπόν, ὁ Γιαννόπουλος, καὶ ἔχει δίκιο ὁ Ροῖδης; Κάτω ἀπὸ ὅλα τὰ ντύματά μας μένομε ἑλληνες; Καὶ μείναμε ἑλληνες κάτω καὶ ἀπὸ τὸν χριστιανισμὸ;

Ἔτσι φαίνεται, μ' ὄλο ποῦ δὲν μπορεῖ κανεῖς νὰ τὸ βεβαιώσαι. Ἔνα μονάχα εἶναι βέβαιο ὅτι σὴν ποίησίν μας τοῦλάχιστον, ἀπὸ τὸν Σολωμὸ ἕως σήμερα, δὲ μπόρεσε νὰ εἰσχωρήσει βαθύτερα ὁ χριστιανισμός. Ἴσως γιατί ἡ ράτσα μας δὲν τὸν δέχεται, ἴσως γιατί ἡ νεοελληνικὴ ποίησιν ἀνθίσσε σ' ἐποχὴ χαροπαλαίματος τοῦ χριστιανισμού. Μὰ ἴσως καὶ γιὰ τοὺς δυὸ μαζί αὐτοὺς λόγους.

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΑΤΤΙΚΟ ΧΙΝΟΠΩΡΟ

Θλιμμένο, ἀβρό, ἱλαρώτατο χινόπωρο τῆς Ἀττικῆς,
Μὲ τὴν ψυχὴ μου, μυστικῶν καμηῶν σὲ δένουν μάγια,
Εἶτε σ' ἕνα ἀντιφέγγισμα σὲ ἰδῶ μίαν μελαγχολικὴν
Αὐγῆς, εἶτε σὴν ρόδινη τῶν δειλινῶν βεντάγια ...

Μὰ δέσμιο πάντα θὰ κρατοῦν τὸ λογισμό μου, περισσὰ
— Μοιραῖα εἰκόνα — τῶν πικρῶν τῶν πλατανιῶν τὰ φύλλα
Ἔτσι ὡς μαδοῦνε τραγικά, σὰ νεότης ὄνειρα χρυσὰ,
Στῶν δροσοφιλημάτων σου τὴν πρώτην ἀνατριχίλα.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΝΤΕΣΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Στό μικρό, μοναδικό σαλονάκι της «Μαριέτας», ή παρέα συζητούσε ζωηρά, σχεδόν θυμωμένα.

Εξω, φυσομανούσε, σφύριζε ο βορριάς. Σε κάθε σκαμπανέβασμα του καραβιού, ή κουβέντα σταματούσε. Τά στόματα γιομίζανε άερια άηδιαστικά, ανάκατα με κάτι σά θαλασσινό νερό. Μά τό μεγάλο κύμα ύποχωρούσε σέ πολλά μικρότερα, ή «Μαριέτα» εύρισκε κάποια Ισορροπία και ή συζήτηση μιά συνέχεια.

— Δέ μπορεί ποτέ νά γίνουμε μπολσεβίκοι. Χμμ! Άλλοίμονο! Άλλοίμονο και σέ μās και στά παιδιά μας.

— Έτσι είναι. Δέν άκούς τί λένε οί έφημερίδες; Βρήκανε έφτά κρεοπωλεία στην Πετρούπολη, πού πουλάγανε κρέας άνθρωπινο. Φρίκη. Άηδία.

— Φίλε μου, έγώ τούς ξέρω τούς Ρούσους. Στην Ταϊγάνι τούς δίναμε δυό καπίκια την ήμέρα, κι' αυτοί τά πίνανε βότκα! Βότκα, φίλε μου, βότκα! Δέν τούς ξέρετε σεις. 'Ο Ρούσος...

— Βρέ αδερφέ, τί Ρούσος και ξερούσος; Κάθε άνθρωπος πού άρνείται πατρίδα, θρησκεία και οίκογένεια, τά τρία αυτά...

— Άναγκαία κακά...

Η παρέα έμεινε. Κάπως τά σάστισε. Κοιτάχτηκαν. Γυρίσανε όλοι με μιάς πρός τό μέρος πού έρχότανε ή φωνή. Στην πόρτα τού μικρού σαλονιού, όπου είχε προβάλει ή λιγνή κιτριναρική φάτσα τού μηχανικού. Τού Ροδόλφου.

Κι' ο Ροδόλφος συμπλήρωσε γρήγορα, σάν κάπως σαστισμένος κι' αυτός.

— Ξύλο πού μās χρειάζεται! Δέν κοιτάμε τί θά γίνει τό χάλι μας! Και πρό παντός τό έμπόριο μας! Έ; Τι λές και σύ, γεροκαπετάνιο;

Τά μούτρα στραπατσάρανε. Τι ήθελε δηλαδή νά πη αυτός ο Ροδόλφος;

Η θάλασσα άγρίεψε στό μεταξύ, τά στόματα γεμίσανε ξανά βρώμικα άερια.

Ο Ροδόλφος έριξε ένα χάχανο και τδσασκε. Ο μικρός καμαρότος τόν άκολούθησε, γελώντας κι' αυτός.

Τά κέφια χαλάσανε, θές από τή φουρτούνα, θές από την κουβέντα τού μηχανικού.

Ο άέρας δυνάμωνε. Γρεγολεβάντες στά γεμάτα. Τά κύματα διπλώνανε και ξεδιπλώνανε, άνοίγοντας μεγάλους ύγρους λάκους. Έτριζε τό καράβι άπ' την καρλίνα ώς τ' άλμπουρο. Η παρέα, κακοκεφιασμένη, άρχισε νά διαλύεται. Ο Άλβανός πρόξενος άκούμπησε τό πολυγωνικό κεφάλι του στην άγκώνα τού άριστερου χεριού. Ο κύριος Πέτρος Μιχαλάκης πήρε νά τρομπάρη τό λαστιχένιο μαξιλάρι του. Ο γεροκαπετάνιος τράβηξε για την κουκέτα. Κι' ο άλλος; Τ' ήταν αυτός; Ένας μυστήριος. Έγειρε στον ξύλινο καναπέ.

Δίπλα, στην κουζίνα, τά πιάτα χοροπηδούσανε. Έτριζε τό κάθε τί και τά μάτια τών νυσταγμένων άνοιγοκλείνανε κουρασμένα, άνήσυχα, φοβισμένα.

Άργά περνούσαν οί ώρες.

Ο άέρας δυνάμωνε, τά κύματα πασαλιβανε τό καράβι μ' άφρούς και νερά, κατάπλευρα, κοφτά, από τις κουπαστές, από τις μπουκαπόρτες. Οί σκιές τού καραβιού παίζανε με τ' άγριεμένα νερά, πότε μεγαλώνανε, πότε μικραίνανε μέσα στην ταραχή. Σά στοιχειά λές, πού βουτούσανε στη θάλασσα και βγαίνανε άτρωτα, γιγαντωμένα. Σά νάνοι, πού χορεύανε με την άγρια μουσική τού άέρα και γλυστρούσανε βολεμένα για νά ξεφύγουν από τό γάντζωμα τού άφρου.

Μ' όρμη περνούσε ο βορριάς από τις τρυπίτσες και τις χαραμάδες, χτυπούσε τά ξάρτια, πολεμούσε με τά γερά τζάμια τών φιλιστρινιών, κυρίευε όλόκληρο τό καράβι, σκούζοντας, σφυρίζοντας, φωνάζοντας. Οί μηχανές άγκομαχούσαν όλοένα και πιό άπελπιστικά. Βιαζόντανε νά προφτάσουν την προπέλα πού γυρνούσε στ' άχαιμνά νερά τού άφρου με μιά τρελή γρηγοράδα. Μά ύστερα ή πρύμνη χωνότανε μέσ' τά κύματα, ως την κουπαστή. Φυσούσανε τότε από ζόρι οί μηχανές, τά έμβολα άνεβοκατεβαίνανε με τέμπο βαρύ.

— Γκούχ!... Γκούχ!... Γκούχ!...

— Φφσ... φφσ... φφσ...

Έσταζ' ή «Μαριέτα» όλόγυρα νερά. Ένα θεόρατο κύμα, ένα θολό, ύγρό, θεοσκότεινο βουνό, την άνέβαζε ψηλά, ψηλά στην κορυ-

φή του. Έπεφτε έπειτα άπότομα, βουτούσε στον όγρό λάκο, πού τής άνοιγε με γρηγοράδα τό δεύτερο κύμα. Μιά γρηγοράδα εύγενικιά θάλεγε και κομψη.

Ποίος μπορούσε νά κλείση μάτι; Τά πάντα είχαν γίνει άνω κάτω.

— Μωρέ καιρό πού βρήκαμε νά ταξειδέψουμε; Θά μās φάνε τά ψάρια προτού μās κόψουν οί μπολσεβίκοι.

Η κουβέντα έκανε πώς ξαναρχίζει μέσ' τό σκοτάδι τού σαλονιού.

— Αυτός ο Ροδόλφος δέ μου καλοφαινόται. Τι είν' αυτός; Κομμουνιστής;

Ο μικρός καμαρότος, ξαπλωμένος πάνω σε κάτι σακιά, λαγοκοιμόταν, έχοντας πάντα τό νού του στις όμισίες.

— Γκούχ! Γκούχ! Δέν μπορούσε νά ήουχόση ο κύριος Μιχαλάκης. Τι βάσανο κι' αυτό τό καουτσουκέτιο μαξιλάρι! Μά έλα πάλι πού τού τό συνιστούσαν οί γιατροί. Έτανε πολύ ύγιεινό, λείι. Φυσικά, χωρούσε μέσα και κοκαίνη. Μ' αυτό ποίος μπορούσε νά τό μαντέψη;

Η κουβέντα ξαναγύρισε στους μπολσεβίκους. Ο Άλβανός είπε πώς έχει έντολή νά συνάψη σχέσεις έμπορικές και νά διοριστή πρόξενος στην Όδησσό. Ο Μιχαλάκης πώς πάει νά Ιδίη την άγορά μήπως βγαίνει τίποτε και νά έργασθί με μεγάλα κεφάλαια. Ο Μυστήριος είχε κάτι συγγενείς. Πιθανόν νά είχαν την άνάγκη του. Έπρεπε νά δη. Καθήκον άνθρωπινο. Και, με την ευκαιρία, πήρε και λίγο πρāμα. Ο ένας έκανε πώς πίστευε άπόλυτα στα λόγια τού άλλου και κανείς δέ φανέρωνε τά σχέδιά του.

Η θάλασσα έκοβε όσο πιάνανε στεργιές. Είχανε ώρες πού άφήσανε άριστερά τό φειδονήσι και λογαριάζανε πώς τό πρῶι, στις δέκα, θά είχανε φτάσει πιά στην Όδησσό. Τά στοιχειά και τά τζίνια χανότανε σιγά σιγά, τά νερά ήμερέψανε όσο φώτιζε ή αύγή.

— Νά! Νά! Φτάσαμε! Στεργιά! φώναξε ο πιτσιρικός, χαρούμενα.

— Ού στό διάολο! τού λείι ο καπετάνιος. Κάνε μου ένα τσάι!

Μάζεψε την ούρά του ο μικρός και τράβηξε κατά την κουζίνα. Ένας-ένας σηκώθηκαν και οί έμποροι, σοβαροί, μά κάπως φοβισμένοι. Πώς θάναι άραγε ή καινούρια Ρωσία; Όπως την άφήσανε;

Άνεβήκανε στη γέφυρα. Τά νερά γυαλί, καθαριος ο όρίζοντας. Πέρα στό βάθος ή ξηρά. Μιά ξηρά χαμηλή, γεμάτη σιωπή, μυστήριο.

— Μά δέ θά μπούμε στην Όντέσα;

— Τι Όντέσσα; μουγκρίσε ο καπετάνιος. Έδώ μου είπε νά ρθούμε τό άγγλικό λιμεναρχείο. Θές νά βρούμε τόν μπελά μας; Καλά έλεγα γώ νά μην πατήσω σ' αυτά τά καταραμένα νερά! Με τούς μπολσεβίκους! Τι θέλουμε ρε μεις με τούς μπολσεβίκους; Έμπόριο θά κάνης μ' αυτούς; Μ' αυτούς!

— Καλά, καλά, καπετάνιο...

Σ' ένα ύψωμα τής παραλίας φαινότανε κάποιο κάτασπρο κτίριο, χαμηλό και μικρούλικο στην άρχή, ψηλότερο και μεγάλο άργότερα, με μιά κεραία στό πλάι.

— Σταθμός! Σηματοδότης!

Η «Μαριέτα» προχωρούσε σιγά. Δέν τάραζε καθόλου την ήσυχία τής άτιμόσφαιρας, μήτε τή γαλήνη τού νερού, μήτε τή συγκρατημένη άναπνοή και την άγωνία τής παρέας.

— Ντούκ, ντούκ, ντούκ,—οί μηχανές.

Τά έμβολα άνεβοκατεβαίνανε με ρυθμό, δούλευε ή προπέλα, άνεκάτευε τά νερά με ήρεμία. Είχε ξημερώση. Έτανε μέρα πιά.

Ο καπετάν Γιάννης, με τά κιάλια στό χέρι, παρακολουθεί, σημειώνει. Βλέπει και τό χάρτη. Ρίχνει και μιά ματιά στις όδηγιες τού Άγγλικού Λιμεναρχείου.

— Αυτό είναι, λέγει, σά νά μιλά με τόν έαυτό του.

Η παρέα παρακολουθεί με γουρλωμένα τά μάτια. Η άπόσταση από την παραλία είναι μεγάλη. Μά ξεχωρίζουνε πιά καθαρά και τό κτίριο και ή κεραία και κάτι βάρκες κάτω από τό ύψωμα τραβηγμένες στη στεριά.

Σέ λίγο ύψωνονται μερικά σήματα, κατεβαίνουν, ξαναύψωνονται, βγαίνουν αυτά, μπαίνουν άλλα, και πάλι ύψωνονται στην κορυφή τής κεραίας.

— «Καλωσορίσατε!»

— Βλέπεις; Βλέπεις; λείι ο κύριος Μιχαλάκης στον Άλβανό Πρόξενο. Όλα τά μάθανε αυτοί οί Μπολσεβίκοι. Διαβολάνθρωποι.

Ο καπετάν Γιάννης δίνει όδηγιες στό λωστρόμο. Στό πλωριό κατάρτι τής «Μαριέτας» κρεμιέται ή άπάντηση.

— Άριστερά. Όσο μπορείτε. Κίνδυνος. Φωνάζει άπέξω ο σταθμός.

— Άριστερά. Άλά μπάντα, άπαντά ή «Μαριέτα» και στρίβει με ταχύτητα. Μά όσο νά γυρίση, άκούγεται ή πρώτη κανονιά.

— Μπούμ.

Άσχημα χαμπέρια. Έξω, στην κεραία τού σταθμού, τά ποικιλόχρωμα σήματα άλλάζουν και άνεβοκατεβαίνουν με γρηγοράδα.

— Άριστερά. Είστε σ' επικίνδυνη ζώνη.

Ο Μυστήριος, πού έπωφελήθηκε από την άπουσία τών άλλων για νά ρίξη μιά ματιά στα πράματά του, άνεβαίνει τώρα στη γέφυρα με βία.

— Μας έχουν στα χέρια τους. Πάμε χαμένοι, μουρμουρίζει κάποιος.

Ο Μυστήριος τά χάνει. Ρωτά.

— Τι τρέχει, Ροδόλφε;

— Νά. Σας μάθανε πώς είστε στό βάπρι άλλος έμπορος, άλλος πρόξενος και ρίχνουν κανονίες πρός τιμή σας.

Ο καμαρότος, χωμένος στην πλώρη τής βάρκας τού βαποριού, γελά.

— Τι γελᾷς, μωρέ; Τι συμβαίνει, καπετάνιο;

— Λασημα τὰ μπλέξαμε. Ποῦ στοῦ διάολο μου κουβαληθήκατε δῶ πάνω; Μήτε προξενεῖο, μήτε τίποτα. Θὰ μὲ πάρετε καὶ μένα στοῦ λαμποῦ σας.

— Ὁ Μυστήριος χλώμιασε. Ὅλοι ἀγωνιοῦν. Ὁ σταθιὸς δίνει νέα σήματα.

— Δεξιά! Ἄργα!

Ἡ «Μαριέτα» βάζει πλώρη κατάστεργια. Ἡ παρέα, ὁ καπετάνιος, ὁ λοστρόμος, ὁ πιτσιρικός, ὅλοι εἶναι στὴ γέφυρα. Στὴν πλώρη ναῦτες Πιάνει δὲν πιάνει δυὸ μίλια ἢ «Μαριέτα». Οἱ ἀτμοὶ τῶν καζανιῶν πῶς βουίζουν! Ἐνῶ τὰ νερά εἶναι ἡσυχά, ἀκίνητα. Ἡ φύση ἡρεμῆ. Τὰ μάτια ὅλων στὴν παραλία. Μιά πελώρια κόκκινη σημαία κυματίζει στὴν πρόσοψη τοῦ κτιρίου. Ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ βγαίνουν μερικοὶ, μὲ ποδήματα καὶ μαῦρα παλτά. Σὰ στρατιῶτες μοιάζουν.

— Ὅ,τι εἶναι νὰ γίνῃ, ἄς γίνῃ. λέει ὁ κύριος Μιχαλάκης, κάνοντας τὸ σταυρὸ του.

Ὁ Μυστήριος κάτι ψυθυρίζει, ὁ πρόξενος ἐτοιμάζεται γιὰ παρουσίαση, ὁ Ροδόλφος κάνει νοήματα στὸν καμαρότο καὶ κρυφογελοῦν.

— Φούντα!

— Γκρρρ... Κατεβαίνουν οἱ ἀλυσίδες, κουνιγοῦν οἱ κρίκοι ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, χύνονται στὴ θάλασσα, ὡς ποῦ σταματοῦν, κομπιάζουν.

— Λάσκα! Λίγο ἀκόμα!

Ὁ ναύτης βάζει τὴ μαναβέλα κάτω ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα. Τὰ γρενάζια κάνουν μιὰ γρήγορη στροφή, ἡ ἀλυσίδα λασκάρει, πέφτει, ρίχνεται ἀπὸ τὰ ἄκια στοῦ νερό. Ἐν τάξει.

Οἱ θερμαστές, οἱ ναῦτες, ὅλο τὸ πλήρωμα εἶναι στὴν κουβέρτα. Νὰ δοῦν, νὰ παρακολουθήσουν τί γίνεται καὶ τί θὰ γίνῃ.

Ἡ «Μαριέτα» εἶναι τὸ πρῶτο καράβι ποῦ πατάει σὲ μπολσεβίκικο λιμάνι.

Ἀπὸ τὸν παραλιακὸ δρόμο, πρὸς τὸ μέρος τῆς Όντέσας, φαίνεται ἓνα καμιόνι. Κατρακυλᾷ γρήγορα - γρήγορα, σταματᾷ στὴν εἴσοδο τοῦ κτιρίου. Ἐχει κάποια κίνηση τῶρα ἢ παραλία.

Στὸ καράβι οἱ καρδιές χτυποῦν ἀπὸ φόβο, ἀπὸ ἐλπίδα, ἀπὸ ἓνα σωρὸ σκοτεινὲς σκέψεις. Οἱ θερμαστές ἀνταλάσσουν μεταξὺ τους μονολεκτικὲς κουβέντες. Τὰ μοῦτρα τους ἔχουν τὴν κούραση τῆς δουλειᾶς. Τὰ μάτια τους παρακολουθοῦν χωρὶς ἔκφραση. Ὁ Ἄλβανός βουρτσίζει τὸ παλτό του, ὁ Μυστήριος, ἀνήσυχος, κάνει μιὰ μικρὴ ἐπιθεώρηση στὴν πλώρη, ἔτσι, γιὰ νὰ δῆ ἂν ἐκεῖνα κεῖ εἶναι στὴ θέση τους. Ὁ Μιχαλάκης παραχώνει ὅλες τὶς ἐφημερίδες καὶ σιχίζει μερικές. Ὁ Καπετάνιος δίνει τὶς τελευταῖες ὁδηγίες καὶ χώνεται μέσ' τὴν καμπίνα του. Ὁ Ροδόλφος μουρμουρίζει ἓνα ἰταλικὸ τραγοῦδι:

«Μπαντιέρα ρόσσα, μπαντιέρα ρόσσα.
Μπαντιέρα σοσιαλίστα τριομπερά...»

Ἡ συντροφιά συγκεντρώνεται ξανά στὴν κουβέρτα. Νά! Μιά βάρκα ξεκίνησε ἀπὸ τὴν παραλία. Δυὸ στὰ κουπιά κι ἓνας πίσω. Ἡσυχία μεγάλη. Μεγαλειότερη ὅμως ἢ ἀγωνία.

— Ποῖος θὰ τοὺς μιλήσῃ; ρωτᾷ ὁ Μιχαλάκης.

— Ὅλοι μας! Ὅλοι μας ξέρομε ρούσικα. Ἐξ ἄλλου αὐτοὶ θὰ ζητήσουν τὸν καπετάνιο. Ἐμεῖς θὰ κάνουμε τὸ διερμηνέα.

— Λίγα λόγια καὶ τὸ νοῦ σας. Μπορεῖ νάναί τῆς Τσέκας.

Ἡ Τσέκα! Σὰν πολυπρόσωπη! Σὰν πολυπλόκαμη! Πλανιέται, λές, παντοῦ.

— Τί νὰ σοῦ πῶ! Καλλίτερα νὰ μὴν τὸ κάναμε αὐτὸ τὸ ταξίδι!

— Ὅτι ἔγινε, ἔγινε τώρα. Ἐπειτα, δὲν ξέρεις. Μπορεῖ νάχουν καὶ τὴν ἀνάγκη μας.

— Ἀλλωστε μπολσεβικισμὸς καὶ χριστιανισμὸς εἶναι τὸ ἴδιο πράμα, τονίζει ὁ Μυστήριος, ρίχνοντας μιὰ κρυφὴ ματιά πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ροδόλφου. Ἐμεῖς χριστιανοί, αὐτοὶ πῶς χριστιανοί.

Ἀπαλὸν ἦχο, εὐχάριστο ἀφήνουν τὰ κουπιά, εἰρηνικὰ προχωρεῖ ἡ βάρκα.

— Τὰ κονιάκ! Τὰ κονιάκ! λέγει νευρικὰ ὁ Μιχαλάκης.

— Ἐννοια σου. Ἐννοια σου. Ἐν τάξει.

— Πίνουμε λές;

Ὁ Μυστήριος χαμογελᾷ. Ἀκοῦς ἐκεῖ ἂν πίνουνε! Καὶ τ' εἶν' αὐτοὶ; Ροῦσοι δὲν εἶναι;

Ἡ βάρκα πλησίασε. Ὁ λοστρόμος κατέβασε τὴ σκάλα. Ἐνας ναύτης ἔριξε τὸν κάβο. Τὸ πλήρωμα, ἡ παρέα, ὁ μηχανικός, ὁ καμαρότος, ἀκουμποῦνε στὴν κουπαστή. Μόνο ὁ καπετάν Γιάννης δὲ φαίνεται πουθενά.

Δυὸ βέροι Ρῶσοι, ξανθοὶ μὲ γαλανὰ μάτια, ἀπλώνουν τὰ πόδια τους στὴ σκάλα. Ἐνα πῆδημα καὶ μπάμ! στὴν κουβέρτα.

— Ζντράστβουίτι, ταβάρισι.

— Ζντράστβουίτι, ζντράστβουίτι, ἀπαντᾷ ἡ παρέα μὲ μιὰ φωνή. Καλημέρα, σύντροφοι. Πῶς εἴστε; Καλὰ; Χαρασὸ;

— Χαρασὸ, χαρασὸ. Ἀπὸ ποῦ τοῦ λόγου σας;

— Ἀπὸ τὴν Πόλη.

— Ἄ! Ἄα!

— ...

— Καὶ τί θέλετε;

Κόμπιασαν. Τί θέλουν; Τί θέλανε;

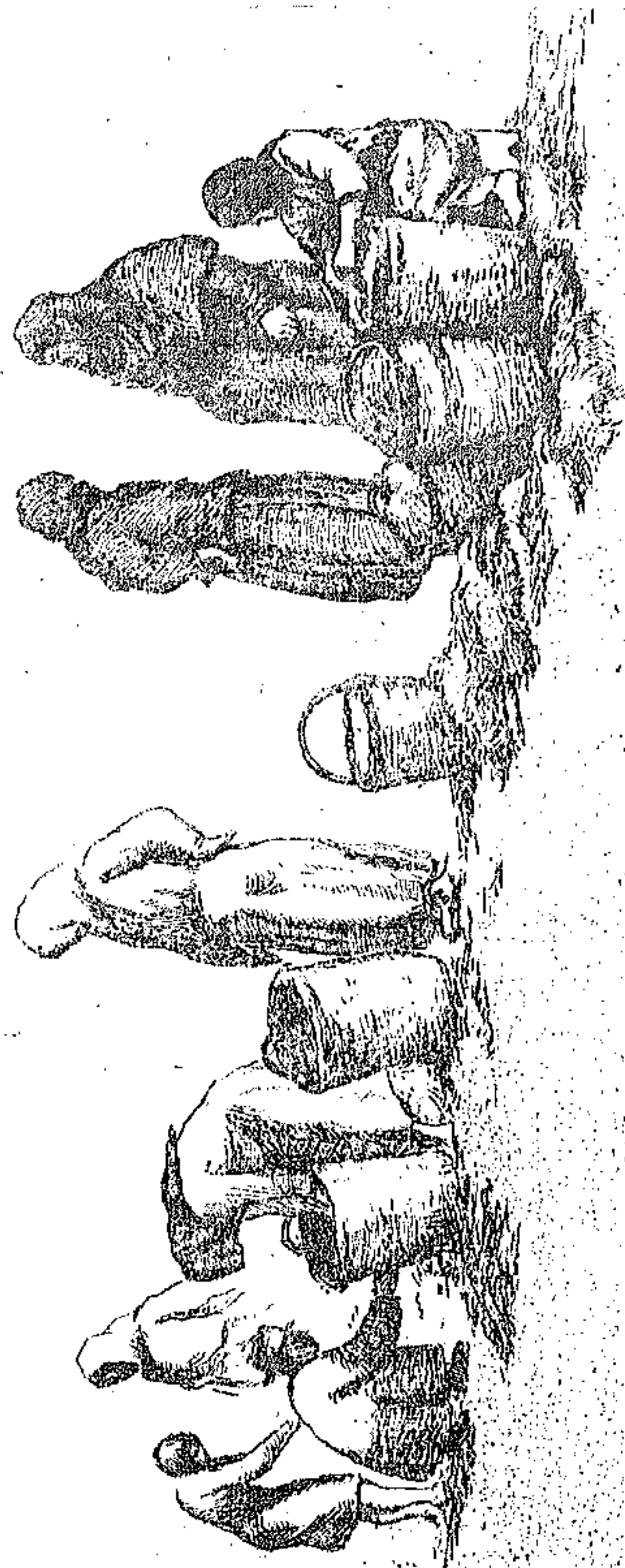
— Νὰ σᾶς δοῦμε! φωνάζει ὁ κύριος Μιχαλάκης, μὲ κάποιο τρόμο.

— Ἄ! Χαρασὸ. Νὰ μᾶς δῆτε. Καλὰ.

— Ἡ Ρωσία δὲν πεθαίνει ποτέ. Προσθέτει μὲ σοβαρότητα ὁ Ἄλβανός.

Μὰ δὲν πέρνει ἀπάντηση.

Μὲ βῆμα βαρὺ, σταθερὸ, τριγυρίζουν οἱ Ροῦσοι τὸ καράβι, περιεργάζονται πρόσωπα καὶ πράματα, χωρὶς νὰ λένε τίποτα, χωρὶς ν' ἀνταλλάξουν ἄλλη λέξη. Ἡ παρέα τοὺς βλέπει μὲ κάποιαν εἰρωνεία. Αὐτοὶ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

οί άξεστοί εκπροσωπούν τή Νέα Ρωσία; Αύτοί οί δυό κι' ό τρίτος πού κάθεται στην πρύμνη τής βάρκας, σιωπηλός, κατσουφιάρης; Μωρέ! Κάτι καλπάκια τριχωτά τούς κρύβουν τό κεφάλι, τ' αϋτιά, τό μέτωπο. Κάτι ποδήματα, άμορφα, τριχίνα, τσαλακωμένα, ξεπερνούν τά γόνατα σέ ύψος, ένώ τό άλλο σώμα κρύβεται σέ πέτσινους μανδύες, βρωμερούς.

Άιγη σιωπή, περισσότερη διστακτικότητα και κατόπι ή επίθεση. Ή παρέα διαμοιράζεται τούς ρόλους της, χωρίς καμιά συνεννόηση.

— Πώς λέγεστε, σύντροφοι; ρωτᾷ ό κύριος Μιχαλάκης.

— Ήβάν Νικίτις, άπαντᾷ μέ βαρειά φωνή ό πρῶτος.

— Κόλια Βλαντιμίροβις, λέγει ό δεύτερος.

— Έχετε παιδιά;

— Έχουμε.

— Κανένα κονιακάκι; Θέλετε;

Δέ θέλουν. Εύχαριστούν πολύ, αλλά δέν πίνουν.

— Ίσως για τό σπίτι;

— Ούτε για τό σπίτι. Πώς λέγεται τό καράβι;

— «Μαριέτα».

Οί έρωτήσεις πέφτουν τώρα βροχή. Τί γίνεται έξω, στην Όντσα; Στο έσωτερικό, παρακάτω, στη Σεβαστούπολη και στην Κριμαία και πιο πέρα ακόμα, κατά τή Νοβορόσια και τόν Καύκασο; Παντοῦ, όπου υπάρχει τό ένδεχόμενο νά βγῆ κάτι για τήν παρέα τῶν έμπόρων, νά έπισημανθῆ κάτι για νέο ταξίδι.

Ό κύριος Μιχαλάκης ρωτᾷ πάντα πρῶτος. Ήπειτα πέρνει τήν κουβέντα ό Μυστήριος και τή λιανίζει. Από δω, από κεί, πώς και τί, ως πού νά φτάση σ' ένα σημείο, σ' ένα συμπέρασμα. Ό πρόξενος ένισχύει τήν όμιλία μέ μαλακές και άφωγες κουβέντες για τό καθεστώς.

Στό μεταξύ, νά κι' ό καπετάν Γιάννης. Άκεφος, κατσουφιάρης. Πίσω του στέκεται ό καμαρότος, σά σκυλί μέ κατεβασμέν' αϋτιά.

— Γειά σας. Τί θέλετε; Τί θέλουν, κύριε Μιχαλάκη; Τί ρωτούν; Λέει μέ προσποιητή ευγένεια.

Ό Ήβάν κι' ό Κόλιας ανοίγουν τά τετράδια τους, κάτι σχολικά τετράδια διπλοχαρκαωμένα, τεζάρουνε τίς πατουνες, άκουμπουνε στη σιδερένια πόρτα τής μηχανής και γράφουν.

— Τό καράβι σας;

— «Μαριέτα».

Σαλιώνουν τά μολύβια και ζωγραφίζουν: «Μαριέτα». Ή παρέα χαμογελά. Όρίστε! Έκπρόσωποι κράτους τοῦ νέου κόσμου. Τῆς νέας κοινωνίας. Ό Μυστήριος κάνει και τό σχετικόν υπαινιγμό.

— Μήπως θέλετε χαρτί;

— Όχι, άπαντᾷ ό Κόλιας. Θα φτιάσουμε μόνοι μας.

Ό Μυστήριος κατέβασε τά μούτρα του. Τό χαρτεμπόριο δέν έχει πέραση.

Ρωτᾷνε τώρα οί Ρούσοι για τό τονάζ, τήν προέλευση, τόν καπετάνιο, τό πλήρωμα, τούς έπιβάτες, τό έπάγγελμά τους. Ό Ήβάν Νικίτις έπιμένει νά μάθη γιατί ή «Μαριέτα» έχει και έπιβάτες.

— Είναι για έμπόριο, λέγει ό καπετάν Γιάννης.

Έμποροι; Κοντοστέκονται και οί δυό, σκέπτονται λιγάκι, ρωτούν.

— Έμποροι; Δηλαδή; Κερδοσκόποι; Σπεκουλάντες;

Ή παρέα άνατριχιάζει. Θαρεΐς και γδέρνουνε τό πετοΐ της. Τά μούτρα τοῦ Μιχαλάκη πέρνουν έκφραση τρόμου. Ό πρόξενος ξεροβήχει.

— Σπεκουλάντες; Όχι, σύντροφε Νικηφόροβις. Άπλοΐ έμποροι. Δηλαδή φτωχοί άνθρωποι. Έργάτες.

Άπαντᾷ μειλίχια.

Μήτε ό Ήβάν, μήτε ό Κόλιας καταλάβανε περί τίνος πρόκειται. Τί ζητάγανε αύτοΐ οί έμποροι, σέ χώρα όπου ό έμφύλιος πόλεμος τήν έλυανε, τήν κοπανούσε σά σίδερο καφτό, σά σίδερο πού σφυροκοπιέται στ' άμόνι, χρόνια τώρα, για νά πάρη ένα νέο καινούργιο σχήμα, μιά νέα μορφή; Σε μιά χώρα όπου ό έμπορος, ό ληστής και ό άντεπαναστάτης μπαίνανε στο ίδιο σακί; Κοντοσταθήκανε κι' οί δυό τους, σκεφθήκανε λιγάκι και;

— Νού χαρασό. Πολύ καλά. Ήμεΐς θα φύγουμε. Αύτά τά κανονίζετε μέ τήν Τσέκα.

Πηδήσανε στη βάρκα μέ σβελτάδα, άρπάξανε τά κουπιά στα χέρια. Ένας πυκνός όμιλος τούς περιμένε κάτω στην άκτῆ και πιο πάνω, στην είσοδο τοῦ κτιρίου.

Ή παρέα μαζεύτηκε ξανά στο σαλόνι. Παρών κι' ό καπετάν Γιάννης. Έτριβε τά μουστάκια του, θεριό άνήμερο. Ένα τοΐκ ήθελε ν' άνάψη. Μιά τόση δά μικρή φράση, μισή κουβέντα, μιά λέξη. Μά κανείς δέν τολμούσε ν' ανοίξη τό στόμα. Ή άτμόσφαιρα γεμάτη άόριστο τρόπο. Ό νοῦς πήγαινε στον Ήβάν μέ τά μεγάλα χέρια πού μπορούσε νά πιάση τό Μυστήριο από τό καρύδι και νά τοῦ βγάλη τά βρόχια, σαν σκουμπρί. Στόν Κόλια, μέ τά ψυχρά μάτια, πού μήτε γέλασαν, μήτε θύμωσαν δσο ήτανε στο καράβι. Στην Τσέκα.

— Έχ! Τί τά θέλετε! Δύσκολα χρόνια. Καλύτερα νάναι κανείς έργάτης. Χίλιες φορές καλύτερα.

Ό κύριος Μιχαλάκης τά ειπε αύτά, έτοι, χωρίς νά τό καταλάβη. Τούρθανε μόνα τους. Και μιά πού τά ειπε, δέν μπορούσε νά τά πάρη πίσω. Έργάτης δέ θα έπιθυμούσε νά είναι ποτέ. Δέ θα ήτανε δυνατό νά είναι. Δέ γινότανε. Ένας τσελεπής σαν κι' αυτόν, μέ κάουτσουκένιο μαξιλάρι, πώς μπορούσε νά γίνη ένα μ' αυτούς; Μ' αυτούς τούς άλητες;

Όσο για τό Μυστήριο, ναί. Αύτός μπο-

ρούσε να τα κάνει όλα. Και εργάτης να γίνει και μπολσεβίκος ακόμα. Άρκει να βγαίνει ο παράς Μά ο κύριος Μιχαλάκης, ποτέ των ποτών! Ήτανε κύριος αξιοπρεπής. Είχε ανάστημα και παρουσιαστικό αριστοκράτη.

«Ε, τώρα, είναι βέβαια κι' οι περιστάσεις. Μιά που ήρθανε με κίνδυνο της ζωής τους έδω, στη Μπολσεβίκια, γιατί να μην πή κι' ο Μιχαλάκης πώς είναι εργάτης, αφού έτσι μπορούσε να βρεθῆ τρόπος για μιά επικοινωνία, μιά συναλλαγή; Τι θα χάσω; Ναι, τί θα χάσει; 'Ο έχων δύο χιτώνας, δότω τον έναν, λένε οι μπολσεβίκοι. Ή! 'Ο Μιχαλάκης δεν είχε παρά μισό χιτώνα μαζί του, ενώ οι μπολσεβίκοι πήρανε ένα σωρό από την αριστοκρατία, θά του δίνανε κι' αυτόνου, αφού τους περίσσευαν. Μήπως γι' αυτόν τον περισσευόμενο χιτώνα δέ γίνηκε τούτο το ταξίδι;

'Ο Άλβανός, αυτός κρατούσε άλλη ζυγαριά. Θα παρουσιαζότανε σαν πολιτικό πρόσωπο, πρόθυμο να συζητήσει με τις αρχές για τα άλβανικά πράγματα και για τις σχέσεις των δύο κρατών επί «εμπορικού πεδίου». 'Η Άλβανία είχε τότε, το Μάρτη του 1921, μεγάλη ανακατασούρα. Οι φύλαρχοι είχανε διώξει τους Ίταλούς και κάνανε έθνική συνέλευση στην Αύλωνα. Υπήρχε έδαφος για μιά πολιτική συνεννόηση με τα Σοβιέτ και σ' αυτό στηρίζε τις ελπίδες του. «Όχι πώς είχε καμιά πληρεξουσιότητα, μά έτσι, από τη μεγάλη αγάπη για την πατρίδα του. Θα ξέθετε την κατάσταση, θα ζητούσε τη γνώμη των Σοβιέτ, κι' έτσι θάδενε τη δουλιά του 'Εμπόριο σε μεγάλη κλίμακα. Είχε δικίο λοιπόν να φαίνεται κάπως ψυχραιμος.

'Η κουβέντα που έριξε ο Μιχαλάκης, ότι τάχατες καλύτερα να είναι κανείς εργάτης, και ή συζήτηση που ακολούθησε, αγρίεψε τον καπετάν Γιάννη. Τους πήρε λοιπόν όλους φαλάγγι. Τάψαλε από την καλή. Άκους εκεί, έμποροι άνθρωποι, να καταδέχονται να κουβαλάνε κοκαίνες και λαθρεμπόρια.

— Καί ποῦ, φίλε μου; Στους Μπολσεβίκους. Στους άθεους! Στους άπάτριδες! Σ' αυτούς που καταργήσανε την οικογένεια! Σ' αυτούς που τρέφονται με κρέας ανθρώπινο! Τι γυρεύανε αυτοί, έμποροι άνθρωποι, καθώς πρέπει, μ' αυτά τα τέρατα;

Είπε κι' άλλα πολλά. Οι ώρες περνούσαν κανείς ακόμα να φανῆ. Δέ μυρίζανε καλά τα πράγματα. Και θά έλεγε κι' άλλα για να ξεσκάση, αν δεν έμπαινε μέσα χαρούμενος ο καμαρότος.

— Καπετάν Γιάννη, έρχονται.

— Πόσοι είναι, μωρέ;

— Τρεις και δύο στα κουπιά.

Τρύπωσε στο γουνικό του ο καπετάν Γιάννης. Οι κύριοι τραβηχτήκανε στη γωνιά και κρυφομιλούσανε. Σε λίγο βγήκανε

όλοι τους στην κουβέρτα και πιάσανε σειρά στην κουπαστή, κοντά στη σκάλα. Συνεννοηθήκανε μεταξύ τους να παρουσιαστούνε σοβαροί και αξιοπρεπείς, να χαιρετίσουνε τις αρχές με ευγένεια και να δηλώσουνε από την πρώτη στιγμή πως ναί μὲν δὲν εἶναι εργάτες, εἶναι όμως «εργαζόμενοι». Δηλαδή άνθρωποι της δουλιάς που σέβονται, αναγνωρίζουνε και εκτιμούνε το μεγάλο έργο των Σοβιέτ, πρόθυμοι πάντα να συμβάλλουνε, κι' αυτοί, με τις μικρές τους δυνάμεις, στην αναδιοργάνωση του τόπου. Δέ λησμονούνε εξ' άλλου, πως φάγανε, χρόνια και χρόνια, το ψωμί της χώρας. Θεωρούνε μάλιστα υποχρεωμένο τον έαυτό τους απέναντι στη φτωχολογιά.

'Η βάρκα πλησίασε κι' άλλας. 'Ο καπετάν Γιάννης μάζεψε τους θυμούς του στην άκρη του ποδιού και τράβηξε μιά δυνατή κλωτσιά στον καμαρότο, που μούχωνε κι' αυτός τη μούρη του κοντά στους μεγάλους. Ήπειτα, έκανε δυό βήματα προς τα έξω, στο σκαλοπάτι και περίμενε. 'Ο Μυστήριος πλησίασε γελαστός για να κάνει το διεργμηνέα. Ένα σβέλτο παληκάρι, ένα παιδί είκοσι έτών, με γυμνό λαιμό, ανοιχτό το στήθος και πηλήκιο φοιτητικό, πετάχτηκε πρώτο στη σκάλα. 'Ο καπετάν Γιάννης έκανε μιά γκριμάτσα κι' έδωσε το χέρι του με επιφύλαξη.

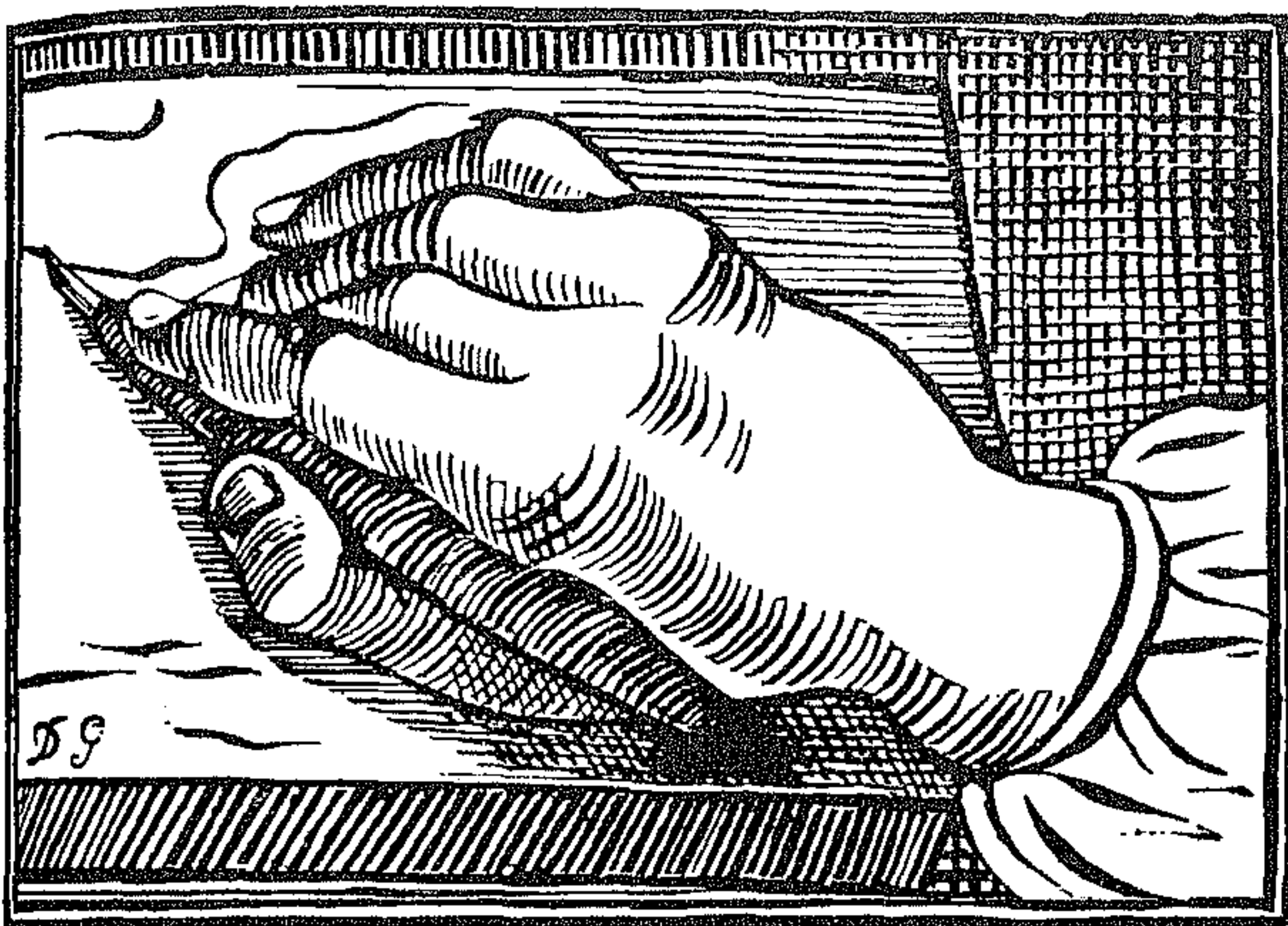
— Φεοντόρκα, λιμενάρχης.

Τά μάτια της παρέας πέσανε μονομιᾶς σ' ένα πελώριο μάουζερ που κρεμότανε διπλωμένο στη μέση του Φεοντόρκα, στα δεξιά. 'Ο καπετάν Γιάννης έκανε πως δεν είδε, χαιρέτησε με προσποιητή φιλοφροσύνη και γύρισε το μούτρο προς τα κεί. Οι άλλοι πλησίασανε το λιμενάρχη, έτοιμοι να του δώσουν εξηγήσεις για το λάθος που γίνηκε, σχετικά με το επάγγελμά τους.

'Ανεβήκανε κι' άλλοι δυό. 'Ο Νικολάι, παλιός πιλότος γεροθαλασινός της 'Οντέσας κι' ο Μαρινένκο της Τσέκα. 'Ο καπετάνιος χαιρέτησε και τους δυό, ύστερα άρχισε φιλοκουβέντα με τον Νικολάι και σε λίγο τραβήξανε μαζί προς το σαλόνι. 'Ο Μαρινένκο, ένας ξερακιανός και κίτρινος Ούκρανός, με πέτσινο σακάκι, άψηλά ποδήματα και καπέλο της Τσέκα. Έκανε μιά βόλτα προς την πρύμνη, γύρισε όλο το καρβάτι, έρριξε το τρομερό του μάτι παντού. Μετά, ανέβηκε στη γέφυρα και καρφώθηκε σε μιά γωνιά, χωρίς να ζητήσει κάτι, χωρίς να ρωτήσει, χωρίς να ενδιαφερθῆ για το παραμικρό.

'Ο Φεοντόρκα είχε παρουσιαστικό επαναστάτη έπειτ' από ένα σκληρό άγώνα που καταλήγει σε θρίαμβο. Το κανάλι του εμφύλιου σπαραγμού τον κατρακύλισε νωρίς στο πεζοδρόμιο, τούσπασε εκείνη τη χαρούμενη έκφραση που έχουν τα παιδιά της ηλικίας του. Διατηρούσε, βέβαια, κάτι

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ

ΧΕΡΙ

παιδικό επάνω του, μά ωστόσο ήτανε τραχύς, βίαιος και στις κινήσεις και στην όμιλία του. Σε τέτοιο σημείο, που έκανε τους άλλους να τον βλέπουν με σεβασμό. 'Η θύελλα ώριμασε μέσα του όλα τα στοιχεία της μεγάλης ανθρώπινης πείρας, που ενώ στην ειρηνική περίοδο απλώνονται άνετα στο χρόνο, την εποχή της μεταβολής συμπυκνώνονται σε μιά στιγμή και μόνο. 'Ο Φεοντόρκα σου άφηνε την έντύπωση ενός παιδιού που έπαιζε συνειδητά το ρόλο του στο δράμα της αναδημιουργίας. Έλεγε πως τα μεγάλα ανθρώπινα γεγονότα αφήσανε πάνω του τη σφραγίδα τους κατά τρόπον αναμφισβήτητο, ανεξίτηλο.

'Ο Μαρινένκο πάλι, άκουμπισμένος όπως ήτανε στο δεξί άκρο της γέφυρας, στυγνός, άπροσπέλαστος, σου έδινε μιάν άλλην όψη της προσωποποιημένης θύελλας, που δεν επαναπαύεται στο θρίαμβο, που έχει το νοῦ της πάντα προσηλωμένο στον έχθρό, το μάτι ανήσυχο, το χέρι στο πιστόλι. 'Ο Μαρινένκο, τόνβλεπες, ήταν άνθρωπος της Τσέκα. Δηλαδή της σκληρής, της ένιεταιμένης δράσης που λογαριάζει για ακουσίδι, για μηδενικό, για ένα τίποτα τη ζωή των Μιχαλάκηδων και των Μυστήριων.

«Όσο για τον Νικολάι, τον πιλότο, αυτός δεν είχε καμιά σχέση με το καθεστώς. Και θά ξεχνιότανε ολότελα στην έρημιά του λιμανιού της 'Οντέσας, αν ή «Μαριέτα» δεν υποχρέωνε με την άφιξή της τις αρχές να τον ξετρυπώσουν και να τον παρουσιάσουν σα δώρο, ευχάριστο δώρο, στον καπετάν Γιάννη και στην παρέα των εμπόρων. Γι' αυτό δά και του κάνανε τόσα κομπλιμέντα. Φαγί, πιστό, ό,τι θέλει ο Νικολάι. Και νέα κάθε λογής. Ξανάνοιωσε ο θαλασσόλυκος στο σαλόνι του βαποριού. Ξεχαστήκανε κι' αυτοί λίγο μαζί του, αφού μήτε καν να πλησιάσουν κατάφεραν το Φεοντόρκα και το Μαρινένκο, μήτε να τους πούν μιά λέξη παρά πάνω από ένα ζντράστβουίτι, από ένα χαιρετισμό.

Μόνο ο καμαρότος παρακολουθοῦσε και θαύμαζε το μικρό μπολσεβίκο λιμενάρχη. 'Ο καμαρότος κι' ο μηχανικός. Αυτός του πρόσφερε μάλιστα τσάι με το χέρι του και τον ρώτησε αν ξέρη Ιταλικά.

Σε λίγο ο Φεοντόρκα είπε στον πιλότο να βιράρουνε. 'Η ώρα περασμένη, το καράβι άργό, κι' έπρεπε να προφτάσουν ως τις έφτά στο λιμάνι. 'Ο καπετάν Γιάννης ανέβηκε στη γέφυρα μαζί με τον Νικολάι,

ὁ Ροδόλφος σήκωσε ἀτμό, ὁ λουτρόμος στὴν πλώρη.

— Βίρα, σίδερο...

— Βίρα!

Πήρανε τὸ σίδερο πάνω, κανονίσανε πορεία μέσ' ἀπὸ τὴν επικίνδυνη ζώνη μετὰ καὶ τὴν κίνηση τῶν μηχανῶν. Ἡ χαμηλὴ ἀκτὴ τῆς παραλίας ἐπαίρνε διάφορους χρωματισμούς μετὰ τὴ δύση τοῦ ἡλίου. Ὁ Νικολάι, τὰ μάτια τέσσερα. Παρακολούθουσε μὴν ξεφόγουμε, μὴν πέσουνε σὲ κάποια τορπίλα. Ὁ Φεοντόρκα ἀνέβηκε κι' αὐτὸς στὴ γέφυρα. Ἡ παρέα ἔμενε πάντα χαμμένη στὸ σαλόνι. Τὰ λέγανε. Πῶς θὰ τοὺς πάρουμε, ἄραγε, οἱ μπολσεβίκοι; Γιά ἔμπορους ἢ γιά ἐργαζομένους;

Σκοτεινίσαμε, προτοῦ ἀκόμη φανοῦνε τὰ προάστεια. Κάτι φῶτα τρεμοσβύνανε στὸ βάθος, μακρὰ. Καὶ σὲ λίγο, σκοτεινός, θεοσκότεινος, ἀπλώθηκε ὁ ὄγκος τῆς πόλης. Μιά μαύρη γραμμὴ, μ' ἓνα φανάρι στὸ τέλος, ἦτανε τὸ μοναδικὸ σημάδι τοῦ λιμενοβραχίονα. Ἡ «Μαριέτα» ἔριξε μιὰ στριγκιά. Ἐκοψε τὸ δρόμο τῆς, σταμάτησε ὀλίγοτερον τὴν πορεία. Περίμενε. Κρότος μοτέρ ἀκούστηκε. Ἐνας πελώριος ἀξιωματούχος μετὰ γοῦνινο μανδύα ἀνέβηκε ἀπὸ τὴ σκάλα τῆς πρύμνης. Πίσω του, ὀλόκληρο τσοῦρφο φαντάρου, μετὰ ἔφ' ὄπλου λόγῃ. Μεγάλια κόκκινα ἄστρα μετὰ μαῦρα σφυροδρέπανα κοσμοῦσαν τὰ πηλίκιά τους. Σταθῆκανε στὴ σειρά καὶ περιμένανε. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τους ἔτρεξε νὰ βρῇ τὸν Φεοντόρκα.

Σιγανά, γλύστρησε καὶ πάλι ἡ «Μαριέτα» στὸ λιμάνι. Ἀραξέει στ' ἀνοιχτά, ἀπέναντι στὸ μεγάλο προβλήτα.

Ὁ Νικολάι ἀποχαιρέτησε τὸν καπετάν Γιάννη καὶ κατέβηκε στὸ μοτέρ. Ἐπειτα ἔφυγε κι' ὁ Φεοντόρκα μετὰ τὸν ἀξιωματούχο. Οἱ στρατιῶτες μοιραστήκανε. Δυὸ στὴ σκάλα, δυὸ στὴν εἴσοδο τοῦ σαλονιοῦ, ἓνας στὴν πλώρη κι' ὁ ἄλλος στὴν πρύμνη. Οἱ φίλοι κοκκάλωσαν. Πῶς θὰ τοὺς πάρουν ἄραγε οἱ μπολσεβίκοι; Γιά ἔμπορους, ἢ γιά ἐργαζομένους, γιά ἀνθρώπους τῆς δουλιᾶς;

Ἄργα περνοῦσε ἡ νύχτα. Ὁ χρόνος εἶχε σταματήσει μέσα στὸ μικρὸ βαποράκι. Κανεὶς δὲν κλειοῦσε μάτι. Ὁ Ροδόλφος κι' ὁ καμαρότος ἀπὸ χαρὰ, οἱ ἄλλοι ἀπὸ ἀγωνία.

Ὁ Ροδόλφος πλησίασε κιάλας ἓνα στρατιῶτη:

— Ἴσο σόνο σοσιαλιστα.

— Ἀ! Ἀ!

— Ἱταλιάνσκο σοσιαλιστα, Ἱτάλια.

Κέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ φαντάρου. Σοσιαλιστῆς Ἰταλός. Ὠραία.

«Τὶ ὠραία, ἀλήθεια!» σκεπτότανε ὁ μικρὸς καμαρότος. Τ' αὐτιά του κοκκίνιζαν ἀπὸ συγκίνηση. Ἡ γλύκα τῶν ματιῶν του ἔπεφτε στίς λόγχεις, στὰ σφυροδρέπανα. Ἄχ, τί κρίμα νὰ μὴν μπορῇ κι' αὐτὸς νὰ τοὺς πῆ μιὰ κουβέντα!

Ὅτι τσιγάρα εἶχε ἡ παρέα τὰ προσέφερεν στους κόκκινους φαντάρους. Αὐτοὶ τὰ κάπνιζαν πανωτά, μ' εὐχαρίστηση, μὰ καὶ χωρὶς νὰ λένε ἓνα λόγο, ἓναν καλὸ λόγο στοὺς ἔμπορους, χωρὶς ν' ἀνοίγουνε τὸ στόμα.

Μέσα στὸ σαλόνι συζητοῦσαν τώρα δυνατὰ. Ὅσο μποροῦσαν πρὸ δυνατώτερα, γιὰ ν' ἀκοῦνε ἔξω οἱ στρατιῶτες κι' ὁ Μαρινέσκο. Μισὰ ρωμέικα, μισὰ ρούσικα. Οἱ «ἐργαζόμενοι» θέλανε νὰ τονίσουνε τὴν ἀγάπη καὶ τὸ θαυμασιό τους γιά τὰ Σοβιέτ. Τί καθεστώς! Τί θαῦμα! Τάξιν μιὰ φορά! Σὲ παρακολουθοῦνε, φίλε μου, καὶ σὲ προστατεύουνε ἀπὸ τὸ καράβι κιάλας. Ὅχι σὺν κι' ἐμᾶς πού τάχουμε ὅλα λιμπερτά!

— Μ' αὐτὸ θὰ πῆ Σοβιέτ. Τάξιν. Πειθαρχία. Πολὺ γρήγορα θὰ κερδίσουνε τὸν κόσμον.

Ἦταν ἡ ἰδέα τοῦ Μιχαλάκη.

Ὁ Μυστήριος συγκατένευε.

— Κανιέσνο! Κανιέσνο! Βέβαια, βέβαια!

Ὁ φαντάρου ἔσκιψε στὴν πόρτα τοῦ σαλονιοῦ γιά νὰ ζεστάνη τὸ μοῦτρο του. Μὰ ἡ ἀστραφτερὴ του λόγῃ, ἀκουμπισμένη στὸ στήθος, χάλασε τὸ κέφι τῆς παρέας.

— Δὲ μοῦ λέτε, σύντροφε, πότε θὰ βγοῦμε ἔξω;

— Δὲν ξέρω.

— Περνάτε καλά;

Ὁ φαντάρου γύρισε περιφρονητικὰ τὴ ράχι του. Ἐφυγε.

— Μωρὲ, ἀγριεμένοι εἶναι τοῦτοι δῶ! Λέτε νὰ πάθουμε τίποτα;

— Δὲ βαρύνεσαι; ἄπαντὰ ὁ πρόξενος.

Τὰ μάτια εἶχανε πιά κοκκινίσει ἀπὸ τὴν ἀϋπνία καὶ τὸ τσιγάρο. Ἐπαψε ἡ κάθε κουβέντα. Ἀκεφα στηριζόντανε τὰ κεφάλια στους ἀγκῶνες, βαριεστημένα. Ἐξῶ ἓνα θεοσκότεινο λιμάνι. Καὶ μέσ' τὴν ἡσυχία τῆς νύχτας ἀκούγεαι τ' ἀργὰ βήματα τῶν φαντάρων, πού περπατοῦσαν βαρεῖα στὸ κατάστρωμα. Λὲς κι' ἡ «Μαριέτα» ἦτανε φυλακὴ. Μιά φυλακὴ γιά πολιτικούς καταδίκους.

Κρύος ἀέρας ἔσφιξε τὰ κορμιὰ σὺν ἀρχίσε νὰ χαράξη. Οἱ ταξειδιῶτες βγήκανε στὴν κουβέρτα, νὰ νιφτοῦν. Τὰ μοῦτρα τους κουρασμένα, χλωμά, προδίνανε τὴν ἀνησυχία. Τὰ θολὰ τους μάτια πέσανε ὅλα μαζί πρὸς τὴν πόλη. Οἱ ἀποθηκὲς καὶ τὰ σιλὸ ἀρχίζανε νὰ ξεχωρίζουνε, νὰ πέρνουν τὸ πραγματικὸ τους σχῆμα. Πάνω, ψηλά, ὁ τροῦλλος τῆς Ὀπερας. Δεξιότερα, τὸ μεγάλο ξενοδοχεῖο μετὰ κάτι πελώριες κρεμαστὲς σημαῖες. Ἡ παρέα κοιτάζε μετὰ περιέργεια.

Σὲ λίγο ἔφεξε πιά. Ἡ Όντέσα δὲν ἔκρυβε τίποτα ἀπὸ τοὺς ἐπισκέπτες τῆς. Κάπου κάπου ξεπροβάλανε στὴν προκυμαῖα μερικοὶ διαβάτες πού περπατοῦσαν βαριά. Ναῦτες καὶ στρατιῶτες μπεινοβγαίνανε ἀπὸ κάποιο κτίριο μετὰ μιὰ μεγάλη ἐπιγραφή: «Σοβιέτ ναυτῶν, στρατιωτῶν.

Στρατιωτικὴ διοίκηση λιμένα». Στὸ Δημοτικὸ κῆπο, μιὰ πελώρια ταμπέλα, στημένη ψηλά καὶ γραμμένη σὲ τρεῖς γλώσσες, καλοῦσε τοὺς ξένους νὰ χαροῦν γιά τὴν ἐπανάσταση. Καὶ στὴ γωνιά τοῦ λιμανιοῦ, δεξιά, στὸ βάθος, ἓνα ξενογλωσσὸ πανῶ φώναζε: «Χαιρετισμὸς στοὺς θαλασσοπόρους». Παντοῦ σημάδια καὶ σήματα τῆς μεταβολῆς. Παντοῦ ἡσυχία, νέκρα.

Ὁ καπετάν Γιάννης ἔπινε κιάλας τὸ σαί του, βρίζοντας τὸ μικρὸ γιὰ τὸ ἀνεκτόπνε μετὰ καφέ. Οἱ κύριοι συγκεντρώθηκαν στὴ γέφυρα. Τὸ πλήρωμα στὴν κουβέρτα. Ὅλοι βλέπανε, ὅλοι σχολιάζανε τὸ θέαμα. Τὶ λιμάνι εἶν' αὐτὸ, χωρὶς βαπόρια, χωρὶς ἐμπορεύματα, φωνὲς, κίνηση.

Νὰ τὸ μοτέρ. Ξεκίνησε καὶ πάλι ἀπὸ τὸν προβλήτα, μετὰ τὸν λιμενάρχη, τὸν πιλότο καὶ τὸν διοικητῆ. Μαζί τους καὶ δυὸ λεττονοὶ ναῦτες, μετὰ κρεμασμένα περίστροφα στὴ μέση. Ναυτικὴ Τσόκα.

— Βλέπετε, Μιχαλάκη;

Ὁ Ἀλβανὸς ἔβαλε τὸ δάχτυλο στὸ στόμα.

— Σσσ... Δὲν εἶναι ὥρα γιά κουβέντες.

Ἀνεβήκανε στὸ βαπόρι. Ὁ καπετάνιος κι' ὅλη ἡ παρέα τοὺς χαιρέτησαν. Ὁ πιλότος ἀνέβηκε στὴ γέφυρα. Σὲ λίγο ἡ «Μαριέτα» βιράριζε σίδερο. Μερικοὶ ἔλιγμοι, κι' ὕστερα τὸ πλεύρισμα. Τὰ βίντσια εἶχανε σφίξει ἀπὸ τὸ κρῦο. Τὰ σκοινιά εἶχανε παγώσει. Δυὸ λεφτά, καὶ τὸ καράβι, δεμένο πρῶτα πλώρα στὴν προκυμαῖα, ἦτανε αἰχμάλωτο.

Τὶ θὰ γίνη τώρα;

Κανεὶς δὲ ρωτᾷ τοὺς ἔμπορους τί θέλουν, τί διατάζουν.

Ἄγωνία.

Ἡ φρουρά πήδησε στὴν προκυμαῖα. Ναῦτες καὶ στρατιῶτες, ἄλλοι μετὰ κόκκινα πε-

ριβραχιόνια καὶ γυμνά στήθη, ἄλλοι μετὰ προβιές, ἀρματοῦμένοι, κάνουν βόλτες στὴν ἀκτὴ καὶ περιεργάζονται τὸ καράβι. Κοιτάζουν μετὰ προσοχὴ καὶ αὐστηρότητα τοὺς ἔμπορους. Ὄρες εἶναι νὰ τοὺς κάνουν κανένα κακὸ.

Ὁ καπετάνιος, νευρικός, μπαρούτι, μιὰ ἀνεβαίνει στὴν κουβέρτα καὶ μιὰ κλείνεται στὸ σαλόνι.

— Νὰ πάρ' ὁ διάολος γιά καθεστώς! Καπετάνιος καὶ νὰ μὴ σ' ἀφήνουν νὰ βγῆς ἔξω.

Ἐτοι πέρασε ὀλόκληρη ἡ μέρα. Τὸ ἀπόγεμα ξαναἴφθανε ὁ λιμενάρχης κι' ὁ στρατιωτικὸς διοικητής. Ὑπογράψανε τὰ χαρτιά, κάτι εἶπανε τοῦ καπετάνιου, χαιρέτησαν, φύγανε. Μαζί κι' ὁ Μαρινέσκο. Στὴ στιγμή ἡ «Μαριέτα» σήκωσε παρτέντσα. Ἐπρεπε ἀμέσως νὰ φύγη. Τέτοια διαταγὴ πῆρε Μολάρανε τοὺς κάβους, βιράρανε τὴν ἀγκυρά καὶ προτοῦ ἀκόμα σκοτεινιάσει, ἡ σιλουέτα τοῦ караβιού εἶχε χαθῆ στὸ βάθος τοῦ ὄριζοντα.

Ἡ παρέα, μαζεμένη τώρα στὴν πρύμνη, κοιτάζει, μετὰ τρόμο ἀκόμα, τὸ φοβερὸ μετὰ ἡσυχον λιμάνι.

— Τὶ νὰ γίνη; Δὲν ἦτανε τυχερὸ, μουρμούρισε ὁ κύριος Πέτρος Μιχαλάκης.

Ὁ Μυστήριος ἔριξε μιὰ ματιὰ πρὸς τὰ κεί, γιά κείνα κεί πού εἶχε κρυμένα. Ὁ Ἀλβανὸς ἀναψε τὸ τσιγάρο του.

— Δὲν ξέρουμε νὰ κάνουμε τὴ δουλιὰ τους, εἶπε.

Σὺν ἀνοιχτήκαν στὸ πέλαγος, ὁ καπετάνιος, ὄλο χαρὰ, ἀρχίσε νὰ διηγίεται μιὰν εὐθυμὴ ναυτικὴ ἱστορία. Κι' ὅλοι ἄκουαν. Μὰ τὰ μάτια τους κοίταγαν πρὸς τὰ πίσω, μακρὰ, κατὰ τὸ μεγάλο λιμάνι, μετὰ τὶς κόκκινες σημαῖες. Ὁ τὶ ἀτυχία, τί κρίμα νὰ μὴν τοὺς πάρουν γιά ἐργαζομένους...

IPΣIM

KNUT HAMSUN

ΝΙΚΗ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

“Ημουν εισπράχτορας στα τραμβάγια του Σικάγου.

Στήν αρχή μ' είχανε βάλει στη γραμμή του Χόλστητ, έναν ιπποκίνητο τροχιόδρομο, που κυκλοφορούσε ανάμεσα στο κέντρο της πολιτείας και στη Χτηναγορά. Σάν είχαμε νυχτερινή υπηρεσία, καμμιάν ασφάλεια δέν μπορούσε νά περιμένη κανένας μας, γιατί τις νύχτες συχνάζανε σ' αυτό το δρόμο λογιής λογιής ύποπτα ύποκείμεγα. Μας ήτανε απαγορευμένο νά πυροβολήσουμε ή νά σκοτώσουμε κανένα, γιατί ή τροχιοδρομική εταιρεία, σά λάχαινε τίποτα τέτοιο, πλήρωνε αποζημίωση. Έγώ, για λογαριασμό μου, δέν είχα ρεβόλβερ κ' έτσι έπρεπε νάμαι ταμένως στην τύχη μου. Κ' έπειτα κανένας δέν είναι όλότελα ξαρματωμένος: έτσι είχα κ' έγώ το λαβίδι του φρένου, που μπορούσα νά το βγάλω στη στιγμή κ' ήταν ένα άμυντικό όπλο πρώτης γραμμής. Δηλαδή, έδω που τά λέμε, δέν τό μεταχειρίστηκα και πάρα πολλές φορές.

Στά 1886, όλες τις νύχτες τών Χριστουγέννων γραμμή, ήμουν υπηρεσία στο βαγόνι μου, χωρίς νά μου τύχη τίποτα εξαιρετικό. Μιά νύχτα μονάχα άνεβήκανε και γεμίσανε τό τραμβάϊ κάτι Ίρλαντζέζοι από την αγορά: ήτανε σιουπί μεθυσμένοι, είχανε μαζί τους ένα σωρό μπουκάλια, γκρινιάζανε τάχα πώς δέν είχανε χαλασμένα και δέν έννοούσανε νά πληρώσουνε, μ' όλο που είχαμε ξεκινήσει. “Έναν δλάκερο χρόνο, πρωί βράδυ, πληρώνανε από πέντε τσέντια στην Έταιρεία, λέγανε, και δέ θα χαλούσε ό κόσμος άν δέν πληρώνανε και μιά φορά, Χριστούγεννα μέρα. “Η σκέψη σου αυτή δέν ήτανε καθόλου κουτή, ώστόσο δέν τολμούσα νά τους άφήσω νά ταξειδέψουνε τσάμπια γιατί φοβούμουνε τους «σπιούνους» της εταιρείας, που μάς παρακολουθούσανε την ώρα της δουλειάς και κοιτούσανε ποιός άπ' τους εισπράχτορες ήτανε τίμιος και ποιός όχι. “Ένας επιθεωρητής άνέβηκε στο βαγόνι. Κάθησε λίγες στιγμές, είπε δυό τρεις κουβέντες για τά Χριστούγεννα και για τόν καιρό, κ' ύστερα ξαναπήδησε, γιατί είμαστε φορτωμένοι κάργα. “Ηξέρα πολύ καλά πώς άν έλεγα

μιά λέξη στον επιθεωρητή, όλοι οι επιβάτες θα πληρώνανε άμέσως τά πέντε τσέντια τους: μά δέν είπα τίποτα. “Γιατί δέ μάς άνάφερες;” ρώτησε ένας. “Τό νόμισμα περιττό, του άποκρίθηκα, γιατί έχω νά κάνω μέ τζέντλεμεν.” Τότες άρχισανε μερικοί νά μου γελάνε μ' έγκαρδιότητα: δυό τρεις μάλιστα βρήκανε τόν τρόπο νά λύσουνε τη διαφορά μας, πλερώνοντας για όλους τους άλλους.

Τ' άλλα Χριστούγεννα ήμουνε στη γραμμή του Κότταζ. Αυτό ήτανε μιά σπουδαία άλλαγή. Τώρα είχα μιάν άμαξοστοιχία μέ δυό, και συχνά μέ τρία βαγόνια, που την κινούσε ένα ύπόγειο σύρμα. “Ο κόσμος σ' αυτό τό διαμέρισμα της πολιτείας ήτανε καθώς πρέπει κ' έπρεπε νά μαζεύω τις πεντάρες μου φορώντας γάντια. “Ωστόσο έδω λείπανε οι δυνατές συγκινήσεις και κουραζότανε κανένας πολύ γλήγορα, μέ τό νά βλέπη και ν' άκούη όλόένα αυτούς τους άφέντες, που καθόντουσαν σέ βίλλες. “Ένα μικρό περιστατικό μούτυχε ύστερα, τά Χριστούγεννα του 1887.

Τό μεσημέρι της παραμονής τών Χριστουγέννων πήγαινα μέ τό βαγόνι μου κατά την πόλη. Τότε ήμουν μαθές της ήμέρας. “Ένας κύριος άνεβαίνει και πιάνει μιά μικρή κουβέντα μαζί μου: ώστόσο έπρεπε νά κάνω τη δουλειά μου στο βαγόνι κ' έτσι έπρεπε νά πάη νά περιμένη στον πίσω έξώστη, που ήταν ή θέση μου, όσο νά γυρίσω και νά συνεχίσουμε την κουβέντα μας. Θάταν ίσαμε τριάντα χρονώ, χλωμός, είχε μουστάκι κ' ήτανε πολύ καλοντυμένος, χωρίς όμως νά φορηή παλτό, μέλο που έκανε άρκετό κρύο.

— Βγήκα από τό σπίτι, έτσι, καθώς ήμουν, είπε. “Ηθελα νά προλάβω τη γυναίκα μου.

— Τίποτα Χριστουγεννιάτικα δώρα, παρατήρησα.

— Πολύ σωστά! άποκρίθηκε και χαμογέλασε.

“Ηταν όμως ένα παράξενο χαμόγελο, μιά γκριμάτσα μέ τό στόμα, ένα νευρικό ξέσπασμα.

— Πόσα κερδίζετε; μέ ρώτησε.

Αυτό δέν ήτανε κανένα άσυνήθιστο ρώ-

τημα για τη χώρα τών γιάγκηδων, και του-πα άμέσως πόσα κέρδιζα.

— Θέτε νά κερδίσετε δέκα δολλάρια παραπάνω; μου λέει.

Του άποκρίθηκα: ναι.

“Έβγαλε τό πορτοφόλι του και μούδωσε χωρίς πολλά-πολλά τό χαρτονόμισμα. Ταυτόχρονα μου δήλωσε πώς είχε έμπιστοσύνη σέ μένα.

— Τί πρέπει νά κάνω; ρώτησα.

Ζήτησε νά δη τό δρομολόγιό μου κ' είπε:

— Θάχετε σήμερα όχτώ ώρες ύπηρεσία;

— Ναι.

— Σ' ένα από τά ταξίδια σας θα μου κάνετε μιά χάρη. Έδω στη γωνιά της όδοϋ Μορόε, περνάμε πάνω από μιά καταπαχτή, που πηγαίνει κάτω, στο ύπόγειο σύρμα. Πάνω από την καταπαχτή είναι ένα σκέπασμα: αυτό τό σκέπασμα θα τό σηκώσω και θα χωθώ μέσα.

— Θέτε ν' αυτοκτονήσετε;

— Όχι όλότελα. Θέλω μονάχα νά κάνω πώς αυτοκτονώ.

— Άχά!

— Έσείς θα σταματήσετε τό τραίνο και θα μέ σύρετε από την τρύπα, κ' άς κάνω έγώ πώς άντιστέκομαι.

— Έγινε μέ τό πρώτο.

— Σάς ευχαριστώ. Κ' έπειτα δέν είμαι φρενοβλαβής, καθώς ίσως θα νομίζετε. “Ολ' αυτά τά κάνω για τό χατήρι της γυναίκας μου. Πρέπει νά δη, πώς ήθελα νά δώσω τέλος στη ζωή μου.

— “Ωστε ή γυναίκα σας θα βρísκεται στο τραίνο μου;

— Ναι, θα πάη νά καθήση στο grip.

Σάστισα. Τό grip ήταν ή ρεμούλκα, τό πρώτο βαγόνι, που έμενε ό οδηγός κ' οδηγούσε: ήταν άνοιχτό και δίχως τοίχους κ' έκανε πολύ κρύο σαν καθόταν κανένας, χειμώνα καιρό, εκεί μέσα.

— Θ' άνέβη στο grip, ξανάπε ό άνθρωπος. “Υποσχέθηκε σ' ένα γράμμα της στον έραστή της, πώς θα πάη σήμερα μέ τό τραίνο και πώς θα του κάνη σινιάλο, σαν έρθη. Τό διάβασα τό γράμμα μέ τά ίδια μου τά μάτια.

— Καλά. “Ωστόσο πρέπει νά σάς θυμίσω πώς είναι άνάγκη νά σηκώσετε τό σκέπασμα όσο πιο γλήγορα μπορείτε και νά μπήτε μέσα χωρίς χρονοτριβή. “Άλλιώς θα σάς προκάνη άλλο τραίνο. Τό δικό μας κυκλοφορεί κάθε τρία λεπτά ύστερ' από τό προηγούμενο.

— Τά ξέρω όλ' αυτά, άποκρίθηκε ό άντρας. Τό σκέπασμα θ' άνοιξη μόλις πάω. Αυτή τη στιγμή είναι κ' όλας άνοιγμένο.

— Άκόμα κάτι: που ξέρετε ποιό τραίνο θα πάρη ή γυναίκα σας;

— Γι' αυτό θα μ' είδοποιήσουνε μέ τό τηλέφωνο. Έχω ανθρώπους που την παρακολουθούνε βήμα πρός βήμα. “Η γυναίκα μου θα φορηή ένα καστανόχρωμο γουνένιο φόρεμα, μπορείτε νά τη γνωρίσετε εύκο-

λα — είναι πολύ όμορφη. Σά λιγοθυμήση, πηγαίνετε τη στο φαρμακείο, που είναι στη γωνιά της όδοϋ Μορόε.

Ρώτησα:

— Μιλήσατε μέ τόν οδηγό μου;

— Ναι, είπε ό άντρας. Και τούδωσα κ' αυτόνου τό ίδιο ποσό που έδωσα και σέ σας. “Ωστόσο δέ θέλω νά κουβεντιάσετε οι δυό σας γι' αυτό τό ζήτημα. Δέν πρέπει νά κάνετε λόγο.

— Όχι.

— Σά ζυγώσετε την όδο Μορόε, νά τοποθετηθήτε στο grip και νάχετε τά μάτια σας τέσσερα. Μόλις δητε τό κεφάλι μου νά προβάλη από την καταπαχτή, νά δώσετε άμέσως σινιάλο για στάθμευση και τό τραίνο θα σταματήσει. “Ο οδηγός θα σάς βοηθήση νά μ' ανασύρετε από την καταπαχτή κ' άς επιμένω έγώ πώς θέλω νά πεθάνω.

Σκέφτηκα λίγο τό πράμα κ' ύστερα είπα:

— Μου φαίνεται πώς θα μπορούσατε νά οικονομήσετε τά λεφτά σας και νά μην άνακατέψετε κανένα στο σχέδιό σας. “Απλούστατα, δέν είχατε παρά νά χωθήτε μέσ στην τρύπα.

— Για όνομα του Θεού! φώναξε ό άντρας, κ' άν ό οδηγός δέ μ' έπαιρνε είδηση! Δέ θα μέ παίρνατε είδηση! Κανένας!

— Έχετε δικιο.

Μιλήσαμε άκόμα για τούτο και για κείνο. “Ο άντρας πήγε ίσαμε τό τέρμα κ' όταν τό τραίνο γύρισε, γύρισε κ' αυτός μαζί.

Στη γωνιά της όδοϋ Μορόε είπε:

— Αυτό έδω είναι τό φαρμακείο που θα πάτε τη γυναίκα μου σά λιγοθυμήση.

Κ' ύστερα πήδησε άπ' τό τραίνο.

“Ημουνε δέκα δολλάρια πιο πλούσιος. Δόξα τω Θεώ, υπάρχουνε και καλές μέρες στη ζωή! “Όλον τό χειμώνα τύλιγα τό στήθος και την πλάτη μου μ' ένα παχύ στρώμα έφημερίδες, για νά φυλάγουμαι από τό τσουχτερό κρύο. Σέ κάθε κίνηση, που έκανα, τό χαρτί έτριζε παράξενα κ' οι συνάδερφοι σπάγανε κέφι μαζί μου. Τώρα, μέσα στ' άλλα, θάπαιρνα κ' ένα γουνένιο σακκάκι τόσο δά παχύ! “Όταν την άλλη φορά θα μέ ζυγώνανε οι συνάδερφοι για ν' άκούσουνε πώς τριζω, τότε πιά δέ θα βαστούσα...

Κάνω δυό, κάνω τρία δρομολόγια στην πόλη, μά τίποτα. “Όταν έτοιμαζόμαστε νά ξεκινήσουμε για τέταρτη φορά από τό σταθμό του Κότταζ, άνέβηκε μιά νέα κυρία και πήγε και καθήση στο grip. Φορούσε ένα καστανόχρωμο γουνένιο φόρεμα. Σάν την πλησίασα για νά της εισπράξω τό εισιτήριό της, την είδα κατάμουτρα. “Ηταν πολύ νέα κ' όμορφη και τά μάτια της ήτανε βαθυγάλανα κ' άθωα. “Φτωχούλα! Έχεις νά πάρης μιά μεγάλη τρομάρα, είπα μέσα μου: μά θάκανες, σίγουρα, κ' έσύ τό στραβοπάτημά σου και τώρα θα τιμωρη-

θής γι' αυτό. Όσοσο έχω μία φορά θα σε πάω με πολλή έγνοια και λαχτήρα στο φαρμακείο.

Τρίβουσαμε κατά την πόλη.

Από τον εξώστη που καθόμαστε παρατήρησα πώς ο οδηγός άρχισε ξαφνικά να κουβεντιάζει με την κυρία. Τι μπορούσε, διάβολε, να της λέει; Κ' έπειτα ήταν απαγορευμένο, την ώρα της ύπηρεσίας, να κουβεντιάζει με τους επιβάτες. Μά' σάστισα ακόμα περισσότερο όταν είδα την κυρία να πηγαίνει μία θέση κοντιντερα στον οδηγό, που καθότανε μπροστά στη μηχανή του κι' άκουγε με μεγάλη προσοχή τί τούλεγε.

Προχωρούμε όλοένα στην πόλη, σταματούμε για να κατέβει ο κόσμος, σταματούμε για να πάρουμε επιβάτες κι' όλα πηγαίνουνε καλά. Τώρα πλησιάζουμε την όδο Μουρρόε. Λέω μέσα μου: 'Ο έκκεντρικός νέος κύριος διάλεξε πολύ έξυπνα τό πόστο του, ή γωνιά της όδοϋ Μουρρόε είναι μία πολύ ήσυχη γωνιά και κανένας σχεδόν δέ θα τον εμπόδιζε να κατέβει στην καταπαχτή. Και συλλογιέμαι ακόμα πώς έτυχε συχνά να δώ μέσα σ' αυτές τις τρύπες έργάτες της εταιρείας να επισκευάζουνε διάφορες βλάβες. 'Αν όμως κανένας έργάτης είχε ποτέ την ιδέα να σταθί όρθιος μέσ στην τρύπα, την ώρα που θα περνούσε τό τραίνο, θα την είχε πολύ άσκημα και σίγουρα θα κόντανε κάμποσα δάχτυλα. 'Η σκάρα της ρεμούλκας, που πήγαινε κατά τό υπόγειο σύρμα, θα τούπαιρνε τό κεφάλι σύρριζα άπ' τόν ώμο. 'Επειδή ή όδός Μουρρόε ήταν ό πρώτος δρόμος που ζυγώναμε, πήγα κ' έγώ μπροστά στο γρίφ.

Τώρα πιά δέ μιλούσε ούτε ό οδηγός, ούτε ή κυρία. Τό τελευταίο πράμα, που πρόσεξα, ήτανε πώς ό οδηγός της έγνεψε, σά νάθελε να της πη πώς συμφωνούσανε, κι' ύστερα πώς κοίταζε μπροστά του και συνέχισε τό δρόμο του όλοταχώς. Κ' ήταν ό οδηγός μου ό χονδρός ό Πάτ, ό 'Ιρλαντέζος. Slack her a bit, είπα στον οδηγό στην πρόστυχη διάλεχτο, που κουβεντιάζαμε. Δηλαδή: πήγαινε λίγο πιο άργά. Γιατί σά να ξεχώρισα ανάμεσα στις ράγες ένα μαυριδερό σημάδι, σάν κεφάλι ανθρώπου, που έξέβγαινε από τη γή.

"Υστερα κοίταξα και την κυρία' είχε κι' αυτή καρφωμένα τά μάτια της στο ίδιο σημείο και κρατιότανε γερά στο κάθισμά της. Προχιστάνεται κιόλας κάποια συμφορά, σκέφτηκα: ό Θεός ξέρει τί θα κάνη σά δή πώς είναι ό ίδιος της ό άντρας, που θέλει να σκοτωθί.

Όσοσο ό χονδρός ό Πάτ δέν ελάττωνε καθόλου την ταχύτητα, τοϋ φώναξα πώς είναι άνθρωπος μέσ στην μπασσίνα — μά τίποτα. Τώρα βλέπαμε καθαρά τό κεφάλι ήτανε τοϋ τρελλοϋ νεαροϋ κυρίου, που στεκότανε μέσ στην τρύπα με τό πρόσωπο γυρισμένο κατά μάς. Τότε έβαλα τη σφυρίχ-

τρα στο στόμα κ' έκανα ένα δαιμονισμένο σινιάλο κινήνου. 'Ο Πάτ έξακολουθούκε να τρέχει με την ίδια ταχύτητα σέ λίγες στιγμές θα γινόταν ή σσιμφορά. 'Αρπαξα τό κουδούνι, χτύπησα κ' ύστερα σάλταρα μπροστά κι' άδραξα τό φρένο. Μα ήτανε πιά πολύ άργά. Τό τραίνο πέρασε στριγγίζοντας πάνω από την καταπαχτή, προτοϋ σταματήση.

Πήδησα κάτω ήμουνε παραγμένος κ' είχα στο νοϋ μου πώς θα ριχνόμουνε σ' έναν άνθρωπο που θα μου άντιστεκότανε. "Υστερα όμως ξανανέβηκα στο γρίφ και δέν μπορούσα να βρώ πουθενά ήσυχία. Κι' ό οδηγός ήτανε παραγμένος και ρωτούσε παραλογισμένα και χαζά, αν ήτανε άνθρωπος μέσ στην μπασσίνα και πώς μαθές δέ σταμάτησε. 'Η νέα κυρία φώναξε: τρομερό! τρομερό! Τό πρόσωπό της της ήτανε κόκκινο σάν αίμα και κρατιότανε σπασμωδικά στο κάθισμά της. Όσοσο δέ λιγοθύμησε κι' ύστερα από λίγο πήδησε άπ' τό τραίνο και τράβηξε τό δρόμο της.

Μαζεύτηκε πολός κόσμος. Βρήκαμε τό κεφάλι τοϋ δυστυχισμένου νέου κάτω από τό τελευταίο βαγόνι: τό σώμά του ήταν ακόμα μέσ στην τρύπα. 'Η σκάρα της μηχανής τόν είχε πετύχει κάτω άπ' τό σαγόνι και τούκοψε τό κεφάλι. Βγάλαμε τό σκοτωμένο από τις γραμμές κ' ύστερα ήρθε ένας επιθεωρητής, που θα φρόντιζε για τά παραπέρα. 'Ο επιθεωρητής πήρε ακόμα ένα σωρό όνόματα κι' όσο για μένα όλοι οί έπιβάτες μαρτυρούσανε πώς σφύριξα, πώς σήμανα και πώς στο τέλος σάλταρα κι' άδραξα τό φρένο. Κ' έπειτα είχαμε κι' ανθρώπους της ύπηρεσίας, που θα δίνανε άναφορά στο γραφείο. 'Ο χοντρός ό Πάτ με παρεκάλεσε να τοϋ δώσω τό μαχαίρι μου. Δέν τόν κατάλαβα καλά και τοϋπα πώς ό,τι και νάκανε, τό κακό είχε πιά γίνει κ' ήτανε πολύ μεγάλο. Τότε χαμογέλασε ό χοντρός ό Πάτ και μουδειξε τό ρεβόλβερ του, για να δώ πώς δέν τούλειπε τό όπλο και πώς τό μαχαίρι μου δέν τόθελε για να κάνη κουταμάρες, μά τό χρειαζότανε γι' άλλες δουλειές. "Όταν πήρε τό μαχαίρι, μουπε άντίο: τώρα πιά δέν μπορούσε να μείνη περισσότερο στην ύπηρεσία' λυπότανε πολύ, ώσοσο έπρεπε να άδηγήσω μόνοσ μου τό τραίνο ίσαμε τόν τελικό σταθμό, όπου θα μουδιναν έναν άλλον οδηγό. Και μου έξηγήσε πώς έπρεπε να μανουβράρω τη μηχανή. Τό μαχαίρι έπρεπε, λέει, να τοϋ τάφήσω' θα πήγαινε σέ μιάν έρημική πόρτα σπιτιοϋ και κεί θάκοβε τά κουμπιά της στολής του.

"Υστερα έφυγε.

Δέν μπορούσε να γίνει άλλιώς, έπρεπε να πάω μόνοσ μου τό τραίνο στο τέρμα. 'Ενα σωρό άμαξοστοιχίες στεκόντουσαν τώρα πίσω μου, που περιμένανε να ξεκινήσω. Κ' επειδή ήξερα από άλλοτε λίγο

μηχανή, ξεκίνησα χωρίς να μου λάχη κανένα δυστύχημα...

"Ενα βράδυ, ανάμεσα Χριστούγεννα και Πρωτοχρονιά, δέν είχα ύπηρεσία και πλανόμουνα άσκοπα στην πόλη. Σάν έφτασα σ' ένα σιδηροδρομικό σταθμό, είπα να μπώ μέσα μία στιγμή, για να χαζέψω τη μεγάλη κίνηση που είχε. Προχώρησα κάμποσο σ' ένα κρηπίδωμα και κοίταξα τό τραίνο, που ήταν έτοιμο να ξεκινήση. Ξαφνικά άκουσα τόννομά μου' ένας γελαστός άντρας στεκότανε πάνω στη σκάλα τοϋ βαγονιοϋ και με φώναζε. "Ήταν ό χοντρός ό Πάτ. "Έκανα κάμποσο να τόν αναγνωρίσω' φορούσε ένα κομψό καστούμι κ' είχε κομμένα τά γένια του.

Μόλις τόν είδα, ξεφώνισα σαστισμένος. — Σσσ, όχι τόσο δυνατά. Πώς πάει ή υπόθεση; ρώτησε ό Πάτ.

— Μάς πιάσανε στα πράσα. Σε γυρεύουνε. 'Ο Πάτ είπε:

— Πηγαίνω στις δυτικές πολιτείες. Τί έχει να περιμένη κανένας άπ' τη ζωή του έδώ πέρα; Έφτά, όχτώ δολλάρια τη βδομάδα, κι' άπ' αυτά μονάχα τέσσερα για φαί. Θ' αγοράσω γή, θα κάνω φάρμα. "Έχω μαθές

λεφτά γι' αυτή τη δουλειά. "Αν θές νάρθης κ' έσύ μαζί μου, θα πάμε να γυρέψουμε κανένα άγρόχτημα στο Φρίσκο.

— Δέν μπορώ να φύγω.

— Κι' ό,τι τό σκεφτόμουνε: να, πάρε τό μαχαίρι σου. Σ' εύχαριστώ πολύ. "Όχι, μά τό Θεό! Καθώς βλέπεις, οί τραυβαγέρηδες δέν έχουνε κανένα μέλλον. Τρία δλάκερα χρόνια δουλεσα, κι' ως τώρα δέ μουτυχε καμμιά εύκαιρία να κρεμάσω κ' έγώ την κάπα μου, που λέει ό λόγος.

Τό τραίνο σφυρίζει.

— Λοιπόν, άντίο, είπε ό Πάτ. Γι' άκου! Πόσα πήρες από τόν άνθρωπο που διαμελίστηκε;

— Δέκα δολλάρια.

— Τόσα πήρα κ' έγώ. Για να λέμε τοϋ στραβοϋ τό δίκιο, ήτανε καλοπλερωτός. Μά ή γυναίκα ήτανε πιο άνοιχτοχέρα.

— 'Η γυναίκα;

— Ναι, ντέ, ή νέα κείνη γυναίκα. "Εκλεισα κάποια δουλίτσα μαζί της. Μία-δυό χιλιάδες δέν τήνε πονούσανε, βλέπεις, γιατί ήθελε σώνει και καλά να γλυτώση από τόν άντρα της. "Αν μπορέσω τώρα ν' αρχίσω μία καλύτερη ζωή — αυτό θα γίνει με τά δικά της λεφτά.

Μεταφρ.

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΑΣ

Ο κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

δέν μετέχει εις τό έξής ούτε της ιδιοκτησίας ούτε της διευθύνσεως

της « ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ ».

Η "ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ,,

ΚΑΤΑ ΤΟ 1935

Ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ », εἰσερχομένη ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου εἰς τὸ 6' ἔτος τῆς ἐκδόσεώς της καὶ τὸν 17ον τόμον της, νομίζει ὅτι ἔχει κυρίως τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ συνεχίσῃ τὴν τακτικὴν, ποὺ τῆς ἐξηοφάλισε τόσους ἐκτιμήσεις καὶ τόσους ἀφωσιωμένους φίλους. Θὰ καταβάλῃ, βεβαίως, πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἀνακαινίσιν, ποὺ ὑπεσχέθη εἰς τὸ Χριστουγεννιάτικον τεύχος τοῦ 1932, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τὰ πλαίσια τῆς παραδόσεως, ποὺ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς της. Ἄλλωστε τὸ γεγονός ὅτι ὁλονὸν εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν συνδρομητῶν καὶ ἀγοραστῶν της, οἱ ὅποιοι ἠϋξήθησαν κατὰ τὸ 1934 περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔτος καὶ, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν Ἀλληλογραφίαν της, συνδέθησαν στενότερα μαζὶ της, μᾶς πείθει ὅτι ἡ ἀκολουθουμένη τακτικὴ εἶναι ἡ ἱκανοποιῶσα τὰς ἀπαιτήσεις τῶν μορφωμένων μας καὶ ἡ μόνη δυναμένη νὰ προκαλέσῃ εἰς τὸ μεγάλο ἀναγνωστικὸν κοινὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ζητήματα καὶ νὰ τοῦ δημιουργήσῃ βαθμιαίως τὴν διάθεσιν ἐκείνην διὰ μίαν πραγματικὴν πνευματικὴν ζωὴν, ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς πολιτισμένους λαοὺς.

Ἡ « ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ », συνεχίζουσα, λοιπόν, τὴν προσηλομένην της καὶ συμπληροῦσα τὴν ἀνακαινίσιν ποὺ ὑπεσχέθη, θὰ προσφέρῃ κατὰ τὸ 1935 εἰς τοὺς ἀναγνώστας της :

ΝΕΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Τὴν « Ἱστορίαν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας » τοῦ κ. Ἀρίστου Καμπάνη, ἡ ὁποία ὑπῆρξε ἀναμφισβητήτως μία ἐπιτυχία διὰ τὸ περιοδικὸν μας, θὰ διαδεχθῇ ἄλλο κριτικὸν ἔργον τοῦ τῆς αὐτῆς σπουδαιότητος, τὸ ὅποιον θὰ ἀναγγεῖλωμεν λεπτομερῶς εἰς τὸ τεύχος τῆς 15ης Φεβρουαρίου. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ 1ης Φεβρουαρίου θὰ δοθῇ εἰς ὀλίγας συνεχεῖας ὡς ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ, διὰ τοῦ ὁποῦ θὰ συμπληρωθῇ ἡ « Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας », ἡ « ἹΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ » τοῦ κ. ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ, τὰ δὲ δύο πρῶτα τεύχη τοῦ νέου τόμου, ἐλλείπει παραμυθίματος, θὰ ἐκδοθῶν μὲ περισσότερας σελίδας.

Ἐπίσης, εἰς τοὺς δύο τόμους τοῦ 6' ἔτους τῆς « ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ » θὰ δημοσιευθῶν, μεταξύ τῶν ἄλλων, τὰ ἐξῆς ἐκτενῆ ἔργα :

Ο "ΕΥΠΑΛΙΝΟΣ,,

τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Πῶλ Βαλερύ, κατὰ μετάφρασιν τῆς κ. ΕΛΛΗΣ ΛΑΜΠΡΙΑΔΗ. Ὁ « ΕΥΠΑΛΙΝΟΣ », ἓνας θαυμαστὸς διάλογος εἰς τὸν ὅποιον ἐκφράζεται ἡ βαθυτέρα φιλοσοφικὴ σκέψις μὲ τὸ λαμπρότερον ὕψος, θεωρεῖται ὡς ἓν ἀπὸ τὰ ὑποδειγματικώτερα πεζογραφήματα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας.

Ο "ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ,,

ρωμαντικὸ δράμα τοῦ Ἰσπανοῦ ποιητοῦ JOSÉ ZORRILLA Y MORAL, μεταφρασθὲν ἐμμέτρως ἀπὸ τὸν κ. ΚΩΣΤΑΝ ΟΥΡΑΝΗΝ. Ὁ « ΔΟΝ ΖΟΥΑΝ » εἶναι ἀπὸ τὰ ἔργα ποὺ ἔχουν μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὴν Ἰσπανικὴν ψυχὴν καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ δὲν ἔπαυσε, μολονότι γραφὲν πρὸ ἀρχαίων δεκαετηρίδων, νὰ παίζεται συνεχῶς εἰς ὅλα τὰ Ἰσπανικὰ θέατρα.

"ΜΙΑ ΤΟΥΦΕΚΙΑ ΣΤΟ ΓΑΛΑΖΙΟ ΝΕΡΟ,,

νουβέλλα τοῦ κ. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΚΟΚΚΙΝΟΥ, ἀπὸ τὰς καλλιτέρας τοῦ συγγραφέως τοῦ « Ἰλίου » καὶ τοῦ « Παιδιοῦ τοῦ Μαλιέζου ».

"ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΟΥ ΑΔΕΛΦΟΥ,,

νουβέλλα τοῦ ὀνομαστοῦ γερμανοῦ συγγραφέως STEFAN ZWEIG, κατὰ μετάφρασιν τοῦ κ. ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΨΑ.

“ΛΗΣΜΟΝΗΜΕΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ,,

αί όποιοί θα περιουσιάζονται αυστηρωτέρω από διαφόρους συνεργάτας μας και κυρίως από τον κ. Γ. ΚΑΤΣΙΜΠΛΑΗΝ, συγγραφέα του «'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη» και άλλων πολυτίμων βιβλιογραφικών εργασιών, και αύτω θα διαπισώξονται ακριβοδικότητα άγνωστα λογοτεχνικά κείμενα, εύρισκόμενα εις έφημερίδας και περιοδικά που εκδίδονται εις ιθρυράν.

Θά συνεχισθή, προς τούτοις, ή σειρά των μελετών διά τους «Συγγρόνους Έλληνας Λογοτέχνους», αί «Καλλιτεχνικοί περίπατοι» του κ. ΔΙΟΝ. Α. ΚΟΚΚΙΝΟΥ, τό ταξικόν χρονολόγημα του κ. ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ, αί μεταφράσεις έργων αντιπροσωπευτικών ξένων λογοτεχνών με διαφωτιστικούς προλόγους, και εις τό ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ, ή κριτική παρακολούθησις όλων των πνευματικών και καλλιτεχνικών γεγονότων (Βιβλίων, Θεάτρων, Κινηματογράφου, Έκδόσεων, Συναυσιών, Φιλολογικών Δημοσιευμάτων κλπ.) από ειδικούς συνεργάτας μας. Έπίσης, ή «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ», θά φιλοξενήσῃ εις τὰς σελίδας της εργασίαν νέων λογοτεχνών, τὰς προσκαθείας των όποίων θά έξετάξῃ με στοργήν αλλά και με την αυστηρότητα έκείνην που καθοδηγεί πραγματικώς και σώζει από επικινδύνους παραπλανήσεις.

ΟΙ ΟΡΟΙ

της έγγραφής εις την «ΝΕΑΝ ΕΣΤΙΑΝ,, μένουν οί ίδιοι : Συνδρομή έσωτερικού, έτησία δρ. 160, έξάμηνη δρ. 85. Έξωτερικού, έτησία μόνον, σελλίνα 15. Τιμή τεύχους, με τό Παράρτημα, δρ. 8.

Διά τους συνδρομητάς, οί όποιοί πληρώνουν δρ. 160 διά 24 τεύχη, κάθε τεύχος στοιχίζει κάτω των 7 δρ. Άλλά και ή τιμή αύτή έλαττώνεται ακόμη με τό

ΔΩΡΟΝ

που δίδομεν εις κάθε συνδρομητήν έγγραφόμενον ή άνανεώνοντα την συνδρομήν του ΛΠ' ΑΥΘΕΙΑΣ, ήτοι ΒΙΒΛΙΟΝ κατ' έκλογήν του από τὰς έκδόσεις Κολλάρου και Σας (έκτός των σχολικῶν) αξίας 30 δρ. διά τον έτήσιον και 15 δρ. διά τον έξάμηνον. (Με την παραγγελίαν, ο συνδρομητής πρέπει να στείλῃ και τὰ ταχυδρομικά). Έάν θέλῃ βιβλίον μεγαλυτέρας αξίας, ήμπορεί να στείλῃ τό υπόλοιπον. Άλλά και τό

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΝ ΤΕΥΧΟΣ

τό όποιον καθιερώθη πλέον έκτακτον και αύτοτελές, ο συνδρομητής τό λαμβάνει ΔΩΡΕΑΝ. Έπομένως έκπίπτουν από την συνδρομήν του ακόμη 25 δραχμαί. Ο συνδρομητής έχει, ακόμη, τό προνόμιον ν' αγοράζῃ πάντοτε

ΜΕ ΕΚΠΤΩΣΙΝ 20 %

έπί των τιμών του τιμοκαταλόγου 300 βιβλία των έκδόσεών μας θέλῃ. (Τιμοκατάλογος του Οίκου Κολλάρου και Σας στέλλεται δωρεάν προς πάντα αίτούντα).

Οί κ. κ. συνδρομηταί των όποίων ή συνδρομή λήγει την 31ην Δεκεμβρίου, έλπίζομεν ότι θά σπεύσουν να την άνανεώσουν, ότι οί αγορασταί μας, εκτιμώντες τὰ άνωτέρω όφελήματα, θά προτιμήσουν να γίνουν συνδρομηταί και ότι όλοι οί φίλοι της «ΝΕΑΣ ΕΣΤΙΑΣ» θά την συστήσουν και εις άλλους φιλοηούστους, προς τους όποιους, εὐθύς ως μῶς γνωρίσουν τίς διευθύνσεις των, θά άποστείλωμεν δωρεάν εν τεύχος ως δείγμα.

Άθήναι, 20 Δεκεμβρίου 1934.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ

